

internetowy
KWARTALNIK
ANTYMONOPOLOWY I
REGULACYJNY

7(11)

2022

SERIA REGULACYJNA

- Uwarunkowania decyzji młodych klientów na rynku usług finansowych
- Spory między dostawcami usług płatniczych a użytkownikami dotyczące transakcji płatniczych
- Interes ubezpieczeniowy stron umowy leasingu wobec rzeczy stanowiącej przedmiot umowy
- Plany podniesienia poziomu ochrony konsumenta jako inwestora detalicznego w prawie Unii Europejskiej
- Analiza SWOT inwestowania w kryptowaluty
- Tokenizacja obligacji
- Przegląd orzecznictwa sądowego w sprawach praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów
- Przegląd antykonsumenckich praktyk rynkowych dotyczących usług finansowych

ISSN 2299-5749

internetowy
KWARTALNIK
ANTYMONOPOLOWY I
REGULACYJNY

7(11)

2022

141. publikacja Programu Wydawniczego CARS

Redaktor naczelny: dr hab. Anna Piszcz, prof. UwB

Redaktor statystyczny: prof. dr hab. Jerzy Wierziński

Redaktor językowy: Anita Sosnowska

Projekt okładki: Darek Kondefer

ISSN: 2299-5749

Licencja: Creative Commons 4.0 Polska

Redakcja: Centrum Studiów Antymonopolowych i Regulacyjnych (CARS);

PL – 02-678 Warszawa, ul. Szturmowa 3; tel. (+48-22) 55-34-126;

www.ikar.wz.uw.edu.pl

e-mail: ikar@wz.uw.edu.pl

Wydawca: Uniwersytet Warszawski, ul. Krakowskie Przedmieście 26/28,

PL – 00-927 Warszawa; tel. (+48-22) 55-34-164

Skład i łamanie: Dom Wydawniczy ELIPSA;

PL – 00-189 Warszawa, ul. Inflancka 15/198;

tel.: (+48-22) 635-03-01; www.elipsa.pl

e-mail: elipsa@elipsa.pl

CARS

Centre for Antitrust and Regulatory Studies
Centrum Studiów Antymonopolowych i Regulacyjnych



RADA NAUKOWA

Prof. dr hab. **Andrzej Wróbel** (sędzia Sądu Najwyższego w stanie spoczynku) – przewodniczący.

Prof. dr hab. **Cezary Kosikowski** (doktor honoris causa Uniwersytetu im. Pavla Jozefa Šafárika w Koszycach, emerytowany pracownik Uniwersytetu w Białymstoku) – wiceprzewodniczący.

Członkowie:

Prof. dr hab. **Jan Barcz** (kierownik Katedry Prawa Międzynarodowego i Prawa Unii Europejskiego Akademii Leona Koźmińskiego w Warszawie).

Prof. dr hab. **Sławomir Dudzik** (Katedra Prawa Europejskiego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego).

Prof. dr hab. **Anna Fornalczyk** (partner COMPER Fornalczyk i Wspólnicy Sp.j.).

Prof. ALK dr hab. **Waldemar Hoff** (kierownik Katedry Prawa Administracyjnego i Prawa Administracyjnego Gospodarczego Akademii Leona Koźmińskiego w Warszawie).

Prof. dr hab. **Leon Kieres** (sędzia Trybunału Konstytucyjnego).

Prof. dr hab. **Konrad Kohutek** (kierownik Katedry Publicznego Prawa Gospodarczego na Wydziale Prawa, Administracji i Stosunków Międzynarodowych Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza-Modrzewskiego).

Dr hab. **Krystyna Kowalik-Bańczyk** (sędzia Sądu UE).

Prof. UMCS dr hab. **Grzegorz Koziół** (Instytut Nauk Prawnych, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Marii Skłodowskiej-Curie w Lublinie).

Prof. dr hab. **Małgorzata Król-Bogomilska** (kierownik Katedry Prawa Karnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego).

Prof. INP PAN dr hab. **Dawid Miąsik** (Zakład Prawa Europejskiego INP PAN; sędzia Sądu Najwyższego).

Prof. USZ dr hab. **Rajmund Molski** (kierownik Katedry Prawa Gospodarczego Publicznego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego).

Prof. ALK dr hab. **Bartłomiej Nowak** (Katedra Prawa Międzynarodowego i Prawa UE Akademii Leona Koźmińskiego w Warszawie; Prorektor ds. Współpracy z Otoczeniem w Akademii Leona Koźmińskiego w Warszawie).

Prof. UAM dr hab. **Bożena Popowska** (Zakład Publicznego Prawa Gospodarczego, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; emerytowana sędzia NSA).

Prof. dr hab. **Tadeusz Skoczny** (honorowy dyrektor CARS).

Prof. dr hab. **Kazimierz Strzyczkowski** (Akademia Ekonomiczno-Humanistyczna w Warszawie).

Prof. dr hab. **Włodzimierz Szpringer** (Kierownik Katedry Prawa Administracyjnego i Finansowego Przedsiębiorstw w Szkole Głównej Handlowej; Katedra Prawnych Problemów Administracji i Zarządzania Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego).

KOLEGIUM REDAKCYJNE

Prof. UwB dr hab. **Anna Piszcz** (kierownik Pracowni Prawa Gospodarczego Publicznego Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku) – redaktor naczelna; e-mail: piszcz@uwb.edu.pl.

Dr hab. **Maciej Bernatt** (dyrektor Centrum Studiów Antymonopolowych i Regulacyjnych i kierownik Zakładu Europejskiego Prawa Gospodarczego na Wydziale Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego) – zastępca redaktora naczelnego ds. ochrony konkurencji i konsumentów; e-mail: mbernatt@wz.uw.edu.pl.

Prof. dr hab. **Stanisław Piątek** (kierownik Zakładu Administracyjno-Prawnych Problemów Zarządzania Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego) – zastępca redaktora naczelnego ds. regulacji sektorowych; e-mail: spiatek@wz.uw.edu.pl.

Prof. dr hab. **Jerzy Wierzbński** (kierownik Zakładu Metod Matematycznych i Statystycznych Zarządzania Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego) – redaktor statystyczny; e-mail: wierzbinski@wz.uw.edu.pl.

Prof. UW dr hab. **Cezary Banasiński** (kierownik Centrum Prawa Technologii Cyfrowych i Przedsiębiorczości WPIA UW) – redaktor tematyczny ds. ustrojowego prawa konkurencji; e-mail: c.banasinski@wpia.uw.edu.pl.

Dr **Michał Będkowski-Koziół** (Zakład Publicznego Prawa Gospodarczego, Katedra Prawa Gospodarczego i Gospodarki Cyfrowej, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie) – redaktor tematyczny ds. regulacji transportu; e-mail: m.bedkowski.koziol@uksw.edu.pl.

Dr **Mateusz Chołodecki** (CARS) – redaktor tematyczny ds. regulacji komunikacji elektronicznej; e-mail: mateusz.cholodecki@amu.edu.pl.

Prof. UEKat dr hab. **Marzena Czarnecka** (Katedra Prawa i Ubezpieczeń na Wydziale Finansów Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach) – redaktor tematyczna ds. regulacji sektora elektroenergetycznego i odnawialnych źródeł energii; e-mail: marzena.czarnecka@ue.katowice.pl.

Prof. WSliZ dr hab. **Agata Jurkowska-Gomułka** (kierownik Katedry Nauk o Polityce i Administracji w Kolegium Mediów i Komunikacji Społecznej Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie; prorektor WSliZ ds. Nauki) – redaktor tematyczna ds. materialnoprawnych reguł konkurencji; e-mail: ajurkowska@wsiz.edu.pl.

Dr **Magdalena Knapp** (Katedra Prawa Własności Intelektualnej, Prawa Gospodarczego Publicznego i Prawa Pracy Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku) – redaktor tematyczna ds. przeciwdziałania nieuczciwemu wykorzystywaniu przewagi kontraktowej; e-mail: m.knapp@uwb.edu.pl.

Dr **Marcin Kraśniewski** (Katedra Prawa i Ubezpieczeń na Wydziale Finansów Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach) – redaktor tematyczny ds. regulacji sektora gazowego, ciepłowniczego i paliwowego; e-mail: marcin.krasniewski@uekat.pl.

Prof. INP PAN dr hab. **Grzegorz Materna** (kierownik Zakładu Prawa Konkurencji, Instytut Nauk Prawnych PAN) – redaktor tematyczny ds. procesowego prawa konkurencji; e-mail: g_materna@wp.pl.

Prof. UŁ dr hab. **Monika Namysłowska** (kierownik Katedry Europejskiego Prawa Gospodarczego WPIA UŁ) – redaktor tematyczna ds. ochrony konsumentów; e-mail: mnamyslowska@wpia.uni.lodz.pl.

Prof. UW r dr hab. **Edyta Rutkowska-Tomaszewska** (Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, Uniwersytet Wrocławski) – redaktor tematyczna ds. regulacji rynku finansowego i ochrony klienta usług finansowych; e-mail: edyta.rutkowska-tomaszewska@uwr.edu.pl.

Dr **Dominik Wolski** (Akademia Górnośląska im. Wojciecha Korfańskiego w Katowicach) – redaktor tematyczny ds. prywatnoprawnego egzekwowania prawa konkurencji; e-mail: dominik.wolski@gwsh.pl.

Michał Rzemyszkiewicz (Koordynator Krajowy CARS), redaktor techniczny; e-mail: ikar@wz.uw.edu.pl; Mrzemyszkiewicz@wz.uw.edu.pl.

Spis treści

O aktualnych wybranych problemach na rynku usług finansowych (od redaktor prowadzącej)	5
--	---

Artykuły

Iwona Dorota Czechowska, Weronika Kuśmierska, Uwarunkowania decyzji młodych klientów na rynku usług finansowych na przykładzie rachunków bankowych	8
Bartosz Wyżykowski, Spory między dostawcami usług płatniczych a użytkownikami dotyczące transakcji płatniczych w świetle najnowszego orzecznictwa polskich sądów powszechnych	28
Stefania Yerka, Interes ubezpieczeniowy stron umowy leasingu wobec rzeczy stanowiącej przedmiot umowy	48
Piotr Gałązka, Plany podniesienia poziomu ochrony konsumenta jako inwestora detalicznego w prawie Unii Europejskiej	59
Justyna Ziobrowska-Sztuczka, Analiza SWOT inwestowania w kryptowaluty	71
Paweł Czaplicki, Tokenizacja obligacji – uwagi na tle art. 8 ust. 2 ustawy z dnia 15 stycznia 2015 r. o obligacjach	85

Przegląd prawa i orzecznictwa, raporty, omówienia

Łukasz Wroński, Przegląd orzecznictwa sądowego w sprawach praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów dotyczących rynku finansowego w pierwszej połowie 2022 roku	92
Edyta Rutkowska-Tomaszewska, Artur Zwaliński, Przegląd antykonsumenckich praktyk rynkowych dotyczących usług finansowych w świetle decyzji Prezesa UOKiK wydanych w 2022 roku	100

Recenzje piśmiennictwa

Krzysztof Waliszewski (red.), Finanse osobiste , Wydawnictwo PAN, Warszawa 2022, ss. 426 (Iwona Dorota Czechowska)	127
Piotr Łasak (red.), Tożsamość banków wobec rozwoju technologii finansowych , Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2021, ss. 146 (Krzysztof Waliszewski)	130

Contents, Summaries and Key Words	134
--	-----

O aktualnych wybranych problemach na rynku usług finansowych (od redaktor prowadzącej)

Przedstawiamy Państwu siódmy w tym roku numer iKAR-a poświęcony rynkowi finansowemu, który jest istotnym elementem nie tylko systemu finansowego, krajowego i unijnego, lecz także gospodarki. Rozważania podjęte przez Autorów poszczególnych artykułów koncentrują się na aktualnych problemach i wyzwaniach tego rynku z perspektywy usług finansowych świadczonych przez instytucje finansowe i związanego z tym ryzyka, a także wobec konieczności zapewnienia skutecznej i efektywnej ochrony, związanej m.in. z dynamicznym rozwojem nowych technologii i ich upowszechnieniem w tych usługach.

Niniejszy numer zawiera sześć artykułów naukowych, dwa przeglądy orzecznictwa (sądowego i Prezesa UOKiK) oraz dwie recenzje książek. Jest to pierwszy numer iKAR-a dedykowany rynkowi finansowemu, jednak w każdym następnym roku planowane jest cykliczne wydanie, które będzie tę problematykę podejmowało. Tym razem Autorzy prezentują aktualne problemy i wyzwania stojące przed świadczeniem poszczególnych rodzajów usług czy oferowaniem produktów finansowych, jak chociażby rachunki bankowe, usługi płatnicze, leasing, usługi ubezpieczeniowe, inwestycyjne, kryptowaluty i obligacje.

Obszar świadczenia usług finansowych i zawierania umów z klientami, a zwłaszcza konsumentami, objęty jest ryzykiem braku zgodności z różnymi regulacjami ochronnymi, których celem jest zabezpieczenie interesów słabszej strony, a które podlegają także dynamicznym zmianom, z uwagi na rozwój tego rynku, obecność nowych technologii, pojawianie się nowych usług i podmiotów na nim. Zagadnienie to jest nadal istotnym problemem w skali ogólnoswiatowej, ze względu na skalę nadużyć instytucji finansowych i ryzyko braku zgodności z prawem ochrony konsumenta, jak również ryzyko związane z coraz większym upowszechnianiem się na tym rynku nowych technologii czy zawieraniem umów on-line.

Wszystkie artykuły naukowe zamieszczone w niniejszym numerze iKAR-a mają zatem charakter szczegółowy w tym sensie, że każdy z nich dotyczy konkretnego rodzaju usługi finansowej, a nawet wybranych problemów z nimi związanych. Nie zabrakło w nich również aktualnych wątków z zakresu szeroko rozumianego prawa konsumenckiego, czy szerzej – prawa ochrony klienta na rynku finansowym i finansów konsumenckich.

W artykule otwierającym Iwona Dorota Czechowska i Weronika Kuśmierska podejmują problem uwarunkowań decyzji młodych klientów na rynku usług finansowych w odniesieniu do rachunków bankowych. Uznając tę grupę odbiorców usług bankowych za istotną, atrakcyjną i przyszłościową dla banków. Autorki, na podstawie przeprowadzonej analizy oferty rynkowej banków, poszukują odpowiedzi na pytania: jak wygląda oferta rachunków bankowych dedykowanych młodym klientom; czy jest ona dostosowana do potrzeb tej grupy oraz czy i w jaki sposób jest zróżnicowana?

W kolejnym artykule Bartosz Wyżykowski przedstawia sytuację użytkowników usług płatniczych i ich dostawców w kontekście sporów powstających między nimi na tle przeprowadzania

transakcji płatniczych oraz rozkładu ryzyka i odpowiedzialności z tytułu nieautoryzowanych transakcji płatniczych. Autor dokonuje analizy tego problemu w świetle najnowszego orzecznictwa polskich sądów powszechnych w tym obszarze.

W trzecim z kolei artykule, autorstwa Stefanii Yerka, dokonano analizy zagadnienia występowania interesu ubezpieczeniowego w umowach ubezpieczenia dotyczących przedmiotu umowy leasingu, co wynika z powszechnego, w aktualnej praktyce rynkowej, stosowania konstrukcji ubezpieczenia na cudzy rachunek w przypadku ubezpieczenia rzeczy stanowiącej przedmiot leasingu. Ze względu na specyficzne ukształtowanie praw i obowiązków stron umowy leasingu i pojawiające się wątpliwości co do konstrukcji umowy ubezpieczenia w takich przypadkach, Autorka bada kwestię istnienia interesu ubezpieczeniowego dla każdej ze stron umowy leasingu.

Następnie Piotr Gałązka prezentuje plany podniesienia poziomu ochrony konsumenta jako inwestora detalicznego w prawie Unii Europejskiej w świetle zapowiedzi Komisji Europejskiej nowych prac legislacyjnych w tym obszarze. Analizując wcześniejsze raporty, a także rozwiązania krajowe w niektórych państwach członkowskich UE, dokonuje on ich oceny przez pryzmat dotychczasowych postulatów w zakresie zmian w przepisach, wskazując najistotniejsze potrzeby i problemy, jak: uproszenie aktów prawnych w UE dotyczących inwestorów detalicznych, podniesienie transparentności w zakresie opłat oraz zapewnienie wiarygodnego doradztwa inwestycyjnego o wysokiej jakości.

Kolejne opracowanie autorstwa Justyny Ziobrowskiej-Sztuczki dotyczy mocnych i słabych stron inwestowania w kryptowaluty oraz wskazania perspektyw dalszego rozwoju rynku kryptowalut na świecie. Przeprowadzone przez Autorkę analizy wskazują, że inwestowanie w kryptowaluty jest ryzykowne, ale jednocześnie daje potencjalnie duże szanse na wysoki zwrot z inwestycji, choć nie są odpowiednie dla każdego inwestora.

Paweł Czaplicki w ostatnim z artykułów naukowych prezentuje zagadnienie tokenizacji obligacji w Polsce. Zjawisko tokenizacji w obrocie gospodarczym zyskuje coraz większą popularność i zainteresowanie w odniesieniu innych aktywów, niż tylko waluty cyfrowe, w tym także papierów wartościowych, dlatego Autor podejmuje analizę regulacji prawnych zawartych w ustawie o obligacjach pod kątem możliwości tokenizacji obligacji w Polsce.

W ramach przeglądu prawa i orzecznictwa Łukasz Wroński dokonuje przeglądu i omówienia wybranych orzeczeń sądowych dotyczących rynku finansowego, wydanych w pierwszej połowie 2022 r. w ramach kontroli decyzji Prezesa UOKiK w sprawach praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów. W opracowaniu przedstawiono najistotniejsze motywy rozstrzygnięć Sądu Okręgowego w Warszawie – Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Sądu Apelacyjnego w Warszawie oraz Sądu Najwyższego, które zostały zaprezentowane według kluczowych zagadnień problemowych, jak: przedterminowa spłata kredytu konsumenckiego, reklamy kredytu konsumenckiego, wprowadzanie konsumentów w błąd w zakresie obligacji korporacyjnych, zastrzeżenie pełnomocnictwa we wzorcu umowy, aneks jako wzorzec umowy.

Edyta Rutkowska-Tomaszewska i Artur Zwaliński dokonali natomiast przeglądu decyzji Prezesa UOKiK wydanych w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2022 roku w sprawach naruszenia zbiorowych interesów konsumentów oraz stosowania niedozwolonych postanowień umownych we wzorcach umów. Zostały one w szczegółowy sposób zaprezentowane w ramach obu kategorii decyzji według wiodących problemów szczegółowych. W zakresie stosowania klauzul

niedozwolonych z podziałem na decyzje dotyczące opłat alokacyjnych stosowanych w umowach ubezpieczeń na życie z funduszem inwestycyjnym UFK, ale także śmierci współposiadacza rachunku we wzorcach umów rachunku bankowego oraz wykonywania zleceń w obrocie na rynku instrumentami OTC. Decyzje dotyczące naruszeń zbiorowych interesów konsumentów zostały zaś omówione w podziale na dotyczące umów kredytu konsumenckiego, nieuczciwych praktyk rynkowych wprowadzających w błąd oraz informowania konsumentów o kursie walutowym przy rozliczaniu bezgotówkowej transakcji w walucie obcej.

W numerze prezentujemy również dwie recenzje ciekawych monografii dotyczących problematyki rynku finansowego. Mamy nadzieję, że lektura recenzji zachęci Czytelników do głębszego zapoznania się z nimi. Jedna z nich, sporządzona przez Iwonę Dorotę Czechowską, dotyczy pracy zbiorowej pod redakcją Krzysztofa Waliszewskiego, *Finanse osobiste*, wydanej w Wydawnictwie PAN w 2022 roku. W monografii tej Autorzy przedstawiają aspekt pojęciowy finansów osobistych oraz szeroki kontekst ich funkcjonowania, koncentrując się na takich problemach, jak zachowania inwestycyjno-oszczędnościowe i kredytowe gospodarstw domowych w perspektywie problemów z inflacją, opodatkowanie, transfer międzypokoleniowy czy ochrona klienta nieprofesjonalnego na rynkach finansowych i jego bezpieczeństwo, edukacja finansów i nowe technologie.

Druga z recenzji autorstwa Krzysztofa Waliszewskiego odnosi się do monografii zbiorowej pod redakcją Piotra Łasaka, *Tożsamość banków wobec rozwoju technologii finansowych*, wydanej w Wydawnictwie Uniwersytetu Jagiellońskiego w 2021 roku. Jej Autorzy, będący członkami Studenckiego Towarzystwa Ekonomicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego (STE UJ) oraz pracownikami Instytutu Ekonomii, Finansów i Zarządzania na Wydziale Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego, prezentują trzy aspekty badanego problemu: wpływ technologii finansowych na poszczególne części modelu operacyjnego banku; mechanizmy przekształcania banków z podmiotów tradycyjnych w podmioty cyfrowe; społeczne aspekty związane z procesami digitalizacji usług bankowych (np. finansowanie społecznościowe, inkluzja finansowa). Przedmiotem ich refleksji jest proces możliwej utraty tożsamości tradycyjnych banków na skutek dynamicznego rozwoju i zaangażowania technologii finansowych w działalność tych instytucji.

Szerokie spektrum treści opracowań i ich bogactwo pozwala twierdzić, że mogą Państwo jako użytkownicy usług finansowych odnaleźć w tym numerze wiele inspirujących do dalszych badań myśli, ale przede wszystkim użytecznych uwag i informacji. Pozostaje mi mieć taką nadzieję i życzyć wszystkim Czytelnikom ciekawej lektury.

Wrocław, 31 grudnia 2022 r.

dr hab. Edyta Rutkowska-Tomaszewska, prof. UWr
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytetu Wrocławskiego
ORCID: 0000-0001-9359-7034

Iwona Dorota Czechowska*

Weronika Kuśmierska**

Uwarunkowania decyzji młodych klientów na rynku usług finansowych na przykładzie rachunków bankowych

Spis treści

- I. Wprowadzenie
- II. Charakterystyka oraz kryteria wyodrębnienia segmentu młodzi klienci
- III. Preferencje młodych klientów
- IV. Rachunki bankowe oferowane młodym klientom – analiza porównawcza
 1. Główne kryteria wyboru rachunków bankowych dedykowanych młodym klientom
 2. Dodatkowe przywileje dołączane do rachunków bankowych dla młodych klientów
- V. Podsumowanie

Streszczenie

Grupa młodych klientów jako podmiot rozważań badawczych jest interesującą poznawczo grupą społeczną. Młodzi klienci stanowią istotną siłę nabywczą. Atrakcyjność tego segmentu wynika z perspektywnego punktu widzenia banków, w ramach którego młodzi klienci staną się w niedalekiej przyszłości zasobnymi dorosłymi, korzystającymi z usług sektora bankowego. Celem artykułu będzie przedstawienie i ocena rachunków bankowych oferowanych młodym klientom. Autorki będą poszukiwały odpowiedzi na pytania badawcze, jak wygląda oferta rachunków bankowych dedykowanych młodym klientom; czy jest ona dostosowana do potrzeb tej grupy i czy jest zróżnicowana. W części empirycznej, egzemplifikującej zagadnienie teoretyczne rachunków bankowych dla młodych klientów odwołano się do stanu z kwietnia 2021 roku. Z analizy ofert bankowych wynika, że rachunki dedykowane młodym klientom są skierowane zazwyczaj do grupy wiekowej w przedziale 18–26 lat. Chociaż zdarzają się produkty adresowane do osób w wieku 13–24 lat lub do 30. roku życia. Analizowane produkty to darmowe rachunki osobiste, z dostępem do programów rabatowych i promocji powiązanych z bankami partnerów biznesowych. Oferta jest zróżnicowana i młodzi klienci mogą w niej znaleźć rozwiązania dopasowane do ich indywidualnych potrzeb.

Słowa kluczowe: młody klient; rachunek bankowy; decyzje; kryteria wyboru; dodatkowe korzyści.

JEL: G210

* Profesor UŁ, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów, Uniwersytet Łódzki; e-mail: dorota.czechowska@uni.lodz.pl. ORCID: 0000-0002-8051-5324.

** Konsultant podatkowy w KPMG, dział cen transferowych.

Edition of that article was financed under Agreement Nr RCN/SP/0326/2021/1 with funds from the Ministry of Education and Science, allocated to the "Rozwój czasopism naukowych" programme.

I. Wprowadzenie

Grupa młodych klientów jako podmiot rozważań badawczych jest interesującą poznawczo grupą społeczną zarówno ze względów naukowych (Chan i in., 2017), jak i biznesowych. Młodzi klienci stanowią istotną siłę nabywczą. Atrakcyjność tego segmentu wynika z perspektywicznego punktu widzenia banków, w ramach którego młodzi klienci staną się w niedalekiej przyszłości zasobnymi dorosłymi, korzystającymi z usług sektora bankowego (Buszko, Krupa i Chojnacka, 2019). Banki traktują młodych klientów jak inwestycję na przyszłość, proponując im np. konta studenckie za darmo. Pojęcie „młody klient” w literaturze przedmiotu najczęściej odnosi się do osób znajdujących się w odpowiednim przedziale wiekowym, według różnych autorów jest to osoba od 19 do 35 lat. I chociaż w sensie biologicznym czy prawnym są to osoby dojrzałe, jednak w sensie ekonomicznym mogą być uzależnione w pełni lub częściowo od rodziców (ZBP, 2019). Typowy przedstawiciel grupy młodzi klienci jest osobą korzystającą z Internetu, mobilną, otwartą na nowości, dbającą zarówno o wygodę, czyli o możliwość łatwego dostępu do realizacji usług bankowych, bez potrzeby fizycznego kontaktu, jak i o oszczędność czasu (ZBP, 2019). Młodzi klienci często korzystają z usług banków. Na decyzje dotyczące wyboru banku mają wpływ w ich przypadku rodzice, znajomi, informacje zawarte w mediach społecznościowych (Smyczek i Sowa, 2005). Decydując się na wybór usług określonego, banku młodzi klienci biorą pod uwagę różne czynniki, zwłaszcza koszty, dostępność nowoczesnych kanałów dystrybucji, czynniki marketingowe (Sołtysiak, 2015). Na decyzje finansowe klientów niewątpliwie wpływają także usługodawcy (Foscht, Maloles, Schloffer i Chia, 2010). W relacjach między stronami transakcji finansowych bardzo ważne jest zaufanie (Radziszewski, 2013; Świecka, 2016). Wpływa ono na jakość relacji w systemie finansowym, jest częścią kapitału społecznego, dzięki któremu koszty transakcyjne utrzymywane są na odpowiednio niskim poziomie (Czechowska, 2016; Czechowska i Zatoń, 2018).

Celem artykułu jest przedstawienie usystematyzowanych informacji oraz ocena rachunków bankowych oferowanych przez badane banki młodym klientom. Autorki podjęły również próbę odpowiedzi na pytania badawcze: jak wygląda oferta rachunków bankowych dedykowanych młodym klientom i czy jest ona dostosowana do potrzeb tej grupy, a także czy jest zróżnicowana? W części empirycznej, egzemplifikującej zagadnienie teoretyczne rachunków bankowych dla młodych klientów odwołano się do stanu z kwietnia 2021 roku. Autorki mają świadomość, że prezentowana problematyka jest bardzo dynamiczna i że lista rankingowa najlepszych w tym zakresie banków zmienia się bardzo często, np. co miesiąc. Jednakże ogólny zarys problemu oraz uwarunkowania są w miarę stabilne w dłuższym okresie. Metodami badawczymi zastosowanymi w artykule są: analiza treści literatury przedmiotu, krajowej i zagranicznej; wyniki badań empirycznych; badanie własne oferty rachunków bankowych dla młodych klientów, a także badanie kwestionariuszowe, których celem była ocena tych rachunków przez ich użytkowników.

II. Charakterystyka oraz kryteria wyodrębnienia segmentu młodzi klienci

Charakteryzując młodego klienta, należy bliżej przyjrzeć się słowu „klient”, a następnie wyjaśnić określenie „młody”. W „Słowniku Języka Polskiego PWN” zdefiniowano hasło „klient” na trzy różne sposoby. Tylko jedna z tych definicji odnosi się do klienta, który jest przedmiotem

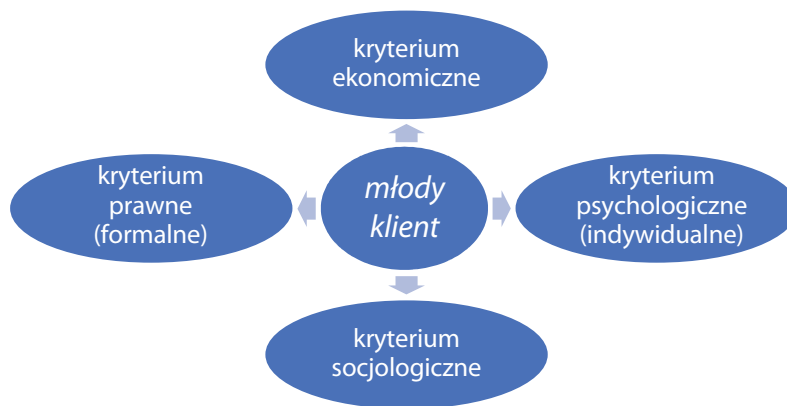
zainteresowania niniejszego artykułu. Zgodnie z tą definicją, klientem nazwać można osobę, która kupuje coś w sklepie, korzysta z usług banku, adwokata itp. lub załatwia sprawy w instytucjach finansowych (Słownik Języka Polskiego PWN). Trzeba również pamiętać o różnicach między pojęciami „klient” i „konsument”. Istotna jest w tym przypadku definicja prawna „konsumenta”, określająca go jako osobę fizyczną, podejmującą czynności prawne z przedsiębiorcą niezwiązane z jego (konsumenta) działalnością zawodową i handlową. Tymczasem „klient”, teoretycznie nie musi być osobą fizyczną. Jednak Autorki zdecydowały się użyć pojęcia „klient” nie zaś „konsument”, ponieważ takie określenie zazwyczaj występuje w ofertach skierowanych do odbiorców tego typu usług. Poszukując odniesień do definicji „młody” można odwołać się do faz życia człowieka. W tym przypadku można wyodrębnić: ludzi młodych, młode małżeństwa, rodziny oraz osoby w wieku emerytalnym. Podział ten związany jest ze statusem rodzinnym i nie uwzględnia kryterium wiekowego. Natomiast, chcąc zdefiniować i scharakteryzować młodego klienta na rynku usług bankowych, należy bliżej przyjrzeć się słowu „młody” i przedziałom wiekowym, których dotyczy to pojęcie. Określanie sprecyzowanego wieku młodego klienta można rozpocząć od wyodrębnienia występujących na rynku grup pokoleniowych konsumentów (Waliszewski i Warchlewska, 2021), wśród których występują (Woźny, 2013):

- cicha generacja (urodzeni w latach 1909–1945);
- baby boomers (urodzeni podczas powojennego wyżu demograficznego w latach 1946–1964);
- generacja X (urodzeni w latach 1965–1980);
- generacja Y (urodzeni w latach 1981–1995);
- generacja Z (urodzeni po 1995 roku).

W literaturze przedmiotu występują różne przedziały wiekowe odnoszące się do osób młodych. Dominika Woźny przedstawiła ujęcie kilku autorów, charakteryzujących wiek młodych nabywców usług. Według niektórych opinii młodzi konsumenci mają nie więcej niż 34/35 lat. Inni twierdzą, iż wiek młodej osoby to nie więcej niż 19 lat, a jeszcze inni uważają, że wiek ten mieści się w przedziale od kilkunastu do 24/25 lat. Biorąc pod uwagę powyższe, młodego klienta można zaliczyć do tak zwanej generacji Z, czyli osób urodzonych po 1995 roku (których wiek obecnie nie przekracza 27 lat) oraz do generacji Y, czyli ludzi obecnie w wieku od 27 do 40 lat (Woźny, 2013). Generacja Z to pokolenie internetowe, pierwsze, którego reprezentanci dorastali w całkowicie scyfryzowanym społeczeństwie. Pokolenie Z żyje w świecie wymagającym elastyczności, ciągłej nauki nowych umiejętności (iUW, 2022).

Przedstawione powyżej definicje „młodych” stanowią jedynie część obecnych w literaturze przedmiotu. Ze względu na część empiryczną niniejszego artykułu nie koncentrowano się na grupie młodych w wieku od 13 lat. Definicję słowa „młody” można znaleźć w „Słowniku Języka Polskiego PWN”, który definiuje młodego człowieka jako osobę, która znajduje się w okresie życia między dzieciństwem a wiekiem dojrzałym. Definicja ta nie zawiera dokładnych przedziałów wiekowych, jednakże na jej podstawie można się domyślać, dotyczy osoby w wieku od kilkunastu do 18/20 lat, a może nawet do dwudziestu kilku lat. Trudno określić na podstawie tej definicji dokładny wiek młodego klienta, ponieważ osiągnięcie wieku dorosłego można interpretować na kilka sposobów (Słownik Języka Polskiego PWN).

Dominika Woźny (2013) przedstawia inne kryteria, oprócz wieku, które ułatwiają identyfikację segmentu młodych klientów (zob. rys. 1).

Rysunek 1. Kryteria analizy młodego klienta

Źródło: Woźny, D. (2013). Analiza kategorii młodych konsumentów z uwzględnieniem różnych kryteriów jej wyodrębnienia. *Zeszyt Naukowy Wyższej Szkoły Zarządzania i Bankowości w Krakowie*, (30), 2–6.

Biorąc pod uwagę informacje zawarte na rysunku 1, wyróżniamy cztery kryteria identyfikacji oraz analizy młodego klienta:

- prawne,
- socjologiczne,
- psychologiczne,
- ekonomiczne.

Kryterium prawne wyróżnia młodego klienta na podstawie uzyskania przez niego zdolności do czynności prawnych. Wiąże się to z osiągnięciem określonego wieku, którego przekroczenie powoduje, że można uznać tę osobę za dorosłą (pełnoletnią). W Polsce takim wiekiem granicznym jest 18 lat, jednakże w innych krajach może być on inny. Zazwyczaj oscyluje on między 14. a 21. rokiem życia. Biorąc pod uwagę to kryterium, osoby powyżej 18. roku życia nie powinny być zaliczane do młodych klientów, jednakże na niektórych rynkach branżowych wciąż określane są mianem młodego konsumenta. Może być to związane z tak zwanym zjawiskiem *kidult*. Co oznacza, że osoby prawnie pełnoletnie, uznawane za dorosłe (20–30 lat), mieszkają ze swoimi rodzicami lub nawet pozostają na ich utrzymaniu (Woźny, 2013). Potwierdzenie takiego założenia można znaleźć w badaniach CBOS „Pełnoletnie dzieci mieszkające z rodzicami” (Boguszewski i Piszczatowska-Oleksiewicz, 2017). Przedstawione we wnioskach informacje pokazują, że w 2017 roku 54% badanych osób w wieku 18–24 lat, które nie zawarły związku małżeńskiego mieszkało ze swoimi rodzicami. Były to głównie osoby uczące się, studenci, uczniowie (50%), a około 38% badanych będących w tym wieku już pracowało (Boguszewski i Piszczatowska-Oleksiewicz, 2017).

Kryterium socjologiczne (społeczno-kulturowe) odnosi się do cech charakterystycznych dla grupy młodych klientów i podobnych problemów, jak np. poszukiwanie pracy czy założenie rodziny. Osoby należące do tej grupy uczestniczą w procesach rynkowych, uznawane są jednak za „niedojrzałe” z powodu braku stabilności opinii, preferencji i postaw. Trzeba zauważyć, że granica osiągnięcia dojrzałości społecznej wciąż się przesuwają, m.in. ze względu na wydłużenie procesu nauki czy odłożenie w czasie decyzji dotyczących założenia rodziny. Z badania przeprowadzonego przez CBOS w 2019 roku wynika, iż wśród osób w wieku 18–24 lat aż 99% badanych nie posiada dzieci, a zaledwie 1% posiada tylko jedno dziecko (Bożewicz, 2019).

Kryterium psychologiczne związane jest z rozwojem wewnętrznym, osobowościowym, na który wpływ mają uwarunkowania zarówno wewnętrzne (np. czynniki genetyczne), jak i zewnętrzne (wpływ otoczenia: mass media, rówieśnicy) (Brzezińska, 2003). Biorąc pod uwagę kryterium psychologiczne trudno jest jednoznacznie, modelowo opisać młodego klienta. Można jednak wyróżnić pewne ogólne cechy, którymi charakteryzują się osoby znajdujące się w tej grupie, należą do nich: wrażliwość na nowości, czy luksusowe marki oraz wysoką jakość produktów. Wśród młodych nabywców w Polsce zauważa się także zmianę stylu życia czy postaw, co wynika ze wzrostu poziomu zamożności w Polsce, ale i tendencji do naśladowania wzorców zachowań, które są charakterystyczne dla społeczeństw krajów rozwiniętych (Woźny, 2013).

Kryterium ekonomiczne wyróżnia młodych klientów ze względu na ich samodzielność finansową. Osoby młode są przeważnie mało samodzielne finansowo. W grupie tej znajdują się osoby uczące się oraz pracujące, dlatego jest to dość zróżnicowana grupa, którą trudno jednoznacznie opisać (Woźny, 2013).

Opisując młodego klienta trzeba również zwrócić uwagę na jego wiek. Otóż członkowie tej grupy to osoby w różnym wieku – zarówno pracujące, jak i uczące się. Według informacji przekazywanych przez banki w Polsce, młodym klientem jest osoba w wieku 18–26 lat. Taki przedział wiekowy wynika z opisu oferty kont dedykowanych dla młodych¹. Dlatego, mając na uwadze główną tematykę tego opracowania, klientem młodym będziemy nazywać osobę w tym właśnie wieku (18–26 lat). Jednak należy pamiętać, że dla banków grupa młodzi klienci może być różnorodna, o czym świadczy przyjmowanie za dolną granicę wieku 13 lat, tzn. momentu nabycia ograniczonej zdolności do czynności prawnych (Kodeks cywilny, 1964, rozdz. 1, art. 15). Ta grupa wiekowa jednak nie ogranicza listy, ponieważ w niektórych bankach dostępne są także produkty dla osób młodszych (w wieku 6–8 lat), które mogą korzystać z produktów bankowych dzięki dodatkowej funkcjonalności kont rodziców (Buszko, Krupa i Chojnacka, 2018a).

III. Preferencje młodych klientów

Chcąc scharakteryzować młodego klienta, należy bliżej przyjrzeć się pokoleniu, z którego ten klient pochodzi, czyli pokoleniu Z, czasem nazywanemu także pokoleniem C od pierwszej litery ang. wyrazu *connected* – połączenie (Vlašić, Keleminić i Šubić, 2022). Funkcjonowanie osób należących do generacji Z w dużej mierze opiera się na Internecie oraz urządzeniach mobilnych (Koenig-Lewis, Palmer i Moll, 2010; Mahapatra, 2017; Merhi, Hone, Tarhini i Ameen, 2020). Jest to generacja urodzona w cyfrowym świecie. Czynnikiem, które najbardziej wpływają na młodych klientów są media oraz ich rówieśnicy. Osoby z tej generacji uważane są także za bardzo pewne siebie, otwarte oraz akceptujące różnorodność. Przywiązują dużą wagę do problemów społecznych, takich jak globalne ocieplenie czy głód na świecie. Są to także osoby wykształcone, dorastające w tzw. trybie online, niebojące się ryzyka i szybko podejmujące decyzje (Żarczyńska-Dobiesz i Chomątowska, 2014). Wybierając usługi czy kupując produkty, młodzi klienci kierują się opiniami innych (Dunne, Lawlor i Rowley, 2010) i opierają się na tzw. marketingu szeptanym, którego wykorzystanie jest widoczne na różnego rodzaju portalach społecznościowych, takich jak Facebook czy Instagram. Dane pokazują, iż w 2020 roku około 49% całej populacji korzystało z portali

¹ <https://ranking-kont-bankowych.pl/mlody-klient-banku/> (1.08.2022).

społecznościowych, dlatego są one bardzo dobrym miejscem do wykorzystywania „marketingu szeptanego”². Pokolenie Z koncentruje uwagę na kupowaniu głównie produktów markowych, dających wrażenie przynależności do określonej grupy (Philippas i Avdoulas, 2019). W Polsce, osoby z pokolenia Z bardzo często dokonują zakupów w formie online (należą do tzw. segmentu klientów digitalnych) i cenią sobie wielokanałowość kontaktu z firmami (Krzyszowska, 2017). Podsumowując, życie tej grupy jest związane z funkcjonowaniem technologii cyfrowej i Internetu, które są wykorzystywane nie tylko dla rozrywki, lecz także w celu dokonywania zakupów towarów i usług (Windasari, Kusumawat, Larasati i Amelia, 2022).

Członkowie tej grupy chętnie korzystają z bankowości internetowej. Z badań wykonanych przez Gemius wynika, że wykorzystują oni konta internetowe do kontroli środków na rachunku bankowym, analizy historii operacji, przelewania środków oraz doładowania telefonu. Najczęściej dokonują przelewów w celu: płacenia za usługi i produkty nabywane w trybie online oraz rozliczania się z rodziną i znajomymi. Grupa ta ma najmniejsze obawy związane z obsługą bankowych systemów internetowych (Abbam, Say i Carsamer, 2015). Młodzi klienci charakteryzują się większą skłonnością do podejmowania ryzyka oraz akceptacją zmian. Są oni zwykle mniej lojalni wobec wybieranych produktów czy instytucji finansowych, poszukują nowych, bardziej atrakcyjnych ofert (Blankson, Omar i Cheng, 2009; Cleopas i Olawale, 2011; Kata, Nowak, Leszczyńska, Kowal i Sebastianka, 2020). Podsumowując, osoby te nie mają żadnych problemów z obsługą systemów bankowości elektronicznej, ponieważ są zaznajomione z technologią w zasadzie od urodzenia. Dlatego też korzystanie w ten sposób z usług bankowych jest dla nich czymś normalnym (Spurgiasz, 2019). Ponadto młodzi klienci są przyzwyczajeni do rozwiązań szybkich i dostępnych, często dzięki bankowym aplikacjom (Merhi, Hone, Tarhini i Ameen, 2020; Waliszewski i Warchlewska, 2021).

IV. Rachunki bankowe oferowane młodym klientom – analiza porównawcza

Dynamiczne zmiany zachodzące na rynku usług bankowych i pojawianie się nowych generacji klientów stwarzają konieczność poszukiwania nowych rozwiązań dotyczących bankowej obsługi. Bankowa oferta musi być dostosowana do potrzeb i oczekiwań klientów (Yesim, 2019; Sen Antara i Sen, 2020; Snihur i Zott, 2020), a zbudowane w ten sposób relacje spowodują w przyszłości zatrzymanie tej grupy na dłuższy okres (Sołtysiak, 2015) oraz jej lojalność (Nourallah, Standberg i Ohman, 2021; Zungu i Mason, 2017). W tej części opracowania zostaną przedstawione oferty rachunków bankowych przeznaczonych dla młodych klientów, pochodzące z dziesięciu różnych banków, wybranych ze względu na posiadanie interesujących propozycji dedykowanych dla tej grupy klientów. W niniejszym opracowaniu zamiennie będą używane pojęcia „rachunków bankowych” oraz „kont”, ponieważ w literaturze przedmiotu oraz w aktach prawnych występuje nazwa „rachunki bankowe” (np. w kodeksie cywilnym), natomiast banki powszechnie stosują w swoich ofertach dla tych produktów nazwę „konta bankowe”.

Według informacji zamieszczonych w przeglądarce finansowej Money24 główne kryteria oceny kont studenckich to: opłaty i prowizje, promocje, nowoczesna bankowość, dodatkowe

² <https://socialpress.pl/2020/02/social-media-w-polsce-i-na-swiecie-najnowsze-dane> (23.02.2021).

usługi. Zakłada się, że rachunkom dla młodych klientów powinny towarzyszyć usługi bankowości internetowej i transakcji bezgotówkowych na wysokim poziomie; płatności: BLIK, HCE i Google Pay oraz Apple Pay; szybkie przelewy online, a także elektroniczne portfele. Wskazany jest również bezpieczny, wygodny i szybki dostęp do konta bankowego, za pomocą np. odcisku palca, przelewy na rachunek telefonu czy płatności internetowe związane z wykorzystaniem kodów QR³. Oferta bankowa dla młodych klientów jest bogata i atrakcyjna. Zazwyczaj lepsza niż dla klientów powyżej 26. roku życia. Warto jest przyjrzeć się tej ofercie w sposób bardziej szczegółowy, biorąc pod uwagę determinanty wyboru banków, na które zwracają uwagę młodzi klienci (Mokhlis, Mat i Salleh, 2008; Hinson, Osarenkho i Okoe, 2013; Sołtysiak, 2015a; Tucker i Jubb, 2018). Porównanie ofert banków komercyjnych w niniejszym opracowaniu zostało dokonane ze względu na dwa kryteria – koszt prowadzenia konta, możliwość darmowego wypłacania gotówki z różnych bankomatów. Następnie przedstawiono dodatkowe korzyści wynikające z posiadania danego konta, takie jak: zniżki do wybranych sklepów, różnego rodzaju programy lojalnościowe czy potencjalne nagrody przeznaczone do gier.

1. Główne kryteria wyboru rachunków bankowych dedykowanych młodym klientom

Celem tej części artykułu jest przedstawienie produktu bankowego konta dla młodych (rachunek rozliczeniowo-oszczędnościowy), który przeznaczony jest dla młodych klientów banków. Na rynku można spotkać konta dla młodych przeznaczone zarówno dla grupy wiekowej 18–26 lat, jak i dla młodzieży poniżej 18. roku życia⁴. Jednakże młody klient w niniejszym opracowaniu został określony (we wstępie ze względu na jego wiek), jako osoba w wieku 18–26 lat. Dlatego też analiza porównawcza rachunków dla młodych została przygotowana na podstawie oferty, których docelowymi klientami są osoby znajdujące się w tym przedziale wiekowym.

W tabeli 1 przedstawiono porównanie ofert rachunków dla młodych z dziesięciu różnych banków. Do analizy porównawczej wykorzystano oferty pochodzące z banków: Pekao SA, PKO BP SA, Alior Bank SA, Bank Pocztowy SA, mBank SA, ING Bank Śląski SA, Bank Millenium SA, Santander Bank Polska SA, Credit Agricole Bank Polska SA, Getin Bank SA. Wybór tej grupy jest uzasadniony oferowaniem przez wyżej wymienione banki rachunków dla młodych. Porównania rachunków dokonano na podstawie następujących kryteriów: koszt prowadzenia rachunku, koszt za obsługę karty płatniczej, darmowa wypłata gotówki z bankomatów. Powyższe kryteria, to znaczy: brak opłat, darmowe korzystanie z karty płatniczej, możliwość korzystania z aplikacji bankowej zostały uznane przez młodych klientów za ważne przy wyborze rachunku bankowego (ZBP, 2019). Ponadto w ocenie tego rodzaju rachunków bankowych wzięto pod uwagę wiek klienta. Uwzględniono to kryterium w analizie, ponieważ niektóre banki (np. mBank SA) oferują ten rodzaj rachunku grupie klientów z innego przedziału wiekowego niż wynikający z przyjętej w opracowaniu definicji (młody klient to osoba w wieku 18–26 lat). W przypadku oferowanego przez Alior Bank SA konta dla graczy z kartą LOL wobec informacji o wieku klienta dopisano uwagę, że klienci tego rachunku, do 26. roku życia, nie płacą za jego użytkowanie. Dlatego, mimo iż nie jest to rachunek bankowy przeznaczony wyłącznie dla młodych, znalazł się on w analizie porównawczej.

³ www.money24.pl/ranking-kont-dla-studentow (30.07.2022). Rankingi kont dla studentów wskazane na niniejszej stronie aktualizowane są każdego miesiąca.

⁴ <https://www.fxmag.pl/artykul/konto-dla-mlodych-mbank-pko-santander-alior-czy-pekao-sa-ranking-najlepszych-kont-dla-mlodziezy-od-13-do-18-lat> (10.04.2021).

Tabela 1. Porównanie rachunków dla młodych z różnych banków (stan na 5.04.2021 r.)

Nazwa banku	Nazwa konta	Koszt prowadzenia rachunku	Koszt za obsługę karty płatniczej	Darmowa wypłata gotówki z bankomatów	Wiek klienta
Bank Pekao SA	Konto Przekorzystne dla młodych	0 zł	0 zł	bankomaty w Polsce i za granicą	18–26
PKO BP SA	PKO Konto dla Młodych	0 zł	0 zł przy dokonaniu 4 transakcji bezgotówkowych kartą płatniczą lub BLIKIEM	bankomaty w Polsce i za granicą	18–26
Alior Bank SA	Konto Jakże Osobiste dla graczy z kartą LOL	0 zł	0 zł za kartę przy wykonaniu transakcji bezgotówkowej w kwocie 300 zł/miesięcznie	placówki oraz bankomaty Alior Bank w Polsce	Do 26 lat, opłata za posiadanie konta wynosi 0 zł
Bank Pocztowy	Konto w Porządku Start	0 zł	0 zł	sieć bankomatów Planet Cash	13–25
mBank SA	eKonto Możliwości	0 zł	0 zł	bankomaty w Polsce i za granicą	18–24
ING Bank Śląski SA	konto Mobi dla młodych (18–26)	0 zł	0 zł	wypłata gotówki w bankomatach ING Banku Śląskiego i Planet Cash; wypłata gotówki BLIKIEM we wszystkich bankomatach w Polsce; jedna wypłata/mies. w krajach SEPA*	18–26
Bank Millenium SA	Konto 360° Student	0 zł	0 zł (przy wykonaniu co najmniej 1 płatności kartą lub BLIKIEM miesięcznie)	w placówce Banku Millenium	18–26
Santander Bank Polska SA	Konto Jakie Chcę dla młodych	0 zł	0 zł (przy wykonaniu co najmniej 1 płatności kartą lub BLIKIEM miesięcznie)	bankomaty na całym świecie	18–26

* Kraje SEPA – państwa członkowskie UE, państwa członkowskie Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym (EOG), których listę udostępniono w placówkach Banku oraz na jego stronie internetowej. Także państwa EFTA niebędące państwami EOG i inne państwa określone przez European Payments Council (zob. <https://www.ing.pl/indywidualni/bankowosc-internetowa/przelewy/kraje-sepa>).

Tabela 1. (cd.)

Nazwa banku	Nazwa konta	Koszt prowadzenia rachunku	Koszt za obsługę karty płatniczej	Darmowa wypłata gotówki z bankomatów	Wiek klienta
Credit Agricole Bank Polska SA	Konto dla Ciebie Move	0 zł (przy wykonaniu 1 płatności kartą lub BLIKIEM miesięcznie)	0 zł	wszystkie bankomaty w Polsce (przy wykonaniu 1 płatności kartą lub BLIKIEM miesięcznie)	18–27
Getin Bank SA	Konto Proste Zasady	0 zł	0 zł	wszystkie bankomaty Planet Cash w Polsce oraz wypłata gotówki BLIKIEM we wszystkich bankomatach w Polsce	18–26

Źródło: na podstawie: <https://www.getinbank.pl/klienci-indywidualni/konta-osobiste/konto-proste-zasady-od-18-do-26-lat.html>; <https://www.credit-agricole.pl/klienci-indywidualni/konta/konto-dla-ciebie-move>; <https://www.santander.pl/klient-indywidualny/konta/konto-jakie-chce-dla-mlydych>; <https://www.bankmillennium.pl/klienci-indywidualni/konta-osobiste/konto-360-student>; <https://www.ing.pl/indywidualni/konta-osobiste/konto-dla-mlydych>; https://www.mbank.pl/lp2/2021/c1/indywidualny/konta/young/google/wiosna-lato/?sprzedawca=sitelink_konto_dla_mlydych_18_24_c&gclid=CjwKCAjwr_uCB-hAFEiwAX8YJgWyo0Jeoih6u9-8CeY7uofu_Gi5SQtKfkJDKkMow6Kr8IQ7kTISm3BoC8bsQAvD_BwE&gclidsrc=aw.ds#over; <https://www.pocztowy.pl/indywidualni/konto-w-porzadku/start.html>; <https://www.aliorbank.pl/klienci-indywidualni/konta-osobiste/konto-dla-graczy.html>; <https://www.pkobp.pl/klienci-indywidualni/konta/konta-osobiste/pko-konto-dla-mlydych/>; <https://www.pekao.com.pl/klient-indywidualny/codzienne-bankowanie/konta-osobiste/konto-przeznaczony-dla-mlydych.html> (5.04.2021).

Analizując informacje zawarte w tabeli 1, dotyczące kosztów prowadzenia rachunków bankowych, można zauważyć, że w większości ofert, młody klient nie będzie musiał uiszczać żadnej opłaty za prowadzenie rachunku. Wyjątek stanowi Credit Agricole SA, gdzie klient jest zobowiązany do opłaty w przypadku niewykonania żadnej płatności za pomocą karty lub kodu BLIK⁵.

W większości przypadków (6/10) młody klient nic nie zapłaci również za obsługę karty płatniczej. Wśród banków, w których klient musiałby zapłacić za kartę płatniczą przy niespełnieniu pewnych warunków znajdują się: PKO BP SA, Alior Bank SA, Bank Millennium SA, Santander Bank Polska SA. W przypadku *Konta 360° Student* oraz *Konta Jakie Chcę dla młodych*, aby nie płacić za obsługę karty płatniczej należy dokonać minimum jednej płatności za pomocą karty płatniczej lub kodu BLIK. W *PKO Konto dla Młodych* należy dokonać czterech płatności za pomocą karty płatniczej lub kodu BLIK, natomiast w *Koncie Jakże Osobistym dla graczy z kartą LOL* klient musi dokonać miesięcznie, transakcji bezgotówkowej na kwotę minimalną 300 zł. W przypadku, gdy klient na co dzień korzysta z bezgotówkowych płatności, spełnienie wyżej wymienionych warunków nie powinno sprawić większego problemu⁶.

W kryterium związanym z wypłatą gotówki z bankomatów można zaobserwować największe zróżnicowanie. Występują tu różne przypadki, w których klient ma możliwość skorzystania z tej usługi za darmo. Tylko cztery z wyżej wymienionych banków (Santander Bank Polska SA, mBank SA, PKO BP SA, Bank Pekao SA) oferują swoim klientom bezpłatne wypłacanie gotówki zarówno w Polsce, jak i za granicą ze wszystkich bankomatów. Alior Bank SA pozwala na wypłacanie gotówki bez opłat wyłącznie z własnych placówek oraz bankomatów w Polsce. Podobną

⁵ <https://www.credit-agricole.pl/klienci-indywidualni/konta/konto-dla-ciebie-move> <https://www.fxmag.pl/artykul/konto-dla-mlydych-mbank-pko-santander-alior-czy-pekao-sa-ranking-najlepszych-kont-dla-mloziezy-od-13-do-18-lat> (10.04.2021).

⁶ <https://www.aliorbank.pl/klienci-indywidualni/konta-osobiste/konto-dla-graczy.html> (5.04.2021).

sytuację można odnotować w Banku Millennium SA. Posiadacze *Konta w Porządku Start* w Banku Pocztowym SA mają możliwość wypłacania gotówki bez opłat jedynie w sieci bankomatów Planet Cash. W przypadku *Konta dla Ciebie Move*, oferowanego przez Credit Agricole Bank Polska SA, występuje możliwość wypłacania gotówki ze wszystkich bankomatów w Polsce przy spełnieniu jednego warunku, którym jest wykonanie minimum jednej transakcji bezgotówkowej w miesiącu. Korzystając z oferty *Konta Mobi dla młodych (18–26)*, klient ma prawo do bezpłatnego wypłacania gotówki z bankomatów ING Banku Śląskiego i sieci bankomatów Planet Cash w Polsce oraz ze wszystkich bankomatów pod warunkiem, że wypłaca gotówkę za pomocą systemu BLIK. W przypadku *Konta Proste Zasady* klient ma prawo do darmowego wypłacania gotówki z sieci bankomatów Planet Cash w Polsce, a w przypadku wypłacania gotówki za pomocą BLIKA, ze wszystkich bankomatów posiadających taką funkcję. Podsumowując analizę tego kryterium, można zauważyć, że między ofertami banków występują dość znaczące różnice. Posiadając taki rachunek, jak *Konto Przekorzystne dla młodych* czy *eKonto Możliwości* nie trzeba przejmować się żadnymi opłatami i można do woli wypłacać gotówkę zarówno w Polsce, jak i za granicą. W innych bankach klienci mogą korzystać nieodpłatnie jedynie z wybranych bankomatów, np. w przypadku posiadania *Konta w Porządku Start*. W ofercie jednego banku występuje natomiast warunkowa, darmowa możliwość wypłacania gotówki ze wszystkich bankomatów w Polsce i jest to oferta *Konto dla Ciebie Move*⁷.

Granica wieku klientów, którzy mogą korzystać z wyżej prezentowanych kont dla młodych to w większości przypadków przedział między 18. a 26. rokiem życia. Niewiele zmieniony przedział wiekowy dla młodych klientów pojawia się w ofertach takich podmiotów, jak: mBank SA, Bank Poczty SA, Credit Agricole Bank Polska SA. W tych bankach przedziały wieku wynoszą odpowiednio: 18–24 lata; 13–25 lat i 18–27 lat. Biorąc pod uwagę przedstawioną analizę ofert, *eKonto Możliwości* w mBank SA jest najlepszym spośród wszystkich wymienionych kont dla młodych pod względem wcześniej opisanych kryteriów, jednakże przedział wiekowy dla osób korzystających z tego konta ograniczony jest do 24, a nie do 26 lat, co może być czynnikiem zniechęcającym dla jego użytkowników⁸.

2. Dodatkowe przywileje dołączane do rachunków bankowych dla młodych klientów

Oprócz wyżej wymienionych kryteriów, które mogą skłonić młodych klientów do wybrania danego konta można także wziąć pod uwagę inne czynniki, zwłaszcza przywileje, czy potencjalne możliwości dedykowane tej grupie. Dzięki różnym rozwiązaniom marketingowym banki budują lepsze relacje ze swoimi klientami (Bojanowska i Kordulska, 2015). Stosowane przez banki programy lojalnościowe są wykorzystane jako narzędzia marketingowe. W przypadku ich użycia podniesiony poziom satysfakcji klientów ma wpływ na obniżenie/brak deklarowanej chęci zmiany banku (Kieźel, 2009; Spyra, 2013). Młodzi klienci deklarują, że uczestnictwo w takich rozwiązaniach powiększa ich lojalność (Ostrowska, 2010). W tabeli 2 zostały przedstawione dodatkowe przywileje i potencjalne możliwości, takie jak: zniżki, rabaty, promocje, z których mogą korzystać młodzi klienci, posiadający wyżej wymienione rachunki. Dokonując poniższej analizy,

⁷ <https://www.credit-agricole.pl/klienci-indywidualni/konta/konto-dla-ciebie-move> (5.04.2021).

⁸ https://www.mbank.pl/lp2/2021/c1/indywidualny/konta/young/google/wiosna-lato/?sprzedawca=sitelink_konto_dla_mloдых_18_24_c&gclid=CjwKCAjwr_uCBhAFEiwAX8YJgWyo0Jeoih6u9-8CeY7uofu_Gi5SQtkfkJDKkMow6Kr8lQ7kTlSm3BoC8bsQAvD_BwE&gclid=aw.ds#over (5.04.2021).

przedstawiono najbardziej istotne z punktu widzenia młodych klientów potencjalne korzyści (ZBP, 2019). Do dodatkowych korzyści wynikających z posiadania wybranych rachunków należą m.in.⁹:

- zniżki w wybranych sklepach;
- programy poleceń, dzięki którym klient może zdobyć dodatkowe środki;
- programy lojalnościowe dla kart płatniczych w ramach różnych programów;
- możliwość wybrania dowolnego wizerunku karty;
- rabaty dla posiadaczy Karty Dużej Rodziny;
- możliwość uzyskania nagród do gry komputerowej *League of Legends*.

Tabela 2. Dodatkowe profity/korzyści z posiadania rachunku bankowego (stan na 6 kwietnia 2021 r.)

Nazwa banku	Nazwa konta	Przykładowe profity/potencjalne możliwości
Bank Pekao SA	Konto Przekorzystne dla młodych	<ul style="list-style-type: none"> – zniżki do 30% w programie Galeria Rabatów, w ponad 2000 wybranych sklepach, m.in. w 2sport.p, czy Aqua Centrum – Program Poleceń, w którym polecający za każde skuteczne polecenie konta może uzyskać 100 zł (można polecić do 15 kont i zyskać do 1500 zł); program rozwoju online OK, GO! – pozwala na zdobycie wiedzy i umiejętności, dzięki szkoleniom z 6 obszarów tematycznych, m.in. biznes i finanse
PKO BP SA	PKO Konto dla Młodych	<ul style="list-style-type: none"> – założenie konta na selfie – debet na koncie do 500 zł przez 30 dni – promocje doładowań telefonów, m.in. w sieci Orange, Plus – kredyt studencki wypłacany w transzach
Alior Bank SA	Konto Jakże Osobiste dla graczy z kartą LOL	<ul style="list-style-type: none"> – karta z wizerunkiem <i>Ashe</i> (bohaterki gry z <i>League of Legends</i>) – uzyskanie do 1380 <i>Riot Points</i> do <i>League of Legends</i> miesięcznie
Bank Pocztowy SA	Konto w Porządku Start	<ul style="list-style-type: none"> – programy lojalnościowe dla kart płatniczych, w ramach których można uzyskać zwrot za zakupy lub atrakcyjne nagrody za transakcje wybranymi kartami płatniczymi, np. karta płatnicza Mastercard i Program Bezcenne Chwile – przy płatnościach dokonywanych w określonych sklepach zbierane są punkty, które można zamieniać na nagrody
mBank SA	eKonto Możliwości	<ul style="list-style-type: none"> – wybór wizerunku karty za 0 zł – założenie konta na selfie – program, w którym za polecenie mBanku znajomemu można dostać do 100 zł (za polecenie jednego konta)

⁹ <https://www.getinbank.pl/klienci-indywidualni/konta-osobiste/konto-proste-zasady-od-18-do-26-lat.html>, <https://www.credit-agricole.pl/klienci-indywidualni/konta/konto-dla-ciebie-move>, <https://www.santander.pl/klient-indywidualny/konta/konto-jakie-chce-dla-młodych>, <https://www.bankmillennium.pl/klienci-indywidualni/konta-osobiste/konto-360-student>, <https://www.ing.pl/indywidualni/konta-osobiste/konto-dla-młodych>, https://www.mbank.pl/lp2/2021/c1/indywidualny/konta/young/google/wiosna-lato/?sprzedawca=sitelink_konto_dla_młodych_18_24_c&gclid=CjwKCAjwr_uCBhAFEiwAX8YJgWyo0Jeoih6u9-8CeY7uofu_Gi5SQtkfKJDKkMow6Kr8lQ7kTlSm3BoC8bsQAvD_BwE&gclidsrc=aw.ds#over, <https://www.pocztowy.pl/indywidualni/konto-w-porzadku/start.html>, <https://www.aliorbank.pl/klienci-indywidualni/konta-osobiste/konto-dla-graczy.html>, <https://www.pkobp.pl/klienci-indywidualni/konta/konta-osobiste/pko-konto-dla-młodych/>, <https://www.pekao.com.pl/klient-indywidualny/codzienne-bankowanie/konta-osobiste/konto-przekorzystne-dla-młodych.html> (5.04.2021).

Tabela 2. (cd.)

Nazwa banku	Nazwa konta	Przykładowe profity/potencjalne możliwości
ING Bank Śląski SA	Konto Mobi dla młodych (18–26)	<ul style="list-style-type: none"> – założenie konta na selfie – korzystanie z profilu zaufanego (za jego pomocą można załatwiać sprawy urzędowe) – płatności za kody do gier, muzyki, filmów i programów bez konieczności podawania danych karty w Internecie, np. opłacenie Spotify Premium – korzystanie z kuponów rabatowych, m.in. w sklepie greenpoint.pl czy Orsay
Bank Millenium SA	Konto 360° Student	<ul style="list-style-type: none"> – założenie konta na selfie – zakup biletów komunikacji miejskiej lub biletów parkingowych w telefonie
Santander Bank Polska SA	Konto Jakie Chcę dla młodych	<ul style="list-style-type: none"> – zwrot za rachunki w wysokości 1% płatności za prąd, gaz, Internet itp. (do 300 zł rocznie) – korzystanie z programów lojalnościowych Mastercard Bezcenne Chwile i Visa Oferty
Credit Agricole Bank Polska SA	Konto dla Ciebie Move	<ul style="list-style-type: none"> – karta do konta wykonana z ekotworzywa – karta płatnicza z wizerunkiem, który można wybrać samemu z katalogu banku przy dodatkowej opłacie 10 zł – dodatkowe korzyści dla posiadaczy Karty Dużej Rodziny – rabaty na zakupy w wybranych sklepach, np. dekoraria.pl, Martens sport, wygodnadieta.pl, strefakursow.pl
Getin Bank SA	Konto Proste Zasady	<ul style="list-style-type: none"> – bonus za aktywność (konto oszczędnościowe 2% w skali roku do 10 000 zł) – wybór własnego wizerunku karty – przy wyborze wizerunku karty Mistrzowskiej Riven (postać z gry <i>League of Legends</i>) i zarejestrowaniu w programie <i>Bezcenne Chwile</i>, klient może liczyć na nagrody, np. otrzymanie punktów <i>Riot Points</i> do <i>League of Legends</i>

Źródło: <https://www.pekao.com.pl/klient-indywidualny/codzienne-bankowanie/konta-osobiste/konto-przekorzystne-dla-mlydych.html>, <http://rabatypekao.pl/>, <https://www.pkobp.pl/klienci-indywidualni/konta/konta-osobiste/pko-konto-dla-mlydych/>, <https://www.pkobp.pl/wszystkie-promocje/>, <https://www.pkobp.pl/klienci-indywidualni/pozyczki/preferencyjny-kredyt-studencki/>, <https://www.aliorbank.pl/klienci-indywidualni/konta-osobiste/konto-dla-graczy.html>, <https://www.poczty.pl/indywidualni/konto-w-porzadku/start.html>, <https://www.poczty.pl/indywidualni/karty-platnicze/karta-debetowa-mastercard/>, <https://www.mbank.pl/indywidualny/m/i-mozesz-wiecej/>, <https://www.ing.pl/indywidualni/bankowosc-internetowa/doladowania-gier>, <https://www.ing.pl/indywidualni/bankowosc-internetowa/kody-rabatowe>, <https://www.ing.pl/indywidualni/konta-osobiste/konto-dla-mlydych>, <https://www.bankmillennium.pl/promocja-konto-s#>, <https://www.santander.pl/klient-indywidualny/konta/konto-jakie-chce-dla-mlydych>, <https://klubrabatowy.credit-agricole.pl/>, <https://www.credit-agricole.pl/klienci-indywidualni/konta/konto-dla-ciebie-move>, https://polecam.getinbank.pl/lp/main/ror_karta_lo/?_ga=2.201055911.841328021.1617096697-55494751.1616881842, <https://www.getinbank.pl/klienci-indywidualni/konta-osobiste/konto-proste-zasady-od-18-do-26-lat.html> (6.04.2021).

W zależności potrzeb, klient może wybrać rachunek, który uważa za najbardziej odpowiedni. W przypadku, gdy często dokonuje on zakupów, może wybrać *Konto Przekorzystne dla Młodych*, *Konto Mobi dla młodych* lub *Konto dla Ciebie Move*, w których występują rabaty na zakupy w wyznaczonych sklepach. Kolejnym, ciekawym dodatkiem, który zapewnia Bank Pekao SA jest program rozwoju online OK, GO!, dzięki któremu młody klient ma możliwość dokończenia się w zakresie wybranych obszarów tematycznych oferowanych przez ten program (biznes i finanse, efektywność osobista, marketing i sprzedaż, zarządzanie, przywództwo, strategia)¹⁰.

¹⁰ <https://www.pekao.com.pl/klient-indywidualny/codzienne-bankowanie/konta-osobiste/konto-przekorzystne-dla-mlydych.html>, <http://rabatypekao.pl/> (6.04.2022).

Natomiast, *PKO Konto dla Młodych* wydaje się najbardziej odpowiednie dla osób potrzebujących gotówki, na tym koncie bowiem klientowi przysługuje debet na kwotę maksymalną 500 zł. Co więcej, młody będący studentem klient może starać się o preferencyjny kredyt studencki. Kredyt ten jest korzystny, ponieważ państwo pomaga w jego spłacie (w ramach Funduszu Kredytów Studenckich) oraz występuje możliwość umorzenia części tego kredytu dla najlepszych absolwentów uczelni lub osób będących w bardzo trudnej sytuacji życiowej. Za wcześniejszą spłatę tego kredytu oraz dokonywanie nadpłat student nie ponosi dodatkowych opłat¹¹.

Rachunek oferowany przez Alior Bank SA jest skierowany głównie dla młodych klientów, którzy zainteresowani są nagrodami oraz innymi profitami możliwymi do wykorzystania w grze *League of Legends*. Podobna sytuacja występuje w przypadku konta w Getin Bank SA. Jednakże, w tym przypadku nie jest to rachunek głównie przeznaczony dla graczy, gdyż na bonusy do wyżej wymienionej gry mogą liczyć tylko te osoby, które wybiorą określony wizerunek karty płatniczej oraz spełnią resztę warunków stawianych przez bank. Przedstawiając rachunek w Getin Bank SA, trzeba wspomnieć o ciekawej promocji przygotowanej przez bank, polegającej na tym, że klient może zdobyć tzw. bonus za aktywność, którym jest możliwość skorzystania z konta oszczędnościowego o oprocentowaniu 2% w skali roku¹². Dla porównania, na stronie banku ING Bank Śląski SA znaleźć można informację, iż w tym banku oprocentowanie standardowe rachunku oszczędnościowego równe jest 0,05%¹³.

Konto w Porządku Start oprócz programów lojalnościowych, dzięki którym można zyskać nagrody lub zwrot środków za zakupy, nie posiada innych dodatkowych korzyści dla klienta. Podobna sytuacja występuje w sytuacji korzystania z *Konta Jakiej Chce dla młodych*, jednakże oprócz programów lojalnościowych związanych z kartami płatniczymi, klient ma tutaj możliwość uzyskania zwrotu za rachunki, m.in. za prąd czy gaz w kwocie do 300 zł rocznie.

W przypadku rachunku oferowanego przez mBank SA, jego klient ma możliwość wybrania własnego wizerunku karty bez żadnych opłat. Co więcej, za polecenie banku swoim znajomym czy rodzinie może także uzyskać nagrodę w kwocie do 100 zł (za polecenie jednego konta). Rachunek można otworzyć także za pomocą selfie. Inne banki, które oferują taką usługę, to m.in. Bank Millenium SA czy ING Bank Śląski SA¹⁴.

ING Bank Śląski SA, oprócz podstawowych usług związanych z kontem, oferuje klientom różnego rodzaju rabaty do takich sklepów, jak np. greenpoint.pl¹⁵. *Konto Mobi dla młodych (18–26)* daje możliwość płacenia za kody do gier, muzyki, filmów bez konieczności podawania numeru swojej karty w Internecie, np. opłacenie usługi Spotify Premium, Netflix, EmpikGo¹⁶. Jest to bardzo wygodna opcja dla osób korzystających z wyżej wymienionych usług oraz ceniących sobie

¹¹ <https://www.pkobp.pl/wszystkie-promocje/> (6.04.2021).

¹² <https://www.getinbank.pl/klienci-indywidualni/konta-osobiste/konto-proste-zasady-od-18-do-26-lat.html>,

¹³ <https://www.ing.pl/indywidualni/inwestycje-i-oszczednosci/konto-oszczednosciowe> (8.04.2021).

¹⁴ <https://www.pekao.com.pl/klient-indywidualny/codzienne-bankowanie/konta-osobiste/konto-przekorzystne-dla-mloдых.html>, <http://rabatypekao.pl/>, <https://www.pkobp.pl/klienci-indywidualni/konta/konta-osobiste/pko-konto-dla-mloдых/>, <https://www.pkobp.pl/wszystkie-promocje/>, <https://www.pkobp.pl/klienci-indywidualni/pozyczki/preferencyjny-kredyt-studencki/>, <https://www.aliorbank.pl/klienci-indywidualni/konta-osobiste/konto-dla-graczy.html>, <https://www.pocztowy.pl/indywidualni/konto-w-porzadku/start.html>, <https://www.pocztowy.pl/indywidualni/karty-platnicze/karta-debetowa-mastercard/>, <https://www.mbank.pl/indywidualny/mi-mozesz-wiecej/>, <https://www.ing.pl/indywidualni/bankowosc-internetowa/doladowania-gier>, <https://www.ing.pl/indywidualni/bankowosc-internetowa/kody-rabatowe>, <https://www.ing.pl/indywidualni/konta-osobiste/konto-dla-mloдых>, <https://www.bankmillennium.pl/promocja-konto-s#>, <https://www.santander.pl/klient-indywidualny/konta/konto-jakie-chce-dla-mloдых>, <https://klubrabatowy.credit-agricole.pl/>, <https://www.credit-agricole.pl/klienci-indywidualni/konta/konto-dla-ciebie-move>, https://polecam.getinbank.pl/lp/main/ror_karta_lol/?_ga=2.201055911.841328021.1617096697-55494751.1616881842, <https://www.getinbank.pl/klienci-indywidualni/konta-osobiste/konto-proste-zasady-od-18-do-26-lat.html> (6.04.2021).

¹⁵ <https://greenpoint.pl/content/10-o-nas> (8.04.2021).

¹⁶ <https://www.ing.pl/indywidualni/bankowosc-internetowa/doladowania-gier> (8.04.2021).

bezpieczeństwo w Internecie. Inną przydatną usługą, oferowaną przy użytkowaniu tego rachunku jest korzystanie z profilu zaufanego, dzięki któremu klient banku ma możliwość załatwienia różnych spraw urzędowych bez wychodzenia z domu, co w czasie pandemii COVID-19 było szczególnie wygodnym rozwiązaniem¹⁷.

Posiadacze *Konta dla Ciebie Move* w Credit Agricole Bank Polska SA mogą wybrać dowolny wizerunek karty oferowany przez bank za dodatkową opłatą 10 zł. Jest to mało korzystne rozwiązanie, ponieważ np. w mBank SA taka usługa przysługuje klientom bez żadnych dodatkowych opłat. Dodatkową korzyścią jest natomiast możliwość skorzystania z karty wykonanej z ekotworzywa, co jest ciekawą alternatywą dla zwykłych kart. Usługa ta może szczególnie przyciągać osoby, które cenią sobie produkty mające na celu ochronę środowiska. Użytkując ten rachunek, klient może skorzystać z rabatów w wybranych sklepach, takich jak: Martens sport, strefakursow.pl, wygodna dieta.pl. Na platformie strefa kursow.pl młody klient może znaleźć kursy z zakresu np. IT i programowania, fotografii oraz wideo, projektowania czy marketingu¹⁸. Jest to interesująca usługa dla osób, chcących poszerzać wiedzę i kwalifikacje. Co więcej, dzięki korzystaniu z wybranych kursów, młody klient ma możliwość otrzymania certyfikatu ukończenia danego kursu¹⁹ oraz rekomendacji na platformie LinkedIn²⁰. *Konto dla Ciebie Move* jest także dobrym wyborem dla członków dużych rodzin, ponieważ klienci posiadający Kartę Dużej Rodziny mogą liczyć na dodatkowe korzyści²¹.

Analizując wszystkie wyżej wymienione rachunki bankowe, pod względem dodatkowych korzyści wynikających z ich posiadania, trudno wybrać jedno, najlepsze, ponieważ każdy z klientów ma inne, charakterystyczne tylko dla niego potrzeby. Osoby, które często dokonują zakupów w określonych sklepach, mogą wybrać rachunek oferujący tam rabaty. Natomiast osoby, które często grają w gry, np. w *League of Legends*, mogą wybrać rachunek, który da im możliwość korzystania z dodatkowych nagród możliwych do wykorzystania w tych grach. Młodzi klienci, którzy są studentami lub osobami chcącymi się rozwijać mogą wybrać rachunek zapewniający im zniżki do różnego rodzaju kursów podnoszących kwalifikacje i umiejętności. Mimo że trudno jest podjąć decyzję o wyborze najlepszego spośród badanych rachunków, to można wskazać takie rachunki bankowe, które posiadają mniej zalet w postaci oferowania korzystnych i dodatkowych profitów. Do grupy banków, uwzględnionych w niniejszym badaniu, które oferują mało profitów należą: Bank Millennium SA, mBank SA, Bank Poczty SA czy Santander Bank Polska SA²².

W celu zbadania opinii młodych klientów na temat rachunków bankowych występujących w poszczególnych, badanych bankach przeprowadzono badanie za pomocą kwestionariusza ankietowego, popularnej metody badań społecznych. Badanie przeprowadzono w postaci kwestionariusza ankietowego, rozprawzonego drogą elektroniczną (CAWI²³) za pomocą portali społecznościowych (Facebook oraz Instagram). Badanie przeprowadzono w grupie osób

¹⁷ <https://www.ing.pl/indywidualni/bankowosc-internetowa/doladowania-gier> (8.04.2021).

¹⁸ <https://strefakursow.pl/kursy/programowanie.html> (8.04.2021).

¹⁹ https://strefakursow.pl/sciezki_kariery/java_developer.html (8.04.2021).

²⁰ <https://pl.wikipedia.org/wiki/LinkedIn> (8.04.2021).

²¹ <https://klubrabatowy.credit-agricole.pl/>, <https://www.credit-agricole.pl/klienci-indywidualni/konta/konto-dla-ciebie-move> (6.04.2021).

²² <https://www.santander.pl/klient-indywidualny/konta/konto-jakie-chce-dla-mlodych> (6.04.2021).

²³ CAWI (Computer Assisted Web Interviewing) – sposób przeprowadzania ankiety za pomocą Internetu bez udziału ankietera. Respondent odpowiada na pytania zaznaczając samodzielnie w kwestionariuszu, który otrzymał na adres swojej poczty elektronicznej lub znalazł na stronie internetowej. Zob. <https://www.survio.com/pl/slowniczek-pojec> (10.04.2021).

posiadających tzw. konto dla młodych, których wiek w dniu wypełniania kwestionariusza nie był wyższy niż 26 lat. W niniejszym badaniu wzięło udział 125 osób (104 kobiety oraz 21 mężczyzn). Badanie zostało przeprowadzone w okresie 20 kwietnia 2021 r. – 21 lipca 2022 roku. Strukturę respondentów według miejsca zamieszkania opisano poniżej.

Niemal połowa ankietowanych (45,6%) to osoby mieszkające na wsi. Ponad 25% respondentów biorących udział w badaniu mieszkało w miastach powyżej 200 tys. mieszkańców. Znacznie mniejszą grupę, gdyż 9,6% stanowiły osoby zamieszkujące miasta o wielkości od 50 do 100 tys. mieszkańców. Podobna liczba respondentów (8,0%) mieszkała w miastach o wielkości od 20 do 50 tys. mieszkańców. W mieście liczącym poniżej 20 tys. osób mieszkało 6,4% respondentów, a 3,2% ankietowanych mieszkała w miastach od 100 do 200 tys. mieszkańców.

W tabeli 3 przedstawiono podział respondentów ze względu na badany wcześniej bank, w którym posiadali rachunek dla młodych.

Tabela 3. Podział respondentów ze względu na bank

Rodzaj banku	Liczba respondentów
Bank Millenium SA	94 (75,2%)
Bank Pekao SA	3 (2,4%)
ING Bank Śląski SA	2 (1,6%)
mBank SA	11 (8,8%)
PKO BP SA	15 (12,0%)

Źródło: opracowanie własne.

Z informacji przedstawionych w tabeli 3 wynika, że najwięcej ankietowanych posiadało rachunek w Banku Millenium SA (75,2%), na drugim miejscu był PKO BP SA (12,0% ankietowanych). W Banku Pekao SA rachunek posiadało zaledwie 2,4% ankietowanych, w ING Bank Śląski SA 1,6%, natomiast w mBanku SA 8,8% ankietowanych. Należy zauważyć, iż w niniejszym badaniu nie zidentyfikowano ankietowanych posiadających rachunki dla młodych w niektórych bankach wymienionych w tabeli 2, co może być wynikiem niskiej popularności tych kont wśród młodych klientów.

Jak wynika z przeprowadzonego badania, ankietowani, posiadający rachunki w: Bank Pekao SA, ING Bank Śląski SA, mBank SA oraz PKO BP SA, nie ponosili żadnych opłat za posiadanie konta. W przypadku Banku Millenium SA, 90,0% według wskazań ankietowanych posiadających rachunek nie ponosiło żadnej opłaty, natomiast 10% respondentów stwierdziło, że było obciążona taką opłatą. Podobna sytuacja wystąpiła w przypadku opłaty za kartę. W żadnym z badanych banków, oprócz Banku Millenium SA (w tym przypadku 81,3% ankietowanych odpowiedziało, że nie ponosi opłaty, a 18,8% wskazało, że ponosi opłatę), ankietowani nie ponoszą opłaty za posiadanie karty. Podkreślić należy, że wśród ankietowanych wszyscy korzystali z usług bankowości mobilnej swojego banku. W tabelach 4 i 5 przedstawiono wyniki dotyczące oceny aplikacji mobilnych dokonanej przez ankietowanych, w skali od 1 do 10, przy czym jeden to ocena najniższa. W przypadku oceny przejrzystości aplikacji mobilnych najwyższe oceny uzyskał ING SA

oraz mBank SA (zob. tab. 4). Natomiast najwyższą ocenę przystępności użytkowania bankowych aplikacji mobilnych uzyskał mBank SA oraz Bank Millenium SA i PKO BP SA (zob. tab. 5).

Tabela 4. Ocena przejrzystości bankowych aplikacji mobilnych

Bank	Ocena	
	od 1 do 8	od 9 do 10
Bank Millenium SA	40,4%	59,6%
Bank Pekao SA	66,7%	33,3%
ING Bank Śląski SA	0,0%	100,0%
mBank SA	18,2%	81,8%
PKO BP SA	46,7%	53,3%

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 5. Ocena przystępności użytkowania bankowych aplikacji mobilnych

Bank	Ocena	
	od 1 do 8	od 9 do 10
Bank Millenium SA	33,0%	67,0%
Bank Pekao SA	66,7%	33,3%
ING Bank Śląski SA	50,0%	50,0%
mBank SA	27,3%	72,7%
PKO BP SA	33,3%	66,7%

Źródło: opracowanie własne.

W niniejszym badaniu oceniono także lojalność ankietowanych względem swoich banków, tj. chęć posiadania przez nich rachunku bankowego w dotychczasowym banku także po ukończeniu 26. roku życia. Wyniki dotyczące lojalności ankietowanych przedstawiono w tabeli 6. Pozostanie w swoim banku zadeklarowali młodzi klienci w największym stopniu wobec ING Bank Śląski oraz Banku Pekao SA. Natomiast najmniejszą lojalnością wykazali się młodzi klienci Banku Millenium SA.

Tabela 6. Lojalność ankietowanych względem ich banków

Bank	Odpowiedzi ankietowanych			
	zmiana banku	pozostanie w obecnym banku	trudno powiedzieć	zmiana banku w przypadku otrzymania lepszej oferty
Bank Millenium SA	3,2%	51,1%	13,8%	31,9%
Bank Pekao SA	0,0%	66,7%	0,0%	33,3%
ING Bank Śląski SA	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%
mBank SA	9,1%	63,6%	9,1%	18,2%
PKO BP SA	0,0%	53,3%	0,0%	46,7%

Źródło: opracowanie własne.

V. Podsumowanie

W artykule przedstawiono szczególną grupę klientów bankowych, którymi są młodzi klienci. Grupa ta jest uważana przez banki za perspektywiczną. Dlatego młodym klientom oferuje się dobre z ich punktu widzenia rozwiązania, którymi są darmowe rachunki, a także dodawane do nich specjalne przywileje i możliwości. W celu ilustracji badanego problemu zaprezentowano analizę oferty bankowej aktualnej na 5–6 kwietnia 2021 roku. Z analizy ofert bankowych wynika, że rachunki dedykowane młodym klientom są skierowane zazwyczaj dla grupy wiekowej 18–26 lat. Chociaż zdarzają się inne rozwiązania w postaci np. kont dla osób w wieku 13–24 lat lub do 30. roku życia. Analizowane produkty to darmowe rachunki osobiste z dostępem do programów rabatowych i promocji powiązanych z bankami partnerów biznesowych. Bankowa oferta jest zróżnicowana, młodzi klienci mogą w niej znaleźć rozwiązania dopasowane do ich indywidualnych potrzeb. Jak odnotowano na podstawie własnych badań ankietowych, rachunki dla młodych są atrakcyjne ze względu na brak opłat w większości przypadków, banki liczą bowiem na lojalność klientów w przyszłości. Jednak wielu klientów deklaruje, że dokona zmiany banku w przypadku otrzymania lepszej oferty. Ciekawym elementem dalszych badań nieprzedstawionych w niniejszym opracowaniu są tzw. neobanki czy challenger banki, np.: Aion Bank, Revolut, oferujące rachunki bez stacjonarnych placówek, stanowiące wyzwanie w postaci FinTechu dla tradycyjnych banków.

Bibliografia

- Abbam, A., Say, J. i Carsamer, E. (2015). An analysis of choice of commercial banks among university students in Ghana. *International Journal of Economics, Commerce and Management*, 3(2), 1–14. <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=1ce9d3d4ae6161287390a81d8089e2b66475ade1>.
- Blankson, C., Omar, O.E. i Cheng, J.M.S. (2009). Retail bank selection in developed and developing countries: A cross-national study of students' bank selection criteria. *Thunderbird International Business Review*, 51(2), 184–196. <https://www.doi.org/10.1002/tie.20257>.
- Boguszewski, R. i Piszczatowska-Oleksiewicz, M. (2017). Pełnoletnie dzieci mieszkające z rodzicami. W: *Komunikat z badań nr 98/2017* (s. 3–5). Warszawa: Centrum Badania Opinii Społecznej. Pozyskano z: https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2017/K_098_17.PDF.
- Bojanowska, A. i Kordulska, M. (2015). Innowacje w relacjach z klientami banków komercyjnych w multimedialnej rzeczywistości sieci. *Przedsiębiorczość i Zarządzanie*, XVI(II), 53–65. Pozyskano z: <http://piz.san.edu.pl/docs/e-XVI-9-2.pdf#page=53>.
- Bożewicz, M. (2019). Preferowane i realizowane modele życia rodzinnego. W: *Komunikat z badań nr 46/2019*. Warszawa: Centrum Badania Opinii Społecznej. Pozyskano z: https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2019/K_046_19.PDF.
- Brzezińska, A. (2003). Psychologia a edukacja: pomoc psychologiczna wobec transformacji systemu edukacji. *Edukacja*, 1(81), 7–19.
- Buszko, M. i Krupa, D. (2018). Obsługa osób młodych w kontekście społecznej odpowiedzialności banków. *Research Papers of the Wrocław University of Economics/Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, (532). <https://doi.org/10.15611/pn.2018.532.05>.

- Buszko, M., Krupa, D. i Chojnacka, M. (2019). Young people and banking products and services in Poland: fundamental aspects. *Ekonomia i Prawo. Economics and Law*, 18(2), 133–145. <https://doi.org/10.12775/EiP.2019.011>.
- Buszko, M., Krupa, D. i Chojnacka, M. (2019a). Young people and banking products and services in Poland: the results of empirical studies. *Ekonomia i Prawo. Economics and Law*, 18(2), 147–164. <https://doi.org/10.12775/EiP.2019.012>.
- Buszko, M., Krupa, D. i Chojnacka, M. (2018). Bank products and services for children, youths and young adults: Features, models, customization. *Proceedings of Business and Management Conferences*, (6810238). International Institute of Social and Economic Sciences.
- Chan, K., Tsang, L. i Chen, J. (2017). Marketing bank services to youth in China. Young consumers. *Young Consumers*, 18(3), 278–289. <https://doi.org/10.1108/YC-03-2017-00672>.
- Cleopas, C. i Olawale, F. (2011). Factors influencing the choice of commercial banks by university students in South Africa. *International Journal of Business and Management*, 6(6), 66–76. <https://doi.org/10.5539/ijbm.v6n6p66>.
- Czechowska, I.D. (red.). (2016). *Etyka w relacjach instytucji finansowych z gospodarstwami domowymi*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. Pozyskano z: https://wydawnictwo.uni.lodz.pl/wp-content/uploads/2016/12/Czechowska-Etyka-w-relacjach_doi.pdf.
- Czechowska, I.D. i Zatoń, W. (2018). Problemy klientów usług finansowych oraz i uwarunkowania. *Bank i Kredyt*, 49(3), 289–320. Pozyskano z: https://www.bankandcredit.nbp.pl/content/2018/03/BIK_03_2018_04.pdf.
- Dunne, A., Lawlor, M.A. i Rowley, J. (2010). Young people's use of online social networking sites – a uses and gratifications perspective. *Journal of Research in Interactive Marketing*, 4(1), 46–58. <https://doi.org/10.1108/17505931011033551>.
- Foscht, T., Maloles, C., Schloffer, J. i Chia, S.L. (2010). Banking on the youth: the case for finer segmentation of the youth market. *Young Consumers*, 11(4), 264–276.
- Hinson, R.E., Osarenkho, A.E. i Okoe, A.F. (2013). Determinants of bank selection: A study of undergraduate students in the University of Ghana. *Journal of Service Science and Management*, 6, 197–205.
- iUW. (2022). *Raport. Studiując w świecie niepewnego jutra: perspektywy, sprawczość, wizje przyszłości. JustStart2 Raport końcowy*. Warszawa: Uniwersytet Warszawski.
- Kata, R., Nowak, K., Leszczyńska, M., Kowal, A. i Sebastianka, B. (2020). *Bezpieczeństwo finansowe gospodarstw domowych-wybrane zagadnienia*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Kieźel, M. (2009). Partnerstwo banków i sieci handlowych w tworzeniu oferty usług finansowych dla klientów indywidualnych. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Ekonomiczne Problemy Usług*, (41), 354–363. Pozyskano z: https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Ekonomiczne_Problemy_Uslug/Ekonomiczne_Problemy_Uslug-r2009-t-n41/Ekonomiczne_Problemy_Uslug-r2009-t-n41-s354-363/Ekonomiczne_Problemy_Uslug-r2009-t-n41-s354-363.pdf.
- Koenig-Lewis, N., Palmer, A. i Moll, A. (2010). Predicting young consumers' take up of mobile banking services. *International Journal of Bank Marketing*, 28(5), 410–432. <https://doi.org/10.1108/02652321011064917>.
- Krzeszowska, M. (2017). Młodzi konsumenci reprezentujący pokolenie Y i Z jako nabywcy usług bankowych. *Roczniki ekonomii i zarządzania*, 9(45)(4), 109–110. <https://doi.org/10.18290/reiz.2017.9.4-6>.
- Kurdyś-Kujawska, A. i Bujwid, J. (2018). Determinanty wyboru banku: przykład studentów Politechniki Koszalińskiej. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, (531), 266–279. <https://doi.org/10.15611/pn.2018.531.24>.

- Mahapatra, S. (2017). Mobile shopping among young consumers: an empirical study in an emerging market. *International Journal of Retail & Distribution Management*, 45(9), 930–949. <https://doi.org/10.1108/IJRDM-08-2016-0128>.
- Merhi, M., Hone, K., Tarhini, A. i Ameen, N. (2020). An empirical examination of the moderating role of age and gender in consumer mobile banking use: a cross-national, quantitative study. *Journal of Enterprise Information Management*, 34(4), 1144–1168. <https://doi.org/10.1108/JEIM-03-2020-0092>.
- Mokhlis, S., Mat, N.H.N. i Salleh, H.S. (2008). Commercial bank selection: The case of undergraduate students in Malaysia. *International Review of Business Research Papers*, 4(5), 258–270.
- Nourallah, M., Strandberg, C. i Ohman, P. (2021). Mobile bank applications: Loyalty of young bank customers. *Financial Services Review*, 29(2), 147–167.
- Ostrowska, I. (2010). Ocena skuteczności programów lojalnościowych w kształtowaniu lojalności segmentu młodych dorosłych. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Ekonomiczne Problemy Usług*, (54), 249–262.
- Philippas, N.D. i Avdoulas, C. (2019). Financial literacy and financial well-being among generation-Z university students: Evidence from Greece. *The European Journal of Finance*, 26(4–5). <https://doi.org/10.1080/1351847X.2019.1701512>.
- Radziszewski, E. (2013). *Bank jako instytucja zaufania publicznego: gwarancje prawne i instytucjonalne*. Warszawa: Komisja Nadzoru Finansowego.
- Salas-Rueda, R.A. i Alvarado-Zamorano, C. (2022). Design of creative virtual spaces through the use of a web application during the educational process about bank savings. *Creativity Studies*, 15(2), 299–315. <https://doi.org/10.3846/cs.2022.12304>.
- Sen, S., Antara, N. i Sen, S. (2020). The determinants of opening account with Islamic banks. *Journal of Islamic Marketing*, 12(9), 1709–1733. <https://doi.org/10.1108/JIMA-04-2020-0110>.
- Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/sjp/mlody;2483956.html> (24.02.2021).
- Smyczek, S. i Sowa, I. (2005). *Konsument na rynku. Zachowania. Modele. Aplikacje*. Warszawa: Difin.
- Snihur, Y. i Zott, C. (2020). The genesis and metamorphosis of novelty imprints: How business model innovation emerges in young ventures. *Academy of Management Journal*, 63(2), 554–583. <https://doi.org/10.5465/amj.2017.0706>.
- Sołtysiak, M. (2015). Determinanty wyboru banku przez młodych klientów. *Zeszyty Naukowe PWSZ w Płocku. Nauki Ekonomiczne*, 2, 197–203.
- Sołtysiak, M. (2015a). Preferencje młodych klientów banków w zakresie bankowości internetowej. *Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego. Studia i Prace*, 2(3), 207–218.
- Spurgiasz, K. (2019). Bankowość internetowa domeną młodych. Pozyskano z: <https://www.totalmoney.pl/artykuly/98346,konta-osobiste,bankowosc-internetowa-domena-mlodych,1,1>.
- Spyra, Z. (2013). Programy lojalnościowe wielkich sieci handlowych jako narzędzie komunikacji marketingowej-ewolucja i uwarunkowania sukcesu rynkowego. *Studia Ekonomiczne*, (140), 57–79.
- Świecka, B. (2016). Wiedza i edukacja finansowa gospodarstw domowych jako determinanty rozwoju obrotu bezgotówkowego. W: P. Bolibok, M. Żukowski (red.), *Obrót bezgotówkowy w Polsce – stan i perspektywy*, Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Tucker, M. i Jubb, C. (2018). Bank and product selection – an Australian student perspective. *International Journal of Bank Marketing*, 36(1), 126–146.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. 1964 Nr 16 poz. 93).

- Vlašić, G., Keleminić, K. i Šubić, R. (2022). Understanding drivers of consumer loyalty in the banking industry: A comparative study of generation z individuals exhibiting high vs. low financial literacy. *Management: Journal of Contemporary Management Issues*, 27(1), 213–235. <https://doi.org/10.30924/mjcmi.27.1.12>.
- Waliszewski, K. i Warchlewska, A. (2021). The influence of sociodemographic factors on the attitudes and expectations of the younger generation towards modern finance. *Bank i Kredyt*, 52(4).
- Windasari, N.A., Kusumawati, N., Larasati, N. i Amelia, R.P. (2022). Digital-only banking experience: Insights from gen Y and gen Z. *Journal of Innovation & Knowledge*, 7(2), 100170. <https://doi.org/10.1016/j.jik.2022.100170>.
- Woźny, D. (2013). Analiza kategorii młodych konsumentów z uwzględnieniem różnych kryteriów jej wyodrębniania. *Zeszyt Naukowy.pl Wyższej Szkoły Zarządzania i Bankowości w Krakowie*, (30), 1.
- Yesim, C.A.N. (2019). Causes of Bank Preferences of University Students in Turkey and Suggestions to the Banks to be the Bank of Youth. *Journal of BRSA Banking and Financial Markets*, 13(1), 1–36. Pozyskano z: https://www.bddk.org.tr//Content/docs/bddkDergiEn/dergi_0025_03.pdf.
- ZBP. (2019). *Raport. Portfel Studenta*. Warszawa: Związek Banków Polskich.
- Zungu, N.P. i Mason, R.B. (2017). Young clients' attitudes to service quality at retail banks in a developing country. *Banks and Bank Systems*, 12(1). [http://doi.org/10.21511/bbs.12\(1\).2017.05](http://doi.org/10.21511/bbs.12(1).2017.05).
- Żarczyńska-Dobiesz, A. i Chomątowska, B. (2014). Pokolenie «Z» na rynku pracy – wyzwania dla zarządzania zasobami ludzkimi. *Prace naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, (350), 408. <https://doi.org/10.15611/pn.2014.350.36>.
- <https://money24.pl/ranking-kont-dla-studentow/>.
- <https://ranking-kont-bankowych.pl/mlody-klient-banku/>.
- <https://sjp.pwn.pl/slowniki/klient.html> (22.03.2022).
- <https://socialpress.pl/2020/02/social-media-w-polsce-i-na-swiecie-najnowsze-dane> (23.02.2021).
- <https://www.aliorbank.pl/>.
- <https://www.bankmillennium.pl/>.
- <https://www.credit-agricole.pl/>.
- <https://www.getinbank.pl/>.
- <https://www.ing.pl/>.
- <https://www.mbank.pl/>.
- <https://www.pekao.com.pl/>.
- <https://www.pkobp.pl/>.
- <https://www.pocztowy.pl/>.
- <https://www.santander.pl/>.

Spory między dostawcami usług płatniczych a użytkownikami dotyczące transakcji płatniczych w świetle najnowszego orzecznictwa polskich sądów powszechnych

Spis treści

- I. Wprowadzenie
- II. Nieautoryzowana transakcja płatnicza a transakcja płatnicza wykonana z podaniem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora
- III. Przegląd wybranych orzeczeń wydanych w sprawach dotyczących transakcji płatniczych
 1. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 8 października 2021 r., VII Aga 228/20
 2. Wyrok Sądu Okręgowego w Olsztynie z 28 stycznia 2022 r., V Ga 328/21
 3. Wyrok Sądu Okręgowego w Poznaniu z 24 września 2021 r., XV Ca 378/21
 4. Wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi z 27 lipca 2021 r., XIII Ga 833/20
 5. Wyrok Sądu Rejonowego Poznań-Stare Miasto w Poznaniu z 8 grudnia 2021 r., I C 648/20
 6. Wyrok Sądu Rejonowego Szczecin-Centrum w Szczecinie z 7 czerwca 2021 r., XI GC 617/20
 7. Wyrok Sądu Rejonowego dla Łodzi-Widzewa z 17 lutego 2021 r., VIII C 873/18
- IV. Podsumowanie

Streszczenie

Naturalną konsekwencją coraz powszechniejszego wykorzystywania nowoczesnych form płatności jest rozwój przestępczości w tym obszarze. W rezultacie coraz bardziej doniosłą – zarówno prawnie, jak i społecznie – jest problematyka rozkładu ryzyka i odpowiedzialności z tytułu nieautoryzowanych transakcji płatniczych. W artykule dokonano przeglądu wybranych prawomocnych orzeczeń polskich sądów powszechnych w sprawach, których przedmiotem sporu były transakcje płatnicze.

Słowa kluczowe: nieautoryzowana transakcja płatnicza; nieprawidłowy unikatowy identyfikator; użytkownik; dostawca usług płatniczych, bank, konsument.

JEL: K12, K15, K23, K24, K41, K42

* Doktor nauk prawnych; radca prawny w DLK Legal Korus sp.k.; artykuł prezentuje poglądy autora i nie powinien być traktowany jako stanowisko innych podmiotów, organów lub instytucji.

Edition of that article was financed under Agreement Nr RCN/SP/0326/2021/1 with funds from the Ministry of Education and Science, allocated to the "Rozwoj czasopism naukowych" programme.

I. Wprowadzenie

Innowacyjny charakter rynku usług płatniczych skutkuje nieustannym wzrostem liczby transakcji płatniczych, w tym z wykorzystaniem nowych technologii. Świadczy o tym pojawienie się w ostatnich latach nowych metod płatności, takich jak BLIK¹, metoda *pay-by-link*² czy nowy rodzaj usługi płatniczej, jaką jest usługa inicjowania transakcji płatniczej³ (*payment initiation service*). W szczególności dostrzegalny jest szybki rozwój płatności elektronicznych i zdalnych, w tym zwłaszcza mobilnych, a więc z wykorzystaniem telefonów komórkowych (smartfonów). W rezultacie na rynku usług finansowych wyodrębniła się nowa kategoria klientów (*mobile only*), którzy nie korzystają już z innych, poza mobilnym, kanałów dostępu (Rutkowska-Tomaszewska, 2021, s. 5).

Innowacje technologiczne są siłą napędową rozwoju sektora finansowego, oznaczają jednak również występowanie wielu rodzajów ryzyka, zagrożeń związanych z cyberprzestrzenią, ochroną danych konsumentów i inwestorów oraz integralności rynku finansowego (Rutkowska-Tomaszewska, 2021a, s. 9). Konsekwencją coraz powszechniejszego wykorzystywania nowoczesnych form płatności jest rozwój przestępczości w tym obszarze (Grabowski, 2016). Większe jest bowiem ryzyko wystąpienia nadużyć i transakcji nieautoryzowanych spowodowanych weryfikacją tożsamości klienta przez zautomatyzowane mechanizmy (Bodzioch, 2014).

Z informacji publikowanych przez CERT Polska⁴ wynika, że w 2021 r. CERT Polska zarejestrował łącznie 29 483 unikalnych incydentów cyberbezpieczeństwa⁵. Odnotowano wzrost obsługiwanych incydentów o 182% w porównaniu z rokiem 2020⁶. Najczęstszym typem był *phishing*⁷ – stanowiący aż 76,57% wszystkich obsługiwanych incydentów⁸. Jest to wzrost o 196% w porównaniu z poprzednim rokiem⁹. Sektory gospodarki, których najczęściej dotyczyły incydenty to: media, handel hurtowy i detaliczny oraz poczta i usługi kurierskie¹⁰. Przestępcy skupili się na udoskonalaniu znanych scenariuszy *phishingowych*: przejęciu kont na Facebooku, fałszywych bramkach płatności oraz wyłudzeniu pieniędzy od sprzedających na portalach ogłoszeniowych¹¹. Z kolei z danych podawanych przez NBP wynika, że w drugim półroczu 2021 r. według informacji przekazywanych przez banki, liczba operacji oszukańczych dokonanych kartami płatniczymi wyniosła 121 700, natomiast według informacji otrzymanych od agentów rozliczeniowych liczba

¹ Przez BLIK należy rozumieć zarówno aplikację, niekartowy schemat płatniczy, jak i system płatności stworzony przez Polski Standard Płatności sp. z o.o. Umożliwia on użytkownikom smartfonów inicjowanie różnego typu transakcji za pomocą aplikacji generującej jednorazowe sześciocyfrowe kody służące do autoryzacji tych operacji.

² Przez pojęcie *pay-by-link* rozumie się przelew bezpośredni uruchamiany specjalnie wygenerowanym linkiem. Wszystkie dane potrzebne do wykonania przelewu są wypełniane automatycznie, a klient musi tylko zatwierdzić przelew w systemie bankowości internetowej (Balkowski, 2018, s. 7).

³ Ustawa z dnia 19.08.2011 r. o usługach płatniczych (Dz. U. 2011 Nr 199 poz. 1175; t.j.: Dz. U. 2022 poz. 2360, 2640), art. 3 ust. 1 pkt 7 w zw. z ust. 5 (dalej: uup) oraz Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2366 z dnia 25.11.2015 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego, zmieniająca dyrektywy 2002/65/WE, 2009/110/WE, 2013/36/UE i rozporządzenie (UE) nr 1093/2010 oraz uchylająca dyrektywę 2007/64/WE (OJ L 337, 23.12.2015, p. 35–127), art. 4 pkt 15 (dalej: PSD2).

⁴ Zespół CERT Polska działa w strukturach NASK (Naukowej i Akademickiej Sieci Komputerowej) – instytutu badawczego prowadzącego działalność naukową, krajowy rejestr domen .pl i dostarczającego zaawansowane usługi teleinformatyczne, zob. <https://www.cert.pl/o-nas/> (31.07.2022).

⁵ Raport roczny 2021 z działalności CERT Polska, „Krajobraz bezpieczeństwa polskiego internetu”, s. 12 i 20. Pozyskano z: https://cert.pl/uploads/docs/Raport_CP_2021.pdf (31.07.2022).

⁶ Ibidem.

⁷ Przez pojęcie *phishingu* rozumie się metodę oszustwa, w której dany podmiot (przestępca) podszywa się pod inny podmiot w celu wyłudzenia określonych informacji (np. indywidualnych danych uwierzytelniających) lub nakłonienia ofiary do realizacji określonych działań (Górniewicz, Obczyński i Pstruś, 2014, s. 7; podobnie: Müller-Brockhausen, 2014, s. 91, pkt 138). Istnieje również tzw. *spearphishing*, czyli forma *phishingu* nacelowana na daną osobę (Hadnagy i Fincher, 2017, s. 28).

⁸ Raport roczny 2021 z działalności CERT Polska (...), op. cit., s. 12 i 20.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem, s. 12.

ta osiągnęła poziom 19 500¹². W drugim półroczu 2021 r. średnia wartość transakcji oszukańczej dokonanej kartą płatniczą wynosiła 354,4 zł i była wyższa o 11,5% w stosunku do poprzedniego półrocza (w poprzednim półroczu wynosiła ona 317,7 zł)¹³.

Celem niniejszego artykułu jest dokonanie przeglądu wybranych prawomocnych na dzień 30 czerwca 2022 r. orzeczeń sądów powszechnych wydanych w okresie między 1 stycznia 2021 r. a 30 czerwca 2022 r. w sprawach, których przedmiotem sporu były transakcje płatnicze¹⁴. Najczęściej chodzi o spory między bankami a użytkownikami rozstrzygane na podstawie przepisów uup, która stanowi implementację PSD2. Wobec tego, że na gruncie przepisów uup bank stanowi kategorię dostawcy usług płatniczych, w dalszej części artykułu mowa będzie również ogólnie o dostawcach. Z kolei dla określenia użytkowników (płatników), w tym konsumentów mowa będzie o klientach. Orzeczenia omówiono począwszy od najwyższej do najniższej instancji, następnie uwzględniając daty ich wydania, począwszy od orzeczenia najbardziej aktualnego. Przegląd nie obejmuje orzeczeń SN ani TSUE, gdyż brakuje wypowiedzi tych sądów odnoszących się ściśle do problematyki rozkładu odpowiedzialności za wykonanie transakcji płatniczych w badanym okresie.

II. Nieautoryzowana transakcja płatnicza a transakcja płatnicza wykonana z podaniem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora

Przed przejściem do właściwego przeglądu orzecznictwa, koniecznym jest krótkie wyjaśnienie różnicy między nieautoryzowaną transakcją płatniczą a transakcją wykonaną z podaniem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora. Większość sporów dotyczy właśnie tych zagadnień. Pomimo że uup nie definiuje nieautoryzowanej transakcji płatniczej, *de lege lata* należy przyjąć, że chodzi o transakcję, na którą płatnik nie wyraził zgody w sposób wskazany w umowie¹⁵ (tak też: Bajor, 2017, komentarz do art. 46). Potwierdza to wprost art. 64 ust. 2 zd. 3 PSD2, zgodnie z którym w przypadku braku zgody transakcję płatniczą uznaje się za nieautoryzowaną¹⁶.

Okoliczność, że płatnik twierdzi, jakoby transakcja ma charakter nieautoryzowany, w żadnym razie nie musi zatem oznaczać, że tak faktycznie jest. Wyraźnie przesądza to również prawodawca unijny w motywie 70 zd. 1 PSD2. Nie ma on zatem żadnych wątpliwości, iż treść zgłoszenia (reklamacji) klienta w żadnym razie nie przesądza czy reklamowana przez klienta transakcja istotnie nie została autoryzowana. W zakresie, w jakim dostawca rozpatruje zgłoszenie lub reklamację płatnika, na podstawie dokonywanych przez siebie ustaleń, podejmuje on decyzję gospodarczą w przedmiocie rozstrzygnięcia reklamacji, a więc również w przedmiocie tego czy transakcję uznaje za autoryzowaną, czy też nieautoryzowaną (Wyżykowski, 2019, s. 114).

Z perspektywy dostawcy transakcja zostaje prawidłowo autoryzowana, gdy ten stwierdzi, że transakcja została uwierzytelniona (czy zastosowano silne uwierzytelnianie użytkownika (SCA), tam gdzie było to wymagane na podstawie obowiązujących przepisów), prawidłowo zapisana

¹² Narodowy Bank Polski, Ocena funkcjonowania polskiego systemu płatniczego w II półroczu 2021 r., kwiecień 2022. Departament Systemu Płatniczego. Warszawa 2021, s. 124. Pozyskano z: https://www.nbp.pl/systemplatniczy/ocena/ocena2021_2.pdf (31.07.2022). Z uwagi na różny zakres danych dotyczących oszustw dokonywanych kartami płatniczymi ujmowanych w sprawozdaniach, w sposób naturalny od lat występuje rozbieżność w danych przekazywanych przez agentów rozliczeniowych oraz banki (s. 117).

¹³ Ibidem, s. 121.

¹⁴ Dokonano przeglądu prawomocnych orzeczeń sądów powszechnych wydanych między 1 stycznia 2021 r. a 30 czerwca 2022 r. wyszukanych po słowach „nieautoryzowana” oraz „usługi płatnicze”, udostępnionych na stronie pod linkiem: <https://orzeczenia.ms.gov.pl/> (31.07.2022).

¹⁵ Art. 40 ust. 1 zd. 1 uup – rozumowanie na zasadzie *a contrario*. Uproszczeniem jest zatem twierdzenie, że brak zgody skutkuje uznaniem transakcji za nieautoryzowaną (Wojtczak, 2012, s. 226). Chodzi o brak zgody wyrażony w sposób określony w umowie.

¹⁶ Art. 64 ust. 2 zd. 3 PSD2.

w systemie służącym do obsługi transakcji płatniczych dostawcy, nie miała na nią wpływu awaria techniczna ani innego rodzaju usterka związana z usługą płatniczą świadczoną przez tego dostawcę oraz gdy dostawca odnotował zaistnienie właściwej czynności konwencjonalnej określonej w umowie, a więc zgody na wykonanie transakcji. Z perspektywy dostawcy oznacza to, że zgodę na wykonanie transakcji wyraził płatnik¹⁷. Zarazem strony mogą uzgodnić w umowie, że czynność płatnika, która pozwala dostawcy na dokonanie uwierzytelnienia, stanowi jednocześnie zgodę na wykonanie transakcji, a więc jej autoryzację. W przypadku uznania przez dostawcę, że transakcja ma charakter nieautoryzowany, dodatkowo podejmuje on decyzję gospodarczą w przedmiocie tego czy ryzyko (odpowiedzialność) z tytułu transakcji nieautoryzowanej ponosi dostawca, czy też płatnik. Finalnie, gdy sprawa poddana zostanie rozpatrzeniu przez sąd, ustali on w sposób wiążący zaistniały stan faktyczny i kwalifikację prawną wykonanej transakcji.

W przypadku, gdy transakcja ma charakter autoryzowany, może się okazać, że płatnik w zleceniu płatniczym podał nieprawidłowy unikatowy identyfikator (najczęściej chodzi tu o numer rachunku bankowego/płatniczego). Wówczas zastosowanie znajdują art. 143–143c uup. W piśmiennictwie stwierdzono – moim zdaniem – błędnie, że przepisy te znajdują zastosowanie wyłącznie w przypadku braku zgodności unikatowego identyfikatora z pozostałymi danymi odbiorcy (Torończak, 2019, s. 77–78). Tymczasem, treść przepisów PSD2¹⁸ oraz uup¹⁹, jak również lektura uzasadnienia projektu nowelizacji uup, na mocy której dokonano implementacji art. 88 PSD2²⁰, nie dają podstaw to takiego wniosku. Przeciwnie, można wywodzić, że celem zarówno prawodawcy unijnego, jak i ustawodawcy polskiego było umożliwienie skorzystania z procedury mającej na celu odzyskanie środków mylnie zleconej transakcji, jak najszerszemu kręgowi płatników. Dlatego należy uznać, że z transakcją wykonaną z podaniem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora będziemy mieli do czynienia wówczas, gdy w zleceniu płatniczym brak jest zgodności między danymi odbiorcy a unikatowym identyfikatorem, jak również wówczas, gdy podany przez płatnika identyfikator przypisany będzie do właściwego odbiorcy, lecz pomyłka płatnika dotyczyć będzie obu kategorii danych, tj. będzie on miał mylne wyobrażenie o odbiorcy (Wyżykowski, 2021, s. 47)²¹.

III. Przegląd wybranych orzeczeń wydanych w sprawach dotyczących transakcji płatniczych

1. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 8 października 2021 r., VII Aga 228/20

Komentowane orzeczenie wydane zostało w sprawie, w której przestępcy na wyłudzoną od usługodawcy (niedoszłego beneficjenta przelewu) duplikacie faktury dokonali podmiany banku i numeru rachunku, na który należało dokonać wpłaty i następnie przesłali tę fakturę drogą

¹⁷ Podobnie w wyr. SO w Olsztynie z 22.01.2022 r., V Ga 328/21. Zob. <https://orzeczenia.ms.gov.pl/> (31.07.2022), który będzie przedmiotem analizy w dalszej części artykułu, sąd ten stwierdził, że: „Zatem z punktu widzenia systemu bankowego sporna transakcja może być uznana za autoryzowaną bowiem została ona potwierdzona kodem przesłanym przez pozwanego w wiadomościach SMS”. Ostatecznie jednak, sąd przyjął, iż: „Jednakże skoro autoryzacja tej transakcji została uzyskana poprzez doprowadzenie użytkownika bankowości elektronicznej (powoda) postępowaniem do autoryzacji transakcji, której *de facto* nie chciał wykonać poprzez podmianę danych faktycznych odbiorcy to taka transakcja jest traktowana jako nieautoryzowana”. Zagadnienie to jest przedmiotem szerszej analizy w dalszej części artykułu.

¹⁸ Motyw 88 i art. 88 PSD2.

¹⁹ Art. 143–143a uup.

²⁰ Przedstawiony przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej projekt ustawy o zmianie ustawy o usługach płatniczych oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 1606, Sejm RP VIII kadencji. Zob. <https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/druk.xsp?nr=1606> (31.07.2022).

²¹ Co nie oznacza w sposób automatyczny, że mamy tu do czynienia z wadą oświadczenia woli.

elektroniczną do usługobiorcy, który miał dokonać zapłaty z tego tytułu²². Ten, mimo pewnych wątpliwości i próby nawiązania kontaktu z usługodawcą, celem potwierdzenia zmiany numeru rachunku, zainicjował przelew²³. W dniu 24 sierpnia 2015 r. wykonany został przelew na kwotę 235 500 zł, przy czym w poleceniu (zleceniu) przelewu wskazany został podmieniony rachunek, natomiast jako beneficjent środków pieniężnych wskazany został niedoszły beneficjent przelewu, a więc podmiot inny niż ten, który był posiadaczem podstawionego rachunku²⁴. Jak należy rozumieć z treści wyroku, usługodawca i usługobiorca wspólnie pozwali bank (dostawcę), w którym rachunek posiadał rzeczywisty beneficjent przelewu, a więc podmiot, którego rachunek uznany został kwotą spornej transakcji wykonanej wskutek manipulacji ze strony przestępców. Pozwanym nie był zatem bank, w którym usługobiorca jako klient zainicjował transakcję.

SA w Warszawie orzekł o odpowiedzialności pozwanego banku na podstawie art. 415 k.c., jednakże stwierdził, inaczej niż sąd I instancji, że źródła odpowiedzialności odszkodowawczej pozwanego należało upatrywać nie w otwarciu rachunku bankowego dla beneficjenta przelewu (ewentualnie osoby podającej się za beneficjenta)²⁵, ale w braku zachowania przez pozwanego banku reguł ostrożności i szczególnej staranności przy wypłacie środków pieniężnych na rzecz beneficjenta²⁶. W ocenie SA w Warszawie, bank, podejmując decyzję o wypłacie środków pieniężnych, naruszył ogólne zasady ustanawiające obowiązek banku do szczególnej dbałości o powierzone mu środki pieniężne i w rezultacie uznał, że bank ponosi odpowiedzialność za brak zachowania właściwej ostrożności przy podejmowaniu decyzji o wypłacie środków pieniężnych z rachunku bankowego, albowiem ustalone okoliczności sprawy wskazywały, że bank przed wypłatą środków pieniężnych powinien podjąć przynajmniej podstawowe czynności wyjaśniające²⁷. SA w Warszawie zauważył, że na rachunek bankowy, z którego miały zostać wypłacone środki pieniężne na rzecz beneficjenta przelewu, wpłynęła znaczna kwota pieniężna, zaś w tytule jej przelewu został wskazany inny beneficjent niż składający dyspozycję wypłaty tych środków²⁸. W tym stanie rzeczy złożenie przez posiadacza rachunku bankowego dyspozycji wypłaty jednorazowo znacznej części środków pieniężnych powinno skutkować podjęciem przez pracowników banku czynności weryfikujących tę operację²⁹. Dodatkowo zauważyć należało, że na rachunek bankowy, z którego miały zostać wypłacone środki pieniężne, w całym dotychczasowym okresie jego istnienia, wpłynęła tylko jedna wpłata, nie były na nim przeprowadzane żadne transakcje, poza początkową wpłatą³⁰. Nadto, rachunek został otworzony miesiąc wcześniej przez cudzoziemca, a wzór podpisu tej osoby obejmował jedynie imię³¹. Jednocześnie zdaniem sądu, w ślad za ustaleniami sądu

²² Wyr. SA w Warszawie z 8.10.2021 r., VII Aga 228/20. Zob. <https://orzeczenia.ms.gov.pl/> (31.07.2022).

²³ Ibidem.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Z treści wyr. SA w Warszawie wynika, że rozpatrując sprawę sąd I instancji uznał, że: „Przy uwzględnieniu treści art. 2 ust. 1 ustawy Prawo dewizowe oraz Regulaminu, Sąd Okręgowy uznał, że A. W. (1) posiadała na terenie Polski status nierezydenta z kraju trzeciego (posiadała obywatelstwo M.), co oznaczało, że w świetle zapisów Regulaminu nie posiadała uprawnienia do żądania otwarcia rachunku bankowego w pozwanym Banku. Oznaczało to, że Bank (...) nie dochował należytej staranności, otwierając rachunek bankowy osobie nieposiadającej statusu rezydenta na terenie Polski, w oparciu o niepodpisany paszport, dopuszczając się tym samym czynu zabronionego. Do takiego zachowania doszło na skutek przekroczenia obowiązujących u pozwanego wewnętrznych procedur w zakresie otwierania rachunków bankowych, co przesadzało o jego winie”. Kwestie te nie są przedmiotem analizy w niniejszym artykule.

²⁶ Wyr. SA w Warszawie z 8.10.2021 r., VII Aga 228/20. Zob. <https://orzeczenia.ms.gov.pl/> (31.07.2022).

²⁷ Ibidem.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Ibidem.

³¹ Ibidem.

I instancji, całokształt okoliczności sprawy uzasadniał przyjęcie, że przyczynienie się powodów do powstania szkody należało określić na poziomie 50%³².

W tym kontekście warto poczynić kilka uwag. Należy odnotować, że sąd, powołując się na zasadę dbałości przez bank o powierzone mu środki pieniężne, w istocie powołuje się na zasadę, która w pierwszej kolejności ma na celu ochronę praw i interesów posiadacza rachunku. Tymczasem w komentowanym orzeczeniu przywoływana jest ona przez sąd dla uzasadnienia roszczeń innych uczestników obrotu bezgotówkowego, którzy nie są klientem pozwanego banku, albo ujmując to jeszcze ściślej, którzy nie kierują swoich roszczeń do banku z tytułu prowadzonego dla nich przez ten bank rachunku płatniczego. Dla uniknięcia wątpliwości, nie jest moją intencją, aby w tym aspekcie automatycznie krytykować podejście sądu. W doktrynie zwraca się uwagę, że na gruncie art. 50 ust. 2 pb³³ wcale nie jest oczywiste, co należy rozumieć przez nakaz dokładania szczególnej staranności w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa przechowywanych środków pieniężnych przez bank³⁴. SA w Warszawie wywiódł zatem restrykcyjną normę postępowania, jaką jest zapewnienie szeroko rozumianego bezpieczeństwa przechowywanych środków pieniężnych³⁵, a więc z punktu widzenia praw i interesów szerszego kręgu posiadaczy rachunków (użytkowników usług płatniczych). Niemniej nie uzasadnił szerzej przyjętego wariantu interpretacyjnego.

Krytycznie należy natomiast ocenić zarzut sądu naruszenia przez bank reguł ostrożności i szczególnej staranności z uwagi na okoliczność, że w tytule przelewu został wskazany inny beneficjent niż składający dyspozycję wypłaty tych środków. W zakresie, w jakim zastosowanie znajdują przepisy uup (a wydaje się, że znajdowały one zastosowanie do spornej transakcji, choć jako podstawę roszczenia sąd przywołał przepisy ogólne k.c., co wynikało z okoliczności, że żaden z powodów nie był klientem pozwanego banku, a w rezultacie nie wiązała ich z tym dostawcą umowa o usługę płatniczą regulowana na mocy uup), *de lege lata* odpowiedzialność dostawców za wykonanie transakcji z podaniem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora jest wyłączona³⁶ i *lege non distinguente* dotyczy to każdego dostawcy uczestniczącego w cyklu wykonania transakcji (cyklu rozliczeniowym), a więc również dostawcy, który prowadzi rachunek dla odbiorcy transakcji (Wyżykowski, 2021, s. 60)³⁷. Z treści orzeczenia wynika, że okoliczność tę dostrzegł sąd rozpatrujący sprawę w I instancji. SA w Warszawie nie tylko ją pominął, ale z faktu niezgod-

³² Powstaje ciekawy problem, w jakim zakresie okoliczność ta wpływa na wzajemną odpowiedzialność powodów (pomijając fakt, że z treści orzeczenia wynika, iż powodowie zawarli ugodę (wyr. SA w Warszawie z 8.10.2021 r., VII Aga 228/20). Zob. <https://orzeczenia.ms.gov.pl/> (31.07.2022)). Zagadnienie to wykracza jednak poza ramy niniejszego artykułu.

³³ Ustawa z dnia 29.08.1997 r. – Prawo bankowe (Dz. U. 2022 poz. 1634 ze zm.; dalej: pb).

³⁴ Niektórzy autorzy wskazują, że w związku z istotą umowy rachunku bankowego chodzić tu będzie przede wszystkim o bezpieczeństwo w rozumieniu art. 8 pb (utrzymywanie płynności płatniczej dostosowanej do rozmiarów i rodzaju prowadzonej działalności), zagwarantowane przepisami o charakterze publicznoprawnym, których przestrzeganie egzekwuje nadzór bankowy (Rogoń, 2005, komentarz do art. 50, pkt 6). Inni stwierdzają, że raczej należałoby uznać, iż bezpieczeństwo, o jakim mowa w komentowanym przepisie, odnosi się głównie do zapewnienia, że środki konkretnego posiadacza znajdujące się na rachunku bankowym nie zostaną wypłacone osobie nieuprawnionej (Kawulski, 2013, komentarz do art. 50, pkt 7).

³⁵ Warto odnotować nieco uproszczoną formułę treści art. 50 ust. 2 pb, która odwołuje się do „bezpieczeństwa przechowywanych środków pieniężnych” (podobnie art. 725 k.c.). Tymczasem, posiadacz rachunku nie jest właścicielem środków, lecz przysługuje mu wierzycelność o zwrot w gotówce lub postaci dokonania rozliczenia bezgotówkowego (podobnie Czech, 2019, s. 51, przypis 10 i 11). Nie jest natomiast oczywiste, że wierzycelność o dokonaniu rozliczenia pieniężnego ma charakter pieniężny (Pyziół, 2011, rozdział VIII, § 45, pkt II, nb. 55; Jaroch, 2016, s. 70).

³⁶ Przyjmując, że taka transakcja została autoryzowana, tj. płatnik wyraził zgodę na jej wykonanie w sposób przewidziany w umowie między płatnikiem a jego dostawcą. Nie zmienia to faktu, że z perspektywy płatnika podany w zleceniu płatniczym unikatowy identyfikator (zazwyczaj numer rachunku płatniczego) odbiorcy nie był tym, na który zgodnie z jego intencjami miały trafić środki, co jednak nie oznacza, że mamy tu automatycznie do czynienia z wadą oświadczenia woli. Przyjęcie innego poglądu oznaczałoby, że każda tego rodzaju transakcja płatnicza jest nieautoryzowana i w zasadzie brakuje stanów faktycznych, w których doszło do wykonania autoryzowanej transakcji płatniczej z podaniem przez płatnika nieprawidłowego unikatowego identyfikatora, do której zastosowanie znajduje art. 143 ust. 1 w zw. z ust. 2 zd. 1 uup. Mając na uwadze treść motywu 88 i art. 88 PSD2, byłoby to sprzeczne z intencjami prawodawcy unijnego.

³⁷ Podobnie wyr. SR dla Łodzi-Widzewa w Łodzi z 20.01.2021 r., VIII C 1370/19; wyr. SR dla Łodzi-Widzewa w Łodzi z 22.01.2021 r. oraz wyr. SR dla Łodzi-Widzewa w Łodzi, z 24.02.2022 r., VIII C 979/21. Zob. <https://orzeczenia.ms.gov.pl/> (31.07.2022).

ności danych odbiorcy z numerem rachunku wywiódł brak należytej staranności dostawcy, co przyjmując, że do wykonywanej transakcji zastosowanie znajdowały przepisy uup, należy ocenić jako sprzeczne z tymi przepisami. Skoro nie wymagają one od dostawcy weryfikacji zgodności danych odbiorcy z numerem rachunku (unikatowym identyfikatorem), to z braku przeprowadzenia przez dostawcę takiej czynności nie można wywodzić jego nienależytej staranności.

Pomijając kwestię niezgodności danych odbiorcy z samym numerem rachunku (z unikatowym identyfikatorem), uznanie przez sąd, że wypłata środków nastąpiła z naruszeniem standardów staranności zawodowej wymaganej od banku, jako podmiotu, który ma obowiązek szczególnej dbałości o bezpieczeństwo powierzonych mu środków pieniężnych (art. 355 § 1 i 2 k.c.), umożliwiła sądowi przypisanie bankowi odpowiedzialności odszkodowawczej deliktowej, o której mowa w art. 415 k.c.³⁸. Oznacza to, że sąd przyjął, że zaistniała tzw. bezprawność bezwzględna, rozumiana jako naruszenie obowiązków o charakterze powszechnym, wynikających z przepisów prawa lub zasad współżycia społecznego (Pisuliński, 2017, s. 1040). Jest to niezwykle ważne, gdyż powodowie, w tym usługobiorca, który zainicjował transakcję, nie byli z pozwanym bankiem związani żadną relacją umowną, co wykluczało odpowiedzialność kontraktową tego banku. Z kolei odpowiedzialność kontraktowa dostawcy (banku), którego klientem był usługobiorca wyłączona była na podstawie art. 143 ust. 1 i ust. 2 zd. 1 uup (przyjmując, że transakcja miała charakter autoryzowany), co prawdopodobnie było przyczyną pozwania banku prowadzącego rachunek odbiorcy. W kontekście analizowanego orzeczenia warto zwrócić uwagę, że obecnie uppp³⁹ nakłada na dostawców, w tym banki, obowiązek stosowania środków bezpieczeństwa finansowego również w odniesieniu do klientów, z którymi utrzymują stosunki gospodarcze⁴⁰ oraz obowiązek bieżącego monitorowania stosunków gospodarczych klienta, w tym analizę transakcji przeprowadzanych w ramach stosunków gospodarczych⁴¹. Ponadto przepisy tej ustawy⁴², jak również pb⁴³ przewidują podstawy do niewykonania transakcji lub blokady rachunku. Idąc tokiem rozumowania SA w Warszawie, mogłoby się okazać, że naruszenie tych przepisów może być rozważane jako podstawa odpowiedzialności deliktowej dostawcy wobec użytkowników usług płatniczych lub innych podmiotów, którzy nie są z tym dostawcą związani żadną umową (z zastrzeżeniem, że wysokość tej odpowiedzialności zostanie obniżona, uwzględniając stopień przyczynienia się do szkody przez te podmioty). Z treści analizowanego orzeczenia wynika, że sąd I instancji odwoływał się do nieobowiązującej już obecnie uppp2000⁴⁴, która uchylona została na mocy uppp. Niemniej SA w Warszawie rozstrzygnął sprawę, nie odwołując się do obowiązków wynikających z przepisów o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Zarazem należy wyraźnie dodać, że wspomniane przepisy w pierwszej kolejności nakierowane są na ochronę interesu publicznego, w związku z czym przesądzenie czy i ewentualnie w jakim zakresie mogą stanowić podstawę odpowiedzialności cywilnej wymagałoby odrębnej analizy, która wykracza poza ramy niniejszego artykułu.

³⁸ Wyr. SA w Warszawie z 8.10.2021 r., VII Aga 228/20. Zob. <https://orzeczenia.ms.gov.pl/> (31.07.2022).

³⁹ Ustawa z dnia 1.03.2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (Dz. U. 2022 poz. 593 ze zm.; dalej: uppp).

⁴⁰ Art. 35 ust. 2 uppp.

⁴¹ Art. 34 ust. 1 pkt 4 lit a uppp.

⁴² Art. 86 ust. 4 oraz art. 89 ust. 3 uppp, przy czym ten ostatni przepis zgodnie z art. 89 ust. 1 uppp nie dotyczy banków krajowych, oddziałów banków zagranicznych, oddziałów instytucji kredytowych oraz spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych. Zob. też art. 86 ust. 5, 9 i 10 oraz art. 87 uppp.

⁴³ Art. 106a ust. 3 pb.

⁴⁴ Ustawa z dnia 16.11.2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (Dz. U. 2017 poz. 1049 ze zm.; dalej: uppp2000).

2. Wyrok Sądu Okręgowego w Olsztynie z 28 stycznia 2022 r., V Ga 328/21

W analizowanym orzeczeniu sąd poruszył wiele zagadnień mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sporów dotyczących transakcji płatniczych⁴⁵. Wyrok zapadł na tle sprawy, w której transakcja została wykonana wskutek działania szkodliwego oprogramowania typu *malware*, które w dniu zdarzenia funkcjonowało na komputerze klienta i które doprowadziło do podstawienia numeru rachunku oraz dodatkowo w odpowiednie miejsce danych odbiorcy w postaci imienia i nazwiska⁴⁶. Zdaniem sądu, skoro autoryzacja tej transakcji została uzyskana poprzez doprowadzenie użytkownika bankowości elektronicznej podstępem⁴⁷ do autoryzacji transakcji, której *de facto* nie chciał wykonać poprzez podmianę danych faktycznych odbiorcy, to taka transakcja jest traktowana jako nieautoryzowana. Kwalifikacja taka jest uproszczona i budzi zasadnicze wątpliwości. Należy pamiętać, że instytucja podstępu uregulowana została w art. 86 w zw. z art. 88 k.c.⁴⁸. Możliwość powołania się na podstęp wymaga zatem spełnienia określonych w tych przepisach przesłanek, co zostało przez sąd całkowicie pominięte. Ograniczył się on do stwierdzenia, że stwierdzony podstęp skutkuje nieautoryzowanym charakterem transakcji. Tymczasem zgodnie z art. 86 § 2 k.c., podstęp osoby trzeciej jest jednoznaczny z podstępem strony, jeżeli ta o podstępie wiedziała i nie zawiadomiła o nim drugiej strony albo jeżeli czynność prawna była nieodpłatna. A przecież najczęściej (a w zasadzie prawie zawsze) – przynajmniej na gruncie obecnie funkcjonujących w obrocie rozwiązań technologicznych, dostawca nie będzie miał wiedzy o tym, że przestępcy w sposób podstępny wprowadzają klienta w błąd (zresztą odrębnego rozpatrzenia wymagałoby czy rzeczywiście w takim wypadku można mówić o błędzie w rozumieniu przepisów k.c.). Okoliczność, że to płatnik złożył zlecenie płatnicze i, komunikując się z dostawcą, obiektywnie wyraził zgodę na wykonanie transakcji, przemawiałaby za przyjęciem, że transakcja została przez płatnika autoryzowana (Wyżykowski, 2021, s. 44). To z kolei oznaczałoby, że w sprawie w ogóle nie znajdują zastosowania przepisy regulujące rozkład ryzyka i odpowiedzialności z tytułu nieautoryzowanych transakcji płatniczych. Zarazem jak wskazano wcześniej, przepisy uup wyłączają odpowiedzialność dostawców w przypadku wykonania transakcji z podaniem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora⁴⁹ (Wyżykowski, 2021, s. 60). Za taką oceną stanu faktycznego zdaje się przemawiać fakt, iż jak wynika z ustalonego przez sąd rozpatrujący sprawę w pierwszej instancji stanu faktycznego, sporne transakcje były dodawane do koszyka przelewów, który umożliwiał dokonanie kilku przelewów w jednym czasie. Do koszyka został dodany cykliczny przelew należności za paliwo do zdefiniowanego odbiorcy (do którego klient rzeczywiście chciał zlecić wykonanie transakcji), dyspozycja została zaś potwierdzona SMS kodem⁵⁰. Z drugiej strony, SO w Olsztynie w uzasadnieniu wyroku stwierdził, że jak słusznie zauważył biegły, klient otrzymał od banku (dostawcy) SMS z informacją o dodaniu nowego przelewu bez informacji ani o odbiorcy ani o kwocie, a wysłanie tej informacji miało miejsce jedynie dlatego, że numer podstawionego rachunku pojawił się po raz

⁴⁵ Wyr. SO w Olsztynie z 22.01.2022 r., V Ga 328/21. Zob. <https://orzeczenia.ms.gov.pl/> (31.07.2022).

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ W wyr. mowa jest o „postępie”, jednak należy przyjąć, że jest to literówka i sąd ma na myśli „podstęp”. Do podstępnego działania osób trzecich odwołuje się również SR dla Łodzi-Widzewa w wyr. z 17.02.2021 r., VIII C 873/18 (zob. <https://orzeczenia.ms.gov.pl/> (31.07.2022)), niemniej nie wywodzi z tego nieautoryzowanego charakteru transakcji, lecz brak rażąco niedbalego naruszenia przez klienta obowiązków ostrożnościowych przewidzianych w art. 42 uup. Orzeczenie to jest przedmiotem analizy w dalszej części artykułu.

⁴⁸ Ustawa z dnia 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. 2022 poz. 1360 ze zm.; dalej: k.c.).

⁴⁹ Art. 143 ust. 1 w zw. z ust. 2 zd. 1 uup. Zob. też motyw 88 oraz art. 88 PSD2.

⁵⁰ Wyr. SO w Olsztynie z 22.01.2022 r., V Ga 328/21, <https://orzeczenia.ms.gov.pl/> (31.07.2022).

pierwszy w historii rachunku powoda⁵¹. Z treści orzeczenia nie wynika więc jasno, w jaki dokładnie sposób doszło do ustanowienia zdefiniowanego odbiorcy i autoryzacji transakcji.

W dalszej części orzeczenia sąd, kontynuując rozważania o tym czy transakcja została autoryzowana, stwierdził, że klient udowodnił iż transakcja była nieautoryzowana poprzez złożenie wniosku o biegłego, który to jednoznacznie potwierdził, iż w sprawie nie doszło do autoryzacji z uwagi na brak winy klienta⁵². Stwierdzenie to wymaga poczynienia kilku uwag. Po pierwsze, wina lub jej brak pozostaje bez znaczenia dla ustalenia czy płatnik wyraził zgodę na wykonanie transakcji płatniczej w sposób uzgodniony w umowie. Co najwyżej w konkretnych okolicznościach możliwe jest rozważenie czy istotnie złożone przez klienta oświadczenie woli nie jest dotknięte wadą, która pozwalałaby się od niego uchylić, lecz nie jest to problematyka winy płatnika. Po drugie, należy pamiętać, że biegły nie może wyręczać sądu w dokonywaniu ocen prawnych⁵³. Tymczasem ocena czy transakcja ma charakter autoryzowany wymaga dokonania odpowiednich ustaleń faktycznych, a następnie ich subsumpcji pod właściwy stan prawny i biegły nie może w tym zakresie zastępować sądu.

Wobec tego, że SO w Olsztynie transakcję zakwalifikował jako nieautoryzowaną, wypowiadając się w przedmiocie wykładni art. 46 uup⁵⁴, w dalszej części odnoszę się do tych wywodów sądu, co nie zmienia podniesionych wcześniej wątpliwości co do prawidłowości takiej kwalifikacji. Jako zbyt daleko idące należy uznać twierdzenie przez SO w Olsztynie, iż w razie, gdy transakcja jest nieautoryzowana, to wyłączną odpowiedzialność z tytułu jej przeprowadzenia ponosi dostawca usług płatniczych⁵⁵. Przepisy uup i PSD2 nie dają podstaw do takiego wniosku (Wyżykowski, 2020, s. 78 i 79). Co najwyżej można rozważać czy intencją sądu nie było odwołanie się do konstrukcji wynikającej z art. 452 zd. 1 k.c., który stanowi, że jeżeli świadczenie zostało spełnione do rąk osoby nieuprawnionej do jego przyjęcia, a przyjęcie świadczenia nie zostało potwierdzone przez wierzyciela, dłużnik jest zwolniony w takim zakresie, w jakim wierzyciel ze świadczenia skorzystał. W tym ujęciu wykonanie przez dostawcę nieautoryzowanej transakcji rzeczywiście nie zmienia faktu, że klientowi w dalszym ciągu przysługuje wierzytelność o wypłatę kwoty równej kwocie wykonanej transakcji, chyba że możliwe jest przypisanie mu odpowiedzialności za wyrządzoną dostawcy szkodę (Pisuliński, 2003, s. 59 i 60; Pisuliński i Tereszkiwicz, 2020, s. 214–218). Niemniej brak wzmianki w orzeczeniu, który potwierdzałby taki tok rozumowania sądu⁵⁶. Zarazem

⁵¹ Ibidem.

⁵² Ibidem.

⁵³ W wyr. z 20 stycznia 1970 r., II PR 18/69, LEX nr 6652 SN stwierdził, że: „Sąd może, a czasami powinien korzystać z pomocy opinii biegłego w zakresie wymagającym wiadomości specjalnych, lecz biegły nie może wyręczać sądu w dokonywaniu ustaleń i ocen prawnych, do czego nie jest ani powołany, ani nie może mieć kwalifikacji”. Z kolei w wyr. z 1 lipca 1998 r., I PKN 203/98, LEX nr 36975, SN, że: „Opinia biegłego w sprawie rozumienia określonego przepisu prawnego nie może bowiem stanowić podstawy rozstrzygnięcia bez przeprowadzenia samodzielnej jego wykładni przez sąd, gdyż pojęcie »wiadomości specjalne« nie obejmuje wiedzy dotyczącej treści obowiązującego prawa oraz reguł jego tłumaczenia”.

⁵⁴ W tym kontekście wątpliwości budzi również stwierdzenie przez sąd, że: „Fakt zarejestrowanego użycia instrumentu płatniczego, czyli – należy przyjąć – użycia instrumentu płatniczego zgodnie z procedurami i przy zastosowaniu ustalonych sposobów autoryzacji, nie oznacza, że transakcja została autoryzowana przez użytkownika” (wyr. SO w Olsztynie z 22.01.2022 r., V Ga 328/21; zob. <https://orzeczenia.ms.gov.pl/> (31.07.2022)). Sąd ten w ogóle nie odniósł się do faktu, że art. 45 uup stanowi błędną implementację przepisów PSD2 (Wyżykowski, 2020).

⁵⁵ Wyr. SO w Olsztynie z 22.01.2022 r., V Ga 328/21. Zob. <https://orzeczenia.ms.gov.pl/> (31.07.2022).

⁵⁶ Przykładowo w wyr. SR Szczecin-Centrum w Szczecinie z 7 czerwca 2021 r., XI GC 617/20 (zob. <https://orzeczenia.ms.gov.pl/> (31.07.2022)), sąd ten stwierdził, że: „Reasumując, pomimo wyłudzenia przez osobę nieuprawnioną mienia stanowiącego własność banku, nie dojdzie do powstania szkody po stronie posiadacza rachunku, gdyż bank nadal pozostanie zobowiązany do zaspokojenia jego wierzytelności w pełnej wysokości ze swoich środków. Innymi słowy, powodowi służy wierzytelność nie do sprawców nieuprawnionego wyprowadzenia środków z jego rachunku bankowego, a wobec pozwanego banku”. W wyr. SR dla Łodzi-Widzewa w Łodzi, w wyr. z 17.02.2021 r., VIII C 873/18 (zob. <https://orzeczenia.ms.gov.pl/> (31.07.2022)), sąd ten stwierdził, że: „W konsekwencji pomimo wyłudzenia przez osobę nieuprawnioną mienia stanowiącego własność banku, nie dojdzie do powstania szkody po stronie posiadacza rachunku, gdyż bank nadal pozostanie zobowiązany do zaspokojenia jego wierzytelności w pełnej wysokości ze swoich środków. Ochronę wierzytelności gwarantują posiadaczowi przepisy prawa cywilnego, finansowego i oparta na nich umowa z bankiem (por. postanowienie SN

należy dodać, że w sprawach, do których obecnie zastosowanie znajdują przepisy uup, stanowią one regulację szczególną (*lex specialis*), choć w doktrynie dostrzega się, że taki pogląd wcale nie jest oczywisty (Pisuliński i Tereszkiwicz, 2020, s. 208, 225–227)⁵⁷.

Dalej sąd stwierdził, że w sytuacji wystąpienia nieautoryzowanej transakcji pozwany jest z mocy przepisów zobowiązany do zwrotu pieniędzy objętych daną transakcją i w świetle przepisów PSD2 klient ma możliwość dysponowania kwotą nieautoryzowanej transakcji w okresie rozpatrywania reklamacji, a w rezultacie dopiero po wykonaniu powyższych czynności dostawca ma możliwość ustalenia potencjalnej odpowiedzialności klienta⁵⁸. Takie podejście należy uznać jako zbyt uproszczone. Na marginesie nie jest jasne, dlaczego sąd wielokrotnie powołuje się bezpośrednio na PSD2, nie zaś na przepisy uup, które to stanowią właściwą podstawę prawną. Wracając do głównego nurtu rozważań, jeżeli przeprowadzona przez dostawcę w terminie jednego dnia roboczego następującego po dniu stwierdzenia wystąpienia nieautoryzowanej transakcji, którą został obciążony rachunek płatnika, lub po dniu otrzymania stosownego zgłoszenia płatnika, analiza całokształtu sprawy prowadzi będzie do uzasadnionej konkluzji, że transakcja ma charakter autoryzowany bądź też nieautoryzowany, lecz odpowiedzialność z tego tytułu w ocenie dostawcy ponosi płatnik, to trudno oczekiwać, że dostawca dokonywać będzie zwrotu środków (Wyżykowski, 2019, s. 114 i 115). Należy pamiętać, że choć obecnie raczej przyjmuje się deklaratywny charakter wpisu na rachunek płatniczy (Czech, 2019, s. 62–65; 2020, s. 90 i 91), to nie zmienia to faktu, że w świetle art. 4 ust. 1 ur⁵⁹, zasady rachunkowości (a ściślej zapis w księgach rachunkowych) muszą rzetelnie i jasno przedstawiać stan należności między stronami, a w rezultacie każdy wpis na rachunku musi być dokonany zgodnie z treścią ekonomiczną zaistniałych, relewantnych zdarzeń, w tym operacji gospodarczych (Czech, 2019, s. 49 i 50). Oczekiwanie od dostawcy, że dokonywać będzie na rachunku płatniczym wpisów, które nie odzwierciedlają jego własnych ustaleń i dokonanej oceny zdarzeń, rodzi pytanie o zgodność takiego działania z przepisami o rachunkowości.

Ostatecznie sąd stwierdził, że nie znalazł w działaniu klienta cech, którym można przypisać rażące niedbalstwo⁶⁰, co jak należy uznać przesądziło o zwolnieniu klienta z odpowiedzialności za sporną transakcję. Sąd wyjaśnił, że gdyby w momencie wykonywania (jak należy sądzić, sąd ma na myśli inicjowanie spornej transakcji) powód miał jasną informację, że transakcja ma być wykonana na inny rachunek odbiorcy, to kodu autoryzacyjnego z wiadomości SMS przesłanej przez dostawcę by nie wprowadził, a tym samym do autoryzacji transakcji w systemie bankowości elektronicznej by nie doszło⁶¹. Jak zasygnalizowano wcześniej, wobec niejasności co do przebiegu procesu autoryzacji, w tym zakresie trudno się odnieść do rozstrzygnięcia sądu.

z dnia 28.04.2016 roku, I KZP 3/16, L.)". Podobnie SR Szczecin-Centrum w Szczecinie z 7 czerwca 2021 r., XI GC 617/20, (zob. <https://orzeczenia.ms.gov.pl> (31.07.2022)). Przywołane orzeczenia będą przedmiotem analizy w dalszej części artykułu.

⁵⁷ Przykładowo w wyr. SR Szczecin-Centrum w Szczecinie z 7.06.2021 r., XI GC 617/20 (zob. <https://orzeczenia.ms.gov.pl/> (31.07.2022)), który będzie przedmiotem analizy w dalszej części artykułu, sąd ten stwierdził, że: „Ryzyko dokonania wypłaty z rachunku bankowego do rąk osoby nieuprawnionej oraz dokonanie rozliczenia pieniężnego na podstawie dyspozycji wydanej przez osobę nieuprawnioną obciąża bank, także w sytuacji objęcia umowy rachunku bankowego bankowością internetową. Ma to ten skutek, że równoległą podstawą odpowiedzialności banku jest ustawa z 19.08.2011 r. o usługach płatniczych (...)”.

⁵⁸ Wyr. SO w Olsztynie z 22.01.2022 r., V Ga 328/21. Zob. <https://orzeczenia.ms.gov.pl/> (31.07.2022).

⁵⁹ Ustawa z dnia 29.09.1994 r. o rachunkowości (Dz. U. 2021 poz. 217 ze zm.; dalej: ur).

⁶⁰ Wyr. SO w Olsztynie z 22.01.2022 r., V Ga 328/21. Zob. <https://orzeczenia.ms.gov.pl/> (31.07.2022).

⁶¹ Ibidem.

3. Wyrok Sądu Okręgowego w Poznaniu z 24 września 2021 r., XV Ca 378/21

Analizowane orzeczenie wydane zostało na kanwie sprawy, w której dostawca (bank), w dniach 29 i 30 czerwca 2019 r. wykonał 18 transakcji płatniczych zainicjowanych przez nieustalone osoby, oryginalną kartą kredytową klienta oraz każdorazowym bezbłędnym zatwierdzeniu numerem PIN, poza jedną płatnością zbliżeniową obejmującą kwotę 30 zł⁶². Z ustaleń sądu wynika, że do kradzieży karty kredytowej doszło w dniu 29 czerwca 2019 r. z samochodu powoda, kiedy na parkingu został on zaczepiony przez mężczyznę, który podjechał i zapytał się o drogę do szpitala⁶³. Wtedy to ktoś wszedł do jego samochodu od strony kierowcy i niepostrzeżenie wyjął z portfela znajdującego się w plecaku kartę kredytową⁶⁴. Numer PIN został natomiast pozyskany przez nieustalone osoby w trakcie robienia przez powoda zakupów w sklepie⁶⁵. Słusznie należy ocenić stanowisko sądu, iż nie ma podstaw do skonstruowania domniemania faktycznego, iż skoro przestępcy znali PIN do karty kredytowej klienta, to oznacza, że musiał on im go udostępnić lub kod ten został ujawniony na skutek rażącego niedbalstwa klienta⁶⁶. W ocenie sądu, taka konstrukcja byłaby możliwa tylko w sytuacji, gdyby można byłoby wykluczyć z dużą dozą prawdopodobieństwa możliwość ujawnienia numeru PIN w inny sposób, na przykład przez podejrzenie go przez osobę postronną lub ustalenie za pomocą urządzeń technicznych, tymczasem nie budzi najmniejszej wątpliwości, że takich ewentualności nie da się wykluczyć⁶⁷. Jest to zatem podejście odmienne od prezentowanego przez niektóre sądy niemieckie, które przyjmują, że w przypadku nielegalnego użycia karty płatniczej w celu wypłaty środków z podaniem prawidłowego numeru PIN dowód *prima facie* (niem. *der Beweis des ersten Anscheins*) przemawia za tym, że płatnik z naruszeniem swoich obowiązków ostrożnościowych umieścił PIN na karcie lub przechowywał go w pobliżu karty, gdy do wypłaty wykorzystano oryginalną kartę⁶⁸ (Pisuliński, 2004, s. 403).

W rozpatrywanej sprawie sąd uznał, że co do zasady nieautoryzowane transakcje, będące przedmiotem postępowania, obciążają dostawcę, nie udowodnił on bowiem, że doszło do nich z powodu winy umyślnej lub rażącego niedbalstwa klienta⁶⁹. W ślad za sądem I instancji, SO w Poznaniu uznał, że zgodnie z art. 45 uup, ciężar dowodu w tym zakresie został przerzucony na dostawcę instrumentu płatniczego⁷⁰. Jakkolwiek sąd podzielił ocenę dostawcy, że dowodzenie tych okoliczności jest znacznie utrudnione, to zdaniem sądu oznacza to, iż ustawodawca świadomie przerzucił generalnie na instytucje finansowe ryzyko bezprawnego użycia instrumentów płatniczych⁷¹. Stwierdzenie to wymaga poczynienia dwóch uwag.

Po pierwsze, nałożenie przez prawodawcę unijnego na dostawców szczególnych ciężarów dowodowych nie zmierzało do przerzucenia na nich ryzyka (odpowiedzialności) z tytułu nieautoryzowanych transakcji płatniczych. Utrzymanie ogólnych zasad rozkładu ciężaru dowodu w przypadku

⁶² Wyr. SO w Poznaniu z 24.09.2021 r., XV Ca 378/21. Zob. <https://orzeczenia.ms.gov.pl/> (31.07.2022).

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ Ibidem.

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ Ibidem.

⁶⁸ Wyr. Bundesgerichtshof (BGH) z 29 listopada 2011 r., XI ZR 370/10 –, juris. BGH nawiązał do wyr. BGH z 5.10.2004 r., XI ZR 210/03 –, juris oraz do postanowienia BGH z 6 lipca 2010 r., XI ZR 224/09 –, juris.

⁶⁹ Wyr. SO w Poznaniu z 24.09.2021 r., XV Ca 378/21. Zob. <https://orzeczenia.ms.gov.pl/> (31.07.2022).

⁷⁰ Ibidem.

⁷¹ Ibidem.

sporów dotyczących transakcji płatniczych stawiałoby użytkowników w niezwykle trudnej sytuacji procesowej. W praktyce nie są oni bowiem w stanie pozyskać dowodów na okoliczności związane z inicjowaniem, a tym bardziej wykonywaniem transakcji. Celem prawodawcy unijnego było więc zapewnienie użytkownikom większej ochrony na etapie postępowania sądowego, aby w ten sposób zapewnić należytą realizację przepisów materialnych. Po drugie, treść art. 45 ust. 2 uup nie odzwierciedla w sposób pełny *ratio legis* przepisów PSD2 (a wcześniej PSD1), a więc nieprawidłowo implementuje prawo unijne i dzieje się tak na kilku płaszczyznach (szerzej zob. Wyżykowski, 2020, s. 79–82). Brak jednak szerszej wypowiedzi sądu w tym zakresie.

Wątpliwości budzi ostateczne rozstrzygnięcie sądu. Zdaniem SO klient nie miał możliwości stwierdzenia utraty (kradzieży) karty tylko przed dokonaniem pierwszej transakcji⁷². Jak wynika z samych zeznań klienta, otrzymywał on po każdej transakcji powiadomienie, a zatem już po pierwszej transakcji mógł się zorientować, że nieupoważniona osoba dokonuje transakcji jego kartą⁷³. Na gruncie tak ustalonego stanu faktycznego SO słusznie przyjął, że w świetle art. 46 ust. 2a pkt 1 uup, klient nie ponosi na podstawie art. 46 ust. 2 uup odpowiedzialności za pierwszą nieautoryzowaną transakcją płatniczą do wysokości równowartości w walucie polskiej 50 euro, ustalonej przy zastosowaniu kursu średniego ogłaszanego przez NBP obowiązującego w dniu wykonania transakcji⁷⁴. Wniosek taki opiera się na założeniu, że klient nie miał możliwości stwierdzenia utraty, kradzieży lub przywłaszczenia instrumentu płatniczego przed wykonaniem transakcji płatniczej oraz nie doprowadził do transakcji w wyniku umyślnego lub będącego skutkiem rażącego niedbalstwa naruszenia co najmniej jednego z obowiązków, o których mowa w art. 42 uup. Dalej sąd stwierdził natomiast, że klient odpowiada do równowartości 50 euro za wszystkie poza pierwszą transakcją⁷⁵. Oznacza to, że sąd jako podstawę odpowiedzialności przyjął art. 46 ust. 2 uup. W tym kontekście należy jednak pamiętać, że zgodnie z art. 42 ust. 1 pkt 2 uup, użytkownik uprawniony do korzystania z instrumentu płatniczego jest obowiązany zgłaszać niezwłocznie dostawcy lub podmiotowi wskazanemu przez dostawcę stwierdzenie utraty, kradzieży, przywłaszczenia albo nieuprawnionego użycia instrumentu płatniczego lub nieuprawnionego dostępu do tego instrumentu. W rozpatrywanej sprawie, klient otrzymał informację o wykonaniu pierwszej nieautoryzowanej transakcji w dniu 29 czerwca 2019 r., natomiast dokonał zgłoszenia utraty (kradzieży) karty w dniu 30 czerwca 2019 r., a więc dopiero następnego dnia, po wykonaniu pierwszej nieautoryzowanej transakcji i uzyskaniu informacji o tym fakcie od dostawcy⁷⁶. Oczywiście dostawca nie poinformował klienta, że transakcja miała charakter nieautoryzowany, gdyż zasadniczo nie mógł mieć takiej wiedzy, natomiast klient wiedząc, że nie inicjował takiej transakcji, musiał powziąć przynajmniej podejrzenie, że może ona stanowić skutek działań przestępczych. Z treści orzeczenia wynika, że klient zobaczył, że na telefonie ma powiadomienia dotyczące transakcji dokonanych z wykorzystaniem karty kredytowej dopiero w dniu 30 czerwca 2019 r. około południa, wcześniej nie spoglądał na telefon, gdyż był zajęty przepakowywaniem się⁷⁷. Przyjmując, jak uczynił to sąd, że po wykonaniu pierwszej transakcji klient mógł się zorientować,

⁷² Ibidem.

⁷³ Ibidem.

⁷⁴ Ibidem.

⁷⁵ Ibidem.

⁷⁶ Ibidem.

⁷⁷ Ibidem.

że nieupoważniona osoba dokonuje transakcji jego kartą⁷⁸, winien on być zatem niezwłocznie poinformować o tej okoliczności dostawcę, zaniechanie tego obowiązku oznacza zaś, że ponosić będzie pełną odpowiedzialność z tytułu nieautoryzowanej transakcji na podstawie art. 46 ust. 3 uup. Art. 46 ust. 2 uup znajdzie zatem zastosowanie do momentu, w którym płatnik obowiązany byłby najpóźniej dokonać zgłoszenia tego faktu swojemu dostawcy (Wyżykowski, 2019, s. 105)⁷⁹. W przypadku nieautoryzowanej transakcji wykonanej po upływie tego momentu⁸⁰, na podstawie art. 46 ust. 3 uup, poniesie on pełną odpowiedzialność z tego tytułu (Wyżykowski, 2019, s. 105). Natomiast, jeżeli dokona terminowego zgłoszenia, do transakcji wykonanych od tego momentu zastosowanie znajdzie art. 46 ust. 4 uup. Zarazem treść uzasadnienia omawianego wyroku daje asumpt do przyjęcia, że klient faktycznie dopiero 30 czerwca 2019 r. mógł się zorientować, że doszło do wykonania transakcji. Pojawia się więc pytanie, dlaczego, mimo że sąd uznał inaczej, nie dopatrywał się podstaw do zastosowania art. 46 ust. 3 w zw. z art. 42 ust. 1 pkt 2 uup.

Inna sprawa, że z treści orzeczenia wynika, że w dniach 29 i 30 czerwca 2019 r. dostawca zrealizował 18 transakcji płatniczych, w tym trzy wypłaty w bankomacie oraz 15 transakcji płatniczych w sklepach⁸¹. Jeżeli tego typu transakcje odbiegały od typowych transakcji inicjowanych przez klienta, należałoby oczekiwać, że choćby w świetle treści art. 2 RTS⁸², systemy dostawcy w czasie rzeczywistym wykryją niestandardowy charakter transakcji lub nietypowe wzorce zachowań klienta, uniemożliwiając doprowadzenie przez przestępców do wypłaty lub transferu wszystkich środków znajdujących się na rachunku (lub jak miało to miejsce w rozpatrywanej sprawie – dostępnych w ramach limitu kredytu karty kredytowej).

4. Wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi z 27 lipca 2021 r., XIII Ga 833/20

Analizowany wyrok zapadł na kanwie sprawy, w której doszło do podmiany przez złośliwe oprogramowanie numerów rachunków odbiorców z prawidłowych na błędne⁸³. Mimo że sąd stwierdził, że transakcja została przez płatnika autoryzowana, na podstawie art. 46 uup orzekł o braku odpowiedzialności klienta. Jest to podejście błędne, jeżeli bowiem w ocenie sądu transakcja miała autoryzowany charakter, to brak było podstaw do stosowania art. 46 uup (Wyżykowski, 2021, s. 55). Jak już bowiem wskazano, przepisy uup wyłączają odpowiedzialność dostawców w przypadku wykonania transakcji z podaniem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora⁸⁴ (Wyżykowski, 2021, s. 60).

⁷⁸ Alternatywnie można rozważać, czy od użytkowników usług płatniczych rzeczywiście należy oczekiwać, aby na bieżąco (niejako w czasie rzeczywistym) weryfikowali powiadomienia odnoszące się do transakcji płatniczych. Przyjmując taki obowiązek, brak takiej weryfikacji, mimo otrzymania informacji od dostawcy, może być rozpatrywany jako rażąco niedbałe naruszenie obowiązków ostrożnościowych przewidzianych w art. 42 uup.

⁷⁹ Podobnie w niemieckiej doktrynie stwierdza się, że jeżeli płatnik, mimo wiedzy o utracie lub kradzieży instrumentu płatniczego, nie powiadomił o tym dostawcy, ponosi pełną odpowiedzialność za wykonanie transakcji nieautoryzowanej (Hofmann, s. 62, pkt II.1).

⁸⁰ W wyr. SO we Wrocławiu z 29.07.2013 r., I C 1476/12, LEX nr 1848200, sąd stwierdził, że: „Mając na względzie fakt, że pozwana nie dokonała żadnych czynności mających na celu zawiadomienie o możliwym bezprawnym wykorzystaniu jej karty do transakcji (...), wedle Sądu, podnoszony przez nią zarzut zmierzający do wyłączenia jej odpowiedzialności za część operacji dokonywanych kartą, szczegółowo wymienionych w treści sprzeciwu, należało uznać za nieuzasadniony”. Z kolei w wyr. SA w Warszawie z 30.08.2018 r., VI ACA 509/17, LEX nr 261788, w którym sąd uznał, że w sprawie zostało wykazane, że płatnik umyślnie, a co najmniej wskutek rażącego niedbalstwa, nie zgłosił niezwłocznie nieuprawnionego użycia instrumentu finansowego, a ponadto nie podjął należytych środków ostrożności w zakresie przechowywania instrumentu płatniczego i nieudostępniania go osobom trzecim, jak również w zakresie zabezpieczenia sprzętu, na którym inicjowano transakcje.

⁸¹ Wyr. SO w Poznaniu z 24.09.2021 r., XV Ca 378/21. Zob. <https://orzeczenia.ms.gov.pl/> (31.07.2022).

⁸² Rozporządzenie delegowane Komisji (UE) 2018/389 z dnia 27.11.2017 r. uzupełniające dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2366 w odniesieniu do regulacyjnych standardów technicznych dotyczących silnego uwierzytelniania klienta i wspólnych i bezpiecznych otwartych standardów komunikacji C/2017/7782 (OJ L 69, 13.3.2018, p. 23–43; dalej: RTS).

⁸³ Wyr. SO w Łodzi z 27.07.2021 r., XIII Ga 833/20. Zob. <https://orzeczenia.ms.gov.pl/> (31.07.2022).

⁸⁴ Art. 143 ust. 1 w zw. z ust. 2 zd. 1 uup. Zob. też motyw 88 oraz art. 88 PSD2.

Wobec tego, że w dalszej części orzeczenia sąd stwierdził, że nie można przyjąć, że klient doprowadził do podmiany rachunków bankowych umyślnie lub na skutek rażącego niedbalstwa⁸⁵ (choć w istocie jest to zbędne w razie uznania przez sąd, że transakcja ma charakter autoryzowany), za pożądane uważam odniesienie się do argumentacji sądu w tym zakresie. Podzielić można stanowisko sądu, iż użytkownik nie zawsze może samodzielnie zidentyfikować złośliwe oprogramowanie, zwłaszcza biorąc pod uwagę, że komputer klienta w dacie zdarzenia miał zainstalowane zaktualizowane oprogramowanie antywirusowe, oraz że możliwe jest, że określony nowy rodzaj złośliwego oprogramowania nie zostanie wykryty przez oprogramowanie ochronne, w czym trudno upatrywać zaniedbania klienta⁸⁶. Trudno się jednak zgodzić z twierdzeniem sądu, iż bez znaczenia pozostaje okoliczność czy osoba wykonująca sporne przelewy (w istocie sąd ma na myśli proces inicjacji) dokonała sprawdzenia numerów rachunków bankowych przed autoryzacją transakcji⁸⁷. Sąd wyjaśnił, że ze względu na nieznaną i niewykazaną dowodowo mechanizm działania wirusa, podmiana numerów na poziomie komputera użytkownika mogła być dlań niedostrzegalna⁸⁸. Tymczasem od użytkownika można oczekiwać, że przed autoryzacją transakcji zweryfikuje on treść zlecenia, celem potwierdzenia, że widniejący numer rachunku jest prawidłowy. Inaczej byłoby tylko w sytuacji, gdy na ekranie urządzenia, z którego inicjowana jest transakcja, podmiana numeru nie jest widoczna (na ekranie wyświetla się więc numer podany przez płatnika). Wówczas zmiana dotyczy wyłącznie informacji w oprogramowaniu, które finalnie kierowane są do dostawcy. Niemniej nawet wówczas należy pamiętać, że skoro treść narzędzia autoryzacyjnego (np. SMS, token) jasno wskazuje, jaka operacja (transakcja) ma być autoryzowana z wykorzystaniem danego kodu, to często nawet pobieżne (niewymagające szczególnych wysiłków) zapoznanie się z nią przez płatnika pozwala na wykrycie, że w przypadku braku zgodności z treścią zlecenia płatniczego (lub innej czynności) kod może zostać wykorzystany do wykonania czynności (transakcji) oszukańczej (Wyżykowski, 2020, s. 87). To właśnie brak rzetelnej weryfikacji przez klienta treści zlecenia oraz kodu autoryzującego, przed jego wykorzystaniem do autoryzacji transakcji, najczęściej stanowi rzeczywistą przyczynę wykonania przez dostawcę transakcji, której w istocie klient nie zamierzał inicjować. W rezultacie zachowanie takie co do zasady powinno być rozpatrywane jako rażąco niedbałe naruszenie obowiązków ostrożnościowych spoczywających na płatniku zgodnie z treścią art. 42 uup i słusznie rozstrzygają tak również niektóre sądy⁸⁹. Ma to jednak kluczowe znaczenie wówczas, gdy kod podawany jest przez przestępców na fałszywej stronie podstawionej przez przestępców, którzy następnie wykorzystują go do zainicjowania transakcji w celu kradzieży środków. Wówczas, gdy klient komunikuje się bezpośrednio z dostawcą, podając kod za pośrednictwem prawdziwej bankowości elektronicznej (jak miało to miejsce w analizowanym orzeczeniu), zasadniczo transakcję zależałoby bowiem kwalifikować jako autoryzowaną.

⁸⁵ Wyr. SO w Łodzi z 27.07.2021 r., XIII Ga 833/20. Zob. <https://orzeczenia.ms.gov.pl/> (31.07.2022).

⁸⁶ Ibidem.

⁸⁷ Ibidem.

⁸⁸ Ibidem.

⁸⁹ Wyr. SO w Białymstoku z 24.08.2017 r., II Ca 426/17, LEX nr 2362112; wyr. SO w Łodzi z 27.03.2018 r., II Ca 51/18, LEX nr 2538475.

5. Wyrok Sądu Rejonowego Poznań-Stare Miasto w Poznaniu z 8 grudnia 2021 r., I C 648/20

Orzeczenie to zapadło na kanwie sprawy, w której klient banku (dostawcy) padł ofiarą tzw. *phishingu*, podając dane do logowania oraz otrzymane od dostawcy hasło SMS na stronie internetowej, do której został przekierowany wskutek użycia linku otrzymanego od przestępców⁹⁰. Choć nie wynika to wprost z treści orzeczenia, można przypuszczać, że uważne zapoznanie się przez klienta z treścią hasła SMS pozwoliłoby na wykrycie, że służy on autoryzacji transakcji, której klient wcale nie zamierza zlecać i autoryzować. Tymczasem zdaniem sądu, klient miał prawo pozostawać w przekonaniu, że po kliknięciu w link zawarty w wiadomości otrzymanej z profilu swojego kolegi został przekierowany na autentyczną stronę banku i pozostając w pełnym przekonaniu co do bezpieczeństwa przeprowadzanych operacji, wpisał dane niezbędne do zalogowania się⁹¹. W ocenie sądu okoliczności te nie przemawiały za umyślnością albo rażącym niedbalstwem klienta⁹². Jak zasygnalizowano wcześniej, uważam, że zachowanie takie można rozpatrywać jako rażąco niedbałe naruszenie przez płatnika obowiązków ostrożnościowych.

6. Wyrok Sądu Rejonowego Szczecin-Centrum w Szczecinie z 7 czerwca 2021 r., XI GC 617/20

Z opisu stanu faktycznego sprawy zdaje się wynikać, że prawdopodobnie pełnomocnik klienta przekazał przestępcom kod lub kody z SMS otrzymane od dostawcy, wpisując je na podstawie przez przestępców fałszywej stronie internetowej imitującej stronę dostawcy, wskutek czego przestępcy doprowadzili do zdefiniowania zaufanego odbiorcy⁹³. W takim wypadku zainicjowanie samej transakcji przez przestępców możliwe było już bez udziału klienta (Wyżykowski, 2020, s. 84). Aczkolwiek z przedstawionego w orzeczeniu opisu wynika, iż pełnomocnik klienta kontaktował się z pracownikami dostawcy, sygnalizując swoje podejrzenia i wątpliwości związane ze sposobem logowania⁹⁴. W trakcie jednej z rozmów konsultant miał polecić wpisanie kodu z SMS, jak należy rozumieć na potrzeby zdefiniowania zaufanego odbiorcy, mimo że pełnomocnik próbował się jedynie logować do rachunku. Przyjmując, że faktycznie mamy tu do czynienia z pracownikiem dostawcy (nie zaś z podszywającym się pod pracowników przestępcą), takie zachowanie należy ocenić jako co najmniej nietypowe. W rezultacie sąd uznał, że dostawca nie wykazał, aby klient (a ściślej rzecz ujmując pełnomocnik klienta) naruszył obowiązki, o których mowa w art. 42 uup umyślnie lub wskutek rażącego niedbalstwa⁹⁵. Dalej sąd uzasadnił, że już w dniu zdarzenia pełnomocnik miał podejrzenia co do nieautoryzowanych transakcji z uwagi na podejrzaną komunikaty i, mimo zgłoszenia tego dostawcy, nie doprowadziło to do zablokowania kwestionowanych przelewów⁹⁶. Nawet zatem przyjmując, że ostateczne rozstrzygnięcie sądu jest słuszne (choć dobrowolne wpisanie przez pełnomocnika klienta kodu SMS w celu ustanowienia stałego odbiorcy, w sytuacji gdy nie inicjował on takiej operacji, należy oceniać jako co najmniej

⁹⁰ Wyr. SR Poznań-Stare Miasto w Poznaniu z 8.12.2021 r., I C 648/20. Zob. <https://orzeczenia.ms.gov.pl/> (31.07.2022).

⁹¹ Ibidem.

⁹² Ibidem.

⁹³ Wyr. SR Szczecin-Centrum w Szczecinie z 7.06.2021 r., XI GC 617/20. Zob. <https://orzeczenia.ms.gov.pl/> (31.07.2022).

⁹⁴ Ibidem.

⁹⁵ Ibidem.

⁹⁶ Ibidem.

nieroztropne), nie sposób nie odnieść się krytycznie do twierdzenia sądu, jakoby bank (dostawca) nie wywiązał się wobec płatnika z obowiązków wskazanych w art. 43 ust. 1 uup⁹⁷. Sąd stwierdził, że dostawca nie zapewnił, by indywidualne dane uwierzytelniające nie były dostępne dla osób innych niż użytkownik uprawniony do korzystania z tego instrumentu⁹⁸. Zdaniem sądu, gdyby zabezpieczenia transakcji elektronicznych stosowane przez dostawcę były właściwe, nie doszłoby do dokonania na rachunku powoda transakcji przez nieuprawnioną do tego osobę⁹⁹. Sąd poszedł jeszcze dalej i stwierdził, że nawet gdyby przyjąć, że komputer klienta został zainfekowany złośliwym oprogramowaniem (choć ostatecznie sąd stwierdził, że komputer nie był zainfekowany), to nawet wówczas dostawca powinien posiadać takie zabezpieczenia, które uniemożliwiają dostęp osobom nieuprawnionym, nawet jeżeli złośliwym oprogramowaniem dotknięte są jednostki komputerowe płatników – posiadaczy rachunków¹⁰⁰. Podobną bądź też wręcz jednoaktową argumentację przedstawioną przez sąd można przy tym odnaleźć w wielu innych orzeczeniach (Wyżykowski, 2020, s. 76–78). Przykładem może być też niedawny wyrok SO w Warszawie z 2021 roku¹⁰¹. Ujawnia to niepokojące zjawisko kopiowania/powielania przez niektóre sądy argumentacji zawartej w innych orzeczeniach wydanych na kanwie podobnych spraw, bez poddania jej krytycznej analizie i ocenie.

Tymczasem nie można ani z faktu kradzieży środków (czy z faktu wykonania przez dostawcę nieautoryzowanej transakcji płatniczej), ani też z obecności na urządzeniu płatnika złośliwego oprogramowania lub innych przestępczych działań osób trzecich, niejako *a priori* zakładać, że winę i odpowiedzialność z tego tytułu ponosi dostawca (Wyżykowski, 2021, s. 54). Zwykle przestępcy wchodzą w posiadanie tych danych poprzez interakcję z płatnikami. Dzieje się tak w wyniku oszukańczych lub podstępnych¹⁰² działań przestępców. W szczególności chodzi o ataki *phishingowe*, *pharmingowe*¹⁰³ lub inne schematy kradzieży z wykorzystaniem sieci Internet, a w szczególności z wykorzystaniem różnego rodzaju socjotechnik, wskutek których przestępcy wchodzą w posiadanie indywidualnych danych uwierzytelniających. Oczywiście wówczas można i należy badać czy dostawca należycie ostrzegł płatnika i czy wywiązał się ze spoczywających na nim obowiązków informacyjnych. Należy również zbadać czy płatnik swoim zachowaniem nie naruszył w sposób rażąco niedbały obowiązków, o których mowa w art. 42 uup. Nie może być jednak mowy o tym, że „kradzież” środków stanowiła efekt niewłaściwego zaprojektowania czy też zabezpieczenia swoich systemów przez dostawców. Nie jest zresztą możliwe zaprojektowanie i stworzenie systemu całkowicie odpornego na działania przestępcze polegające na wyłudzeniu przez przestępców szczególnie chronionych danych dotyczących płatności od samych płatników. W tym sensie wyrażane przez niektóre sądy oczekiwanie, aby dostawcy niejako zabezpieczyli klientów przez własną niefrasobliwością, jest oczekiwaniem niemożliwym do realizacji. Analogicznie trudno konstruktorowi, sprzedawcy lub instalatorowi zamka do sejfów czynić zarzut

⁹⁷ Ibidem.

⁹⁸ Ibidem.

⁹⁹ Ibidem.

¹⁰⁰ Ibidem.

¹⁰¹ Wyr. SO w Warszawie z 11.08.2021 r., XXVII Ca 1352/21. Zob. <https://orzeczenia.ms.gov.pl/> (31.07.2022).

¹⁰² Nie przesądza się, że chodzi tu o błąd czy podstęp w rozumieniu przepisów k.c.

¹⁰³ W klasycznym *pharming*u użytkownik, który zamierza skorzystać ze strony internetowej banku w celu skorzystania z bankowości internetowej, w rzeczywistości przekierowywany jest z wykorzystaniem złośliwego oprogramowania na fałszywą stronę internetową, na której podstępnie doprowadzany jest do przekazania indywidualnych danych uwierzytelniających, umożliwiających przestępcom zainicjowanie i autoryzację transakcji (Zahrte, 2013).

jego niewłaściwego zaprojektowania lub zainstalowania, gdy przestępcy otworzą sejf, używając do tego klucza lub szyfru otrzymanych od samego właściciela sejfu, nawet gdy stanie się tak z uwagi na jego zmanipulowanie przez przestępców (w szczególności jeżeli właściciel sejfu wyprzedzająco poinformowany został o konieczności ochrony klucza lub szyfru i skutkach naruszenia tego obowiązku).

7. Wyrok Sądu Rejonowego dla Łodzi-Widzewa z 17 lutego 2021 r., VIII C 873/18

Omawiane orzeczenie zapadło na kanwie sprawy, w której dostawca wykonał nieautoryzowaną transakcję płatniczą, do której doszło wskutek skutecznego przeprowadzenia ataku *phishingowego*¹⁰⁴. Sąd przedstawił podobnie trudny do zaakceptowania pogląd, iż bank (dostawca) jako profesjonalny podmiot nie wywiązał się ze swoich obowiązków względem klienta, gdyż, jak wynikało z opinii powołanego w sprawie biegłego, bank wprowadził wprawdzie stosowne zabezpieczenia wymagane określoną normą (przy czym z uwagi na anonimizację orzeczenia w tym zakresie nie jest jasne, o jaką normę chodzi), ale niewątpliwie sam fakt kradzieży środków z rachunku klienta oznacza, że zabezpieczenia te nie były wystarczające i zostały przełamane przez twórców złośliwego oprogramowania i procesu kradzieży¹⁰⁵. Zdaniem sądu, gdyby zabezpieczenia transakcji elektronicznych pozwanego banku były właściwe, nie doszłoby do dokonania na rachunku klienta transakcji przeprowadzonych przez nieuprawnionego do tego osoby, przy czym jak wynika ze zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, takich przypadków jak klienta w pozwanym banku było znacznie więcej, co dodatkowo świadczy o tym, że zabezpieczenia stosowane przez pozwanego nie były właściwe¹⁰⁶. W tym zakresie w pełni aktualne pozostają uwagi poczynione na tle analizy wyroku SR Szczecin-Centrum w Szczecinie z 7 czerwca 2021 r., XI GC 617/20 w pkt 6 powyżej.

Ostatecznie w związku z tym, że dla sądu w ślad za biegłym nie było jasne, w jaki sposób osoba trzecia uzyskała kod SMS przesłany z banku na numer telefonu klienta w dniu zdarzenia, jak również w ocenie sądu brak było dowodu wykazującego w sposób niebudzący wątpliwości, w jaki sposób i w jakiej dacie nastąpiło udostępnienie osobom nieuprawnionym danych do logowania, nie pozwalało to na przypisanie klientowi rażącego niedbalstwa w wykonywaniu wiążącej klienta z dostawcą umowy. Dalej sąd stwierdził, że judykatura konsekwentnie nie uznaje działania posiadacza rachunku, który udostępni dane logowania na skutek podstępnego działania osób trzecich, za rażące niedbalstwo¹⁰⁷. Podanie bowiem loginu i hasła na fałszywej stronie logowania należy uznać za dopuszczalny błąd w obliczu podmienionej strony, trudnej do zweryfikowania w pierwszym momencie¹⁰⁸. Jak wskazano w pkt. 4 powyżej, zdarzają się orzeczenia sądów, które prezentują odmienne podejście. W szczególności podanie kodu autoryzującego, który przypisany jest do konkretnej transakcji, co do zasady trudno traktować jako dopuszczalny błąd.

¹⁰⁴ Wyr. SR dla Łodzi-Widzewa z 17.02.2021 r., VIII C 873/18. Zob. <https://orzeczenia.ms.gov.pl/> (31.07.2022).

¹⁰⁵ Ibidem.

¹⁰⁶ Ibidem.

¹⁰⁷ Ibidem.

¹⁰⁸ Ibidem.

IV. Podsumowanie

Dokonany przegląd aktualnego orzecznictwa prowadzi do wniosku, że podobnie jak przed rokiem 2021 (Wyżykowski, 2020), utrzymuje się tendencja, by zwalniać klientów z odpowiedzialności za nieautoryzowane transakcje płatnicze (obciążać tą odpowiedzialnością dostawców)¹⁰⁹. Polskie sądy powszechne zdają się być niezwykle „łaskawe” i przychylnie dla klientów. Tymczasem nawet najlepsze zabezpieczenia systemowe nie są w stanie chronić przed transakcjami oszukańczymi, jeśli sami klienci nie zachowują ostrożności. Obowiązujące przepisy należałoby interpretować i stosować przy założeniu, że chronią one osoby rozsądne (Nieborak, 2010, s. 301)¹¹⁰. Model klienta (konsumenta) powinien więc ewoluować w stronę postrzegania go jako podmiotu świadomego, który choć nieprofesjonalny i nie zawsze racjonalny, to jednak jest świadomy złożoności otaczającego go świata i musi brać pod uwagę konsekwencje i ryzyko swoich działań (Nieborak, 2017, s. 433). W niedalekiej przyszłości należałoby się więc raczej spodziewać, a przynajmniej oczekiwać ewolucji linii orzeczniczej polskich sądów. W szczególności należy oczekiwać, że klienci z należytą starannością weryfikować będą treści składanych zleceń oraz treści kodów lub innych narzędzi wykorzystywanych do autoryzacji transakcji. To właśnie rozważa klienta na tym etapie bardzo często pozwala udaremnić przestępczą próbę kradzieży środków. Brak takiej rozważy, mimo prokonsumenckiego charakteru przepisów uup i PSD2, powinien być natomiast rozpatrywany jako potencjalnie stanowiący rażąco niedbałe naruszenie przez klienta obowiązków ostrożnościowych wynikających z art. 42 uup. Oczywiście finalnie każda sprawa wymaga indywidualnej analizy i oceny. To samo zachowanie jednego płatnika w danym kontekście przy uwzględnieniu konkretnych cech takiego płatnika będzie można ocenić jako rażąco niedbałe, podczas gdy w przypadku innego płatnika, z uwagi na szczególne okoliczności sprawy, taka ocena nie będzie uzasadniona. Z kolei pojawienie się nowych lub nietypowych, a więc nieznanymi form kradzieży środków (ataków *phishingowych*) w konkretnych okolicznościach może stanowić argument za przyjęciem, że nieautoryzowana transakcja płatnicza nie była skutkiem rażąco niedbałego naruszenia przez płatnika jednego z obowiązków wynikających z art. 42 uup. Warto również odnotować, że w żadnym z orzeczeń sądy nie wypowiedziały się przedmiocie obowiązku stosowania SCA. Wynika to z faktu, że żadna ze spornych transakcji nie została zainicjowana ani wykonana po dniu 14 września 2019 r. włącznie, od kiedy to dostawcy obowiązani byli spełniać wymogi dotyczące SCA.

Bibliografia

- Bajor, B. (2017). W: B. Bajor, J. Byrski, A. Zalcewicz (red.), *Ustawa o usługach płatniczych. Komentarz* (wyd. II). Warszawa: Wolters Kluwer/LEX.
- Balkowski, R. (2018). *Bezpieczeństwo systemów teleinformatycznych – zmiany, trendy i zasady Poradnik klienta usług finansowych*. Warszawa: KNF.

¹⁰⁹ Zob. wyr. przeanalizowane w artykule, a także wyr. SO w Warszawie z 11.08.2021 r., XXVII Ca 1352/21, oraz wyr. SR Szczecin-Centrum w Szczecinie z 8 czerwca 2021 r., I C 926/20 (zob. <https://orzeczenia.ms.gov.pl/> (31.07.2022)). Co ciekawe, w sprawie rozstrzygniętej przez SO w Warszawie, sąd rozpatrujący sprawę w I instancji przyjął rażące niedbalstwo klienta (należy przyjąć, że chodzi o rażąco niedbałe naruszenie obowiązków ostrożnościowych określonych w art. 42 uup).

¹¹⁰ Autor, pisząc o koncepcji „lepszej regulacji”, wieńczy swoje rozważania, przywołując twierdzenie L.C.B. Gowera, zgodnie z którym regulacja nie powinna dążyć do osiągnięcia niemożliwego celu, jakim jest ochrona głupców przed ich głupotą, ale w zamian za to jej cel nie powinien przekraczać więcej aniżeli ochronę rozsądnych ludzi przed robieniem z nich głupców.

- Bodzioch, M. (2014). Nieautoryzowane transakcje płatnicze – wybrane zagadnienia i wątpliwości. *Monitor Prawa Bankowego*, (12).
- Czech, T. (2020). Storno rachunku płatniczego. *Monitor Prawa Bankowego*, 4.
- Czech, T. (2019). Wpis na rachunek płatniczy. *Monitor Prawa Bankowego*, 10.
- Górniewicz, M., Obczyński, R. i Pstruś, M. (2014). *Bezpieczeństwo finansowe w bankowości elektronicznej – przestępstwa związane z bankowością elektroniczną*. Warszawa: KNF.
- Grabowski, M. (2016). Stosowanie silnego uwierzytelniania jako przesłanka odpowiedzialności banków i innych dostawców usług płatniczych. *Monitor Prawa Handlowego*, (3).
- Hadnagy, C. i Fincher, M. (2017). *Mroczne odmęty phishingu, Nie daj się złowić*. Gliwice: Helion S.A.
- Hofmann, C. (2018). Das neue Haftungsrecht im Zahlungsverkehr. *Zeitschrift für Bank- und Kapitalmarktrecht*, 18(2), 62–69.
- Jaroch, M. (2016). Potrącenie wierzytelności banku z wierzytelnością posiadacza rachunku bankowego. *Transformacje Prawa Prywatnego*, 3.
- Kawulski, A. (2013). *Prawo bankowe. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer/LEX.
- Müller-Brockhausen, M. (2014). *Haftung für den Missbrauch von Zugangsdaten im Internet*. Nomos.
- Nieborak, T. (2010). Koncepcja „lepszego regulacji” – założenia i instrumenty realizacji w Unii Europejskiej. *Ekonomia i Prawo*, 6(1).
- Nieborak, T. (2017). Konsument na rynku usług płatniczych w świetle koncepcji neutralności technologicznej. W: E. Rutkowska-Tomaszewska (red.), *Ochrona klienta na rynku usług finansowych w świetle aktualnych problemów i regulacji prawnych*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Pisuliński, J. (2003). Kilka uwag o ustawie o elektronicznych instrumentach płatniczych. *Prawo Bankowe*, 1(65).
- Pisuliński, J. (2004). Odpowiedzialność posiadacza karty płatniczej za operacje dokonane przez osobę nieuprawnioną. W: M. Pyziak-Szafranicka (red.), *Odpowiedzialność cywilna. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Adama Szpunara*. Kraków: Kantor Wydawniczy Zakamycze.
- Pisuliński, J. (2017). Chwila wykonania zobowiązania pieniężnego w razie zapłaty bezgotówkowej – potrzeba zmiany interpretacji. W: P. Kostański, P. Podrecki, T. Targosz (red.), *Experientia docet. Księga jubileuszowa ofiarowana Pani Profesor Elżbiecie Traple*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Pisuliński, J. i Tereskiewicz, P. (2020). Die Haftung des Zahlungsdienstleisters für nicht autorisierte Zahlungsvorgänge nach polnischem Recht. W: R. von Wesler (red.), *Buchgeld und Bargeld – Teil 2: Die Umsetzung der zweiten Zahlungsdiensterichtlinie in den CEE-Staaten, Bitcoin und andere Kryptowährungen, E-Geld*. Wien: Manz'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung.
- Pyziół, P. (2011). W: J. Panowicz-Lipska (red.), *System prawa prywatnego. Prawo zobowiązań – część szczegółowa* (t. 8). Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck/Legalis.
- Rogoń, D. (2005). W: F. Zoll (red.), *Prawo bankowe. Komentarz. Tom I i II*. Kraków: Kantor Wydawniczy Zakamycze.
- Rutkowska-Tomaszewska, E. (2021). FinTech – Conceptual and Regulatory Problems. Some Introductory Remarks. W: E. Bani, B. Pachuca-Smulska, E. Rutkowska-Tomaszewska (red.), *Public and Private Law and the Challenges of New Technologies and Digital Markets* (V. II. Legal Aspects of FinTech). Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Rutkowska-Tomaszewska, E. (2021a). O aktualnych problemach i wyzwaniach ochrony konsumenta na rynku usług finansowych słów kilka (od redaktora prowadzącego). *internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny*, 7(10).

- Torończak, M. (2019). Transakcje płatnicze wykonane z użyciem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora. *Monitor Prawa Bankowego*, (11).
- Wojtczak, D. (2012). *Usługi bankowe w regulacjach Unii Europejskiej*. Warszawa: Wolters Kluwer business/LEX a.
- Wyżykowski, B. (2019). Odpowiedzialność za nieautoryzowane transakcje płatnicze – wybrane zagadnienia wynikające z implementacji PSD2. *internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny*, 8(8).
- Wyżykowski, B. (2020). Przegląd aktualnego orzecznictwa w sprawach dotyczących nieautoryzowanych transakcji płatniczych. *Monitor Prawa Bankowego*, (9).
- Wyżykowski, B. (2021). Odpowiedzialność za wykonanie transakcji płatniczej z podaniem nieprawidłowego unikatowego identyfikatora na gruncie ustawy o usługach płatniczych. *internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny*, 7(10).
- Zahrte, K. (2013). Aktuelle Entwicklungen beim Pharming Neue Angriffsmethoden auf das Online-Banking. *MultiMedia und Recht*, (4), 207–209.

Interes ubezpieczeniowy stron umowy leasingu wobec rzeczy stanowiącej przedmiot umowy

Spis treści

- I. Wprowadzenie
- II. Charakter prawny oraz prawa i obowiązki stron umowy leasingu
- III. Pojęcie „interesu ubezpieczeniowego”
 1. Definicja „interesu ubezpieczeniowego” oraz kształtowanie się pojęcia z uwzględnieniem doświadczeń zagranicznych porządków prawnych
 2. Pojęcie „interesu ubezpieczeniowego” w polskim porządku prawnym
 3. Wielość interesów ubezpieczeniowych wobec jednej rzeczy a umowa ubezpieczenia na cudzy rachunek
- IV. Podmioty umowy leasingu a interes ubezpieczeniowy w ubezpieczeniu mienia
 1. Interes korzystającego (leasingobiorcy)
 2. Interes finansującego (leasingodawcy)
 3. Interesy ubezpieczeniowe stron umowy leasingu w umowie ubezpieczenia na cudzy rachunek
- V. Podsumowanie

Streszczenie

Przedmiot artykułu stanowi analiza zagadnienia występowania interesu ubezpieczeniowego w umowach ubezpieczenia dotyczących przedmiotu umowy leasingu. W aktualnej praktyce rynkowej powszechne jest stosowanie konstrukcji ubezpieczenia na cudzy rachunek w przypadku ubezpieczenia rzeczy stanowiącej przedmiot leasingu. Ze względu na specyficzne ukształtowanie praw i obowiązków stron umowy leasingu pojawiają się wątpliwości czy w każdym wypadku taka konstrukcja umowy ubezpieczenia jest prawidłowa. W celu zbadania kwestii istnienia interesu ubezpieczeniowego dla każdej ze stron umowy leasingu w pierwszej kolejności omówione zostały charakter prawny oraz treść umowy leasingu, a następnie pojęcie „interesu ubezpieczeniowego”. W dalszej części artykułu przedstawiono wnioski dotyczące występowania interesu ubezpieczeniowego po stronie, kolejno, korzystającego i finansującego, jak również dotyczące możliwych nadużyć w przypadku zawierania umów ubezpieczenia na cudzy rachunek, w których ubezpieczającym jest korzystający, a ubezpieczonym – finansujący.

Słowa kluczowe: interes ubezpieczeniowy; umowa leasingu; umowa ubezpieczenia; korzystający i finansujący; ubezpieczenie na cudzy rachunek.

JEL: K12, K15

* Magister prawa, absolwentka Uniwersytetu Gdańskiego. ORCID: 0000-0001-9840-4377.

Edition of that article was financed under Agreement Nr RCN/SP/0326/2021/1 with funds from the Ministry of Education and Science, allocated to the “Rozwoj czasopism naukowych” programme.

I. Wprowadzenie

Rosnąca w Polsce popularność umowy leasingu, stosunkowo nowej w naszym porządku prawnym, pociągnęła za sobą dalej idące rozszerzenie oferty na rynku ubezpieczeń, prowadzące aż do modyfikacji istniejących konstrukcji prawnych. W kontekście tych przemian wydaje się niezwykle potrzebne podjęcie szerszej dyskusji na temat funkcjonujących w obrocie gospodarczym nowych rozwiązań. Celem niniejszego artykułu jest analiza pojęcia „interesu ubezpieczeniowego” w ubezpieczeniu mienia w odniesieniu do stron umowy leasingu. Wydaje się, że w przypadku ubezpieczenia rzeczy będącej przedmiotem leasingu obie strony umowy leasingu mają interes ubezpieczeniowy, choć wartość tych interesów może być różna.

Metodą zastosowaną w celu zbadania hipotezy będzie analiza dogmatyczno-prawna, której poddane zostaną przepisy polskiego prawa, poglądy doktryny wyrażone w literaturze polskiej i zagranicznej, orzecznictwo sądów polskich i sądów obcych państw oraz ogólne warunki umowy leasingowej. Szerokie odniesienie do doświadczeń obcych porządków prawnych jest konieczne i celowe ze względu na uniwersalizm koncepcji interesu ubezpieczeniowego.

W celu zbadania opisanych zagadnień w pierwszej kolejności poddana analizie zostanie umowa leasingu ze szczególnym uwzględnieniem praw i obowiązków stron jako tych elementów, które bezpośrednio wpływają na istnienie i granice interesu ubezpieczeniowego. W dalszej kolejności szeroko omówione zostanie pojęcie „interesu ubezpieczeniowego”, aby na końcu wyciągnąć wnioski dotyczące ubezpieczenia rzeczy będącej przedmiotem leasingu.

II. Charakter prawny oraz prawa i obowiązki stron umowy leasingu

Umowa leasingu, uregulowana obecnie w Tytule XVII¹ Księgi Trzeciej kodeksu cywilnego¹ (dalej: k.c.), w art. 709¹–709¹⁸, stanowi konstrukcję stosunkowo nową w polskim porządku prawnym. Ustawodawca w art. 709¹ k.c. zawarł definicję umowy leasingu, według której leasing to umowa, przez którą finansujący (leasingodawca²) zobowiązuje się, w zakresie działalności prowadzonego przez siebie przedsiębiorstwa, nabyć rzecz od oznaczonego zbywcy na warunkach określonych w tej umowie i następnie oddać tę rzecz korzystającemu (leasingobiorcy) do używania albo użytkowania i pobierania pożytków przez czas oznaczony, a korzystający zobowiązuje się zapłacić w uzgodnionych ratach wynagrodzenie pieniężne. Z tak sformułowanego unormowania należy wywnioskować, że leasing jest umową konsensualną, odpłatną, dwustronnie zobowiązującą oraz wzajemną (Dubis, 2021, s. 1524, Nb 5).

Elementy przedmiotowo istotne, czyli *essentialia negotii*, tak ukształtowanej umowy sprowadzają się do oznaczenia rzeczy oddawanej w leasing, oznaczenia zbywcy, od którego finansujący zobowiązany jest nabyć rzecz, określenia warunków umowy między finansującym a zbywcą, oznaczenia czasu trwania leasingu oraz określenia wysokości wynagrodzenia, jak również wskazania czy finansujący oddaje rzecz korzystającemu do używania, czy do użytkowania i pobierania pożytków (Nowacki, 2017, s. 640, Nb 1).

Prawa i obowiązki stron są w zasadniczej części zdeterminowane przez społeczno-gospodarczy sens umowy leasingu, który, jak pisze J. Poczobut (2011, s. 288, Nb 75–76), sprowadza

¹ Ustawa z dnia 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. 1964 Nr 16, poz. 93 ze zm.).

² Bliżej na temat nazewnictwa J. Poczobut (2011, s. 279, Nb 49–51).

się do tego, że korzystający jest „zainteresowany w wyzyskaniu co najmniej przeważającej części wartości użytkowej cudzej rzeczy w wyniku jej używania i ewentualnie pobierania pożytków”. W zamian natomiast chciałby zapłacić „podzielonym na części wynagrodzeniem”, przy czym druga strona nie dysponuje pożądaną rzeczą, lecz środkami finansowymi, co umożliwi uzyskanie rzeczy dostosowanej w najwyższym stopniu do potrzeb korzystającego. Nie jest zatem celem stron sprzedaż przedmiotu leasingu, nawet jeżeli strony przewidują taką sprzedaż po zakończeniu stosunku leasingu (opcja wykupu).

Pierwszym zobowiązaniem finansującego jest nabycie przedmiotu leasingu, którym może być wyłącznie rzecz: ruchomość lub nieruchomości. Finansujący nabywa rzecz od zbywcy będącego osobą trzecią, ale na warunkach określonych w umowie leasingu, a nabycie przedmiotu o właściwościach odmiennych niż ustalone z korzystającym rodzi odpowiedzialność po stronie finansującego za skutki nienależytego wykonania zobowiązania.

Kolejnym i jednocześnie kluczowym obowiązkiem po stronie finansującego jest oddanie korzystającemu przedmiotu leasingu do używania albo użytkowania i pobierania pożytków. Odpowiedzialność finansującego za przydatność rzeczy do umówionego użytku, a co za tym idzie za wady rzeczy, została wyłączona w art. 709⁴, co stanowi konsekwencję faktu, że przedmiot leasingu zostaje nabyty na warunkach określonych w umowie. Finansujący nabywa rzecz do swojego majątku, ale zgodnie z ustaleniami poczynionymi z korzystającym i w celu oddania mu do używania, więc do zaspokojenia jego potrzeb (Dubis, 2021, s. 1528, Nb 1). W związku z takim ukształtowaniem odpowiedzialności finansującego logicznym rozwiązaniem jest norma art. 709⁸, który przenosi uprawnienia z rękojmi wobec zbywcy przedmiotu leasingu z finansującego na korzystającego. Wyjątkiem jest uprawnienie do odstąpienia od umowy, z którego finansujący powinien skorzystać na żądanie korzystającego (Poczobut, 2011, s. 301, Nb 124).

Równocześnie podkreślenia wymaga fakt, iż korzystający, na skutek zawarcia umowy leasingu, nie uzyskuje prawa bezwzględnego do władania przedmiotem umowy i nie może korzystać z ochrony, jak właściciel rzeczy. Z tego wypływa obowiązek finansującego do zapewnienia ochrony przed osobami trzecimi naruszającymi władztwo korzystającego. Na żądanie korzystającego powinien on skorzystać z przysługujących mu, jako właścicielowi, środków prawnych, w tym wytoczyć powództwo windykacyjne lub negatoryjne (Dubis, 2021, s. 1525, Nb 15).

Podstawowym obowiązkiem korzystającego jest z kolei zapłata wynagrodzenia pieniężnego w określonych w umowie ratach. Zgodnie z poglądami wyrażonymi w doktrynie świadczenie finansującego ma charakter jednorazowy, a „czas trwania leasingu nie wywiera wpływu na rozmiar świadczenia, lecz wyznacza jedynie termin jego spełnienia” (Poczobut, 1996, s. 268). Stosownie do brzmienia art. 709¹ k.c. wynagrodzenie to powinno być co najmniej równe cenie lub wynagrodzeniu z tytułu nabycia rzeczy przez finansującego, co oznacza, że korzystający winien co najmniej zwrócić finansującemu koszt nabycia rzeczy, a w praktyce jest to zwykle kwota wyższa – obejmująca również zysk finansującego, tudzież zwrot oprocentowania w wypadku zaciągnięcia przez finansującego kredytu (Wiśniewski, 2013, s. 489).

W myśl art. 709⁷ k.c. korzystający zobowiązany jest do utrzymania rzeczy w należytym stanie, w tym przez dokonywanie jej konserwacji i napraw niezbędnych do utrzymania rzeczy w stanie niepogorszonym, z uwzględnieniem jej zużycia wskutek prawidłowego użytkowania, oraz ponosić ciężary związane z własnością i posiadaniem rzeczy. Jak zauważa A. Nowacki (2017, s. 654–655,

Nb 2–4) takie rozwiązanie wynika z faktu, iż jedynym uprawnieniem właścicielskim finansującego jest pobieranie od korzystającego wynagrodzenia, a w istocie to korzystający traktowany jest w przepisach k.c. jak właściciel rzeczy. W konsekwencji to w interesie korzystającego leży utrzymanie rzeczy we właściwym stanie. Z tych samych względów należy uznać, że to korzystający dysponuje konieczną wiedzą i doświadczeniem, co daje mu możliwość oceny przydatności i stanu rzeczy. Takiej umiejętności ustawodawca nie wymaga od finansującego.

Z kolei art. 709⁵ k.c. przewiduje w istocie obciążenie korzystającego ryzykiem utraty rzeczy. Zgodnie z brzmieniem wskazanego wyżej przepisu, jeżeli po wydaniu rzeczy korzystającemu została ona utracona z powodu okoliczności, za które finansujący nie ponosi odpowiedzialności, umowa leasingu wygasa, a finansujący może żądać natychmiastowego zapłacenia wszystkich przewidzianych w umowie niezapłaconych rat. Takie rozwiązanie, niespotykane w innych stosunkach stwarzających podstawę do korzystania z rzeczy, zbliża tę umowę do umowy sprzedaży. Korzystający uzyskuje faktyczne władztwo nad rzeczą „i to on roztaczać musi nad nią pieczęć oraz odpowiadać za jej utratę” (Dubis, 2021, s. 1529, Nb 1).

III. Pojęcie „interesu ubezpieczeniowego”

1. Definicja „interesu ubezpieczeniowego” oraz kształtowanie się pojęcia z uwzględnieniem doświadczeń zagranicznych porządków prawnych

Interes ubezpieczeniowy nie został zdefiniowany w polskim prawie, podobnie jak w zdecydowanej większości porządków prawnych państw europejskich z kręgu zarówno prawa kontynentalnego, jak i *common law*, co uzasadnia się tym, że jest to pojęcie stanowiące kategorię ogólną oraz zbyt szerokie w stosunku do konstrukcji poszczególnych rodzajów ubezpieczeń, a tworzenie jego definicji legalnej byłoby niecelowe i „skazane na niepowodzenie” (Byczko, 2013a, s. 75).

W doktrynie oraz orzecznictwie interes ubezpieczeniowy opisuje się jako szczególną, specyficzną więź o charakterze faktycznym pomiędzy ubezpieczonym a określonym zdarzeniem losowym. Jej istota wyraża się w tym, że ziszczenie się danego zdarzenia (wypadku ubezpieczeniowego) spowodowałoby uszczerbek w majątku ubezpieczonego (Birds, 2019, s. 41)³. Tak pojmowany interes ubezpieczeniowy stanowi element konieczny i centralny dla stosunku prawnego ubezpieczenia, tudzież przesłankę materialną zawarcia umowy ubezpieczenia (Stefanicki, 2017, s. 4). Opiera się przy tym na kryterium obiektywnym i niezależnym od woli stron (Mantrov, 2017).

Dla pełniejszego zrozumienia koncepcji interesu ubezpieczeniowego konieczne jest prześledzenie jego kształtowania i różnicowania ujęć. Geneza tej koncepcji sięga XVIII-wiecznej Anglii, gdzie narodziła się potrzeba wypracowania rozwiązania, które umożliwiłoby odróżnienie umowy ubezpieczenia od gry i hazardu, a równocześnie zapobiegałoby patologicznym praktykom niszczenia mienia w celu osiągnięcia zysku. Innymi słowy, celem rozwijania teorii interesu ubezpieczeniowego było (i w dużej mierze nadal jest) zachowanie ubezpieczeniowej zasady odszkodowania (Birds, 2019, s. 41–42; Long, 1992, s. 87).

Kluczowym, a równocześnie jednym z najwcześniejszych, jest orzeczenie w sprawie *Lucena v Craufurd*⁴, w którym sformułowane zostały dwa odmienne poglądy, dające początek dwóm

³ Por. wyr. SA w Białymstoku z 22.12.2016 r., I ACa 650/16, LEX nr 2191494.

⁴ Orzeczenie *Lucena v Craufurd*, 01.01.1806, 2 Bos & Pul NR 269.

przeciwnym kierunkom rozwoju koncepcji interesu ubezpieczeniowego. Pierwszy z nich, definiujący koncepcję interesu na gruncie prawa angielskiego, wygłoszony przez Johna Scotta lorda Eldon wyraża koncepcję *strict interest* – ścisłego interesu. Zgodnie z nią, interes ubezpieczeniowy można znaleźć tylko tam, gdzie jest prawo własności lub prawo wywodzone z umowy dotyczącej prawa własności (Long, 1992, s. 87). Dla istnienia interesu konieczny jest więc, w tym ujęciu, tytuł prawny do rzeczy, natomiast wykluczone jest wywodzenie interesu ze stanu faktycznego (Byczko, 2013a, s. 23).

Drugi pogląd wyrażał podejście bardziej liberalne, które później przyjęto w większości porządków prawnych, m.in. w USA, Kanadzie (Long, 1992, s. 90; Byczko, 2013a, s. 30–35), jak również w państwach europejskich z kręgu prawa kontynentalnego (Mantrov, 2017, s. 258). Zdaniem Sędziego Lawrence’a J interes ubezpieczeniowy ma każdy, kto posiada „moralną pewność korzyści” wywodzoną z dalszego istnienia rzeczy, której dotyczy ubezpieczenie, niezależnie od istnienia tytułu prawnego (Long, 1992, s. 87). Pogląd ten stał się punktem wyjścia dla koncepcji nazywanej *Economic Interest Approach*, rozwijającej się w różnych porządkach prawnych (Mantrov, 2017, s. 258). Takie ujęcie zakłada pewne oderwanie interesu ubezpieczeniowego od kategorii prawnych i przeniesienie go w sferę stanów faktycznych. Istotna jest nie więź prawna łącząca ubezpieczonego z określonym składnikiem majątku, lecz więź natury ekonomicznej, tj. faktyczna możliwość doznania uszczerbku majątkowego w razie zajścia wypadku ubezpieczeniowego (Fischer, 1981, s. 447; Byczko, 2013a, s. 30).

Szersze ujęcie interesu ubezpieczeniowego jest również od lat uznawane w polskiej nauce prawa (Kowalewski, 1997, s. 87; Stefanicki, 2017) oraz w orzecznictwie polskich sądów. Jeszcze przed nowelizacją k.c. zmieniającą brzmienie art. 821, Sąd Najwyższy, w uzasadnieniu uchwały III CZP 96/05⁵ z 2005 roku, wprost odniósł się do teorii interesu ubezpieczeniowego, wskazując, że ubezpieczeniem można objąć nie tylko mienie i odpowiedzialność cywilną, lecz także „ogólną niewypłacalność, kredyt eksportowy, utratę zysków lub wysokość spodziewanej prowizji”. Na gruncie obowiązującego obecnie brzmienia art. 821 k.c. możliwość ubezpieczenia interesu czysto gospodarczego nie powinna pozostawiać wątpliwości ze względu na użyte sformułowanie „każdy interes majątkowy”, które takiego interesu nie wyklucza.

2. Pojęcie „interesu ubezpieczeniowego” w polskim porządku prawnym

Kategoria interesu ubezpieczeniowego, choć znana w polskim porządku prawnym już w okresie międzywojennym⁶, charakter normatywny uzyskała w 2007 roku⁷. Nowelizacja k.c. nadała nowy kształt art. 821, wprowadzając po raz pierwszy do polskiej ustawy pojęcie „interesu majątkowego” i tym samym zmieniając w sposób fundamentalny regulację dotyczącą przedmiotu ubezpieczenia majątkowego. Obowiązująca wcześniej teoria mienia zastąpiona została teorią interesu ubezpieczeniowego, realizując zmiany szeroko postulowane w doktrynie (Byczko, 2013a, s. 71).

Art. 821 k.c. przed nowelizacją stanowił, że ubezpieczenie majątkowe może dotyczyć mienia albo odpowiedzialności cywilnej. Uwzględniając brzmienie art. 44 k.c., należało zatem uznać, że obok odpowiedzialności cywilnej przedmiotem ubezpieczenia mogła być własność lub inne prawa

⁵ Uchwała SN z 30.11.2005 r., III CZP 96/05, OSNC 2006, nr 10, poz. 164.

⁶ Szczególnie poglądy B. Hełczyńskiego (1927, za: Kowalewski, 1997).

⁷ Ustawa z dnia 13.04.2007 r. o zmianie ustawy Kodeks Cywilny oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 82, poz. 557).

majątkowe (Marszał, 2006, s. 55). Tym samym przepis ten inkorporował do polskiego porządku prawnego teorię mienia, nadając przedmiotowi ubezpieczenia charakter majątkowy i materialny (Byczko, 2013a, s. 67).

Odejście od teorii mienia i powrót do teorii interesu ubezpieczeniowego jest owocem transformacji ustrojowej po 1989 roku, inicjującej gruntowne przemiany prawne i gospodarcze. Znalazło to odzwierciedlenie w nowych regulacjach prawnych (ustawa z dnia 28 lipca 1990 r. o działalności ubezpieczeniowej⁸ nie odnosiła się co prawda wprost do teorii interesu ubezpieczeniowego, ale jej postanowienia nie dawały się pogodzić z obowiązującą jeszcze teorią mienia), a także w doktrynie i orzecznictwie. SN w szeregu orzeczeń dotyczących ubezpieczenia autocasco w latach 1992 i 1993⁹ dopuścił możliwość ubezpieczenia posiadacza pojazdu mechanicznego w dobrej wierze, mimo braku prawa własności, co w istocie stanowi wyraz przyjęcia teorii interesu ubezpieczeniowego (Wyszyńska-Ślufińska, 2018, s. 16).

Aktualnie obowiązująca treść art. 821 nie odnosi się wprost do pojęcia „interesu ubezpieczeniowego”, stwierdza jedynie, że przedmiotem ubezpieczenia majątkowego może być każdy interes majątkowy, który nie jest sprzeczny z prawem i daje się ocenić w pieniądzu. Wykładnia literalna oraz systemowa mogłyby prowadzić do przekonania, że sformułowanie „przedmiot ubezpieczenia” oznacza pojęcie odmienne od pojęcia „przedmiotu stosunku prawnego ubezpieczenia”, jednakże część doktryny (Byczko, 2013a, s. 84–85) stoi na stanowisku, że takie sformułowanie jest raczej efektem chaosu pojęciowego, a art. 821 określa w istocie przedmiot stosunku prawnego ubezpieczenia.

Przepis ten stawia równocześnie dwa warunki ubezpieczalności interesu majątkowego, to jest jego legalność (zgodność z prawem w rozumieniu szerokim jako zgodność z obowiązującym prawem oraz zasadami współżycia społecznego) oraz możliwość oceny w pieniądzu. Musi to być więc interes o wymiernej wartości majątkowej (Kowalewski, 1997, s. 83).

Brak interesu ubezpieczeniowego, a więc sytuacja, w której ubezpieczonemu nie zagraża ryzyko straty w razie zajścia zdarzenia losowego, skutkuje nieważnością umowy ubezpieczenia, brak interesu po stronie ubezpieczonego oznacza bowiem niemożność poniesienia przez niego szkody, a zatem nie jest możliwe zajście wypadku ubezpieczeniowego. Zastosowanie znajdzie więc art. 806 k.c., który przewiduje sankcję nieważności dla umowy odnoszącej się do wypadku, którego zajście nie jest możliwe¹⁰.

Należy w tym miejscu zaznaczyć, iż obecnie w polskim porządku prawnym pojęcie interesu ubezpieczeniowego znajduje zastosowanie wyłącznie w ubezpieczeniach majątkowych (Byczko, 2013a, s. 281–285; Kucharski, 2010, s. 117; Orlicki, 2011, s. 809) i tylko do tej kategorii ubezpieczeń odnoszą się powyższe uwagi. Jednocześnie warto zauważyć, że w doktrynie podejmowane są także próby rozszerzenia zastosowania tego pojęcia także na ubezpieczenia osobowe (Byczko, 2013a, s. 286 i nast.; Kucharski, 2010, s. 117–123).

⁸ Ustawa z dnia 28.07.1990 r. o działalności ubezpieczeniowej (Dz. U. Nr 11, poz. 62 z późn. zm.).

⁹ Patrz w szczególności orzeczenia: Uchwała SN(7) z 31.03.1993 r., III CZP 1/93, OSNC 1993, nr 10, poz. 170; Uchwała SN z 8.07.1992 r., III CZP 80/92, OSNC 1993, nr 1–2, poz. 14.

¹⁰ Wyr. SA w Białymstoku z 22.12.2016 r., I ACa 650/16, LEX nr 2191494.

3. Wielość interesów ubezpieczeniowych wobec jednej rzeczy a umowa ubezpieczenia na cudzy rachunek

Przyjęcie szerszej koncepcji interesu ubezpieczeniowego, oderwanej niejako od tytułu prawnego, przesądza o dopuszczalności ubezpieczenia interesów wielu podmiotów wobec jednego składnika majątku (Byczko, 2013a, s. 171). Podstawą dla istnienia interesu ubezpieczeniowego mogą być rozmaite stany prawne i faktyczne, jak między innymi prawo własności, prawo wynikające z umowy dotyczącej prawa własności, posiadanie, ekspektatywa (Stefanicki, 2017) czy odpowiedzialność odszkodowawcza wynikająca z postanowień umownych. Ilustracją tego ostatniego jest sprawa *King v Phoenix Ins. Co.*¹¹, w której to sprawie sąd stanął na stanowisku, że wykonawca budynku miał interes w ubezpieczeniu przedmiotu umowy, mimo iż zlecenie zostało już wykonane, a on otrzymał zapłatę. Jego interes ubezpieczeniowy opierał na odpowiedzialności wobec kontrahenta, która wynikała z umownego zobowiązania do odbudowy budynku w razie zniszczenia przez pożar (Stockton, 1993, s. 817). Nie pozostawia wątpliwości, że równocześnie interes ubezpieczeniowy miał właściciel budynku ze względu na przysługujące mu prawo do rzeczy.

Tego typu stany faktyczne mogą rodzić problemy dotyczące granic interesów różnych osób, jak również kwestii czy interesy takie są niezależne, czy w jakiś sposób się wykluczają (Byczko, 2013a, s. 172). Ten problem w polskim porządku prawnym rozstrzygnął SN w orzeczeniu z 2005 roku¹². Stan faktyczny sprawy polegał na tym, że dwie osoby uprawnione do lokalu – właściciel i najemca – ubezpieczyły go od tego samego ryzyka, tj. od pożaru. Po zajściu wypadku ubezpieczeniowego odszkodowanie uzyskał najemca, natomiast właścicielowi ubezpieczyciel odmówił wypłaty świadczenia, ponieważ nastąpiło już naprawienie szkody. SN nie podzielił tego poglądu, stwierdzając jednoznacznie, że w tym stanie faktycznym istnieją dwa różne interesy ubezpieczeniowe, a zatem różny jest przedmiot ubezpieczenia dla każdej z zawartych z ubezpieczycielem umów.

Może zatem dojść do sytuacji, w której suma wartości interesów ubezpieczeniowych przekroczy wartość danego składnika majątkowego. Wartość interesu ubezpieczeniowego zależy bowiem nie od wartości konkretnego dobra, lecz od więzi ekonomicznej, która łączy z nim ubezpieczonego (Byczko, 2013a, s. 173, 175; Stefanicki, 2017).

Kwestię wielości interesów należy zestawić z konstrukcją umowy ubezpieczenia na cudzy rachunek, stosowaną powszechnie w umowach ubezpieczenia dotyczących przedmiotu leasingu (Poczobut, 1993, s. 275–276). W klasycznej konstrukcji ubezpieczenia na cudzy rachunek ubezpieczający ubezpiecza interes ubezpieczeniowy innego podmiotu – osoby trzeciej. Sam nie ma interesu ubezpieczeniowego, natomiast musi istnieć stosunek prawny, który uzasadnia zawarcie takiej umowy, czyli kauza (Byczko, 2013a, s. 176).

¹¹ Orzeczenie *King v. Phoenix Ins. Co.*, 22.02.1906, 195 Mo. 290, 92 S.W. 892.

¹² Uchwała SN z 30.11.2005 r., III CZP 96/05, OSNC 2006, nr 10, poz. 164.

IV. Podmioty umowy leasingu a interes ubezpieczeniowy w ubezpieczeniu mienia

1. Interes korzystającego (leasingobiorcy)

W świetle poczynionych do tej pory uwag wydaje się bezsporne, że istnienie po stronie korzystającego interesu ubezpieczeniowego, czyli więzi o charakterze ekonomicznym dotyczącej przedmiotu leasingu, nie jest wykluczone. Przede wszystkim korzystający ma prawo do korzystania z rzeczy lub korzystania i pobierania pożytków, wynikające z umowy, które to prawo samo w sobie ma zwykle pewną wartość majątkową (Byczko, 2013a, s. 249). Uszkodzenie bądź utrata przedmiotu umowy leasingu skutkować będzie zatem faktycznym uszczupleniem majątku korzystającego. Istnieje więc interes majątkowy, który może zostać ubezpieczony.

Co więcej, w wyniku zawarcia umowy leasingu dochodzi do specyficznego rozłożenia praw i obowiązków względem rzeczy leasingowanej pomiędzy obie strony umowy. To na korzystającym ciąży obowiązek dbania o zachowanie rzeczy w stanie ekonomicznej i funkcjonalnej przydatności, czyli również ponoszenia kosztów jej naprawy i konserwacji. Ponosi on także odpowiedzialność względem finansującego za utratę rzeczy, co wyraża się w obowiązku jednorazowego uiszczenia całości świadczenia pieniężnego z umowy leasingu, pozostałego do zapłaty w chwili utraty rzeczy (Dubis, 2021, s. 1529, Nb 1). Jak już zostało to nakreślone we wcześniejszej części niniejszego artykułu, odpowiedzialność wynikająca z umowy również może być podstawą dla istnienia interesu ubezpieczeniowego. W odniesieniu do odpowiedzialności za utratę rzeczy stanowiącej przedmiot leasingu wartość interesu będzie się zmieniać, a konkretnie zmniejszać wraz z upływem czasu i spłatą kolejnych rat przez korzystającego.

Pozostaje jeszcze rozważyć możliwość ubezpieczenia interesu ubezpieczeniowego wynikającego z tzw. opcji wykupu. Postanowienie o nabyciu przedmiotu leasingu po zakończeniu umowy przez korzystającego nie stanowi elementu istotnego umowy leasingu, jednak nierzadko występuje w praktyce (Poczobut, 2011, s. 288, Nb 75–76). Zwykle przybiera ono postać zobowiązania się finansującego do zbycia rzeczy i równoczesne zobowiązanie się korzystającego do jej nabycia po wygaśnięciu umowy na skutek jej wykonania. W takim wypadku po stronie korzystającego pojawia się ekspektatywa nabycia prawa własności w przyszłości. Zagadnienie ekspektatywy budzi pewne wątpliwości (Byczko, 2013a, s. 250–251), jednakże pojawiają się również poglądy o dopuszczalności ubezpieczania podobnych stanów, co na przykład R. Stefanicki określa jako „ubezpieczenie wierzytelności przyszłej, ale wysoce prawdopodobnej” (Stefanicki, 2017). W wypadku opcji wykupu należałoby zapewne rozważać wysokość takiego prawdopodobieństwa w odniesieniu do konkretnej umowy leasingu, niemniej możliwości ubezpieczenia tak pojętego interesu nie można całkowicie wykluczyć.

2. Interes finansującego (leasingodawcy)

Jak zostało to już wcześniej wskazane, finansujący przez cały czas trwania umowy leasingu pozostaje właścicielem rzeczy, a zatem jego interes ubezpieczeniowy wynika z prawa własności. Własność jest najbardziej powszechną i równocześnie najbardziej oczywistą podstawą do wykazania interesu ubezpieczeniowego (Stockton, 1993, s. 816) z tego względu, że w razie zajścia zdarzenia losowego ubezpieczony-właściciel „doznaje uszczerbku w najszerszym prawie

majątkowym” (Byczko, 2013a, s. 244) związanym z daną rzeczą. Finansujący w razie zajścia wypadku ubezpieczeniowego ponosi szkodę w postaci uszczerplenia swojego majątku o wartość rzeczy stanowiącej przedmiot przedmiotu leasingu, która do tego majątku należy.

Jednak nawet prawo własności nie jest podstawą bezwzględną w odniesieniu do interesu ubezpieczeniowego. Kategoria interesu odnosi się bowiem do pewnych wartości ekonomicznych (Byczko, 2013a, s. 246) i w pewnych bardziej złożonych stosunkach prawnych może dochodzić do ograniczenia interesu właściciela rzeczy albo jego całkowitego wyłączenia (Kowalewski, 1997, s. 80). W przypadku umowy leasingu pojawia się, obok interesu finansującego, interes ubezpieczeniowy korzystającego, w związku z czym konieczne jest rozważenie czy są to interesy alternatywne, niejako niezależne od siebie, czy wzajemnie się wykluczające¹³.

Z konstrukcji prawnej umowy leasingu wynika, że mimo spłaty w ratach świadczenia przez cały okres trwania umowy, korzystający nie nabywa własności rzeczy. Wysokość świadczenia odpowiada co prawda co najmniej wartości przedmiotu leasingu, lecz celem umowy nie jest przeniesienie prawa własności. Korzystający spełnia świadczenie, które odpowiada wartości danej rzeczy nie dlatego, że chce nabyć prawo własności, lecz dlatego, że jest to koszt, który ponieść musiał finansujący, żeby korzystający mógł z danej rzeczy korzystać (Poczobut, 2011, s. 288, Nb 75–76). Nie zmienia tego postanowienie umowne dotyczące opcji wykupu, ponieważ stanowi ono zobowiązanie się finansującego do przeniesienia własności rzeczy na korzystającego już po zakończeniu umowy leasingu. Nawet przy założeniu, że dopuszczalne byłoby ubezpieczenie przedmiotu leasingu przez korzystającego uzasadnione oczekiwaniem nabycia własności rzeczy w przyszłości, nie wpływa to zatem w żadnym stopniu na interes ubezpieczeniowy finansującego w czasie trwania umowy leasingu.

Również interes ubezpieczeniowy korzystającego wynikający z prawa do korzystania z rzeczy oraz z odpowiedzialności kontraktowej nie unicestwia interesu po stronie finansującego. Jak zostało wcześniej wskazane, możliwe są sytuacje, w których istnieje więcej niż jeden interes ubezpieczeniowy do jednego składnika majątku, a suma wartości tych interesów przekracza wartość rzeczy, do której te interesy się odnoszą. Nie sama materialnie istniejąca rzecz jest bowiem przedmiotem ubezpieczenia, lecz konkretny interes ubezpieczeniowy. Interesy stron umowy leasingu są różne, gdyż różne więzi ekonomiczne łączą te podmioty z przedmiotem leasingu.

3. Interesy ubezpieczeniowe stron umowy leasingu w umowie ubezpieczenia na cudzy rachunek

W praktyce umowy leasingowe zawierają najczęściej postanowienia, przez które korzystający zobowiązuje się do zawarcia umowy ubezpieczenia rzeczy stanowiącej przedmiot leasingu na rachunek finansującego, zwykle również na warunkach przez niego wybranych (Pantalón-Jurczyk, 2019, s. 75). Co więcej, umowy te przewidują równocześnie, w razie utraty rzeczy, zwolnienie korzystającego z wypłaty całości pozostałego do spełnienia świadczenia – do wysokości wypłaconego przez ubezpieczyciela na rzecz finansującego świadczenia¹⁴. Umowa taka stanowi w swej konstrukcji istotną modyfikację w stosunku do dopuszczalnej w polskim prawie umowy ubezpieczenia na cudzy rachunek. Ubezpieczenie chroni interes ubezpieczeniowy finansującego jako

¹³ Podział proponowany przez B. Helczyńskiego (za: Kowalewski, 1997, s. 80–81).

¹⁴ Zob. EP Centrum Finansowe, ogólne warunki umowy leasingu EP Leasing. Pozyskano z: https://www.epleasing.pl/download/OWU_LO.pdf (18.12.2021).

właściciela rzeczy i to on będzie poszkodowanym¹⁵ w razie zajścia wypadku ubezpieczeniowego (Byczko, 2013b, s. 85). Jednak równocześnie ubezpieczenie to faktycznie chroni także interes ubezpieczeniowy korzystającego wynikający z jego odpowiedzialności majątkowej z tytułu utraty rzeczy (Pantalón-Jurczyk, 2019, s. 75)¹⁶.

Jednakże ochrona interesu majątkowego korzystającego wynika bezpośrednio nie z umowy ubezpieczenia zawieranej na rachunek finansującego, lecz z umowy leasingu, która może przewidywać, w razie utraty przedmiotu leasingu, zwolnienie korzystającego ze zobowiązania do spłaty pozostałych rat – do wysokości świadczenia spełnionego przez ubezpieczyciela z tytułu umowy ubezpieczenia.

Jeżeli w umowie leasingowej takie postanowienie nie zostanie przewidziane, albo jeżeli uznane zostanie za nieważne, finansujący będzie mógł domagać się, w razie utraty rzeczy leasingowanej, spełnienia w pełnej wysokości świadczenia przez ubezpieczyciela z tytułu umowy ubezpieczenia, a równocześnie będzie mógł żądać spłaty pozostałych rat leasingowych od korzystającego z tytułu umowy leasingu. W takim wypadku pojawia się jednak zasadnicza wątpliwość odnośnie do istnienia interesu ubezpieczeniowego po stronie ubezpieczonego-finansującego, szczególnie jeśli świadczenie korzystającego miałoby przewyższyć wartość przedmiotu leasingu. To z kolei może prowadzić do kwestionowania ważności samej umowy ubezpieczenia. Można z tego wnioskować, że istnienie interesu ubezpieczeniowego po stronie finansującego uzależnione jest zasadniczo od postanowień umowy leasingu, niezależnie od przysługującego mu prawa własności.

V. Podsumowanie

Obie strony umowy leasingu mają co do zasady interes ubezpieczeniowy, w znaczeniu więzi ekonomicznej łączącej je z rzeczą leasingowaną. Interesy te mogą różnie się kształtować i różna może być ich wartość, zależnie od postanowień konkretnej umowy leasingowej, niemniej nie sposób jest wykluczyć dopuszczalności zawarcia umowy ubezpieczenia przez którąkolwiek ze stron.

Jednocześnie z pewną ostrożnością należy odnieść się do utrwalonej już w obrocie i powszechnie stosowanej konstrukcji umowy ubezpieczenia na cudzy rachunek, w której zarówno ubezpieczony, jak i ubezpieczający ma interes ubezpieczeniowy do rzeczy, której dotyczy ubezpieczenie. Szczególne obawy budzić może słabsza pozycja korzystających, którzy, zawierając umowy ubezpieczenia na rzecz finansujących, zobowiązani są do zapłaty składki ubezpieczeniowej, a jednocześnie sami nie są objęci ochroną ubezpieczeniową i sytuacja ich zależy od postanowień umowy leasingowej.

Równocześnie w wielu wypadkach rodzić się mogą wątpliwości odnośnie do istnienia interesu ubezpieczeniowego po stronie ubezpieczonych będących jednocześnie finansującymi w umowach leasingu, co z kolei prowadzić może do bezskuteczności umów ubezpieczenia. Wydaje się zatem, że stosowanie takiej konstrukcji prawnej może prowadzić do powstawania kolejnych problemów faktycznych wraz z dalszym wzrostem liczby zawieranych umów. Równocześnie trzeba wyraźnie zaznaczyć, iż, w aktualnie obowiązującym stanie prawnym oraz w myśl zasady swobody umów, zawieranie umów ubezpieczenia w takim kształcie jest zasadniczo dopuszczalne.

¹⁵ Szkodę należy bowiem w tym wypadku rozumieć, jako „uszczerbek w interesie ubezpieczeniowym poniesiony przez ubezpieczonego” (Byczko, 2013b, s. 85).

¹⁶ S. Byczko (2013a, s. 176) uważa, że jedynie finansujący ma interes ubezpieczeniowy, a odpowiedzialność korzystającego w razie utraty przedmiotu umowy stanowi jedynie kaucję dla zawarcia umowy ubezpieczenia na rachunek finansującego.

Bibliografia

- Birds, J. (2019). *Bird's Modern Insurance Law*. London: Sweet & Maxwell.
- Byczko, S. (2013a). *Interes ubezpieczeniowy. Aspekty prawne*. Warszawa: Difin.
- Byczko, S. (2013b). Interes ubezpieczeniowy a obowiązek spełnienia świadczenia ubezpieczyciela w umowie ubezpieczenia. *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Iuridica* (72).
- Dubis, W. (2021). W: E. Gniewek i P. Machnikowski (red.), *Kodeks Cywilny. Komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Fischer, E. (1981). The Rule of Insurable Interest and the Principle of Indemnity: Are They Measures of Damages in Property Insurance? *Faculty Publications*, 484.
- Hełczyński, B. (1927). *Ubezpieczenie na cudzy rachunek*. Kraków 1927. Za: Kowalewski, E. (1997). Wprowadzenie do teorii interesu ubezpieczeniowego. W: A. Wąsiewicz (red.), *Ubezpieczenia w gospodarce rynkowej* (cz. 3). Bydgoszcz: Oficyna Wydawnicza Branta.
- Kowalewski, E. (1997). Wprowadzenie do teorii interesu ubezpieczeniowego. W: A. Wąsiewicz (red.), *Ubezpieczenia w gospodarce rynkowej* (cz. 3). Bydgoszcz: Oficyna Wydawnicza Branta.
- Kucharski, B. (2010). *Przeniesienie praw z umowy ubezpieczenia*. Warszawa: Wolters Kluwers Polska.
- Long, J. (1992). The Concept of Insurable Interest and the Insurance Law Reform Act 1985. *Auckland Law Review*, 5.
- Mantrov, V. (2017). Perception of Insurable Interest in European Insurance Law. *Latvijas Universitātes Žurnāls "Juridiskā zinātne"*, (10). <http://doi.org/10.22364/jull.10.15>.
- Marszał, A. (2006). Interes ubezpieczeniowy jako przedmiot ubezpieczenia według projektu nowelizacji kodeksu cywilnego. *Prawo Asekuracyjne*, (1).
- Nowacki, A. (2017). W: K. Osajda (red.), *Kodeks Cywilny. Komentarz. Zobowiązania. Część Szczegółowa*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Orlicki, M. (2011). Umowa ubezpieczenia. W: J. Panowicz-Lipska (red.), *System Prawa Prywatnego. Tom 8. Prawo zobowiązań – część szczegółowa*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Pantalón-Jurczyk, A. (2019). Umowa ubezpieczenia przedmiotu leasingu jako umowa na cudzy rachunek. *Wiadomości Ubezpieczeniowe*, (3). <https://doi.org/10.33995/wu2019.3.5>.
- Poczobut, J. (1996). *Umowa leasingu w prawie krajowym i międzynarodowym* (wyd. 2). Warszawa: Wydawnictwa Prawnicze PWN.
- Poczobut, J. (2011). W: J. Panowicz-Lipska (red.), *System Prawa Prywatnego. Tom 8. Prawo zobowiązań – część szczegółowa*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Stefanicki, R. (2017). Interes ubezpieczeniowy i zakres jego stosowania. *Przegląd Prawa Handlowego*, (7).
- Stockton, J.M. (1993). An Analysis of Insurable Interest Under Article Two of the Uniform Commercial Code. *Vanderbilt Law Review*, 17.
- Wiśniewski, T. (2013). W: J. Gudowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Wyszyńska-Ślufińska, P. (2018). Interes ubezpieczeniowy w ubezpieczeniu mienia posiadanego na innej podstawie niż prawo własności. *Wiadomości Ubezpieczeniowe*, (2). <https://doi.org/10.33995/wu2018.2.2>.

Plany podniesienia poziomu ochrony konsumenta jako inwestora detalicznego w prawie Unii Europejskiej

Spis treści

- I. Wprowadzenie
- II. Założenia legislacyjne Komisji Europejskiej
 1. Zidentyfikowane problemy
 2. Cele i środki przyszłych działań
- III. Wcześniejszy raport dotyczący pozycji inwestora detalicznego
- IV. Postulaty zmian w prawie Unii Europejskiej
 1. Bieżący stan prawny i potrzeba ujednoczenia
 2. Uproszczenie opłat
 3. Wiarygodność doradztwa
 4. Jakość doradztwa
- V. Podsumowanie

Streszczenie

W świetle zapowiedzi Komisji Europejskiej nowych prac legislacyjnych ogłoszonych w maju 2022 r., które mają na celu podniesienie poziomu ochrony konsumenta na rynku kapitałowym jako inwestora detalicznego, artykuł bierze pod uwagę planowane działania. W artykule oceniono je przez pryzmat dotychczasowych postulatów w zakresie zmian w przepisach, i wskazano na najistotniejsze potrzeby i najbardziej palące problemy. Podstawą analiz są wcześniejsze raporty, a także rozwiązania krajowe w niektórych państwach członkowskich UE. W szczególności zwraca się uwagę na potrzebę uproszczenia systemu aktów prawnych w UE dotyczących inwestorów detalicznych, podniesienie transparentności w zakresie opłat oraz zapewnienie wiarygodnego doradztwa inwestycyjnego o wysokiej jakości.

Słowa kluczowe: rynek kapitałowy; inwestor detaliczny; konsument; ochrona konsumenta usług finansowych.

JEL: D18, G24, K22, K23

* Adwokat; doktorant na WPAiE Uniwersytetu Wrocławskiego; absolwent WPiA Uniwersytetu Warszawskiego oraz University of Cambridge and University of Warsaw British Law Centre. ORCID: 0000-0002-7945-8422.

Edition of that article was financed under Agreement Nr RCN/SP/0326/2021/1 with funds from the Ministry of Education and Science, allocated to the "Rozwój czasopism naukowych" programme.

I. Wprowadzenie

Przedmiotem niniejszego artykułu jest omówienie planów legislacyjnych Komisji Europejskiej w zakresie podniesienia poziomu ochrony inwestora detalicznego, a zatem konsumenta inwestującego na rynku kapitałowym, które zostały przedstawione wiosną 2022 roku jako zapowiedź przyjęcia i publikacji planu działania KE pod roboczą nazwą *Retail Investor Package* (Komisja Europejska, 2022a), która planowana jest na czwarty kwartał 2022 roku (Komisja Europejska, 2022b)¹. Słuszność zapowiadanych do przyjęcia w formie projektów dyrektyw i rozporządzeń UE założeń zostanie oceniona w świetle wcześniejszych analiz i ocen, prezentowanych zarówno przez doktrynę, jak i instytucje nadzorcze, mając na uwadze obecnie obowiązujące prawo UE dotyczące ochrony konsumenta jako inwestora kapitałowego. W artykule zastosowana zostanie metoda doktrynalno-prawna, a także pomocniczo metoda prawno-porównawcza.

II. Założenia legislacyjne Komisji Europejskiej

W dokumencie ogłoszonym 3 maja 2022 roku (Komisja Europejska, 2022a) Komisja Europejska ogłosiła i przedstawiła do konsultacji założenia do nowego planu działań, a zatem jednej z wielu form ogłaszania przez KE intencji działania, realizacji transparentności procesu legislacyjnego i przygotowania przedsiębiorców i konsumentów na nowo powstające bądź zmieniające się przepisy prawa UE. Jest to jeden z wielu elementów szerokiego zbioru tzw. *soft law* – znajdującego swoją rację bytu w art. 288 TFUE i mającego wielowątkowe znaczenie w procesie legislacyjnym UE. Szczególnie dotyczy on badania opinii interesariuszy i charakteru pilotażowego, ukierunkowania działań podmiotów, do których jest adresowany dany typ aktów prawnych oraz roli mającej znaczenie jako element realizacji obowiązku uzasadnienia i wskazywania podstaw aksjologicznych zapowiadanego uchwalania wiążących aktów prawa pochodnego UE (Biernat, 2011, s. 27–28). W rzeczonyj zapowiedzi, stanowiącej konkretyzację zapowiedzi działania przedstawionej rok wcześniej, gdzie stwierdzono, że „zakres informacji może być różny dla poszczególnych instrumentów, co może utrudnić konsumentom podejmowanie decyzji inwestycyjnych odpowiadających ich potrzebom”, co oznacza potrzebę zapewnienia, aby inwestor detaliczny miał możliwość korzystania z odpowiedniej ochrony, pozbawionych uprzedzeń porad i sprawiedliwego traktowania, otwartych rynków oferujących różnorodną, konkurencyjną i efektywną kosztowo usługi i produkty finansowe, oraz przejrzystych, porównywalnych i zrozumiałych informacji o produktach (Komisja Europejska, 2021, s. 1–2). KE stwierdza, że pakiet zapowiadanych działań ma być ukierunkowany na zwiększenie udziału konsumentów w rynkach kapitałowych poprzez zapewnienie niezbędnego poziomu zaufania inwestorów detalicznych (Komisja Europejska, 2022a, s. 3). KE deklaruje zatem, że dąży do zapewnienia, że ramy prawne dotyczące inwestycji detalicznych wzmacniają pozycję konsumentów, zwiększają ich udział w rynkach kapitałowych i pomagają w zapewnieniu lepszych wyników rynkowych. Całość zapowiadanych działań zawiera się zaś w szeroko pojętym programie KE o Unii Rynków Kapitałowych, którego głównym celem jest zwiększenie odsetka inwestorów detalicznych. Przekładać ma się to takżena podnoszenie możliwości wyboru źródeł finansowania na różnych etapach rozwoju ekonomicznego firm i uniezależnienie ich od kredytu

¹ Termin ogłoszenia projektów nowelizacji przepisów został przesunięty na początek kwietnia 2023 roku – wówczas planowane jest formalne przyjęcie projektów przez Kolegium Komisarzy i przesłanie ich do Parlamentu Europejskiego i Rady.

bankowego stanowiącego obecnie główne źródło finansowania, a także zaoferowanie źródła finansowania przedsięwzięć gospodarczych, bogatego wyboru produktów i wyższej stopy zwrotu inwestorom detalicznym (Komisja Europejska, 2015, s. 4).

Inicjatywa KE jest dwutorowa i co do zasady obejmuje następujące kategorie działań. Po pierwsze, chodzi o ocenę istniejących, uchwalonych i obowiązujących właściwych przepisów UE dotyczących ochrony inwestorów, przez pryzmat ich skuteczności, efektywności, stosowności, spójności i ich wartości dodanej przy uchwaleniu na poziomie prawa UE. Mamy tutaj do czynienia z wymiarem retrospektywnym, powiązany z koncepcją ekonomii prawa i oceną skutków regulacji dokonywanej *ex post*. Do czego zresztą KE ma mandat i jest zobowiązana na podstawie przepisów znajdujących się w dyrektywach i rozporządzeniach określanych zbiorczo jako „klauzule przeglądowe” (*review clauses*). Po drugie zaś, działanie dotyczy przeprowadzenia analiz i możliwości uchwalenia nowych przepisów prawa powszechnie obowiązującego, mającego formę zmian w dotychczas istniejących przepisach bądź uchwaleniu nowych kategorii. Jest to zatem ocena możliwości, słuszności i efektywności skutków przyszłych regulacji w wymiarze perspektywicznym².

1. Zidentyfikowane problemy

Wskazując na aktualny problem, który zapowiadany plan działań KE chce rozwiązać, podkreśla się przede wszystkim fakt niekorzystania przez konsumentów w wystarczający sposób – głównie mając na uwadze wysoki poziom oszczędności³ – z rynków kapitałowych w celu zaspokojenia ich zwiększonych potrzeb emerytalnych. Potrzeby te wynikają zaś z zachodzących w Europie zmian demograficznych, które prowadzą do zwiększenia obciążenia systemów emerytalnych i obniżenia stopy zastąpienia wynagrodzenia przez świadczenie emerytalne (Pleśniak, 2014, s. 43). Ogólnie biorąc, mniej niż połowa europejskich gospodarstw domowych (43%) inwestuje w jakikolwiek rodzaj produktu finansowego. z godnym uwagi wyjątkiem Szwecji, gdzie inwestuje ponad 60% gospodarstw domowych (Blackrock, 2017).

KE wskazuje ogólnikowo na szereg zidentyfikowanych *prima facie* przyczyn tego problemu (Komisja Europejska, 2022a, s. 2). Przede wszystkim są to trudności inwestorów detalicznych w podejmowaniu prawidłowych decyzji inwestycyjnych z powodu niewystarczającego poziomu wiedzy finansowej, w tym wiedzy na temat zrównoważonych inwestycji. Ponadto wskazuje się na trudności w zrozumieniu i porównaniu informacji o produktach, wynikające z nadmiaru lub złożoności informacji oraz niespójności przepisów w różnych jurysdykcjach w ramach UE, z uwagi na kwestie nieobjęte pełną harmonizacją bądź uregulowane wyłącznie na poziomie prawa krajowego.

W drugiej kolejności wskazuje się na kwestie związane z brakiem zaufania i niewystarczająco rzetelnym procesem sprzedaży produktów inwestycyjnych, co prowadzi do niskiej wiarygodności i jakości świadczonych usług doradztwa inwestycyjnego. Przyczyny tego stanu upatruje się w strukturze wynagrodzeń doradców i kosztów produktów – co prowadzi do nieobiektywnego doradztwa – oraz w często zbyt niskim poziomie wiedzy u samych „doradców”, skutkującym jedynie fasadowym doradztwem, niewspierającym faktycznie konsumentów. Sytuacji w tym zakresie nie poprawia praktyka rynkowa – wynikająca również z ram prawnych i nadzorczych – zgodnie z którą

² Oczywiście w przypadku przepisów prawa UE powiązana także z analizą zgodności z zasadą proporcjonalności i pomocniczości w Unii Europejskiej.

³ Przekłada się to przykładowo na spadające zaangażowanie oszczędności mieszkańców Unii Europejskiej w instrumenty na rynku kapitałowym, co powoduje spadek z 28% w 1975 r. do 10–11% od 2007 r. odsetka udziałów w spółkach handlowych w Europie będących własnością europejskich gospodarstw domowych (OEE i IODS, s. 4).

oceny odpowiedniości i adekwatności dotyczą i dokonywane są na poziomie poszczególnych produktów, nie zaś na portfelach inwestycyjnych. Nie ma zatem próby analizy czy produkt jest odpowiedni dla konsumenta, np. w świetle całości jego dotychczasowych inwestycji i bieżącego zaangażowania w instrumenty o danym ryzyku.

Warto odnotować, że oprócz przyczyn, które można zaklasyfikować jako te dotyczące potrzeby chronienia konsumenta czy też zapewniania dodatkowej informacji, czy wyjaśnień, zwraca się uwagę na fenomen zbyt restrykcyjnych środków ochronnych dla niektórych inwestorów posiadających wystarczającą wiedzę i doświadczenie. Wskazuje to na potrzebę lepszego urzeczywistnienia zasady proporcjonalności w przepisach, tak aby były one dostosowane do potrzeb i celu legislacji, a nie tworzyły ograniczeń, które będą stanowiły utrudnienie zarówno dla samych inwestorów detalicznych, jak i dla rozwoju rynku.

Czwartą i ostatnią kwestią jest niedostosowanie ram ochrony inwestorów, które muszą być dostosowane do konieczności coraz częstszego korzystania przez inwestorów detalicznych ze środków cyfrowych, aby lepiej zarządzać wynikającym z tego ryzykiem. W szczególności chodzi tutaj o zapewnienie właściwej edukacji na temat sposobu komunikowania się z dostawcą produktów inwestycyjnych za pośrednictwem kanałów zdalnych – elektronicznych i mobilnych, w tym przy korzystaniu z tzw. robo-doradztwa. Jest to postulat, którego nie da się zrealizować jednorazowym działaniem legislacyjnym, lecz wymaga on dla swojego urzeczywistnienia rozsądnego i proporcjonalnego podziału szczególowości między poziomem legislacyjnym a regulacyjnym i nadzorczym, zgodnie z procesem Lamfalussy'ego (Lamfalussy i in., 2001, s. 27 i nast.). Z jednej strony musi on zapewnić odpowiednio jasne i elastyczne założenia, zasady i cele legislacji, mające na celu dostosowywanie ram prawnych, w tym wymogów o charakterze technicznym i regulacyjnym, do zmieniającego się otoczenia rynkowego i konsumenckiego. Po wejściu w życie Traktatu z Lizbony⁴, proces Lamfalussy'ego znalazł oparcie w przepisach traktatowych, które zreformowały system aktów prawa pochodnego UE, ustanawiając hierarchię aktów tegoż prawa pochodnego, rozdzielając dwa zakresy aktów ustawodawczych i nieustawodawczych (Barcz, 2012, s. 6). Dodatkowo wyrugować należy działania niepożądane, takie jak pseudo-porady w mediach społecznościowych, które stanowią istotne i brzemiennie w negatywne dla konsumentów skutki narzędzie zniechęcania ich do inwestowania na rynku kapitałowym w produkty odpowiednie dla inwestycji detalicznych.

2. Cele i środki przyszłych działań

Ze względu na powyższe, plany działań KE obejmować mają następujące cele. Po pierwsze, umocnienie inwestorów detalicznych do podejmowania decyzji inwestycyjnych odpowiadających ich osobistym ograniczeniom, potrzebom, celom i preferencjom (w tym w zakresie zrównoważonego rozwoju) oraz zapewnienie im sprawiedliwego traktowania. Po drugie, konieczne jest zbudowanie zaufania inwestorów detalicznych do rynków kapitałowych poprzez zapewnienie odpowiedniej ochrony inwestorów i pokazanie im, że rynki te mają do zaoferowania produkty inwestycyjne odpowiednio zyskowe i o właściwym profilu ryzyka, odpowiadającym zapotrzebowaniu danego konsumenta (Rutkowska-Tomaszewska, 2018, s. 23–25). Po trzecie, ze względu na postępującą szybko cyfryzację rynków kapitałowych, konieczne jest dostosowanie ram prawnych ochrony

⁴ Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską – podpisany 13 grudnia 2007 r. w Lizbonie (Dz.Urz. UE C nr 306 z 17.12.2007, s. 1).

inwestorów detalicznych do nowej rzeczywistości cyfrowego środowiska, w którym następuje przede wszystkim relacja z dostawcami produktów inwestycyjnych.

Dla zrealizowania powyższych celów KE wskazuje środki, jakie przewiduje do podjęcia w celu zaradzenia zidentyfikowanym powyżej problemom. W pierwszej kolejności, przewiduje się rozbudowę i uszczegółowienie przepisów dotyczących systemów ujawniania informacji oraz wsparcie dla działań na poziomie państw członkowskich, które miałyby podnosić poziom wiedzy na temat finansów wśród konsumentów⁵.

Po drugie, zakłada się wprowadzenie przepisów, które będą pozwalały na wyłączenie problemu konfliktu interesów doradców w ramach zapewnianego doradztwa w procesie inwestycyjnym. Szczególnie należy tutaj zakładać ograniczenia w ramach tzw. zachęt (*inducements*), które powodują, że klient nie ponosi bezpośrednio kosztu doradztwa, gdyż marżę doradcy wypłaca twórca produktu inwestycyjnego. Jednocześnie przewiduje się wprowadzenie minimalnych standardów wiedzy i doświadczenia z obowiązkiem stałego aktualizowania stanu wiedzy przez osoby będące sprzedawcami czy doradcami w zakresie produktów inwestycyjnych dla konsumentów.

Po trzecie, przewiduje się podjęcie działań w celu ujednoczenia ram prawnych, uproszczenia i zapewnienia spójności przepisów w różnych sektorowych instrumentach prawnych. Prawdopodobnie chodzi tutaj o stworzenie jednolitych przepisów dla wszystkich rynków kapitałowych konsumenckich, w zakresie definicji, obowiązków informacyjnych lub wymogów wiedzy na poziomie doradców.

Po czwarte, zakłada się także zmianę paradygmatu w zakresie przeprowadzania oceny odpowiedniości i adekwatności produktu dla danego konsumenta poprzez odejście od podejścia przedmiotowego, skoncentrowanego na charakterystyce danego produktu i przejścia do podejścia podmiotowego, skupionego na konsumencie, jego potrzebach, cechach i celach inwestycyjnych.

Po piąte, planowane jest lepsze dostosowanie przepisów do zmieniających się realiów cyfryzacji w celu uwzględnienia bezpiecznego rozwoju technologii cyfrowych i ich zastosowania przez i dla inwestorów detalicznych.

III. Wcześniejszy raport dotyczący pozycji inwestora detalicznego

Jak wspomniano wcześniej, zagadnienia zaktywizowania konsumentów jako inwestorów detalicznych na rynkach kapitałowych było kluczowym zagadnieniem koncepcji Unii Rynków Kapitałowych, na które zwracano uwagę już w pierwotnym planie działań dotyczącym CMU z 2015 roku, podkreślając zapowiedź „prowadzenie monitoringu rynku i oceny sytuacji w zakresie europejskich rynków detalicznych produktów inwestycyjnych, w tym kanałów dystrybucji i doradztwa inwestycyjnego” (Komisja Europejska, 2015, s. 22). Dlatego też już wcześniej podejmowane były próby analiz w tym zakresie, stanowiące podstawy do uregulowania w dodatkowy sposób rzeczony kwestii⁶.

Warto zwrócić uwagę przede wszystkim na raport KE „Distribution systems of retail investment products across the European Union – final report” opublikowany w kwietniu 2018 roku (Komisja Europejska, 2018). Celem tego raportu była ocena funkcjonowania systemów dystrybucji

⁵ Brak możliwości inicjatywy legislacyjnej wynika z faktu, iż edukacja jest jedynie kompetencją wspierającą, zgodnie z art. 6 TFUE.

⁶ W niniejszym artykule omówiono jeden raport autorstwa Komisji Europejskiej, mając na uwadze tożsamość autora raportu oraz inicjatora procedury prawodawczej w UE. Niemniej jednak pojawiają się inne raporty, których wnioski są również interesujące w kontekście sformułowanych postulatów *de lege ferenda* – por. ESMA, 2022.

produktów inwestycyjnych konsumentom, w szczególności porównanie rodzajów i wysokości opłat, a także analiza zgodności treści ofert prezentowanych konsumentom z deklarowanymi przez nich oczekiwaniami, celami i horyzontami inwestycyjnymi czy akceptowalnym poziomem ryzyka związanego z inwestycją.

W pracach nad raportem, którego założeniem wyjściowym była próba jak najbardziej wiernego skopiowania zachowań mniej doświadczonych konsumentów usług finansowych poszukujących informacji i doradztwa na temat produktów inwestycyjnych (Komisja Europejska, 2018, s. 17), naśladowano zachowanie inwestora detalicznego, który szukał informacji na temat produktów inwestycyjnych, porady albo pomocy w zakresie wyboru produktu bądź produktów odpowiadających jego potrzebom. Dzięki takiej metodologii, możliwe było zidentyfikowanie trudności z perspektywy konsumenta, poruszającego się po rynkach kapitałowych.

Głównym wyzwaniem jest rozbieżność w jakości doradztwa i brak odpowiedniego traktowania konsumenta-inwestora. Pomimo istniejących w dyrektywie MiFID II wymogów, co do badania wiedzy i doświadczenia klienta, wpływających na możliwość świadomego podejmowania decyzji inwestycyjnych oraz jego zdolności rozumienia rodzajów ryzyka i możliwości poniesienia strat finansowych, w wielu przypadkach badanie wykazało, że obowiązki te były traktowane powierzchownie (Komisja Europejska, 2018, s. 84–86). Zasadniczo jedynie kwestia oczekiwanego horyzontu inwestycji była analizowana przy doborze odpowiedniego produktu, nie zaś sytuacja konkretnego inwestora czy jego wiedza i doświadczenie.

W drugiej kolejności kwestia ryzyka i potencjalnych scenariuszy była prezentowana bardzo powierzchownie, przestając bardzo często na przedstawieniu wyników historycznych danego produktu inwestycyjnego, bez jakichkolwiek projekcji. Dodatkowo podkreślono fakt, że oferta prezentowana inwestorom detalicznym jest bardzo nieurozmaicona, a co gorsza na jej treść nie ma praktycznie żadnego wpływu rozmowa między doradcą a konsumentem, przedstawienie informacji o dotychczasowym doświadczeniu, chęci podejmowania ryzyka etc.

Po trzecie, dużym problemem dla konsumentów jest uzyskanie pełnej i jednocześnie możliwej do porównania z produktami innych dostawców dokumentacji dotyczącej danego produktu, w tym w szczególności dotyczącej opłat – nie tylko wysokości, lecz także rodzajów i częstotliwości. Raport wskazuje, że średnia wysokość kosztów waha się między państwami członkowskimi, również mediana kosztów jest różnorodna w wielu państwach (Komisja Europejska, 2018, s. 48–71). We wnioskach raportu wyraźnie zaznaczono, że znacząco utrudnia to możliwość porównywania różnych produktów inwestycyjnych.

Po czwarte, raport wskazuje, że dostępność wielu produktów inwestycyjnych jest niekiedy istotnie ograniczona w poszczególnych państwach członkowskich – zwłaszcza takie produkty, jak ETF, produkty emerytalne czy ubezpieczenia na życie. Zagadnienie to może wiązać się po pierwsze z niewystarczającą liczbą pośredników, ale jest to również skutek braku urzeczywistnienia jednolitego rynku wewnętrznego w tym sektorze. Nie jest to zatem kwestia do uregulowania na poziomie legislacyjnym, lecz stanowi efekt niejednolitego rozwoju rynków kapitałowych w poszczególnych państwach. By temu przeciwdziałać, należy tworzyć rozwiązania legislacyjne znoszące bariery wejścia dla dostawców produktów i wspierające działalność transgraniczną.

IV. Postulaty zmian w prawie Unii Europejskiej

1. Bieżący stan prawny i potrzeba ujednoczenia

Obecne ramy ochrony inwestorów detalicznych składają się z różnych instrumentów prawnych na poziomie prawa pochodnego UE, których celem jest z jednej strony harmonizacja przepisów UE, z drugiej zaś – stworzenie zintegrowanego rynku finansowego, na którym inwestorzy są skutecznie i w równym stopniu w poszczególnych państwach członkowskich chronieni oraz zabezpieczona jest efektywność i integralność całego rynku.

Zauważyć można, że mamy do czynienia z fenomenem integracji poszczególnych sektorów rynku usług finansowych, co skutkuje tym, że granice między usługami, np. ubezpieczeniowymi i inwestycyjnymi, zacierają się, a produkty oferowane konsumentom mogą zostać uznane *prima facie* zarówno za takie, jak i takie. Jednakże nadal widać silosowość ram prawnych w Unii Europejskiej, które to ramy nadal są skoncentrowane na podmiotach oferujących dane usługi i tworzące osobne systemy przepisów dla poszczególnych sektorów (Colaert, 2015, s. 1581–1583). Przepisy dotyczące ochrony inwestorów są rozproszone na wiele aktów prawnych⁷, co nie sprzyja budowaniu świadomości wśród konsumentów odnośnie do poziomu ochrony jako inwestorów i wprowadza ryzyko rozbieżności w treści regulacji. Ponadto kwestia oceny, który akt prawny należy stosować w przypadku danego produktu, staje się na tyle skomplikowana, że będąc przedmiotem oceny sądowej, musi być oceniana przez TSUE⁸. Pierwszym postulatem, który powinien być zatem rozważony przez Komisję Europejską, jest kwestia ujednoczenia legislacji bądź do pewnego stopnia skodyfikowania jej tak, by z jednej strony ułatwić działanie zgodnie z prawem dla dostawców produktów inwestycyjnych, z drugiej zaś – by umożliwić konsumentom łatwe dotarcie do informacji i zrozumienie cech produktu, który nabywają, możliwych zysków, rodzajów ryzyka związanych z inwestycją, kosztów i opłat. Konsument, poszukując produktu inwestycyjnego, nie zastanawia się jakiej formy prawnej produktu poszukuje, a co za tym idzie, nie bada do którego reżimu prawnego będzie się on zaliczał, a w konsekwencji jaki poziom ochrony i środki tejsze będzie mu zapewniał – brak właściwych kompetencji w zakresie rozumienia rodzajów ryzyka może prowadzić do podejmowania decyzji bezpodstawnych, mogących wywoływać negatywne skutki dla ich finansów osobistych (Decision Technology i in., 2010, s. 19).

Ujednoczenie przepisów byłoby szczególnie istotne w dwóch aspektach. W zakresie definicji – stworzenie jednolitego katalogu definicji legalnych pozwoliłoby na istotne podniesienie pewności prawa, a także ułatwiłoby znacząco porównywanie oferowanych produktów inwestycyjnych. Miałoby ono istotne znaczenie również przy informacji przedkontraktowej. Stworzenie jednolitego formularza informacyjnego dałoby możliwość porównania cech produktów.

⁷ Warto przede wszystkim wskazać: MIFID II, dyrektywa w sprawie dystrybucji ubezpieczeń (IDD), rozporządzenie w sprawie ogólnoeuropejskiego indywidualnego produktu emerytalnego (PEPP), rozporządzenie w sprawie dokumentów zawierających kluczowe informacje, dotyczących detalicznych produktów zbiorowego inwestowania i ubezpieczeniowych produktów inwestycyjnych (PRIIP), dyrektywa w sprawie przedsiębiorstw zbiorowego inwestowania w zbywalne papiery wartościowe (UCITS), dyrektywa w sprawie w sprawie zarządzających alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi (AIFMD) oraz dyrektywa Solwency II.

⁸ Por. wyr. z 31.05.2018 r., *Länsförsäkringar Sak Försäkringsaktiebolag v Dödsboet efter Ingvar Mattsson, oraz Jan-Erik Strobel i in., Lisa Bergström i in., Ann-Christin Jönsson i in., Daniel Röme i in. v Länsförsäkringar Sak Försäkringsaktiebolag*, sygn. akt: C-542/16, ECLI:EU:C:2018:369.

2. Uproszczenie opłat

Jedną z najistotniejszych kwestii, oprócz ryzyka związanego z daną inwestycją, jest kwestia opłat, jakie ponosi konsument z tytułu danego produktu inwestycyjnego. Wydaje się, że kwestia braku wystarczającej transparentności w tym zakresie stanowi ważne wyzwanie przy próbie zachęcenia większego odsetka konsumentów do zaangażowania swoich oszczędności na rynkach kapitałowych. Wątpliwości nie budzi wysokość opłat, lecz ich mnogość i charakter (jednorazowy, cykliczny, warunkowy bądź bezwarunkowy). W wyniku nakładania różnych opłat konsumenci nie mają często pewności, jaką ostatecznie kwotą zostaną obciążeni. Pewne opłaty nie są wyszczególniane osobno, a wpływają na wycenę produktów.

Pojawia się w związku z tym pytanie, czy istnieje potrzeba legislacyjnego uregulowania kwestii opłat za produkty inwestycyjne. Niektóre państwa członkowskie wprowadzają przepisy, które ustawowo ograniczają wysokość opłat – przykładowo Hiszpania wymaga, aby ani opłata za subskrypcję ani opłata za umorzenie, ani też suma obu tych opłat nie przekraczała 5% wartości nabywanych jednostek⁹. To rozwiązanie wydaje się nadmiarowe i niebędące zgodne z zasadą proporcjonalności prawa. Wysokość opłat powinna być regulowana przez rynek i konkurencję, a państwo winno czuwać nad niezakłóconym przebiegiem tejże, która pozwala na prawidłowe kształtowanie się cen. Mając jednak na uwadze mnogość rodzajów opłat za produkty inwestycyjne, warto rozważyć wprowadzenie legalnych definicji opłat, których stosowanie byłoby obowiązkowe dla dostawców produktów inwestycyjnych. Godnym rozważenia pomysłem, idącym dalej, jest wprowadzenie zamkniętego katalogu rodzajów opłat, które mogą być pobierane od konsumenta. Oczywiście nie należy wyłączać żadnych z obecnie praktykowanych opłat, lecz spróbować ujednotwić ich nazewnictwo i definicje. Pozwoliłoby to na porównywanie opłat przy poszczególnych produktach, a jednocześnie zwiększyłoby transparentność poprzez odejście od niekiedy mylących nazw poszczególnych kosztów bądź nakładania dwóch opłat o podobnym charakterze. Wydaje się, że zapewnienie takich ram prawnych byłoby działaniem słusznym i proporcjonalnym. Nie ma potrzeby wprowadzania maksymalnych poziomów opłat, wystarczy zapewnić konsumentowi dostęp do takiej informacji, która będzie dla niego spójna i kompletna, dająca możliwość oceny danego produktu względem jego kosztów z perspektywy potrzeb i oczekiwań, a także w kontekście innych oferowanych produktów. Prostota w zakresie opłat jest istotnym elementem zachęcającym do rozważenia wejścia na rynki kapitałowe przez konsumentów, ponieważ pozwala łatwo ocenić koszty, w tym koszty przedwczesnego zakończenia inwestycji – na wypadek nieoczekiwanej potrzeby upłynnienia środków zaangażowanych w inwestycje, w świetle nieoczekiwanych wydatków.

3. Wiarygodność doradztwa

Dostępność niezależnych i wiarygodnych doradców jest niezwykle istotna dla budowania większego zaangażowania inwestorów detalicznych w rynki kapitałowe. Doradca, co do którego dany konsument ma pewność, że dokona słusznej analizy sytuacji i potrzeb konsumenta i zaproponuje mu właściwie dobrany portfel produktów inwestycyjnych, jest niezwykle ceniony przez klientów. Dlatego też istotne jest budowanie ram prawnych eliminujących czynniki wpływające na wiarygodność i pewność doradztwa (tzw. korupcję instytucjonalną), czyli zachęcające doradców

⁹ Real Decreto 1082/2012, de 13 de julio, por el que se aprueba el Reglamento de desarrollo de la Ley 35/2003, de 4 de noviembre, de instituciones de inversión colectiva, «BOE» nr 173 z 20 lipca 2012 r.

do sprzedawania konsumentom danych produktów inwestycyjnych nieodpowiednich dla danego konsumenta ze względu na konflikt interesów, zależności czy najwyższą prowizję za doradztwo (Youngdahl, 2013, s. 21 i nast.). Proces taki nie może być wówczas nazywany doradztwem, a jedynie zwykłym pośrednictwem w sprzedaży, gdyż taki „doradca”, będąc w sytuacji jasnego konfliktu interesów, nie działa w interesie konsumenta, lecz reprezentuje dostawcę produktu inwestycyjnego.

Istnieje zatem potrzeba badania czy obecnie obowiązujące przepisy dotyczące ujawniania i ograniczania tzw. zachęt (*inducements*) są wystarczające i realizują cele legislacyjne¹⁰. Obecnie można przepisy te podzielić na dwie kategorie: a) zakazy i obostrzenia, które są środkami korygującymi przeciwko zachowaniom oportunistycznym i mają na celu uniknięcie konfliktu interesów między firmami inwestycyjnymi a klientami, wynikającego z zakłóceń spowodowanych płatnością/otrzymaniem zachęt; b) wymogi dotyczące ujawniania informacji mają natomiast uświadomić klientom wpływ, jaki zachęty mogą wywierać na usługodawcę oferującego im daną ofertę oraz dlatego może on działać w określony sposób (Vianelli i Valenti, 2020, s. 2).

Oczywiście kuszącym jest pomysł całkowitego zakazu tego typu prowizji dla dostawców i wymaganie, aby w każdym wypadku to konsument ponosił koszty tego doradztwa¹¹. Istnieje jednak obawa, że taka dodatkowa opłata będzie istotną barierą zniechęcającą do wejścia konsumenta na rynki kapitałowe. W przypadku rozwiniętych rynków kapitałowych takie rozwiązanie może mieć sens i miejsce, natomiast w przypadku wielu państw członkowskich, gdzie konsumenci nie są tak istotnie obecni na rynkach kapitałowych, to rozwiązanie może mieć tzw. efekt chłodzący – obniżający zainteresowanie zagadnieniem. Warto jednak rozważyć jak najdalej idącą transparentność w tym zakresie. Jeśli konsument nabywa produkt u doradcy, powinien przed zawarciem umowy uzyskać informację, że istnieje prowizja na rzecz doradcy jako pośrednika, która jest pokrywana bezpośrednio z opłaty wstępnej (np. opłaty za zakup bądź opłaty za zarządzanie w pierwszym okresie) – ze wskazaniem kwoty bądź odsetka tej opłaty, która zostanie przeznaczona na wynagrodzenie doradcy. W ten sposób konsument po pierwsze, ma wiedzę na temat tego, że usługa doradztwa nie jest dla niego „bezpłatna”, lecz jej koszt pokrywa w opłatach za dany produkt inwestycyjny; po drugie, ma świadomość tego, że doradca nie jest niezależny, jeśli wysokość prowizji na jego rzecz różni się w zależności od produktu inwestycyjnego, który zakupi konsument.

4. Jakość doradztwa

Oprócz pewności, że doradca sugeruje produkt inwestycyjny w sposób obiektywny, tzn. mając na uwadze najlepszy interes konsumenta, a nie perspektywę swojego wynagrodzenia, konsument będący inwestorem detalicznym chce mieć pewność, że poziom tego doradztwa będzie odpowiednio wysoki. Wydaje się, że doradca oprócz umiejętności wyjaśnienia potencjalnemu inwestorowi detalicznemu: jak działa dany produkt, od czego uzależniona jest jego zmienna zyskowność, jakie są możliwości wyjścia z inwestycji, na jakim instrumencie bazowym się opiera, powinien także umieć wskazać konsumentowi najlepsze dla niego produkty, biorąc pod uwagę możliwość jak najwyższych zysków (przy akceptacji wówczas wyższego ryzyka), odpowiednio najniższych kosztów. Ponadto, doradca powinien orientować się w sytuacji na rynkach kapitałowych, tak aby

¹⁰ Dot. art. 24 ust. 7–9 dyrektywy MIFID II wraz z przepisami delegowanymi.

¹¹ Tytułem przykładu warto wskazać regulację brytyjską *Retail Distribution Review (RDR)* – wprowadzoną przez FCA w 2012 r. – jej założeniem jest zakaz tzw. bezpłatnego doradztwa, którego koszty były ukryte w innych opłatach ponoszonych przez konsumenta.

wskazywać konsumentom te produkty, które powinny dawać największe prawdopodobieństwo zysków, a nie strat.

By ten postulat realizować, doradcy powinni regularnie i systematycznie szkolić się z zakresu produktów inwestycyjnych, które oferują. Przepisy dotyczące ochrony inwestora detalicznego powinny jednoznacznie wskazywać, jakie działania i z jaką częstotliwością powinny być podejmowane, aby utrzymać prawo do doradzania konsumentom i pośredniczenia w sprzedaży konsumenckiej na rynkach kapitałowych.

V. Podsumowanie

Centralną kwestią, wokół której winny się koncentrować działania legislacyjne dotyczące ochrony konsumenta jako inwestora na rynkach kapitałowych, jest transparentność. Zapewnienie konsumentowi odpowiedniego zestawu informacji jest niezbędne, jeśli chcemy mówić o umocnieniu jego pozycji jako inwestora. W tym miejscu zwrócić należy uwagę, że pomimo uchwalenia i wejścia w życie wielu nowych aktów prawa UE dotyczących produktów inwestycyjnych oferowanych konsumentom, nadal pozycja konsumenta rozważającego inwestowanie swoich oszczędności na rynku kapitałowym jest niełatwa. Porównywanie różnorodnych produktów inwestycyjnych jest utrudnione przez brak pełnej standaryzacji informacji (z pewnymi wyjątkami, takimi jak PRIIPs) i niejasność w zakresie ponoszonych opłat¹². Przekłada się to spadek poczucia bezpieczeństwa konsumenta na rynku kapitałowym i zniechęcenie (Rutkowska-Tomaszewska, 2019, s. 20). Nie należy lekceważyć obowiązków informacyjnych (więcej: Tereszkievicz, 2015, s. 162 i nast.), lecz warto mieć na uwadze, że poprzestawanie jedynie na obowiązkach informacyjnych, opartych na obowiązku ujawniania wszelkich informacji wobec potencjalnego nabywcy produktu inwestycyjnego, jest niewystarczające. Efektywność tegoż przy ocenie w świetle ochrony inwestora detalicznego pozostaje wątpliwa, a mimo to zakres obowiązków informacyjnych jest – często bezrefleksyjnie – przez prawodawców unijnych rozszerzany (Willemaers, 2014, s. 10–11). Dodatkowo obowiązkowi informacyjnym powinny towarzyszyć mechanizmy publicznoprawnej ochrony konsumenta poprzez zaopatrzenie w odpowiednie kompetencje kontrolne odpowiednich organów nadzorczych (D’Ambrosio i Montemaggi, 2019, s. 81–96).

Transparentność winna mieć także zastosowanie do działania doradców, którzy muszą być z jednej strony odpowiednio szkoleni, z drugiej zaś – jednoznacznie deklarować ewentualne konflikty interesów¹³. Konsumenci rozczarowani niską jakością i niewiarygodnością doradztwa nie będą chcieli angażować się dalej w inwestycje kapitałowe – zwłaszcza w bieżącej sytuacji, gdy wielu oszustów za pośrednictwem mediów społecznościowych i stron internetowych, namawia do „inwestowania” w oszukańcze inicjatywy, imitujące inwestycje. Ponadto ze względu na wspomnianą wyżej niewystarczającą rolę informacji, konsumenci opierają się w sposób często całkowity na doradztwie (Willemaers, 2014, s. 10). Rynek musi być wysokiej jakości, by przeciwstawić się nieuczciwym, ale także nieprofesjonalnym podmiotom napędzającym nieracjonalne decyzje konsumentów (szerzej: Wasilik, 2014).

¹² Widać jednak, że na rynku istnieje świadomość tego fenomenu, dlatego zaczynają pojawiać się oferty produktów, które podkreślają przede wszystkim prostotę opłat, zachęcając w ten sposób konsumentów do zainteresowania się nią.

¹³ W ten sposób np. przepis art. 19 i 29 dyrektywy IDD.

Ustawodawcy powinni dążyć do prostoty. Tworzenie nowych aktów prawnych, mimo nazywania ich „kolejnymi warstwami ochronnymi”, powoduje niestety coraz bardziej utrudnione zrozumienie ram prawnych. Ponadto różne reżimy prawne prowadzą do arbitrażu regulacyjnego, którego skutkiem jest tworzenie produktów w taki sposób, by było to korzystne z punktu widzenia oferenta bądź pośrednika, a nie – jak być powinno – z punktu widzenia konsumenta (Moloney, 2014, s. 780). Łączenie aktów w większe, spójne i rozsądne akty prawa UE, obejmujące zasadniczo cały rynek, bez przedmiotowego wyliczania bądź wyłączenia, pozwolą na zwiększoną pewność po stronie potencjalnych inwestorów. KE powinna przestać szukać kolejnych aktów o ładnych nazwach, lecz zebrać i ujedynolnić to, co przez ostatnią dekadę uchwalono.

Należy mieć także na uwadze, że na tym „rynku” wymiany informacji na temat oferowanych produktów finansowych niezbędne jest nie tylko zapewnienie „podaży” po stronie obowiązanych do realizacji obowiązków informacyjnych, lecz także „popytu” po stronie konsumentów, którzy muszą rozumieć treść kierowanych do nich komunikatów (więcej: Ramakrishnan, 2011). By to osiągnąć konieczne jest zadbanie zarówno przez instytucje nadzorcze, jak i przez legislatorów krajowych w państwach członkowskich o zapewnienie odpowiedniego poziomu edukacji finansowej, bez której inkluzja konsumentów na rynek kapitałowy się nie powiedzie.

Bibliografia

- Barcz, J. (2012). Akty delegowane i akty wykonawcze – pojęcie i kryteria rozróżnienia. *Europejski Przegląd Sądowy*, (3).
- Biernat, T. (2011). Soft law a proces tworzenia prawa w Unii Europejskiej. Wpływ soft law na konstrukcję i treść uzasadnień aktów normatywnych, *Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały*, 2(11). Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego.
- Blackrock. (2017). *Blackrock 2017 Investor Pulse survey*. Pozyskano z: <https://www.blackrock.com/ch/individual/en/insights/investor-pulse> (10.08.2022).
- Colaert, V. (2015). European banking, insurance and investment services law: Cutting through sectoral lines? *Common Market Law Review*, 52, 1579–1616.
- D’Ambrosio, R. i Montemaggi, S. (2020). Connecting private and public enforcement. W: R. D’Ambrosio, S. Montemaggi (red.), *Private and public enforcement of EU investor protection regulation. Conference papers. Banca d’Italia, Rome, 4 October 2019*. Quaderni di Ricerca Giuridica della Consulenza Legale, (90), 59–96. <http://doi.org/10.2139/ssrn.3708166>.
- Decision Technology Ltd., Chater, N., Huck, S., Inderst, R. i Online Interactive Research Ltd. (2010). Consumer Decision-Making in Retail Investment Services: A Behavioural Economics Perspective. Final Report. November. Pozyskano z: https://slidelegend.com/consumer-decision-making-in-retail-investment-services-european-_59d49eea1723ddd1ed5a1696.html.
- ESMA. (2022). Final Report on the European Commission mandate on certain aspects relating to retail investor protection, 29 April 2022, ESMA35-42-1227. Pozyskano z: <https://www.esma.europa.eu/press-news/esma-news/esma-makes-recommendations-improve-investor-protection>.
- European Commission, Directorate-General for Financial Stability, Financial Services and Capital Markets Union, Uličná, D., Vincze, M. i Mosoreanu, M. (2023). *Disclosure, inducements, and suitability rules for retail investors study: final report*. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2874/459190>.

- Komisja Europejska. (2015). Plan działania na rzecz tworzenia unii rynków kapitałowych, COM(2015) 468 final. Bruksela, 30.09.2015 r. Pozyskano z: <https://eur-lex.europa.eu/PL/legal-content/summary/capital-markets-union-action-plan.html>.
- Komisja Europejska. (2018). Distribution systems of retail investment products across the European Union: final report. Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2874/037900>.
- Komisja Europejska. (2021). Strategia UE na rzecz inwestorów detalicznych – Roadmap, Ref. Ares (2021)2651854. 20.04.2021 r. Pozyskano z: https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12755-EU-strategy-for-retail-investors_pl (31.01.2023).
- Komisja Europejska. (2022a). Call for Evidence for an Evaluation and Impact Assessment Run in Parallel – Retail Investment Package. 3.05.2022 r. Ref. Ares(2022)339135.
- Komisja Europejska. (2022b). Retail investment – new package of measures to increase consumer participation in capital markets. 3.05.2022 r. Pozyskano z: https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13395-Retail-investment-new-package-of-measures-to-increase-consumer-participation-in-capital-markets_en (9.08.2022).
- Lamfalussy, A., Herkströter, C., Rojo, L.A., Ryden, B., Spaventa, L., WalTter, N. i Wicks, N. (2001, 15 lutego). Final Report of The Committee of Wise Men on the Regulation of European Securities Markets. Bruksela: The Committee of Wise Men.
- Moloney, N. (2014). *EU Securities and Financial Markets Regulation* (wyd. 4). Oxford University Press.
- OEE i IODS. (2013). Who owns the European economy? Evolution of the ownership of EU-listed companies between 1970 and 2012, Paryż.
- Pleśniak, A. (2014). Konsekwencje przemian demograficznych w świetle adekwatności i stabilności systemów emerytalnych. *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, (167).
- Ramakrishnan, R. (2011). Financial Literacy – The Demand Side of Financial Inclusion. Referat z konferencji 26th SKOCH Summit 2011 Swabhimani-Inclusive Growth and Beyond 2–3 czerwca, Mumbai Indie. Pozyskano z: <https://ssrn.com/abstract=1958417>. <http://doi.org/10.2139/ssrn.1958417>.
- Rutkowska-Tomaszewska, E. (2018). *Zaufanie do rynku finansowego i instytucji finansowych jako przedmiot ochrony prawnej (kilka uwag na tle nadużyć instytucji finansowych wobec klientów)*, *Przedsiębiorczość i Zarządzanie* (t. XIX, z. 9, cz. II, s. 15–28). Łódź: Wydawnictwo SAN.
- Rutkowska-Tomaszewska, E. (2019). Czy struktura instytucjonalna ochrony konsumenta na rynku usług finansowych wymaga zmian. *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego*, 11(857), 15–23.
- Tereszkiewicz, P. (2015). *Obowiązki informacyjne w umowach o usługi finansowe*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Vianelli, A. i Valenti, F. (2020). *MiFID II and Inducements: A Copernican Revolution in the Investment Services Ecosystem? Speculative Thoughts on the Inducements Regime After Two Years From MiFID II Introduction in the Light of the Recent ESMA Technical Advice*. Pozyskano z: <https://ssrn.com/abstract=3584710> (31.01.2023). <http://doi.org/10.2139/ssrn.3584710>.
- Wasilik, K. (2014). Trendy w zachowaniach współczesnych konsumentów – konsumpcjonizm a konsumpcja. *Konsumpcja i Rozwój*, 1(6), 66–74.
- Willemaers, G.S. (2014). Client Protection on European Financial Markets – From Inform Your Client to Know Your Product and Beyond: An Assessment of the PRIIPs Regulation, MiFID II/MiFIR and IMD 2. *Revue Trimestrielle de Droit Financier*, 4(3).
- Youngdahl, J. (2013). Investment Consultants and Institutional Corruption. Harvard University. *Edmond J. Safra Research Lab Working Papers*, (7).

Analiza SWOT inwestowania w kryptowaluty

Spis treści

- I. Wprowadzenie
- II. Geneza powstania i ujęcie definicyjne kryptowalut
- III. Charakterystyka wybranych kryptowalut
- IV. Przegląd najlepszych giełd kryptowalutowych
- V. Analiza SWOT kryptowalut
- VI. Podsumowanie

Streszczenie

Celem artykułu jest omówienie mocnych i słabych stron inwestowania w kryptowaluty oraz wskazanie perspektyw dalszego rozwoju rynku kryptowalut na świecie. Praca wykorzystuje metodę analizy i krytyki piśmiennictwa oraz metodę badań dokumentów i wnioskowanie. Przeprowadzone analizy wskazują, że inwestowanie w kryptowaluty jest ryzykowne, ale jednocześnie daje potencjalnie duże szanse na wysoki zwrot z inwestycji. Kryptowaluty charakteryzują się dużymi wahaniami cen i są w stanie wygenerować zarówno dotkliwe straty, jak i ogromne, niespotykane na żadnym innym rynku, stopy zwrotu. Ryzyko i potencjał zysku różnią się w zależności od kryptowaluty i bardzo często zależą od nastrojów inwestorów i ich zmian. Ze względu na niestabilność, zmienność i nieuregulowanie kryptowaluty nie są odpowiednie dla każdego inwestora, a ich przyszłość, podobnie jak ich kurs pozostają niepewne.

Słowa kluczowe: bitcoin; *blockchain*; kryptowaluta; rynek walut wirtualnych.

JEL: G10, G23

*Nie możesz zatrzymać rzeczy, takich jak Bitcoin.
Będzie wszędzie i świat będzie musiał się dostosować.
Rządy światowe będą musiały się dostosować.*

John McAfee (założyciel firmy McAfee)

I. Wprowadzenie

Inwestycje, obok innych rodzajów aktywności, jak np. pozyskanie kapitału, są częścią osobistego planowania finansowego. Do podstawowych celów osobistego planowania finansowego należą: wzrost bogactwa osoby indywidualnej, projektowanie struktury czasowej przepływów

* Adiunkt w Zakładzie Ogólnej Teorii Ekonomii w Instytucie Nauk Ekonomicznych na Uniwersytecie Wrocławskim; sekretarz redakcji czasopisma naukowego Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne; wykładowca na Uniwersytecie Dzieci; e-mail: justyna.ziobrowska@uwr.edu.pl. ORCID: 0000-0002-9572-1438.

Edition of that article was financed under Agreement Nr RCN/SP/0326/2021/1 with funds from the Ministry of Education and Science, allocated to the "Rozwój czasopism naukowych" programme.

pieniężnych w taki sposób, aby dodatnie przepływy pieniężne były dopasowane do ujemnych przepływów pieniężnych (Jajuga i Jajuga, 2006, s. 390–391). Bardzo ważne jest określenie horyzontu i celu inwestycji. W długofalowym podejściu będą się czasami zdarzać recesje, niekiedy zaś okresy prosperity. Wahania cen uderzają właściwie we wszystkie aktywa. Jedne z nich charakteryzują się mniejszą zmiennością, a inne – większą. I tak inwestowanie w kryptowaluty wielu osobom zapewniło bardzo duże zyski, mimo relatywnie małego zaangażowania kapitałowego, ale są też tacy, którym przyniosło bardzo dotkliwe straty. Mając to na uwadze, współcześni inwestorzy coraz częściej zaczynają poszukiwać stabilności w tzw. stablecoinach, które poprawiają bezpieczeństwo inwestowania w inne waluty cyfrowe (Kołodziejczyk, 2020, s. 157–158).

Bardzo trudnym okresem dla inwestorów była pierwsza połowa 2022 roku. Można było wtedy zaobserwować duży spadek cen najstarszej i najważniejszej kryptowaluty bitcoina (BTC) o 75% od ATH, a ethera (ETH) o ponad 80%. Czerwiec 2022 roku był jednym z najgorszych miesięcy w historii dla obu tych aktywów. Bitcoin zanotował wtedy spadek o 37,9%, co było najgorszym miesięcznym wynikiem od 2011 roku, kiedy ceny BTC znajdowały się poniżej 10 dolarów. Natomiast ether odnotował spadek o 45,4%, co było drugim najgorszym miesiącem w historii, pobitym jedynie przez marzec podczas rozpoczęcia rynku niedźwiedzia (rynku spadku) w 2018 roku (Walewski, 2022). Lipiec 2022 roku był pierwszym miesiącem po poprzednich trzech spadkowych, który bitcoinowi (BTC) udało się zamknąć z zyskiem. Przytoczone dane potwierdzają, że 2022 rok nie jest łatwym okresem dla entuzjastów cyfrowych aktywów ze względu na dużą rozpiętość ich zmian kursowych. Pomimo że kryptowaluty mogą dać szereg udogodnień, nie należy bagatelizować związanego z nimi ryzyka. Dlatego celem artykułu jest omówienie zarówno mocnych, jak i słabych stron inwestowania w kryptowaluty oraz wskazanie perspektyw dalszego rozwoju rynku kryptowalut na świecie. Artykuł wykorzystuje metodę analizy i krytyki piśmiennictwa oraz metodę badań dokumentów i wnioskuje.

II. Geneza powstania i ujęcie definicyjne kryptowalut

Za początek rynku kryptowalut uznaje się rok 2008, w którym to ukazała się, napisana przez nieznaną osobę (lub osoby) o pseudonimie Satoshi Nakamoto, publikacja zatytułowana „Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System”. Wprowadzono w niej koncepcję bitcoina (pierwszej waluty wirtualnej, nazwanej później kryptowalutą) (Nakamoto, 2008). Publikacja tak zwanej białej księgi, jak i start bitcoina w styczniu 2009 r., to wydarzenia, które zapoczątkowały funkcjonowanie nowego typu waluty wirtualnej opartej na kryptografii (Mincewicz, 2021, s. 165). Kolejne projekty zaczęły zaś powstawać w dwa–trzy lata po publikacji manifestu Nakamoto w tempie wykładniczym. Stopniowo pojawiały się wirtualne aktywa, które przypominały bitcoina tylko w niewielkim stopniu i nie miały stanowić dla niego konkurencji (Szymczyk i Pęczek, 2019, s. 129). Dziś tego typu aktywów jest na rynku najwięcej: część oferuje użyteczne, rewolucyjne rozwiązania, inne nie wnoszą nic nowego, a jeszcze inne są zwykłym oszustwem (scamem). Według CoinMarketCap w sierpniu 2021 roku funkcjonowało aż 11 000 różnych instrumentów notowanych na kryptogieldach¹. Warto również wspomnieć, że przed pojawieniem się bitcoina, powszechnie uważanego za pierwszą kryptowalutę, tworzono coś podobnego, choć bez sukcesów (Gajdek, 2018, s. 49).

¹ <https://coinmarketcap.com/pl/> (12.07.2022).

Przykładowo, już w 1982 r. David Chaum miał pomysł na anonimowe przelewy, który opisał i opublikował w „Blind signatures for untraceable payments” na Wydziale Informatyki Uniwersytetu Kalifornijskiego. Chaum, opierając na własnych przemyśleniach, stworzył elektroniczny system DigiCash umożliwiający przelewy między użytkownikami. Uruchomili oni na komputerach oficjalny program i doładowywali konta za pomocą przelewów z banków, ale tylko tych, które wspierały ten system. Wysłana prawdziwa waluta po przetworzeniu przez system stawała się w programie „cyberdolarami”. Jak zakładano, transakcje były anonimowe. System DigiCash był jednak scentralizowany, przez co podatny na ataki hakerskie. Firma Chauma miała bogacić się na licencjonowaniu technologii, ale już w 1998 r. zbankrutowała (Markowski, 2019, s. 69–70). To tylko jeden z kilku przykładów projektów podobnych do pomysłu Nakamoto.

Przechodząc natomiast do definicji samej kryptowaluty, należy podkreślić, że jej rozumienie zależne jest od uwarunkowań określonej dziedziny wiedzy, gdzie nacisk położony jest odpowiednio na: charakter ekonomiczny cyfrowych form płatności; wyzwania natury judykacyjnej związane z ich rozwojem oraz powstaniem; warstwę techniczną kryptowalut i metodykę ich funkcjonowania. Nie istnieje jedno uniwersalne wyjaśnienie tego pojęcia. Przykładowo, według „Wielkiego słownika języka polskiego” „kryptowaluta to umowna jednostka pieniężna, funkcjonująca w systemie księgowym opartym na technice zaszyfrowanej komunikacji cyfrowej, identyfikowana przez unikalny kod, służąca jako środek płatniczy jedynie w systemie elektronicznym”². Inną definicję przyjmuje K. Piech (2016), który określa kryptowaluty jako „rodzaj tokena cyfrowego opierającego się na kryptografii użytej do cyfrowego podpisywania transakcji oraz do kontroli wzrostu podaży tokenów. (...) Według autora kryptowaluty są nośnikami wartości. Niektóre z nich spełniają wszystkie lub niektóre funkcje pieniądza, takie jak podzielność, zachowanie wartości (...), wymienialność”.

Najważniejszym wyróżnikiem kryptowalut jest to, że nie mają emitenta i realizowane są w systemach zdecentralizowanych opartych na sieci *peer to peer*, w której bezpieczeństwo zapewniają rozwiązania kryptograficzne (kryptografia klucza publicznego i funkcje skrótu) (Miciuła i Kazojć, 2019, s. 185). Program komputerowy generuje je automatycznie, zgodnie z zadaniem wcześniej algorytmem. Software wstępuje zatem w miejsce prawa, zapewniając nawet większą skuteczność niż jego normy. Jak zauważa Szpringer (2019, s. 31), samoregulacja i automatyczna kontrola gwarantowana przez software, np. w konstrukcji inteligentnych umów, umożliwia eliminację pośrednictwa, obniżkę kosztów transakcyjnych, rozwiązanie problemu agencji, a także zdepersonalizowane zaufanie, które nie musi się wiązać z badaniem sytuacji konkretnego podmiotu – określane także mianem „zaufania bez zaufania”. Głównym przeznaczeniem kryptowalut jest pełnienie funkcji płatniczej. Waluty kryptograficzne mają umożliwić dokonywania anonimowych płatności za towary i usługi (Srokosz, 2015, s. 167–168). Dla wielu osób kryptowalutami są wszystkie instrumenty notowane na kryptogieldach³. Co do zasady w sferze stricte inwestycyjnej nie występują pomiędzy nimi większe różnice. Istotny jest fakt, że poszczególne aktywa cyfrowe podlegają tym samym regułom handlu i codziennej wycenie. Ich kursy, podobnie jak ceny akcji czy innych instrumentów finansowych, są kształtowane pod wpływem gry sił popytu oraz podaży i mogą być analizowane za pomocą wskaźników i narzędzi analizy technicznej. W kolejnej części artykułu zostaną omówione wybrane kryptowaluty.

² <https://wsjp.pl/haslo/podglad/101062/kryptowaluta> (19.07.2022).

³ Dlatego w różnych rankingach kryptowalut wskazywane są ich odmienne ilości w obiegu.

III. Charakterystyka wybranych kryptowalut

Wysoką kapitalizacją i dużym wolumenem charakteryzuje się wiele projektów, które powstały stosunkowo dawno. Przykładowo, bitcoin i ether to grupa najstarszych kryptowalut, które od lat cieszą się dużym zainteresowaniem inwestorów. W tabeli 1 przedstawiono wybrane najbardziej popularne kryptowaluty o wysokiej kapitalizacji i dużej ilości w obrocie. Najwyższą kapitalizacją spośród podanych w tabeli charakteryzuje się Bitcoin (454,69 mld USD) a najniższą Cardano (18,51 mld USD). Natomiast najwięcej w obrocie znajduje się kryptowaluty Tether (69 158,98 mln). Warto zwrócić uwagę na to, że nie ma ustalonego maksymalnego limitu w obrocie dla tej kryptowaluty.

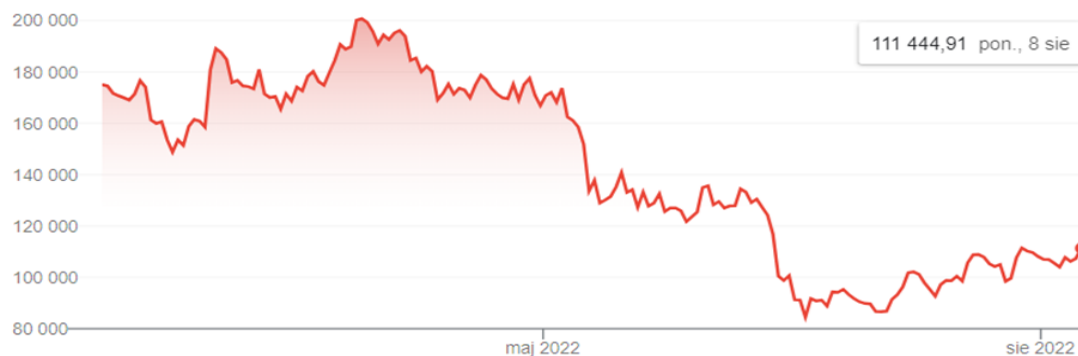
Tabela 1. Charakterystyka wybranych kryptowalut i platform (stan na: 8.08.2022)

Kryptowaluta	Kapitalizacja	Wolumen (24h)	Ilość w obrocie	Ilość maksymalna
Bitcoin	454,69 mld USD	18,68 mld USD	19,12 mln BTC	21 mln BTC
Etherum	216,08 mld USD	12,15 mld USD	121,88 mln ETH	brak limitu
Cardano	18,51 mld USD	687,17 mln USD	34 277,70 mln ADA	45 000 mln ADA
Binance Coin	53,43 mld USD	1,20 mld USD	161,34 mln BNB	200 mln BNB
Tether	66,49 mld USD	36,80 mld USD	69 158,98 mln USDT	brak limitu

Źródło: opracowanie własne na podstawie: www.e-kursy-walut.pl (8.08.2022).

Choć obecnie na całym świecie notowanych jest wiele kryptowalut, to najstarsza kryptowaluta, jaką jest bitcoin wciąż pozostaje najbardziej popularną z nich. Przez wielu określany jest „cyfrowym złotem” (Kopańko i Kozłowski, 2014). Różnice w kursach pomiędzy bitcoinem a kolejną kryptowalutą są na tyle duże, że dalszy jej rozwój nie jest zagrożony. Na wykresie 1 przedstawiono kursy bitcoina w okresie marzec–sierpień 2022 roku. Jak widać na wykresie, ceny na rynku poruszają się z większym wychyleniem niż zakładane prognozy i to o kilkadziesiąt procent.

Wykres 1. Cena bitcoina w okresie marzec–sierpień 2022

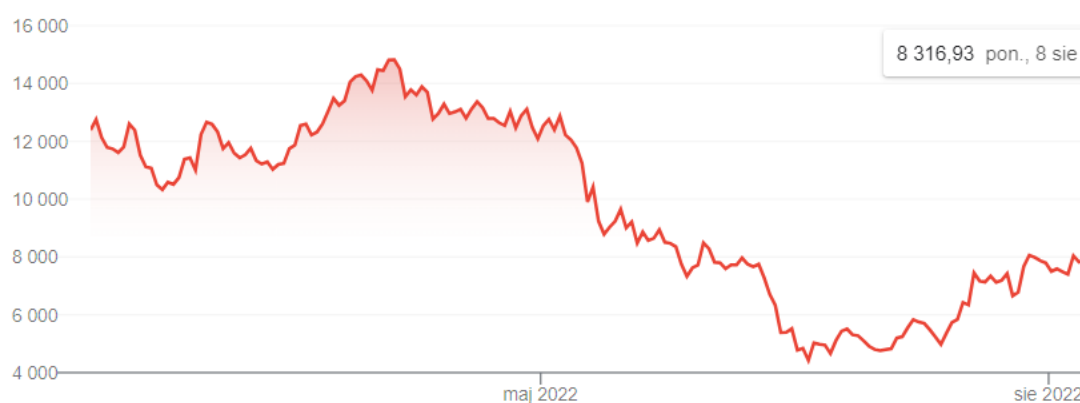


Źródło: www.coinmarketcap.com.pl (8.08.2022).

Cena bitcoina 8 sierpnia 2022 roku wynosiła w zaokrągleniu 111 444,91 zł (24 098,51 USD)⁴. Zmienia się ona jednak wraz z podażą i popytem (nawet w ciągu kilku godzin), podobnie jak każda inna wartość rynkowa. Oznacza to, że kilka godzin później możliwe było odnotowanie już innej ceny tej kryptowaluty. Takiej zmienności kursu najważniejszej waluty cyfrowej, jak w pierwszej połowie 2022 roku, jeszcze nie odnotowano. Duże wahania kursu i pochłanianie dużej ilości energii potrzebnej do wydobywania bitcoinów stanowią ich poważną wadę⁵. Do głównych zalet bitcoina należą natomiast m.in. anonimowość podczas transakcji oraz brak pośredników. Realizacja płatności bitcoinem omija bowiem pośredników (*peer-to-peer*) i dodatkowe koszty (jak np. przewalutowanie). Ważnym aspektem jest również szybkość realizacji, która odbywa się za pomocą przelewu na konto, na który druga strona nie musi oczekiwać kilku dni. Bitcoin szybko zasilają konto odbiorcy i nie ma znaczenia lokalizacja danej osoby. Bitcoinem można płacić za towary i usługi zarówno w internecie, jak i w realnym świecie. W Polsce również można płacić bitcoinem, między innymi przy użyciu karty Visa. Wyznaczony limit bitcoinów wynoszący 21 mln stanowi również zabezpieczenie przed inflacją. Dojście bowiem do tej liczby zajmie jeszcze trochę czasu. Warto wspomnieć, że Salwador stał się pierwszym krajem, który umożliwił konsumentom, obok dolara amerykańskiego, używanie bitcoina jako legalnego środka płatniczego do wszystkich transakcji (INNPoland, 2022). Decyzja ta wywołała jednak protesty, które wynikały z obaw przed możliwymi konsekwencjami w postaci niestabilności i podniesienia inflacji w tym zubożałym kraju Ameryki Łacińskiej. Dlatego też Międzynarodowe Fundusze Walutowe wezwały kraj do cofnięcia tej decyzji.

Ether (w skrócie ETH⁶) uznawana jest przez inwestorów za drugą po bitcoinie najbardziej popularną kryptowalutę na świecie. Jest ona wykorzystywana przez otwartą zdecentralizowaną, opartą na technologii blockchain, platformę o nazwie Ethereum, która obsługuje kontrakty P2P i DApps. Ethereum oferuje znacznie większe możliwości niż bitcoin. Uznawana jest za nową formę internetu, który nie podlega kontroli konkretnego podmiotu. Na wykresie 2 przedstawiono ceny ether w okresie marzec–sierpień 2022 roku.

Wykres 2. Cena ether w okresie marzec–sierpień 2022



Źródło: www.coinmarketcap.com.pl (8.08.2022).

⁴ www.coinmarketcap.com.pl (8.08.2022).

⁵ Cena bitcoina zaczęła stabilizować się w okolicach 24 000 USD.

⁶ <https://ethereum.org/pl/whitepaper/> (26.07.2022).

Notowania Ether poruszają się zgodnie z tym jak zachowuje się cena – która rządzi się tymi samymi prawami, co chociażby cena bitcoina. To znaczy, że notowania ETH są wypadkową między stroną podażową a stroną popytową. Im więcej inwestorów kupuje jednostki kryptowaluty Ether, tym wyższa jej cena. W dniu 8 sierpnia 2022 roku wynosiła ona 8316,93 zł. Dzięki Ether można tworzyć zdecentralizowane aplikacje w technologii *blockchain*, dapp oraz zawierać smart kontrakty (umowy cyfrowe). Ether ma znacznie szersze zastosowanie niż bitcoin. Nie jest jednak pozbawiona wad, wśród których wymienić można m.in.: aktualizacje wprowadzane z opóźnieniem, czego efektem jest wolniejsze tempo transakcji oraz wyższy koszt czy uzależnienie ceny ETH od sukcesu platformy (Pietruczuk, 2022).

W początkowym okresie kryptowaluta Cardano była nazywana japońskim pogromcą Ether. Twórcy aspirowali do stworzenia lepszej sieci transakcyjnej, eliminując charakterystyczne problemy, z którymi zmagala się ETH. Kryptowaluta Cardano należy do grona najważniejszych otwartoźródłowych sieci płatniczych wykorzystujących *blockchain*⁷. Aktualny kurs Cardano wynosi 2,3456 zł (0,5099 USD)⁸.

Na łańcuchu blokowym Ethereum oparta jest również architektura Binance Coin (BNB). Jest to natywny (własny, wyłączny dla niego) token giełdy kryptowalut. Binance stworzyło wyłącznie 200 milionów BNB. Binance Coin może zostać wykorzystana do uiszczenia opłat na giełdzie⁹. Aktualny kurs Binance Coin to 1453,3962 zł (316,1000 USD)¹⁰.

Kolejną przedstawioną w tabeli 1 kryptowalutą jest Tether (USDT), która jest stablecoinem powiązany z kursem dolara amerykańskiego. Jej kurs zawsze zmierza do uzyskania dokładnej wartości 1 USD. Podstawą do zbudowania kryptowaluty Tether (USDT) był *blockchain* bitcoina (BTC). Jego twórcy wykorzystali do tego celu platformę Omni Layer¹¹. Tether ma nieograniczoną liczbę tokenów, zależną od wysokości posiadanych rezerw finansowych w dolarach amerykańskich. Dolary można wymienić na USDT po zarejestrowaniu się na stronie tether.to. Aktualny kurs Tether to 4,5962 zł (1,0002 USD)¹². Wymiana Tetherów na dolary jest możliwa za pomocą tej samej strony projektu. Tether nie jest transparentną kryptowalutą. Wszystkie wyemitowane tokeny są zabezpieczone realnymi dolarami, które są ulokowane na kontach bankowych spółki. Mimo takich zapewnień (*Proof of Reserve*), firma Tether nie przeprowadziła jakiegokolwiek zewnętrznego audytu finansowego, który potwierdziłby, że tokeny USDT rzeczywiście mają pokrycie w dolarach.

Omówione kryptowaluty można kupić lub sprzedać na giełdzie kryptowalut, której mechanizm funkcjonowania oraz przykłady zostały omówione w kolejnej części artykułu.

IV. Przegląd najlepszych giełd kryptowalut

Giełdy kryptowalut są serwisami internetowymi, które służą do zakupu i sprzedaży kryptowalut. Oferują użytkownikom dostęp do wielu informacji (kursy, notowania kryptowalut, aktualne trendy panujące wśród graczy), które pomagają w zawieraniu transakcji. Nie zajmują one

⁷ <https://e-kursy-walut.pl/kurs-cardano/> (9.08.2022).

⁸ Ibidem.

⁹ <https://www.binance.com/pl/bnb> (18.07.2022).

¹⁰ <https://e-kursy-walut.pl/kurs-binance-coin/> (9.08.2022).

¹¹ <https://e-kursy-walut.pl/kurs-tether/> (9.08.2022).

¹² Ibidem.

fizycznej przestrzeni, istnieją bowiem w świecie wirtualnym. Oznacza to, że wymiany dokonuje się w serwisie internetowym (Augustyn, 2022). Kryptogieldy działają podobnie jak giełdy, na których odbywa się handel akcjami czy towarami. Na giełdzie kryptowalut możliwe są dwa sposoby dokonywania wymiany handlowej: poprzez nabycie z giełdy (gdy giełda funkcjonuje również jako kantor) lub przez bezpośredni zakup od osób sprzedających. Nabycie bezpośrednio polega na zakupie cyfrowej waluty bezpośrednio z giełdy. Do tego typu zakupu nie są potrzebni pośrednicy. Z rachunku inwestora pobierana jest tradycyjna waluta, następnie wymienia się ją na jej cyfrową formę. Taki rodzaj zakupu obciążony jest jednak zwiększonymi opłatami manipulacyjnymi. Do tańszej formy handlu na giełdzie należy wymiana między kontrahentami. Ofertę można złożyć w formie zlecenia lub aukcji. Sprzedający wystawia swoje zlecenie i czeka, aż ktoś je wykupi po danym kursie. Na samym początku należy się jednak zarejestrować się na wybranej platformie internetowej – kryptogieldzie. Zazwyczaj proces ten polega na wypełnieniu formularza – należy podać dane osobowe, utworzyć hasło, a następnie potwierdzić poprzez kliknięcie przesłanego na skrzynkę mailową linku. Proces zakupu lub sprzedaży kryptowalut przedstawiono na rysunku 1.

Rysunek 1. Proces zakupu lub sprzedaży kryptowalut



Źródło: opracowanie własne na podstawie: www.binance.com (12.07.2022).

Warto również wspomnieć, że giełda kryptowalut wprowadza czasem ograniczenia dla nowych graczy. Są to limity kupna i sprzedaży, które mają stanowić pewnego rodzaju zabezpieczenie przed praniem brudnych pieniędzy. Kryptogieldy są bardzo ważne dla całej społeczności inwestującej w tokeny i waluty cyfrowe (Augustyn, 2022). Decydując się na wybór platformy kryptowalutowej, należy zwrócić uwagę m.in. na: poziom zaufania użytkowników do danej platformy, szybkość realizacji transakcji, ofertę kryptowalut, posiadanie własnego stablecoina oraz opcje kontaktu. Czynnikiem, który zdecydowanie warto wziąć pod uwagę jest również dostępność rozbudowanych mechanizmów generowania dochodu pasywnego. Wybór odpowiedniej platformy pozwoli na bezpieczne dokonywanie transakcji z użyciem walut cyfrowych (FXMAG, 2022). W tabeli 2 przedstawiono najlepsze giełdy kryptowalut w 2022 roku wraz ze wskazaniem ilości kryptowalut w obrocie, wysokością pobieranej prowizji, walutami fiat i stablecoinami.

Tabela 2. Najlepsze giełdy kryptowalut w 2022 roku

Nazwa	Ilość kryptowalut	Prowizja maker/taker (w %)	Waluty FIAT	Stablecoiny (kryptowaluty, które nie są podatne na wahania kursu lub ich zmienność cenowa jest minimalna)
Binance	393	0,1/0,1	EUR, GBP, AUD, BRL, NGN, RUB, TRY, UAH, ZAR	tak
Kraken	197	0,16/0,26	EUR, USD, GBP, CAD, CHF, JPY	tak
Zonda	54	0,3/0,43	PLN, EUR, USD, GBP	tak
Coinbase	209	0,4/0,6	EUR, USD, GBP, AUD, CAD, CHF, JPY	tak
Crypto.com	222	0,4/0,4	brak	tak
Huobi	578	0,2/0,2	brak	tak

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z platform opisanych w tabeli.

Pierwszą ze wskazanych w tabeli platform jest Binance – giełda kryptowalut z siedzibą na Kajmanach, założona w 2017 roku. Platforma posiada bardzo duży wybór kryptowalut (393) oraz kontraktów i opcji na kryptowaluty. Stosuje również niskie prowizje transakcyjne i oferuje dodatkową możliwość obniżenia prowizji poprzez korzystanie z tokenów Binance Coin (BNB). Jest to również platforma o wysokim poziomie bezpieczeństwa. Kolejną platformą to Kraken, którą charakteryzuje długi staż działalności (od 2011 roku), wysoki poziom bezpieczeństwa oraz możliwość zawierania transakcji z dźwignią. Do wad tej kryptogięłdy należy dość wąska oferta kryptowalut. Kolejną z wymienionych platform jest Zonda (dawniej BitBay) – największa i najlepsza polska giełda kryptowalut, która oferuje zawieranie transakcji rozliczanych w PLN, niskie prowizje na transakcjach krypto-krypto oraz wypłaty środków z giełdy w polskiej walucie – przelewem bankowym lub w bankomacie za pomocą kodu SMS. Do głównych wad tej platformy należy mały wybór kryptowalut i niska płynność handlu w parach krypto-krypto. Kolejną platformę (Coinbase) charakteryzuje długi staż działalności (2012 r.) i wysoki poziom bezpieczeństwa. Do jej wad należą natomiast wysokie prowizje transakcyjne dla użytkowników z niskimi obrotami i relatywnie mały wybór kryptowalut. Giełda Crypto.com oferuje atrakcyjne prowizje dla aktywnych inwestorów oraz dostępność kontraktów na kryptowaluty. Na giełdzie tej do płatności w kryptowalutach wykorzystywana jest karta Crypto.com Visa Card. Istnieje również możliwość obniżenia prowizji poprzez korzystanie z tokenów Crypto.com coin (CRO). Huobi oferuje z kolei bardzo duży wybór kryptowalut oraz atrakcyjne prowizje transakcyjne. Istnieje tu możliwość obniżenia prowizji poprzez korzystanie z tokenów Huobi (HT). Do głównych jej wad należy jednak brak wpłat i wypłat w walutach fiat. Należy pamiętać, że giełdy kryptowalut, podobnie jak same kryptowaluty, nie zawsze są stabilne. Do ich największych i najczęściej wymienianych wad należą: brak stabilności rynku – czasem większy niż w przypadku innych giełd, a już na pewno „bezpieczniejszych” papierów

wartościowych, takich jak obligacje; wahania cen – w ciągu kilku godzin można zarówno zyskać, jak i stracić znaczną część zainwestowanych pieniędzy; podatność na spekulacje – rynek ten jest niezwykle wrażliwy, tym samym bardzo niestabilny (Najlepszekonto.pl, 2022).

W ostatniej części artykułu zebrane zostały i omówione najważniejsze szanse i zagrożenia związane z dalszym rozwojem rynku kryptowalut.

V. Analiza SWOT kryptowalut

Zwolennicy kryptowalut uważają je za pieniądze i aktywa przyszłości oraz uosobienie wolności i niezależności. Bitcoina, czyli najstarszą i najważniejszą wirtualną walutę, postrzegają jako magazyn wartości, a nawet „cyfrowe złoto”. Kryptowaluty są dla nich dobrym narzędziem inwestycyjnym, niepozbawionym jednak ryzyka. Natomiast przeciwnicy kryptowalut widzą w nich głównie zabawki dla spekulantów, bezwartościowe i bezużyteczne aktywa, a nawet piramidy finansowe. Uważają, że nie będą one walutą, dopóki ich zmienność nie spadnie. W tabeli 3 przedstawiono główne mocne i słabe strony inwestowania w kryptowaluty oraz szanse i zagrożenia, jakie stają przed tego rodzaju inwestycjami, które określono w wyniku przeprowadzonej analizy SWOT (Machaczka, 2001, s. 85–119).

Tabela 3. Kryptowaluty jako element systemu pieniężnego

Mocne strony	Słabe strony
nie ma jednego nadzorca czy właściciela, który mógłby czerpać z tego rentę monopolową	zmienność cen (dzienna a nawet godzinna)
anonimowość	ataki hakerskie
wygoda i szybkość obsługi wynikająca z braku wymogu centralnego rejestru czy instytucji	niski poziom akceptacji
neutralność względem systemu finansowego danego państwa	urządzenia kopiujące kryptowaluty pobierają duże ilości energii
Szanse	Zagrożenia
internacjonalizacja i globalizacja wymiany handlowej	manipulacja na rynku
wysokie zwroty; wzrost obrotów w segmencie e-commerce	przestępstwa finansowe
uregulowanie prawodawstwa UE	niestabilność finansowa
aktywa deflacyjne (zabezpieczenie przed inflacją)	negatywny wpływ na środowisko naturalne

Źródło: opracowanie własne na podstawie wykazu literatury przedmiotu.

Do głównych mocnych stron kryptowalut należą m.in.: brak nadzorca (może to być również ich słabą stroną), anonimowość, wygoda i szybkość obsługi oraz neutralność względem systemu finansowego danego państwa. W przypadku rynku kryptowalut nie istnieje organ centralny, który zarządza walutą lub łańcuchem bloków. Zamiast tego waluta cyfrowa musi być utrzymywana przez sieć rozproszonych komputerów, a ta sieć powinna być otwarta dla wszystkich. Brakuje

jakichkolwiek pośredników, a transakcje pomiędzy użytkownikami z całego świata są dokonywane w prosty i szybki sposób (Marszałek, 2019, s. 120). Wszystkie transakcje były do 2022 roku domyślnie prywatne, w *blockchainie* zaś nie były przechowywane żadne adresy ani inne prywatne informacje. Jednak w marcu 2022 roku Komisja Europejska przegłosowała kontrowersyjny projekt dotyczący prywatności portfeli kryptowalutowych. Regulator chce, aby kantory i giełdy wiedziały, kto jest właścicielem portfela, na który wysyłają środki (PE, 2022).

Do szans dalszego rozwoju kryptowalut należą m.in.: internacjonalizacja i globalizacja wymiany handlowej i przepływów pieniężnych, wysokie zwroty, wzrost obrotów w segmencie e-commerce, uregulowanie prawodawstwa UE, zabezpieczenie przed inflacją. Postępująca globalizacja gospodarki światowej oraz zwiększająca się ilość stref wolnego handlu wraz z uproszczeniem procesów wymiany handlowej są czynnikami, które sprzyjają możliwości szybkiej realizacji kontraktów handlowych. Zapotrzebowanie na szybki, tani i funkcjonalny system transakcyjny wciąż wzrasta. Zastosowanie rozliczeń w kryptowalutach może być szczególnie korzystne dla przedsiębiorców, którzy dokonują wielu płatności do różnych krajów świata. Dla zakupów dokonywanych przez internet naturalnym jest wykonywanie płatności poprzez kanały elektroniczne (Dopierała i Borodo, 2014, s. 7). Organy Unii Europejskiej pracują nad nowymi przepisami, które mają zwiększyć potencjał kryptowalut i ograniczyć związane z nimi zagrożenia (np. rozporządzenie w sprawie rynków kryptoaktywów – MiCA). Eurodeputowani przejrzeni i wprowadzili zmiany do projektu przygotowanego przez Komisję Europejską, a w marcu 2022 r. podjęli decyzję o rozpoczęciu negocjacji nad ostatecznym kształtem tych przepisów z krajami UE w Radzie. Aby zachęcić do rozwoju i stosowania tych technologii, nowe przepisy mają zapewnić pewność prawną, wspieranie innowacji, ochronę konsumentów i inwestorów oraz stabilność finansową. W przepisach znalazły się również zapisy o przejrzystości, ujawnianiu informacji, autoryzacji i nadzorze nad transakcjami. Posłowie zwrócili się również do Komisji Europejskiej o przygotowanie nowych przepisów, które pozwolą włączyć do systemu klasyfikacji zrównoważonej działalności wszystkie działania związane z kopaniem kryptowalut, które w znacznym stopniu przyczyniają się do zmian klimatu (PE, 2022). Równie ważne jest, że bitcoin jest zasadniczo aktywem deflacyjnym, dlatego obywatele krajów o niestabilnych walutach fiducjarnych coraz częściej używają go jako magazynu wartości w celu ochrony przed hiperinflacją i rosnącymi kosztami towarów i usług użytku codziennego (Binance, 2022). W USA ponad 40% posiadaczy „coinów” uważa, że są one zabezpieczeniem przed inflacją. W przeciwieństwie do waluty fiat, kryptowalutami nie można manipulować w tym samym stopniu, poprzez zmianę stóp procentowych i zwiększone dodrukowywanie pieniędzy. Przykładowo, ilość wspomnianego bitcoina w obiegu jest ograniczona do 21 milionów BTC (Sieroń, 2013, s. 36).

Z inwestowaniem w kryptowaluty wiążą się nie tylko potencjalnie duże szanse na wysoki zwrot z inwestycji, lecz także ryzyko utraty środków i inne zagrożenia. Do słabych stron kryptowalut należą m.in.: zmienność cen, niski stopień akceptacji, ataki hakerskie i pobieranie dużej ilości energii przez urządzenia kopiące kryptowaluty. Kryptowaluty tworzą nowy i emocjonujący rynek, jednak charakteryzują się także dużą zmiennością. Rynek kryptowalut zawsze cechował się dużą zmiennością, a inwazja Rosji na Ukrainę przyniosła jeszcze większe wahania na giełdach. W segmencie kryptowalut szansa szybkiej utraty pieniędzy jest bardzo duża. W znacznej mierze wynika z samego zachowania użytkowników, którzy albo inwestują nierozważnie, albo korzystają ze stron o wątpliwym poziomie zabezpieczeń. Zdarza się też, że oszustwo dotyczy renomowanej

platformy, która do tej pory opierała się przestępcom. Dobrym przykładem jest przypadek giełdy kryptowalut Binance. Przez lata wydawało się, że jej zabezpieczenia stoją na bardzo wysokim poziomie, jednak w maju 2019 r. zostało to boleśnie zweryfikowane. Hakerzy wykradli wtedy 7000 bitcoinów o wartości 40 mln USD. Dzięki dużej transparentności i dokładnemu opisowi ataku, a także powołaniu odpowiedniego funduszu, z którego wypłacono odszkodowania, giełda nie utraciła zaufania użytkowników (PAP i KM, 2019). Pomimo że w ciągu ostatnich lat odnotowuje się duże zainteresowanie kryptowalutami oraz akceptację przez znaczące przedsiębiorstwa, jak np. Microsoft czy PayPal, to świadomość ich jest wciąż nieporównywalnie niższa niż innych środków wymiany, takich, jak chociażby pieniądź bezgotówkowy. Niechęć ludzi do kryptowalut wywołuje również skomplikowany, niezrozumiały dla wszystkich mechanizm działania tego rynku. Waluty cyfrowe wciąż znajdują się w fazie rozwoju i trzeba się liczyć z możliwymi zawirowaniami na ich rynku, takimi jak spora niestabilność cen. Kolejną słabą stroną kryptowalut jest ilość energii zużywana do ich wydobycia. W przypadku waluty cyfrowej, takiej jak bitcoin, podaż kryptowaluty spada, przez co wydobywanie nowych jednostek jest coraz trudniejsze i bardziej energochłonne (wymaga coraz większej mocy obliczeniowej). Jak wynika z analizy De Nederlandsche Bank (Bełdowicz, 2022), pojedyncza transakcja bitcoina generuje emisję dwutlenku węgla równą emisjom przeciętnej rodziny przez trzy tygodnie. Do zagrożeń dalszego rozwoju rynku kryptowalut należą m.in.: manipulacja na rynku, przestępstwa finansowe, niestabilność finansowa czy dalszy negatywny wpływ na środowisko. Manipulacja rynkowa to próba wywarcia sztucznego wpływu na cenę aktywów lub zachowanie rynków (Stradomska, 2019, s. 229). Manipulacja rynkowa zwiększa zmienność na rynku kryptowalut, przez co wydaje się on chaotyczny i niebezpieczny dla nowych inwestorów. Osoby dysponujące bardzo dużym kapitałem (tzw. wieloryby, rekiny, „grubasy”), dzięki posiadaniu dużych ilości kryptowalut mogą manipulować cenami na dwa sposoby (Binance, 2021). Mogą sprzedawać np. bitcoina poniżej ceny rynkowej, co ze względu na dużą podaż wpływa na ogólną cenę bitcoina i powoduje spadki. To z kolei prowadzi do paniki na rynku i dalszych spadków i może wywołać reakcję łańcuchową. Mogą również wywoływać presję kupna, czyli zgłosić zlecenia kupna po cenach wyższych niż aktualne. To wszystko prowadzi do podniesienia ogólnej ceny bitcoina. W ten sposób wieloryby mogą np. stymulować rynek do pokonania punktu oporu, co może wpływać na nastroje inwestorów. Na korzyść kryptowaluty przemawiają działania dużych inwestorów. Przykładowo, w momencie gdy Elon Musk zaczął wypowiadać się pozytywnie w mediach społecznościowych o Dogecoin, czyli kryptowalucie stworzonej dla żartu, jej wartość nagle zaczęła diametralnie wzrastać. Bardzo często wystarczy jedna sugestia czy większy zakup danej kryptowaluty przez znaną osobę, by jej wartość wystrzeliła w górę. Manipulacje cenami mają zazwyczaj charakter lokalny, krótkoterminowy (Machniewski, 2022). Kolejnym zagrożeniem są przestępstwa finansowe. Szkodliwym podmiotom nie brakuje technik wyciągania funduszy od niczego niepodejrzewających użytkowników kryptowalut. Potencjalny inwestor musi stale zachowywać czujność i być świadomym programów stosowanych przez oszustów. Akronim *DYOR* – *Do Your Own Research* – jest często powtarzany w przestrzeni kryptowalutowej i to z bardzo ważnego powodu, ponieważ inwestując nigdy nie należy kierować się wskazówkami osób, które gwarantują kryptowaluty lub tokeny do zakupu. Praktykę phishingu¹³ zaznają nawet nowicjusze w przestrze-

¹³ Metoda oszustwa, w której przestępca podszywa się pod inną osobę lub instytucję w celu wyludzenia poufnych informacji.

ni kryptowalutowej. Zazwyczaj wiąże się ona z oszustwem, w którym haker podszywa się pod osobę lub firmę w celu wydobycia danych osobowych od ofiar. Przykładem tego typu oszustwa może być sytuacja z sierpnia 2021 r., kiedy haker przejął tokeny o wartości ok. 600 mln USD i co niezaskakujące – postanowił je zwrócić. Władze platformy zaoferowały mu nawet 500 tys. USD za ten „dobry uczynek” oraz stanowisko dyrektora ds. bezpieczeństwa. Innym przykładem oszustwa było wprowadzenie OneCoina. To typowy schemat Ponziego promowany przez bułgarską firmę OneCoin Ltd. Stworzono fałszywy token OneCoin, który mógł być kupowany i sprzedawany wyłącznie na wewnętrznej giełdzie, stworzonej przez jego autorów (Kotowski, 2022). W pewnym momencie giełdę zamknięto, tłumacząc to pracami konserwacyjnymi, a środki wytransferowano. Do marca 2016 r. w token na nieistniejącym *blockchainie* zainwestowano ponad 4 mld USD.

Na koniec należy również zwrócić uwagę, że nie wszystkie organy państwowe są dostosowane do jednoznacznego zakwalifikowania kryptowalut w obecnych regulacjach prawno-podatkowych. Interpretacje izb skarbowych nie zawsze są zgodne, co wywołuje niepewność wśród ich użytkowników, a zainteresowanie kryptowalutami wciąż rośnie (Przyłuska-Schmitt, 2021, s. 128).

VI. Podsumowanie

Rynek kryptowalut ma wiele mocnych i słabych stron – od możliwości generowania niedostępnych na żadnym innym rynku wysokich stop zwrotu, po jeszcze większe straty. Presja podażowa wynikająca ze zmiany sytuacji ekonomicznej (rosnące stopy procentowe, inflacja) i geopolitycznej (wojna w Ukrainie, kryzys między USA a Chinami) może wskazywać, że rynek kryptowalut będzie wciąż obciążony niepewnością inwestorów. W 2022 roku zauważalne stały się ograniczanie przez inwestorów ryzyka i próby alokowania przez nich środków w bezpieczniejsze aktywa, do których zalicza się gotówkę, obligacje, złoto, czy dolara. Inwestycje w kryptowaluty (podobnie jak w akcje) uważane jest za niebezpieczne. Oba te rynki w ostatnich miesiącach realizują zauważalną deprecjację. Kryptowaluty próbują odrabiać potężne straty w miarę jak skłonność inwestorów do podejmowania ryzyka zaczyna się zwiększać. W przypadku inwestowania w kryptowaluty najrozsądniej jest jednak zastosować podejście, na które decyduje się wielu zarówno początkujących, jak i zaawansowanych inwestorów, czyli inwestować w kryptowaluty tylko tyle, ile można stracić. Kryptowaluty najlepiej jest potraktować jako uzupełnienie portfela inwestycyjnego, a nie zastępstwo dla tradycyjnych instrumentów finansowych, takich jak akcje czy obligacje.

Bibliografia

- Augustyn, D. (2022, 15 kwietnia). *Jak działa giełda kryptowalut?* Pozyskano z: <https://www.fxmag.pl/arttykul/jak-dziala-gielda-kryptowalut> (21.07.2022).
- Bełdowicz, A. (2022). *Bitcoin. Jedna transakcja truje tyle, co cała rodzina przez 3 tygodnie.* Pozyskano z: <https://klimat.rp.pl/emisje/art19305201-bitcoin-jedna-transakcja-truje-tyle-co-cala-rodzina-przez-3-tygodnie> (18.07.2022).
- Binance. (2021, 19 października). *Na Czym Polega Manipulacja Rynkowa w Branży Kryptowalut?* Pozyskano z: <https://www.binance.com/pl/blog/fiat/na-czym-polega-manipulacja-rynkowa-w-bran%C5%BCy-kryptowalut-421499824684902912> (7.08.2022).

- Binance. (2022, 3 lutego). *Kryptowaluty i Inflacja: Wszystko, Co Musisz Wiedzieć*. Pozyskano z: <https://www.binance.com/pl/blog/fiat/kryptowaluty-i-inflacja-wszystko-co-musisz-wiedzie%C4%87-421499824684902682> (4.08.2022).
- Dopierała, Ł. i Borodo, A. (2014). Znaczenie waluty kryptograficznej bitcoin jako środka wymiany. *Contemporary Economy Electronic Scientific Journal*, 5(2).
- FXMAG. (2022, 8 kwietnia). *Dlaczego kryptowaluty najlepiej przechowywać na giełdzie kryptowalut?* Pozyskano z: <https://www.fxmag.pl/artykul/dlaczego-kryptowaluty-najlepiej-przechowywac-na-gieldzie-kryptowalut> (30.07.2022).
- Gajdek, S. (2018). *Bitcoin as an example of cryptocurrency – current state and perspectives*. *Annals of Marketing Management & Economics*, 4(2). <https://doi.org/10.22630/AMME.2018.4.2.16>.
<https://coinmarketcap.com/pl/> (12.07.2022).
<https://e-kursy-walut.pl/kurs-binance-coin/> (9.08.2022).
<https://e-kursy-walut.pl/kurs-cardano/> (9.08.2022).
<https://e-kursy-walut.pl/kurs-tether/> (9.08.2022).
<https://ethereum.org/pl/whitepaper/> (26.07.2022).
<https://wsjp.pl/haslo/podglad/101062/kryptowaluta> (19.07.2022).
<https://www.binance.com/pl/bnb> (18.07.2022).
- INNPoland. (2022, 15 kwietnia). *Czy bitcoinem da się po prostu zapłacić za zakupy? Oto gdzie akceptują płatności w krypto*. Pozyskano z: <https://innpoland.pl/178624,gdzie-mozna-placic-w-btc> (18.07.2022).
- Jajuga, K. i Jajuga, T. (2006). *Inwestycje*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kołodziejczyk, H. (2020). Stablecoin – the Stable Cryptocurrency. *Studia BAS*, 3(63). <https://doi.org/10.31268/StudiaBAS.2020.26>.
- Kopańko, K. i Kozłowski, M. (2014). *Bitcoin. Złoto XXI wieku*. Gliwice: Helion.
- Kotowski, A. (2022). *Największe oszustwa i ataki hakerskie na rynku kryptowalut. Rekordziści ukradli 4 mld dol.* Pozyskano z: <https://www.komputerswiat.pl/artykuly/redakcyjne/najwieksze-oszustwa-i-ataki-hakerskie-na-ryнку-kryptowalut-rekordzisci-ukradli-4-mld/49gbth2> (dostęp: 18.07.2022).
- Machaczka, J. (2001). *Podstawy zarządzania*. Kraków: Akademia Ekonomiczna w Krakowie.
- Machniewski, Sz. (2022, 5 sierpnia). *Od czego zależą wahania na rynku kryptowalut?* Pozyskano z: <https://www.money.pl/pieniadze/od-czego-zaleza-wahania-na-ryнку-kryptowalut-6798057046580192a.html> (9.08.2022).
- Markowski, K. (2019). Kryptowaluty. Powstanie – typologia – charakterystyka. *Civitas et Lex*, 3(23). <https://doi.org/10.31648/cetl.4416>.
- Marszałek, P. (2019). Kryptowaluty – pojęcie, cechy, kontrowersje. *Studia BAS*, 1(57). <https://doi.org/10.31268/StudiaBAS.2019.06>.
- Miciuła, I. i Kazojć, K. (2019). The Global Development of Cryptocurrencies. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 2(63).
- Mincewicz, W. (2021). Kryptowaluty jako obiekt badań w naukach społecznych – obszary empirycznej eksploracji. *Studia Politologiczne*, 59. <https://doi.org/10.33896/SPolit.2021.59.8>.
- Najlepszekonto.pl. (2022). *Ranking giełd kryptowalut – sierpień 2022 r.* Pozyskano z: <https://www.najlepszekonto.pl/ranking-gield-kryptowalut> (5.08.2022).
- Nakamoto, S. (2008). *Bitcoin: A peer-to-peer Electronic Cash System*. Pozyskano z: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf> (30.07.2022).

- PAP. i KM. (2019, 8 maja). *Z giełdy kryptowalutowej skradziono ok. 40 mln dol. w bitcoinach*. Pozyskano z: <https://www.wnp.pl/tech/z-gieldy-kryptowalutowej-skradziono-ok-40-mln-dol-w-bitcoinach,345171.html> (29.07.2022).
- PE. (2022, 1 kwietnia). *Zagrożenia związane z kryptowalutami i korzyści z prawodawstwa UE*. Pozyskano z: <https://www.europarl.europa.eu/news/pl/headlines/economy/20220324STO26154/zagrozenia-zwiazane-z-kryptowalutami-i-korzysci-z-prawodawstwa-ue> (18.07.2022).
- Piech, K. (2016). *Leksykon pojęć na temat technologii blockchain i kryptowalut*. Pozyskano z: https://mc.gov.pl/files/leksykon_pojec_na_temat_tehnologii_blockchain_i_kryptowalut.pdf (15.06.2022).
- Pietruczuk, G. (2022). *Najlepsze kryptowaluty 2022*. Pozyskano z: <https://financer.com/pl/blog/najlepsze-kryptowaluty/> (3.08.2022).
- Przyłuska-Schmitt, J. (2021). Bitcoin – zagadnienia prawno-podatkowe. *Przegląd Prawno-Ekonomiczny*, (4). <https://doi.org/10.31743/ppe.12731>.
- Sieroń, A. (2013). Czym jest Bitcoin? *Ekonomia – Wrocław Economic Review*, 19/4.
- Srokosz, W. (2015). Kryptowaluty – nowy kierunek badań. *Przegląd Prawa i Administracji c/2*. Wrocław.
- Stradomska, M. (2019). Kryptowaluty jako zagrożenie dla systemu jednostki – analiza prawno-psychologiczna. *Przegląd Prawno-Ekonomiczny*, (47). Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II.
- Szpringer, W. (2019). *Fintech i blockchain – kierunki rozwoju gospodarki cyfrowej. „Innowacje i nowe technologie w finansach” Studia Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu*, 1(57).
- Szymczyk, A. i Pęczek, G. (red.). (2019). Przestrzeń. *Ekonomia. Społeczeństwo. Czasopismo Naukowe Sopotckiej Szkoły Wyższej*, (16).
- Walewski, J. (2022). *Rok 2022 zmienił kryptowaluty. Stablecoiny zyskują na znaczeniu na rzecz DeFi*. Pozyskano z: <https://bitcoin.pl/zmiany-rynku-w-2022-roku> (30.07.2022).
- www.ethereum.org.pl (26.07.2022).
- www.binance.com (18.07.2022).
- www.coinmarketcap.com.pl (12.07.2022).
- www.e-kursy-walut.pl (8.08.2022).
- www.wsjp.pl/haslo/podglad/101062/kryptowaluta (19.07.2022).

Paweł Czaplicki*

Tokenizacja obligacji – uwagi na tle art. 8 ust. 2 ustawy z dnia 15 stycznia 2015 r. o obligacjach

Spis treści

- I. Wprowadzenie
- II. Czym jest tokenizacja?
- III. Prawne aspekty tokenizacji obligacji w Polsce
- IV. Postulaty *de lege ferenda* dotyczące tokenizacji obligacji
- V. Podsumowanie

Streszczenie

W artykule omówiono problematykę tokenizacji obligacji w Polsce. Przedstawiono również postulaty *de lege ferenda* dotyczące realizacji tego procesu w polskich warunkach prawnych. W artykule zastosowano metodę dogmatyczno-prawną. Kluczowym problemem badawczym postawionym w artykule była odpowiedź na pytanie, czy tokenizacja obligacji w Polsce jest możliwa. Zgodnie z hipotezą postawioną przez Autora przepisy prawa, obowiązujące w tym zakresie, uniemożliwiają w obecnie tokenizację obligacji w Polsce.

Słowa kluczowe: obligacje; tokenizacja; rejestry scentralizowane; rejestry rozproszone; *blockchain*.

JEL: K22

I. Wprowadzenie

Zjawisko tokenizacji w obrocie gospodarczym zyskuje coraz większą popularność. Pierwotnie było ono ściśle związane z rynkiem walut cyfrowych. W ostatnich latach coraz częściej mówi się o tokenizacji także innych aktywów, w tym papierów wartościowych. Z tokenizacją wiąże się bowiem wiele zalet, które ułatwiają obrót aktywami na rynkach finansowych w środowisku elektronicznym, a jednocześnie podnoszą jego poziom bezpieczeństwa. W artykule podjęto analizę regulacji prawnych pod kątem możliwości tokenizacji obligacji w Polsce. Dla obligacji, jako jednego z najważniejszych papierów wartościowych na rynku, tokenizacja mogłaby bowiem stanowić nowe otwarcie i rozwiązać liczne problemy pojawiające się w tym sektorze w ostatnich latach.

* Doktor; asystent w Katedrze Prawa Handlowego na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku; radca prawny; e-mail: p.czaplicki@uwb.edu.pl. ORCID: 0000-0002-9782-7252.

Edition of that article was financed under Agreement Nr RCN/SP/0326/2021/1 with funds from the Ministry of Education and Science, allocated to the "Rozwoj czasopism naukowych" programme.

II. Czym jest tokenizacja?

Tokenizacja nie została do tej pory zdefiniowana w polskim systemie prawa. W związku z tym, w ramach rozważań przeprowadzonych na potrzeby niniejszego artykułu oparto się na definicjach zaproponowanych w doktrynie. Generalnie wskazuje się, że tokenizacja to proces przydzielenia cyfrowej reprezentacji rzeczywistym aktywom w rozproszonej księdze rachunkowej (*blockchainie*) (Czarnecki, 2019, s. 2). W ramach tego procesu powstają tokeny, które stanowią właśnie odzwierciedlenie cyfrowej reprezentacji rzeczywistych aktywów. Tokeny po stworzeniu w systemie teleinformatycznym są następnie oferowane publicznie w drodze ICO (*Initial Coin Offering* – odpowiednik pierwszej oferty publicznej) (Klöhn, Parhofer i Resas, 2018, s. 1–42). W pierwszej fazie tokeny przydzielane są twórcom i stronom, które świadczą usługi dla sieci. Natomiast w drugiej – tokeny oferowane są odbiorcom docelowym, po wcześniej ustalonej cenie (Dhillon, Metcalf i Hooper, 2018, s. 113). W piśmiennictwie wskazuje się również, że tokeny należy postrzegać jako jednostkę rozliczeniową wygenerowaną w *blockchainie* (Szostek, 2018, s. 129). Podkreślenia wymaga również, że tokeny mogą być wydawane zarówno bezpośrednio przez przedsiębiorców, jak i instytucje pośredniczące w obrocie na rynkach finansowych (Grzybkowski i Bentyn, 2021, s. 277–278). W literaturze przedmiotu jako największe zalety zastosowania technologii *blockchain*, w tym wykorzystania jej do procesów tokenizacji aktywów, wymienia się spodziewany wzrost wydajności, w tym poprawy gospodarowania kosztami i rozliczeniami, dzięki automatyzacji procesów. Wskazuje się również, że skróceniu powinno podlegać tempo transakcji. Podkreśla się także to, że właściwości *blockchain* zapewniają poprawę przejrzystości i płynności, co bezpośrednio przekłada się na wzrost zaufania użytkowników systemu do rynków finansowych (Czarnecki, 2019, s. 2). Nie wolno jednak pomijać faktu, że o ile system rejestrów rozproszonych sam w sobie zapewnia określone mechanizmy zabezpieczające jego użytkowników, w tym inwestorów, o tyle sposoby jego wykorzystywania w praktyce mogą prowadzić do zachowań narażających środki zainwestowane przez inwestorów na rynkach kryptoaktywów. Zasadnicze rodzaje ryzyka, z którymi może wiązać się emisja i obrót kryptoaktywami w ramach technologii rejestrów rozproszonych, to m.in.: możliwość upadku giełd uczestniczących w procesach obrotu nimi (wskazać można choćby przykład upadku giełdy FTX) (Kozieł, 2022, s. 1), podatność na manipulacje rynkowe ich cenami (przykład kryptowaluty Dogecoin) (Rosik, 2021, s. 1) oraz niedoregulowanie kwestii nadzoru nad rynkami kryptoaktywów. Wskazane powyżej nieuczciwe praktyki rynkowe i brak ścisłego nadzoru mogą niewątpliwie wpływać negatywnie na poziom wiarygodności całego rynku kryptoaktywów, w tym aktywów występujących na nim w postaci tokenów.

Należy również wskazać, że intensywne prace nad uregulowaniem ram prawnych rynków kryptoaktywów, w tym procesów związanych z tokenizacją, trwają na szczeblu unijnym. Prace podejmowane są m.in. w celu opracowania unijnych ram umożliwiających funkcjonowanie rynków kryptoaktywów oraz tokenizację tradycyjnych aktywów finansowych, jak również szersze wykorzystanie systemów rejestrów rozproszonych w sektorze usług finansowych. W ramach prac postuluje się również objęcie obecną definicją „instrumentów finansowych” – instrumentów finansowych opartych na technologii rejestrów rozproszonych¹. W ramach procesów legislacyjnych na

¹ Wniosek ws. Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie rynków kryptoaktywów i zmieniającego dyrektywę (UE) 2019/1937, s. 2. Pozyskano: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:f69f89bb-fe54-11ea-b44f-01aa75ed71a1.0014.02/DOC_1&format=PDF (26.01.2023).

szczeblu unijnym opracowano i wdrożono regulacje dotyczące utworzenia systemu pilotażowego na potrzeby infrastruktur rynkowych opartego na technologii rejestrów rozproszonych w odniesieniu do tych instrumentów. Oczekiwaniem unijnego ustawodawcy w tym zakresie jest by „tokenizacja” instrumentów finansowych, rozumiana jako cyfrowe odzwierciedlenie instrumentów finansowych w rozproszonych rejestrach lub emisja tradycyjnych klas aktywów w formie tokenów w celu umożliwienia ich emisji, przechowywania i przenoszenia w rozproszonym rejestrze, otworzyła nowe możliwości poprawy efektywności w procesie obrotu i rozliczeń posttransakcyjnych².

W kontekście poruszanej w artykule problematyki bardzo istotnym zagadnieniem jest podział tokenów na *utility tokens* oraz *security tokens*. Pierwsze z nich stanowią środek płatniczy za produkty i usługi, a tym samym zapewniają do nich dostęp. Natomiast *security tokens* to tokeny odzwierciedlające stan praw, kruszców czy innych instrumentów finansowych oraz inwestycyjnych (Szostek, 2019, s. 130). *Security tokens* mogą więc stanowić także swoistą emanację praw przysługujących w przedsiębiorstwach, w tym różnego rodzaju praw udziałowych i innych. Jak słusznie wskazuje się w piśmiennictwie, przy tym podejściu tokenizacja aktywów polega na tworzeniu cyfrowych tokenów reprezentujących aktywa rzeczywiste, emitowanych z użyciem technologii *blockchain* (Czarnecki, 2019, s. 2). W związku z tym, z technologicznego i prawnego punktu widzenia token umiejscowiony w *blockchainie*, odzwierciedlający prawa przysługujące obligatariuszowi z obligacji, stanowiłby „stokenizowaną” obligację.

III. Prawne aspekty tokenizacji obligacji w Polsce

Jak już wskazano powyżej, proces tokenizacji technologicznie opiera się na systemie rejestrów rozproszonych. W związku z tym rodzi się zasadnicze pytanie, czy w polskim systemie prawa dopuszczalne jest wyemitowanie i zarejestrowanie obligacji w formie elektronicznego tokenu.

W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę, że obligacje już od wielu lat mogą występować w obrocie gospodarczym w Polsce w formie zdematerializowanej, tj. formie cyfrowego zapisu na rachunku papierów wartościowych. Natomiast od 1 lipca 2019 r. dematerializacja obligacji stała się obowiązkiem³. Jak stanowi bowiem znowelizowany art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 15 stycznia 2015 r. o obligacjach⁴, obligacje nie mogą mieć formy dokumentu. W związku z tym, należy stwierdzić, że emisja obligacji w formie elektronicznego zapisu jest jak najbardziej możliwa. Pod tym względem nie ma przeszkód, aby współcześnie emitowane w Polsce obligacje przyjmowały postać elektronicznego (zdematerializowanego) tokenu.

Problematyczne okazują się natomiast regulacje przewidziane w art. 8 ust. 2 ustawy o obligacjach. Zgodnie z ich treścią obligacje podlegają zarejestrowaniu w depozycie papierów wartościowych prowadzonym zgodnie z przepisami ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi⁵. Nie ma zatem możliwości wyemitowania obligacji bez rejestracji ich w depozycie papierów wartościowych, który jest prowadzony przez Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych. Depozyt papierów wartościowych jest rejestrem scentralizowanym, podlegającym

² Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/858 z dnia 30 maja 2022 r. w sprawie systemu pilotażowego na potrzeby infrastruktur rynkowych opartych na technologii rozproszonego rejestru, a także zmiany rozporządzeń (UE) nr 600/2014 i (UE) nr 909/2014 oraz dyrektywy 2014/65/UE. Pozyskano: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R0858&from=PL> (26.01.2023).

³ Ustawa z dnia 9.11.2018 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem nadzoru nad rynkiem finansowym oraz ochrony inwestorów na tym rynku (Dz. U. 2018 poz. 2243 ze zm.).

⁴ Ustawa z dnia 15.01.2015 r. o obligacjach (t.j.: Dz. U. 2022 poz. 454 ze zm.).

⁵ Ustawa z dnia 29.07.2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (t.j.: Dz. U. 2022 poz. 1500).

nadzorowi ze strony Komisji Nadzoru Finansowego. Tym samym, kłóci się to z podstawowym założeniem tokenizacji papierów wartościowych, zgodnie z którym tokeny muszą funkcjonować w ramach systemu rejestrów rozproszonych (*blockchain*). W związku z tym należy jednoznacznie stwierdzić, że tokenizacja obligacji w obecnym stanie prawnym i faktycznym nie jest w Polsce możliwa (Czarnecki, 2019, s. 34).

Celem ustawodawcy przy wprowadzaniu powyższych regulacji było zwiększenie transparentności emisji dłużnych papierów wartościowych. Zdaniem ustawodawcy za przyjęciem projektowanej zmiany przemawiało także większe bezpieczeństwo i elastyczność dla inwestorów. W uzasadnieniu do projektu ustawy nowelizującej podkreślano również, że system rejestracji prowadzony przez Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych jest systemem najbezpieczniejszym. Ewidencja jest nadzorowana przez Komisję Nadzoru Finansowego oraz przez spółkę Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A. Rejestracja w tym systemie wszystkich niepublicznych papierów dłużnych doprowadzi do tego, że rejestrować je będą jedynie podmioty najlepiej przygotowane do tego zadania, czyli domy maklerskie i banki posiadające zezwolenie na prowadzenie rachunków papierów wartościowych i będące uczestnikami Krajowego Depozytu Papierów Wartościowych, a nie – jak dotychczas – także podmioty, które nie są uprawnione do prowadzenia rachunków papierów wartościowych⁶. Argumentacja ustawodawcy znalazła zwolenników także w doktrynie prawa. W literaturze wskazuje się bowiem, że obowiązkowa dematerializacja obligacji może wpłynąć na zwiększenie bezpieczeństwa obrotu. Eliminuje ona również ryzyko związane ze zgubieniem, zniszczeniem czy też sfalszowaniem dokumentu obligacji, a ponadto zarejestrowanie obligacji w depozycie papierów wartościowych, a następnie na rachunkach papierów wartościowych pozwala na jednoznaczne ustalenie uprawnionych obligatariuszy (Famirski, 2019, s. 39).

Powyższe argumenty należy uznać za trafne w tym względzie, że dematerializacja obligacji była wobec postępującej elektronizacji obrotu na rynkach finansowych krokiem słusznym, a wręcz koniecznym. Potrzebę poprawy bezpieczeństwa inwestorów na rynku obligacji również należy uznać za uzasadnioną. Błędny natomiast był sposób osiągnięcia drugiego z celów. Ustawodawca, próbując zrealizować swoje założenia, wprowadził obowiązek rejestracji emitowanych obligacji w ramach scentralizowanego systemu depozytu papierów wartościowych. W konsekwencji, uniemożliwił on podmiotom obrotu gospodarczego skorzystanie z najnowocześniejszych rozwiązań technicznych, polegających na wdrożeniu emitowanych przez nich obligacji do systemu rejestrów rozproszonych. Tym samym, ustawodawca chcąc wykonać krok do przodu w rozwoju polskiego rynku obligacji, skutecznie zablokował zainteresowanym podmiotom możliwość zrobienia kolejnego z nich. Kierunek zmian zaproponowany i wdrożony przez ustawodawcę należy uznać za chybiony również z tego powodu, że w trakcie projektowania nowelizacji przepisów prawa nie dostrzeżono licznych korzyści płynących ze stosowania *blockchaina* w sferze bezpieczeństwa obrotu aktywami za jego pośrednictwem. Wskazać bowiem należy, że system ten oparty jest na nierozzerwalnym łańcuchu bloków zawierających wprowadzone do rejestru dane, w które zewnętrzna, niechciana ingerencja nie jest możliwa. Funkcjonowanie systemu rejestrów rozproszonych oparte jest także na zasadach zabezpieczających jego użytkowników przed utratą danych zapisanych w *blockchainie*.

⁶ Uzasadnienie do Rządowego projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem nadzoru oraz ochrony inwestorów na rynku finansowym. Druk Sejmowy nr 2812, s. 6. Pozyskano z: <https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/druk.xsp?nr=2812> (8.08.2022).

IV. Postulaty *de lege ferenda* dotyczące tokenizacji obligacji

Oparcie emisji i obrotu obligacjami na scentralizowanym systemie depozytu papierów wartościowych, przy rezygnacji z choćby alternatywnego wykorzystania systemu rejestrów rozproszonych, należy postrzegać raczej jako brak kompleksowego przeanalizowania przez ustawodawcę tej problematyki niż celowe i świadome odrzucenie drugiej z wymienionych koncepcji. Nie jest ona bowiem obca polskiemu ustawodawcy i znalazła odzwierciedlenie w regulacjach prawnych odnoszących się do innych papierów wartościowych. Przytoczenia wymagają w tym miejscu art. 300³¹ § 3 oraz art. 328¹ § 3 k.s.h.⁷, zgodnie z którymi rejestr akcjonariuszy jest prowadzony w postaci elektronicznej, która może mieć formę rozproszonej i zdecentralizowanej bazy danych. W uzasadnieniu do projektu ustawy wprowadzającego wskazane powyżej przepisy ustawodawca wprost wyartykułował, że w jego ocenie podstawowe cechy technologii *blockchain*, w szczególności decentralizacja bazy danych, nie wyłączają możliwości jej wykorzystania do prowadzenia rejestru akcjonariuszy⁸. Wynikająca z przepisów możliwość zastosowania technologii *blockchain* do prowadzenia rejestrów akcjonariuszy jest potwierdzana i przyjmowana w literaturze przedmiotu (Grabowski, 2021, s. 32). Nie może jednakże umknąć uwadze, że regulacje dotyczące wykorzystania systemu rejestrów rozproszonych w odniesieniu do akcji zostały wprowadzone dosyć niefortunnie. Słusznie w doktrynie prawa wskazuje się na szereg utrudnień związanych z zastosowaniem w praktyce technologii *blockchain* w odniesieniu do rejestrów akcjonariuszy. Wymienić należy choćby obowiązek występowania pośrednika w postaci podmiotu prowadzącego rejestr akcjonariuszy i jego rolę nadzorczą nad nim (Sójka, 2021, s. 29–30; Zwolińska-Doboszyńska, 2020, s. 16). Powyższe bezpośrednio kłóci się z ideą eliminacji pośredników pomiędzy uczestnikami obrotu w ramach systemu rejestrów rozproszonych i ich niezależnością od jakichkolwiek podmiotów zewnętrznych o charakterze centralnym (Bronowska i Matraszek, 2020, s. 27–28).

Na przykładzie regulacji dotyczących akcji należałoby zastanowić się również nad wprowadzeniem stosownych regulacji odnoszących się do obligacji. Po pierwsze, należałoby dopuścić możliwość rejestrowania obligacji nie tylko w ramach scentralizowanego depozytu papierów wartościowych, lecz także w rejestrach mogących przyjmować formę rozproszonej i zdecentralizowanej bazy danych. Pozostawienie emitentom możliwości skorzystania z systemów rejestrów rozproszonych w procesie emisji oferowanych przez nich inwestorom obligacji pozwoliłoby na zastosowanie najnowszych dostępnych technologii i płynących z nich korzyści związanych z bezpieczeństwem obrotu aktywami w środowisku elektronicznym. Gwarantowałyby aczkolwiek inwestorom (potencjalnym obligatariuszom) możliwość wyboru czy wolą opierać swoje inwestycje na gwarancjach zapewnianych im przez instytucje nadzorowane przez organy publiczne, czy też na dostarczanych im przez rozwiązania technologiczne wykorzystywane przez *blockchain*. Najistotniejsze z perspektywy założeń niniejszego artykułu jest jednak, że dopuszczenie alternatywnego korzystania z systemu rejestrów rozproszonych pozwoliłoby na wdrożenie obligacji do *blockchaina*, a tym samym emitowanie ich i obracanie nimi w formie tokenów. Dopuszczenie możliwości rejestrowania emitowanych obligacji w *blockchain* musiałoby wiązać się oczywiście z wprowadzeniem szeregu zmian w obecnie obowiązujących przepisach prawa. Wymagałoby to

⁷ Ustawa z dnia 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (t.j.: Dz. U. 2022 poz. 1467 ze zm.).

⁸ Uzasadnienie do Rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw. Druk Sejmowy nr 3541, s. 13–14. Pozyskano z: <https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/druk.xsp?nr=3541> (8.08.2022).

dostosowania regulacji prawnych do realiów korzystania ze stokenizowanych obligacji na każdym etapie ich funkcjonowania od momentu emisji, przez etap obrotu wtórnego, aż po moment wykupu obligacji i jej umorzenia. Przemodelowaniu wymagałaby choćby rola agenta emisji.

Po drugie, można byłoby również rozważyć dostosowanie technologii stosowanych przez Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych do założeń wykorzystywanych w ramach systemu rejestrów rozproszonych. Oczywiście należy zgodzić się z poglądem prezentowanym w piśmiennictwie, zgodnie z którym nie byłoby to z założenia rozwiązaniem optymalnym, jako że sens obecnie obowiązujących przepisów polega na centralizacji oferowania i obrotu obligacjami, co jak już wskazywano powyżej niekoniecznie idzie w parze z filozofią systemów rozproszonych (Czarnecki, 2019, s. 34). Niemniej jednak, przy świadomej rezygnacji z wykorzystania kompletnych założeń systemu rejestrów rozproszonych, rejestracja obligacji w środowisku technologicznie odpowiadającym założeniom *blockchain* dawałaby szansę na skorzystanie z dobrodziejstw płynących z tego systemu w zakresie podniesienia poziomu bezpieczeństwa obrotu obligacjami. Realizacja takiego pomysłu, jak słusznie podkreśla się w literaturze przedmiotu w odniesieniu do tworzenia rejestrów akcjonariuszy jako rozproszonych i zdecentralizowanych baz danych, zakładałaby nadal funkcjonowanie podmiotu prowadzącego rejestr, czyli wyposażonej w instytucjonalne zaufanie osoby trzeciej (*trusted third party*). W istocie rzeczy więc „rozproszona i zdecentralizowana baza danych” nie byłaby tak zdecentralizowana jak w przypadku klasycznego *blockchaina* (Sójka, 2021, s. 29). Drugie z zaproponowanych rozwiązań miałyby właściwie służyć jedynie podniesieniu poziomu bezpieczeństwa obrotu obligacjami z technologicznego punktu widzenia. W odniesieniu do obligacji nie służyłoby ono natomiast realizacji postulatu dopuszczenia do korzystania w obrocie z w pełni niezależnego systemu rejestrów rozproszonych, a tym samym umożliwienia ich tokenizacji.

V. Podsumowanie

Tokenizacja aktywów polegająca na przypisaniu im cyfrowej reprezentacji w rozporoszonej księdze rachunkowej (*blockchainie*) wydaje się naturalnym, kolejnym krokiem po stopniowym wprowadzaniu do polskiego systemu prawa klasycznej dematerializacji poszczególnych papierów wartościowych. Tokenizacja aktywów przynosi bowiem uczestnikom obrotu na rynkach finansowych liczne korzyści. Z jednej strony usprawnia procesy zachodzące pomiędzy nimi, z drugiej zaś – oferuje wysoki poziom bezpieczeństwa dokonywanych transakcji i pewność obrotu. Tym samym, należy postulować do ustawodawcy o rozważenie zalet zastosowania systemu rejestrów rozproszonych na rynkach finansowych i stopniowe wdrażanie go do regulacji prawnych. Na pierwszym etapie przynajmniej jako alternatywy dla dotychczas znanych systemów rejestrowania i obracania aktywami, w tym papierami wartościowymi.

Wskazać również należy, że w obecnych realiach prawnych tokenizacja obligacji nie jest możliwa z uwagi na przewidziany w przepisach ustawy o obligacjach obowiązek rejestrowania ich w ramach scentralizowanego depozytu papierów wartościowych. Kierunek zmian poczynionych przez ustawodawcę w zakresie unowocześniania zasad obrotu na rynku obligacji poprzez obowiązkową ich dematerializację należy ocenić pozytywnie. Natomiast sposób przeprowadzenia zmian, uniemożliwiający tokenizację obligacji, należy uznać za nietrafiony i blokujący dalszy rozwój tego sektora rynku papierów wartościowych w Polsce.

Mając powyższe na uwadze, słusznym wydaje się postulat znowelizowania przepisów ustawy o obligacjach w sposób dopuszczający alternatywne korzystanie z systemu rejestrów rozproszonych w zamian obligatoryjnego rejestrowania ich w depozycie papierów wartościowych. Pozwoli to na pozostawienie wyboru uczestnikom tego rynku, tj. emitentom i obligatariuszom, czy wolą korzystać z dobrodziejstw nadzorowanego przez organy publiczne systemu scentralizowanego, czy też korzystniejsze dla nich byłoby obracanie obligacjami w ramach zewnętrznych, niezależnych od państwa rejestrów rozproszonych. Z uwagi na zwiększenie poziomu bezpieczeństwa obrotu obligacjami rejestrowanymi w systemie depozytu papierów wartościowych godnym rozważenia postulatem wydaje się natomiast wdrożenie do niego rozwiązań technologicznych czerpiących z założeń *blockchain*. Przy zastosowaniu takiego rozwiązania należy mieć jednocześnie świadomość, że z uwagi na występowanie podmiotu centralnego, nadzorującego taki system, nigdy nie będzie on w pełni realizował idei przyświecających systemowi rejestrów rozproszonych.

Bibliografia

- Bronowska, M. i Matraszek, J. (2020). Blockchain a rejestr akcjonariuszy. *Przegląd Prawa Handlowego*, 4, 23–29.
- Czarnecki, J. i in. (2019). *Token jako obligacja*. Pozyskano z: <https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/blockchain> (5.08.2022).
- Dhillon, V., Metcalf, D. i Hooper, M. (2018). *Zastosowania technologii Blockchain*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Famirski, A. (2019). W: M. Wierzbowski (red.), *Ustawa z dnia 15 stycznia 2015 r. o obligacjach. Komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Grabowski, M. (2021). Prowadzenie rejestru akcjonariuszy a obowiązki wynikające z ustawy o przeciwdziałaniu praniu brudnych pieniędzy. *Przegląd Prawa Handlowego*, 2, 32–38.
- Grzybkowski, M. i Bentyn, Sz. (2021). *Kryptowaluty. Dlaczego jeden bitcoin wart będzie milion dolarów?* Poznań: Crypto-Logic.
- Klöhn, L., Parhofer, N., Resas, D. (2018). *Initial Coin Offerings (ICOs): Economics and Regulation*. Pozyskano z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3290882 (26.01.2023).
- Kozieł, H. (2022). *FTX, czyli jak powstała i upadła finansowa czarna dziura*. Pozyskano z: <https://www.parkiet.com/kryptowaluty/art37497591-ftx-czyli-jak-powstala-i-upadla-finansowa-czarna-dziura> (26.01.2023).
- Rosik, P. (2021). *Kryptowaluta Dogecoin nadal drożeje. Eksperti ostrzegają, że to się nie skończy dobrze*. Pozyskano z: <https://strefainwestorow.pl/artykuly/bitcoin/20210506/dogecoin-notowania-szalenstwo-spekulacja> (26.01.2023).
- Sójka, T. (2021). Rejestr akcjonariuszy w postaci rozproszonej i zdecentralizowanej bazy danych. *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego*, 4, 26–33.
- Szostek, D. (2018). *Blockchain a prawo*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Zwolińska-Doboszyńska, A. (2020). Przymusowa dematerializacja akcji i rejestr akcjonariuszy w świetle ostatnich zmian legislacyjnych. *Przegląd Prawa Handlowego*, 3, 13–20.

Łukasz Wroński*

Przeгляд orzecznictwa sądowego w sprawach praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów dotyczących rynku finansowego w pierwszej połowie 2022 roku

Spis treści

- I. Wprowadzenie
- II. Przedterminowa spłata kredytu konsumenckiego
- III. Reklamy kredytu konsumenckiego
- IV. Wprowadzanie konsumentów w błąd w trakcie oferowania obligacji korporacyjnych
- V. Zastrzeżenie pełnomocnictwa we wzorcu umowy
- VI. Problematyka aneksu jako wzorca umowy
- VII. Następstwo prawne

Streszczenie

Niniejszy przegląd stanowi omówienie wybranych orzeczeń sądowych dotyczących rynku finansowego, które zapadły w pierwszej połowie 2022 r. po wydaniu przez Prezesa UOKiK decyzji w sprawach praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów. W opracowaniu przedstawiono najistotniejsze motywy rozstrzygnięć Sądu Okręgowego w Warszawie – Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Sądu Apelacyjnego w Warszawie oraz Sądu Najwyższego.

Słowa kluczowe: Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów; zbiorowe interesy konsumentów; decyzje Prezesa UOKiK; ochrona konsumenta; Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów; Sąd Apelacyjny; Sąd Najwyższy.

JEL: K2, K22, K23, K42

I. Wprowadzenie

Niniejszy artykuł prezentuje wybrane orzeczenia dotyczące ochrony zbiorowych interesów, które zapadły w pierwszej połowie 2022 roku. Przegląd koncentruje się na sprawach dotyczących przedsiębiorców działających na rynku finansowym. Prezentowane orzeczenia zostały zaprezentowane według kluczowych zagadnień problemowych, których dotyczyły.

* Radca prawny specjalizujący się w problematyce ochrony praw konsumentów.

Edition of that article was financed under Agreement Nr RCN/SP/0326/2021/1 with funds from the Ministry of Education and Science, allocated to the "Rozwój czasopism naukowych" programme.

II. Przedterminowa spłata kredytu konsumenckiego

Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów w dwóch wyrokach:

- 1) z dnia 14 marca 2022 r. (XVII AmA 35/20)¹,
- 2) z dnia 28 marca 2022 r. (XVII AmA 59/20)²,

poddał analizie decyzje Prezesa UOKiK w sprawie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów dotyczące naruszenia przez przedsiębiorców przepisu art. 48 oraz 49 ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim, poprzez:

- 1) nieobniżanie w przypadku przedterminowej spłaty kredytu konsumenckiego całkowitego kosztu kredytu o koszt prowizji, który dotyczy okresu, o który skrócono czas obowiązywania umowy, co jest niezgodne z obowiązkiem wynikającym z art. 49 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (decyzja Prezesa UOKiK nr RKR-9/2019 z dnia 30 grudnia 2019 r.);
- 2) nieobniżanie, w przypadku przedterminowej spłaty kredytu konsumenckiego, całkowitego kosztu kredytu o koszty „opłaty przygotowawczej”, które dotyczą okresu, o który skrócono czas obowiązywania umowy, co jest niezgodne z art. 49 ust. 1 ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (decyzja Prezesa UOKiK RWR-6/2020 z dnia 6 lipca 2020 r.);
- 3) uzależnianie wcześniejszej spłaty kredytu od wcześniejszego poinformowania przez konsumenta o zamiarze dokonania takiej spłaty, co stanowi naruszenie art. 48 ust. 2 ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (decyzja Prezesa UOKiK nr RWR-6/2020 z dnia 6 lipca 2020 r.).

W pierwszym z ww. orzeczeń SOKiK orzekł, że odwołanie przedsiębiorcy nie zasługiwało na uwzględnienie.

Bezzasadny, w ocenie sądu, był zarzut naruszenia art. 49 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim z uwagi na wykładnię art. 16 ust. 1 dyrektywy Rady 2008/48/WE oraz orzeczenie TSUE z dnia 11 września 2019 r. w sprawie C-383/18 *Lexitor sp. z o.o. przeciwko Spółdzielczej Kasie Oszczędnościowo-Kredytowej im. Franciszka Stefczyka, Santander Consumer Bank S.A. oraz mBank S.A.* Przepis art. 49 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim należy interpretować w ten sposób, że prawo konsumenta do obniżki całkowitego kosztu kredytu w przypadku wcześniejszej spłaty kredytu obejmuje wszystkie koszty, które zostały nałożone na konsumenta. Redukcja całkowitego kosztu kredytu obejmuje także koszty o charakterze jednorazowym, których wysokość nie ma żadnego związku z okresem kredytowania.

W ocenie SOKiK nie był również skuteczny zarzut przedsiębiorcy dotyczący zasady nieretroaktywności. Wyrok TSUE dokonywał bowiem jedynie wykładni prawa, a nie jego nowelizacji. TSUE nie stworzył zatem nowego obowiązku lecz wywiódł go z istniejącej normy prawnej. Zasada nieretroaktywności nie znajduje zatem zastosowania w przedmiotowej sprawie.

Odnosząc się do zarzutów przedsiębiorcy dotyczących nałożonych środków usunięcia trwających skutków naruszenia zbiorowych interesów konsumentów SOKiK wskazał, że „Prezes UOKiK jest uprawniony do nałożenia na przedsiębiorcę środki usunięcia trwających skutków naruszenia zbiorowych interesów konsumentów w celu zapewnienia wykonania nakazu w ramach

¹ LEX nr 3337241.

² LEX nr 3345905.

tw. uznania administracyjnego. Do organu administracji należy zatem ocena przesłanek wydania określonej decyzji uznaniowej, jak również – niezależnie od wyników tej oceny – wybór jednego z możliwych sposobów rozstrzygnięcia sprawy. Uznaniowy charakter decyzji nie wyłącza dopuszczalności jej kontroli sądowej, ale ją ogranicza. Sądowa kontrola tego rodzaju decyzji obejmuje zatem jedynie ocenę, czy postępowanie poprzedzające jej wydanie zostało przeprowadzone w zgodzie z przepisami prawa – czy podjęto wszelkie niezbędne kroki do dokładnego wyjaśnienia stanu faktycznego, czy zebrano zatem wszystkie dowody w celu ustalenia istnienia bądź nieistnienia ustawowych przesłanek decyzji uznaniowej oraz czy decyzja ta nie nosi cech dowolności. Sam wybór rozstrzygnięcia, którego organ dokonuje samodzielnie, kierując się pozaprawnymi kryteriami słuszności i celowości, pozostaje poza kontrolą sądowo-administracyjną. Jednocześnie SOKiK podkreślił, że koszty i konsekwencja finansowe wynikające z konieczności usunięcia skutków naruszenia prawa nie mają znaczenia, gdyż celem ochrony prawnej udzielanej konsumentom jest przywrócenie stanu zgodnego z prawem niezależnie od związanych z tym kosztów i trudności”.

W drugim w ww. orzeczeń SOKiK zmienił zaskarżoną decyzję w części w zakresie obowiązków publikacyjnych przedsiębiorcy, a w pozostałym zakresie oddalił odwołanie.

Poza przedstawieniem wykładni art. 49 ust. 1 ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim zgodnej z orzecznictwem TSUE, SOKiK podkreślił, że „bezprawne nałożenie na konsumenta uciążliwego obowiązku powiadomienia przedsiębiorcy o zamiarze spłaty pożyczki i konieczność czekania z tą czynność 3 dni, miało dla konsumentów negatywne konsekwencje, gdyż pożyczkobiorca musiał ponosić koszty pożyczki przez ten czas”.

Ponadto SOKiK odniósł się do zarzutu przedsiębiorcy dotyczącego wątpliwości interpretacyjnych związanych z wykładnią art. 49 ust. 1 ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim, a zarazem poniesienia odpowiedzialności na zasadach określonych w ustawie o ochronie konkurencji i konsumentów. Sąd potwierdził, że „naruszenie prawa jest kategorią obiektywną, polegającą na zachowaniu się niezgodnym z treścią prawa. Istnienie wątpliwości interpretacyjnych jest indyferentne dla faktu naruszenia prawa. Wątpliwości interpretacyjne przedsiębiorcy nie mają w związku z tym znaczenia dla oceny czy jego zachowanie naruszało prawo, czy też nie”.

SOKiK rozpatrzył również podniesiony przez przedsiębiorcę zarzut naruszenia art. 20 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. i zasad społecznej gospodarki rynkowej polegający na tym, że Prezes UOKiK, nie będąc uprawniony do wydawania wiążącej wykładni przepisów prawa, wydał wspólnie z Rzecznikiem Finansowym stanowisko z dnia 16 maja 2016 r., zgodnie z którym narzuca metody liniowego liczenia opłat do zmniejszenia, w związku z wcześniejszą spłatą kredytu. W ocenie SOKiK „stanowisko Prezesa UOKiK podjęte wspólnie z Rzecznikiem Finansowym z dnia 16 maja 2016 r. nie stanowi źródła prawa i nie stanowiło podstawy prawnej wydania przedmiotowej decyzji. Twierdzenie, że decyzja narusza konstytucyjne prawa powoda, ponieważ stosował art. 49 ust. 1 ustawy o kredycie konsumenckim, według własnej, jednostronnie korzystnej wykładni i w związku z tym nie mógł przewidzieć obowiązku zwrotu opłat przygotowawczych jest w swej istocie kuriozalne i stanowi przejaw wybiórczego stosowania norm prawnych”.

III. Reklamy kredytu konsumenckiego

Zagadnienia dotyczące zgodności reklam kredytu konsumenckiego z przepisami ustawy z dnia 23 sierpnia 2007 r. oraz ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim były przedmiotem rozważań Sądu Apelacyjnego w Warszawie w wyroku z dnia 31 stycznia 2022 r. (VII AGA 605/21)³. Analiza sądu dotyczyła decyzji Prezesa UOKiK nr RKR-11/2017 z dnia 29 grudnia 2017 roku.

W ocenie Sądu Apelacyjnego w Warszawie, reklama powinna być rzetelna i przedstawiać prawdziwe informacje, szczególnie gdy jej przedmiotem są środki pieniężne oferowane w formie pożyczki. Jednocześnie sąd wyraźnie rozróżnił treść informacji dostępnych dla konsumenta w umowie lub na stronie internetowej przedsiębiorcy od informacji zawartych w reklamie, które mogły wprowadzać konsumenta w błąd. W ocenie Sądu Apelacyjnego w Warszawie „sama reklama jako najbardziej nośny przekaz informacji o produkcie również musi spełniać wymogi rzetelności i nie może podawać informacji, które mogą wprowadzić konsumenta w błąd. Na skutek zapoznania się z wprowadzającą w błąd reklamą, konsument może podjąć decyzję o zawarciu umowy pożyczki, której mógłby nie podjąć, gdyby nie nierzetelne informacje zawarte w reklamie”.

Odnosząc się do rekonstrukcji modelu przeciętnego konsumenta, Sąd Apelacyjny w Warszawie stwierdził, że oferta przedsiębiorcy została skierowana do szerokiego kręgu konsumentów, a nie do szczególnej grupy odbiorców. Wymóg ostrożności po stronie konsumenta nie zwalnia przedsiębiorcy od przedstawiania prawdziwych informacji.

Dlatego też, w ocenie sądu, „nie sposób oczekiwać od przeciętnego konsumenta na rynku krótkoterminowych pożyczek posiadania, nawet podstawowej wiedzy na temat działania tego rynku i warunków ofert promocyjnych. Nie są one bowiem wystandaryzowane, a każdy pożyczkodawca może mieć inną ofertę”.

Sąd Apelacyjny w Warszawie powołał się również na wyrok SN z dnia 23 października 2019 r., I NSK 66/18⁴, w którym wskazano, że konsument ma prawo do uzyskania rzetelnej informacji już w chwili zapoznania się z reklamą, a nie dopiero w momencie, gdy zamierza złożyć oświadczenie o przyjęciu oferty.

Odnosząc się do kwestii wymiaru kary, Sąd Apelacyjny w Warszawie potwierdził, że „nałożenie kary może mieć miejsce także za stosowanie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów, które polegają na potencjalnym zniekształceniu postrzegania przez konsumenta reklamowanego produktu. Nie jest zatem konieczne wykazanie, że stosowana praktyka faktycznie wpłynęła na decyzje podejmowane przez poszczególnych konsumentów”.

IV. Wprowadzanie konsumentów w błąd w trakcie oferowania obligacji korporacyjnych

Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów w wyroku z dnia 6 kwietnia 2022 r. (XVII AmA 57/20)⁵ rozważał problematykę naruszenia praw konsumentów w trakcie oferowania obligacji korporacyjnych (decyzja Prezesa UOKiK nr DOZIK-4/2020 z dnia

³ Niepublik.

⁴ LEX nr 2643266.

⁵ LEX nr 3348669.

27 kwietnia 2020 r.). Prezes UOKiK stwierdził naruszenie przez przedsiębiorcę przepisów ustawy z dnia 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym polegające na wprowadzaniu konsumentów w błąd w toku oferowania obligacji korporacyjnych poprzez rozpowszechnianie nieprawdziwych informacji dotyczących bezpieczeństwa inwestycji oraz oferowanych produktów.

Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów dokonał zmiany decyzji Prezesa UOKiK w ten sposób, że usunął z jej uzasadnienia fragment oznaczony śródtytułem „Decyzja Prezesa UOKiK jako prejudykat”, a w pozostałym zakresie oddalił odwołanie przedsiębiorcy.

Odnosząc się do rekonstrukcji modelu przeciętnego konsumenta, SOKiK stwierdził, że tworzyli go konsumenci nieposiadający pogłębionej wiedzy na temat bardziej skomplikowanych produktów inwestycyjnych, w tym obligacji korporacyjnych ani doświadczenia w inwestowaniu. W niniejszej sprawie przeciętny konsument był zainteresowany bezpiecznym oszczędzaniem, a zarazem ochroną zgromadzonego kapitału.

Skoro zatem przedsiębiorca kierował ofertę nabycia obligacji korporacyjnych do tak określonej grupy klientów, którzy nie odpowiadają zwyczajowej definicji inwestora w obligacje korporacyjne, a więc nie mają odpowiedniej wiedzy i doświadczenia inwestycyjnego, a swoją świadomością nie obejmowali rodzajów ryzyka związanych z inwestowaniem w obligacje, to przedsiębiorca powinien dostarczyć konsumentom przedmiotowe informacje.

Odnosząc się natomiast do uzasadnienia decyzji Prezesa UOKiK, SOKiK zauważył, że fragment uzasadnienia o treści: „Decyzja Prezesa UOKiK jako prejudykat” został sformułowany w sposób nieprecyzyjny.

Po pierwsze, SOKiK zwrócił uwagę, że decyzja Prezesa UOKiK może być zaskarżona także w części dotyczącej uzasadnienia (por. uchwała SN z 7 kwietnia 1994 r., III CZP 35/94, BSN 1994, Nr 4, s. 9).

Po drugie, SOKiK zasadniczo zgodził się ze stanowiskiem Prezesa UOKiK w przedmiocie związania sądów cywilnych decyzją administracyjną. Niemniej jednak sądy nie powinny być związane ustaleniami faktycznymi prezesa UOKiK, zawartymi w uzasadnieniach rozstrzygnięć. W ocenie SOKiK, „nie można zatem odmówić sądowi cywilnemu możliwości dokonania samodzielnych ustaleń faktycznych. Ustalenia takie mogą prowadzić do odmiennych wniosków, ale tylko, jeżeli chodzi o ocenę roszczenia odszkodowawczego, nie zaś ocenę określonych faktów (jeżeli takie zostaną ustalone w toku postępowania sądowego analogicznie do ustaleń Prezesa UOKiK), jeżeli zostały już one w określony sposób ocenione prawnie przez Prezesa lub SOKiK”. W konsekwencji SOKiK uznał za nieprecyzyjne sformułowanie zawarte we fragmencie uzasadnienia decyzji, co mogło wprowadzać w błąd potencjalnych konsumentów, chcących wystąpić z powództwem odszkodowawczym. Mogli się oni bowiem poczuć zwolnieni z obowiązku dowodzenia faktów, z których wywodzą skutki prawne, zgodnie z zasadami, którymi kieruje się odrębne postępowanie przed sądem cywilnym.

V. Zastrzeżenie pełnomocnictwa we wzorcu umowy

Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dnia 21 lutego 2022 r. (VII AGa 243/20)⁶ analizował decyzję Prezesa UOKiK w sprawie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów nr RWA-26/2013 r. z dnia 6 grudnia 2013 roku.

W przedmiotowej decyzji organ ochrony konsumentów orzekł, że stosowanie przez bank we wzorcach umowy postanowień, które pozbawiają konsumenta możliwości wyrażenia wyraźnej i świadomej zgody na udzielenie pełnomocnictwa jest praktyką naruszającą zbiorowe interesy konsumentów. Sąd Apelacyjny w Warszawie podzielił ocenę dokonaną przez Prezesa UOKiK.

Sąd Apelacyjny w Warszawie podkreślił, że „istota problemu sprowadza się do tego, iż praktyka Banku powodowała, że konsument mógł nieświadomie udzielić pełnomocnictwa do składania w jego imieniu poleceń przelewu środków zgromadzonych na jego rachunku na poczet wierzytelności Banku. Już więc na płaszczyźnie czysto formalnej oczywista jest różnica między sytuacją, w której takiego pełnomocnictwa udzielono a przypadkiem jego braku. Różnica ta dotyczy istnienia lub nieistnienia umocowania Banku do działania w imieniu konsumenta, a z punktu widzenia tego konsumenta możliwości bądź braku uprawnienia wierzyciela do działania w jego imieniu”.

W ocenie Sądu Apelacyjnego w Warszawie, „nie ma znaczenia podnoszona przez przedsiębiorcę okoliczność, iż nie korzystał on z udzielonych przez konsumentów pełnomocnictw określonych w zakwestionowanych wzorcach umownych. Nie można również uznać, że samo udzielenie pełnomocnictwa, z którego Bank nie skorzystał, było dla konsumenta bez znaczenia. Po pierwsze, skoro pełnomocnictwo istniało, to możliwe było posłużenie się nim. Po drugie, uzyskanie przez konsumenta świadomości jego istnienia na pewnym etapie wykonywania umowy, z reguły po dogłębnym jej przestudiowaniu w momencie zaistnienia zaległości płatniczych, musiało wiązać się z relatywnie głębokim dyskomfortem wynikającym z przeświadczenia o wprowadzeniu w błąd, zatajeniu istotnej informacji, wykorzystaniu przewagi kredytodawcy jako podmiotu silniejszego, posiadającego obsługę prawną, a także obawą co do dalszych działań Banku”.

Odnosząc się do rekonstrukcji modelu przeciętnego konsumenta, Sąd Apelacyjny w Warszawie podkreślił przede wszystkim, że „znaczenie art. 233 § 1 k.p.c. w sprawach tego typu kończy się na ocenie materiału dowodowego prowadzącej do ustalenia określonych faktów składających się na praktykę przedsiębiorcy, natomiast ich kwalifikacja, w szczególności wyznaczenie adekwatnego modelu przeciętnego konsumenta oraz ocena czy w jego kontekście można mówić o sankcjonowanej praktyce przedsiębiorcy, ma już charakter nie oceny dowodów, lecz oceny normatywnej”.

Przyjmując za punkt odniesienia model przeciętnego konsumenta jako osoby rozważnej, ostrożnej, dobrze zorientowanej, Sąd Apelacyjny w Warszawie wskazał, że „taki konsument nie posiada szerokiej wiedzy prawnej pozwalającej mu zwrócić uwagę na wyodrębnienie w ramach umowy innej jeszcze czynności. Jakkolwiek należy od takiej osoby wymagać uwagi, przezorności i określonego poziomu wiedzy, to jednak nieco odmiennie sytuacja kształtuje się w przypadku produktów, z których korzysta rzadko. Nie bez znaczenia pozostaje okoliczność, iż sytuacja, w jakiej znajduje się taki konsument, niejednokrotnie będzie wiązać się z pewną presją czasu i skupieniem na innych niż niuanse prawne sprawach, zwłaszcza związanych z celem wydatku, na który zaciągany jest kredyt”.

⁶ Niepublik.

Niezależnie od powyższego Sąd Apelacyjny w Warszawie zwrócił uwagę na dwie istotne kwestie. W ocenie sądu, po pierwsze, „bank tradycyjnie postrzegany jest jako instytucja zaufania publicznego. Można więc od niego wymagać szczególnej rzetelności, uczciwości i troski o interesy kontrahenta skierowanej zwłaszcza na uzyskanie przez niego pełnej wiedzy o treści i istocie dokonywanej czynności”.

Po drugie, w ocenie sądu, „przeciętny konsument nie miał podstaw by spodziewać się, że w zupełnie niewyróżnionym i nieoznaczonym fragmencie umowy pojawia się osobne oświadczenie stanowiące pełnomocnictwo. Z kolei uwzględniając pozycję banku jako instytucji zaufania publicznego, mógł raczej spodziewać się, że dokument określony jako »umowa« jest wyłącznie umową, a nie jednocześnie pełnomocnictwem”.

Sąd Apelacyjny w Warszawie skonkludował swoje rozważania w ten sposób, że „przeciętny konsument nie jest zwolniony z jakiegokolwiek aktywności i jego rola w transakcji nie sprowadza się do bycia biernym odbiorcą. Jednak nie oznacza to, że winien do działania przedsiębiorcy podchodzić z programową i nieograniczoną nieufnością i poszukiwać w umowie elementów rodzajowo jej obcych, a jednocześnie istotnie zmieniających wzajemne położenie kontrahentów. Dotyczy to zwłaszcza czynności dokonywanych z bankiem, a więc podmiotem darzonym większym zaufaniem niż większość przedsiębiorców działających w innych branżach. W istocie więc stwierdzona sytuacja sprowadza się do umieszczenia w tekście dokumentu – jak to można określić używając potocznego języka – „»kruczka prawnego«, co nie może zasługiwać na aprobatę”.

Odnosząc się do kwestii naruszenia przez przedsiębiorcę dobrych obyczajów, Sąd Apelacyjny w Warszawie wskazał, że „niewątpliwie stosowanie w stosunkach z konsumentami wzorca umowy, który nie jest przejrzysty i zawiera dodatkową czynność prawną, nieujawnioną w jego tytule, a dającą przedsiębiorcy istotne uprawnienia względem konsumenta, jest sprzeczne z dobrymi obyczajami. Dobre obyczaje zakładają zachowanie przejrzyste, dające drugiej stronie pełną i łatwo dostępną wiedzę o treści zawieranej umowy, bez ukrywania i kamuflowania poszczególnych jej elementów. Pozostaje z tym w kolizji wyzyskiwanie pozycji silniejszej strony kontraktu, przy czym o takim statusie stanowi rażąca dysproporcja środków, jakimi dysponują kontrahenci, posiadanie obsługi prawnej, doświadczenie w dokonywaniu czynności tego rodzaju, a także autorstwo wzorca”.

VI. Problematyka aneksu jako wzorca umowy

W wyroku z dnia 31 marca 2022 r. (XVII AmA 7/21)⁷, Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów poddał ocenie decyzję Prezesa UOKiK nr DOZIK-13/2020 z dnia 22 września 2020 r. dotyczącą stosowania niedozwolonych postanowień wzorców umowy we wzorcach umowy aneksów do umów o kredyt hipoteczny.

SOKiK uchylił decyzję organu ochrony konsumentów, podnosząc, że „postanowienia, które zakwestionował organ w zaskarżonej decyzji nie mogły zostać uznane za zawarte we wzorcach umownych i tym samym nie mogły być przedmiotem oceny organu w oparciu o przepis art. 23a uokik”.

SOKiK wskazał, że przedmiotowe postanowienia zostały opracowane na potrzeby konkretnych stosunków umownych łączących bank z kredytobiorcami. W ocenie sądu „oferty zawarcia aneksów były więc kierowane do konkretnych, zindywidualizowanych osób, z którymi bank łączyły

⁷ Niepublik.

umowy kredytowe. Nie można więc przyjąć, że zostały one opracowane w oderwaniu od konkretnego stosunku umownego”.

SOKiK podkreślił również, że „bank nie kierował wobec niezidentyfikowanych osób oferty zawarcia umowy, zawierającej tożsame postanowienie umowne, gdyż właśnie oferta ta była kierowana wyłącznie do indywidualnie określonych osób, z którymi bank pozostawał w określonej relacji umownej. Nie był więc spełniony wymóg, powszechnie stawiany wzorcom umownym, jakim jest niezawieranie się we wzorcach takich postanowień, które określają indywidualnie drugą stronę lub precyzują przedmiot umowy. W oparciu o zakwestionowany przez Prezesa wzorzec nie było możliwe zawarcie umowy, przez dowolną osobę, skoro w żadnej publicznej ofercie umów kredytowych bank nie oferował kredytów zawierających tożsame z zakwestionowanymi postanowienia umowne”.

VII. Następstwo prawne

Problematyka odpowiedzialności przedsiębiorcy z tytułu naruszenia zakazu stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów w kontekście następstwa prawnego była przedmiotem analizy Sądu Najwyższego.

Niniejsza sprawa dotyczyła następstwa prawnego banków oraz odpowiedzialności na etapie przedkontraktowym w zakresie możliwości wprowadzenia konsumentów w błąd co do ryzyka i kosztów związanych z oferowaniem produktu finansowego z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym.

SN rozważał kwestię zagadnienia prawnego dotyczącego rozstrzygnięcia czy w sytuacji, jak w analizowanej sprawie, można uznać, że przed dniem połączenia istniały jakiegokolwiek prawa i obowiązki spółki przejmowanej, w które (na podstawie art. 494 § 1 i 2 k.s.h.) mogłaby wstąpić spółka przejmująca, skoro na dzień połączenia nie toczyło się nawet postępowanie administracyjne przez Prezesa UOKiK przeciwko spółce przejmowanej, które mogłoby prowadzić do zaistnienia sprawy administracyjnej.

W postanowieniu z dnia 12 maja 2022 r. (I NSK 3/22)⁸ SN wyjaśnił, że problematyka, do której odnosi się sformułowane zagadnienie prawne, została już wyjaśniona w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Przyjęto bowiem, że z art. 494 k.s.h. wynika generalna zasada sukcesji praw i obowiązków o charakterze administracyjnym (por. wyrok SN z 6 kwietnia 2017 r., III SK 15/16⁹). Potwierdza to również wyrok SN z dnia 19 września 2019 r., I NSK 78/18¹⁰, w którym wskazano, że „sukcesja uniwersalna obejmuje także samą odpowiedzialność za niestwierdzone decyzją wydaną przed przejściem naruszenie przepisów sankcjonowanych karą grzywny, zaś użyte w przepisie art. 494 k.s.h. sformułowanie »połączenie przez przejście« powoduje przeniesienie na spółkę przejmującą obowiązku zapłaty grzywny nałożonej ostateczną decyzją po tym połączeniu za wykroczenie popełnione przez spółkę przejmowaną przed połączeniem. (...) W konsekwencji dopuszczalne jest wszczęcie postępowania administracyjnego przeciwko spółce przejmującej i w przypadku stwierdzenia naruszenia przepisów, wymierzenie jej kary za naruszenie prawa spowodowane przez spółkę przejętą”.

⁸ LEX nr 3437819.

⁹ LEX nr 2308837.

¹⁰ LEX nr 2727409.

Edyta Rutkowska-Tomaszewska*, Artur Zwaliński**

Przegląd antykonsumenckich praktyk rynkowych dotyczących usług finansowych w świetle decyzji Prezesa UOKiK wydanych w 2022 roku¹

Spis treści

- I. Wprowadzenie
- II. Decyzje Prezesa UOKiK w sprawach stosowania niedozwolonych klauzul we wzorcach umów dotyczących usług finansowych wydane w 2022 roku
 1. Decyzje dotyczące klauzul dotyczących opłat dystrybucyjnych i alokacyjnych w umowach Ubezpieczenia z Funduszem Kapitałowym
 2. Decyzja w sprawie stosowania klauzul dotyczących śmierci współposiadacza rachunku we wzorcach umów rachunku bankowego
 3. Decyzja w sprawie stosowania niedozwolonych klauzul umownych w regulaminie wykonywania zleceń w obrocie na rynku instrumentami OTC
- III. Decyzje Prezesa UOKiK w sprawach praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów dotyczących usług finansowych wydane w 2022 roku
 1. Decyzje w sprawie naruszenia zbiorowych interesów konsumentów w umowach dotyczących kredytu konsumenckiego
 2. Decyzje w sprawach stosowania nieuczciwych praktyk rynkowych wprowadzających w błąd
 3. Decyzja dotycząca informowania konsumentów o kursie walutowym przy rozliczaniu bezgotówkowej transakcji w walucie obcej
- IV. Podsumowanie

Streszczenie

W niniejszym artykule dokonano przeglądu decyzji Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (dalej: Prezes UOKiK, Prezes Urzędu) wydanych w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2022 roku. Przeanalizowano i oceniono wszystkie decyzje wydane przez Prezesa UOKiK we wskazanym wyżej okresie. Dokonano ich podziału na dwie zasadnicze kategorie wynikające z właściwości Prezesa UOKiK do wydawania decyzji w sprawach antykonsumenckich

* Profesor Uniwersytetu Wrocławskiego; doktor hab. nauk prawnych; Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego; specjalizuje się w problematyce prawa rynku finansowego ze szczególnym uwzględnieniem prawa usług finansowych, a zwłaszcza ochrony klienta (konsumenta) na tym rynku. Autorka licznych publikacji oraz organizatorka konferencji z zakresu wskazanej problematyki badawczej; e-mail: edyta.rutkowska-tomaszewska@uwr.edu.pl; ORCID: 0000-0001-9359-7034.

** Absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego; zastępca dyrektora w Departamencie Ochrony Zbiorowych Interesów Konsumentów Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów. Zajmuje się problematyką przestrzegania prawa konsumentów na rynku usług finansowych. Artykuł prezentuje poglądy autora i nie powinien być traktowany jako stanowisko innych podmiotów, organów lub instytucji; e-mail: artur.zwalinski@uokik.gov.pl.

Edition of that article was financed under Agreement Nr RCN/SP/0326/2021/1 with funds from the Ministry of Education and Science, allocated to the "Rozwoj czasopism naukowych" programme.

¹ Przeanalizowano i oceniono w ogólnym wymiarze wszystkie decyzje Prezesa UOKiK wydane w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2022 roku w sprawach dotyczących stosowania niedozwolonych klauzul umownych oraz praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów w zakresie usług finansowych.

praktyk rynkowych na: decyzje w sprawach naruszenia zbiorowych interesów konsumentów oraz na decyzje w sprawie stosowania niedozwolonych postanowień umownych we wzorcach umów, a następnie w ich ramach na grupy według wiodących problemów szczegółowych. W zakresie stosowania klauzul niedozwolonych były to przede wszystkim decyzje dotyczące opłat alokacyjnych stosowanych w umowach ubezpieczeń na życie z funduszem inwestycyjnym UFK, ale także śmierci współposiadacza rachunku we wzorcach umów rachunku bankowego oraz wykonywania zleceń w obrocie na rynku instrumentami OTC. W przypadku naruszeń zbiorowych interesów konsumentów były to m.in. decyzje dotyczące zarówno umów kredytu konsumenckiego, jak i nieuczciwych praktyk rynkowych wprowadzających w błąd oraz informowania konsumentów o kursie walutowym przy rozliczaniu bezgotówkowej transakcji w walucie obcej.

Słowa kluczowe: usługa finansowa; niedozwolone klauzule umowne; praktyki naruszające zbiorowe interesy konsumentów; nieuczciwe praktyki rynkowe wprowadzające w błąd; obowiązki informacyjne; konsument; Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów; zbiorowe interesy konsumentów; decyzje Prezesa UOKiK; ochrona konsumenta.

JEL: K12, K15, K42

I. Wprowadzenie

Prezes UOKiK, by móc skutecznie wykonywać zadania dotyczące ochrony konsumenta na rynku, w tym także na rynku usług finansowych, dysponuje instrumentarium określonym w przepisach ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów². Jednym z nich jest prawo do wydawania decyzji administracyjnych w sprawach antykonsumenckich praktyk rynkowych, tj. stosowania niedozwolonych klauzul umownych we wzorcach umów oraz praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów, które w odniesieniu do rynku usług finansowych w Polsce są istotnym przejawem aktywności Prezesa UOKiK (szerzej: Rutkowska-Tomaszewska i Choptiany, 2020).

Na tle ogółu działań Prezesa UOKiK rynek usług finansowych oferowanych konsumentom postrzegany jest jako jeden z najważniejszych obszarów jego działań w ostatnich latach (szerzej: Rutkowska-Tomaszewska i Choptiany, 2020; Rutecka-Góra i Rutkowska-Tomaszewska, 2021).

Lata 2020–2021 i sytuacja pandemiczna oraz jej następstwa były okresem bardzo dużej aktywności Prezesa UOKiK w obszarze usług finansowych i wzrostu znaczenia tych działań ze względu na rosnącą skalę nadużyć (Rutkowska-Tomaszewska i Zwaliński, 2021). Prezes UOKiK wszczynał i prowadził postępowania administracyjne dotyczące nieobniżania kosztów kredytu konsumenckiego w przypadku jego wcześniejszej spłaty³, eliminacji systemów promocyjnych typu piramida⁴, a także w toku postępowań wyjaśniających badań praktyki banków w zakresie nieautoryzowanych transakcji płatniczych⁵.

² Ustawa z dnia 16.02.2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (t.j. Dz. U. 2021 poz. 275 ze zm.); dalej: uokik.

³ M.in. dec. RŁO-10/2020, RWR-6/2020, RWR-8/2020 czy RŁO-4/2021. Pozyskano z: https://decyzje.uokik.gov.pl/bp/dec_prez.nsf.

⁴ M.in. dec. RGD-12/2020, RGD-8/2020, RGD-4/2021. Pozyskano z: https://decyzje.uokik.gov.pl/bp/dec_prez.nsf.

⁵ https://uokik.gov.pl/aktualnosci.php?news_id=17679&news_page=22.

W 2022 r kontynuowano wcześniejsze działania Prezesa UOKiK w zakresie nieobniżania pozaodsetkowych kosztów kredytu konsumenckiego w przypadku jego wcześniejszej spłaty, nieautoryzowanych transakcji płatniczych⁶ oraz eliminacji systemów promocyjnych typu piramida. Podejmowano również działania w następstwie nowych zjawisk na rynku finansowym po zakończeniu pandemii COVID-19 oraz w związku z wojną w Ukrainie, jak wzrost stóp procentowych i spowolnienie gospodarcze. Konsumentów, którzy zaciągnęli w bankach kredyty hipoteczne ze zmienną stopą procentową zaczęli zmagać się z rosnącym oprocentowaniem tych kredytów, a co za tym idzie – wzrostem wysokości rat kapitałowo-odsetkowych. Rostąca inflacja i niechęć banków do podwyższania oprocentowania depozytów nasiliła jednak u konsumentów presję ochrony wartości oszczędności. Prezes UOKiK wydał w dniu 11 maja 2022 r. stanowisko w sprawie wcześniejszej spłaty kredytu hipotecznego⁷ i wszczął wobec 17 banków⁸ postępowania wyjaśniające mające na celu zbadanie czy i w jaki sposób banki dokonują rozliczenia wcześniejszej spłaty kredytu na podstawie art. 39 ustawy o kredycie hipotecznym⁹.

Do przedstawienia działań Prezesa UOKiK podjętych w 2022 r. wykorzystano dane zamieszczone na stronie UOKiK¹⁰. W okresie objętym badaniem (2022 rok) Prezes UOKiK wydał łącznie 20 decyzji w sprawach dotyczących ochrony konsumentów na rynku usług finansowych, z czego 16 z nich dotyczyło naruszenia zbiorowych interesów konsumentów, a 4 decyzje zostały wydane w sprawach stosowania niedozwolonych postanowień we wzorcach umów.

Zobrazowanie pełnej skali działań Prezesa UOKiK w tym okresie, poza analizowanymi decyzjami administracyjnymi, wymaga również wskazania wszystkich wszczętych postępowań administracyjnych, które się jeszcze nie zakończyły (tab. 1) oraz wystąpień do przedsiębiorców bez wszczynania postępowań administracyjnych w trybie art. 49a uokik.

Tabela 1. Liczba wszczętych postępowań w sprawach ochrony konsumentów dotyczących usług finansowych w 2022 roku¹¹

Liczba wszczętych postępowań ogółem	Postępowania wyjaśniające	Postępowania w sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone	Postępowania w sprawach naruszenia zbiorowych interesów konsumentów	Postępowania w sprawie nałożenia kary na osobę zarządzającą	Postępowania w sprawie nałożenia kary	Postępowania w sprawie kontroli wykonania decyzji
72	45	4	16	3	1	3

We wskazanym okresie Prezes UOKiK 16 razy wystąpił do przedsiębiorców (instytucji finansowych) w sprawach dotyczących usług finansowych bez wszczynania postępowań administracyjnych.

⁶ W tym zakresie prowadzono wszczęte w 2021 r. postępowania wyjaśniające. Prezes UOKiK brał również aktywny udział w konsultacjach związanych z propozycjami zmian przepisów ustawy o usługach płatniczych dotyczących autoryzacji transakcji płatniczych.

⁷ Stanowisko Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów w sprawie interpretacji art. 39 ustawy z dnia 23.03.2017 r. o kredycie hipotecznym oraz nadzorze nad pośrednikami kredytu hipotecznego i agentami (Dz. U. 2020 poz. 1027, 2320). Pozyskano z: <https://finanse.uokik.gov.pl/produkcja/wp-content/uploads/stanowisko-prezesa-uokik-ws-interpretacji-art-39-o-kredycie-hipotecznym.pdf>.

⁸ https://uokik.gov.pl/aktualnosci.php?news_id=18515&news_page=6.

⁹ Ustawa z dnia 23.03.2017 r. o kredycie hipotecznym oraz o nadzorze nad pośrednikami kredytu hipotecznego i agentami (t.j.: Dz. U. 2022 poz. 2245).

¹⁰ https://decyzje.uokik.gov.pl/bp/dec_prez.nsf.

¹¹ Postępowania wszczęte przez Prezesa UOKiK w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2022 roku.

II. Decyzje Prezesa UOKiK w sprawach stosowania niedozwolonych postanowień we wzorcach umów

1. Decyzje dotyczące klauzul dotyczących opłat dystrybucyjnych i alokacyjnych w umowach Ubezpieczenia z Funduszem Kapitałowym

W badanym okresie Prezes UOKiK wydał dwie decyzje w sprawie stosowania klauzul abuzywnych dotyczących tzw. opłat alokacyjnych, które były zawarte w ogólnych warunkach ubezpieczeń (dalej: OWU) umów Ubezpieczenia z Funduszem Kapitałowym (dalej: ubezpieczenia z UFK). Są to postanowienia, które uprawniały zakłady ubezpieczeń do pobierania w trakcie trwania umowy tzw. opłat alokacyjnych – a najczęściej dotyczyły odpłatności za świadczone usługi i zmiany wysokości (zmiany opłat i prowizji).

Tabela 2. Decyzje wydane przez Prezesa UOKiK w 2022 roku w sprawach stosowania niedozwolonych klauzul dotyczących opłat alokacyjnych w umowach UFK

Lp.	Data decyzji	Nr decyzji	Nazwa banku	Wysokość kary (w PLN)
1.	2 lutego 2022 r.	DOZIK-3/2022 ^a	MetLife TUnŻiR S.A. z siedzibą w Warszawie	5 231 684
2.	3 czerwca 2022 r.	DOZIK-10/2022 ^b	Uniqą TUnŻ S.A. z siedzibą w Warszawie	10 018 523

^a Dec. nr DOZIK-3/2022. Pozyskano z: https://decyzje.uokik.gov.pl/bp/dec_prez.nsf.

^b Dec. nr DOZIK-10/2022. Pozyskano z: https://decyzje.uokik.gov.pl/bp/dec_prez.nsf.

Kwestia opłat nakładanych na konsumentów w związku z wypowiedzeniem umów ubezpieczeń z UFK była przedmiotem działań Prezesa UOKiK od 2015 roku. Wówczas zakwestionowany został mechanizm stosowany przez zakłady ubezpieczeń w przypadku wypowiedzenia umowy ubezpieczenia z UFK przez konsumenta. Przewidywał on, że z chwilą rozwiązania umowy należne konsumentowi świadczenie całkowitego wykupu pomniejszane było o określony procent wartości jednostek zgromadzonych na rachunku ubezpieczeniowych funduszy kapitałowych. Mechanizm ten był stosowany w celu zrównoważenia poniesionych przez zakłady ubezpieczeń kosztów dystrybucji i zawarcia umów. Wskazane postępowania zostały zakończone wydaniem w 2015¹² roku decyzji zobowiązujących zakłady ubezpieczeń do usunięcia skutków naruszeń m.in. poprzez podjęcie określonych działań w celu zmiany stosowanego mechanizmu wyliczenia świadczenia całkowitego wykupu w umowach ubezpieczenia z UFK. Następnie w drodze porozumień¹³ zawartych z zakładami ubezpieczeń w 2016 roku rozszerzono zakres zobowiązań na umowy zawierane z konsumentami na podstawie wzorców umownych innych niż wskazane w decyzjach.

W postępowaniach zakończonych decyzjami DOZIK-3/2022 i DOZIK-10/2022 badane były wzorce umów stosowane przez wskazane zakłady ubezpieczeń od 1 stycznia 2016 roku. W toku ww. postępowania ustalono, że zakłady ubezpieczeń stosują w tych umowach tzw. opłaty alokacyjne i dystrybucyjne.

¹² Dec. RŁO-8/2015 oraz RWR-18/2015.

¹³ Porozumienia z Axa TU S.A. oraz z MetLife TUnŻiR S.A. z 20 grudnia 2016 roku.

Oplata alokacyjna została w OWU określona jako „opłata pobierana z rachunku podstawowego jednostek uczestnictwa w pierwszym i drugim roku opłacenia umowy, po każdej wpłacie składki. Jej wysokość jest wskazana w Tabeli Opłat i Limitów jako procent składki inwestowanej. Pobierana z rachunku podstawowego poprzez umorzenie jednostek, których wartość była równa wysokości powyższej opłaty. Potrącenie następowało w dniu przeliczenia składki inwestowanej na jednostki i obciąża każdy z ubezpieczeniowych funduszy inwestycyjnych proporcjonalnie do jego udziału w wartości rachunku podstawowego. Opłata alokacyjna jest przeznaczona na pokrycie kosztów Towarzystwa związanych z zawarciem Umowy. Począwszy od trzeciego roku opłacenia Umowy opłata alokacyjna nie była pobierana”.

Natomiast opłata dystrybucyjna w OWU ubezpieczeń z UFK oferowanych przez Uniqa TUnŻ S.A. została zdefiniowana jako „określona procentowo pobierana jest poprzez odpisanie jednostek uczestnictwa z rachunku podstawowego oraz z rachunku dodatkowego w dniu przeliczenia środków pieniężnych pochodzących ze składki podstawowej oraz składki dodatkowej inwestycyjnej na jednostki uczestnictwa”¹⁴.

Prezes UOKiK w decyzjach tych zwrócił uwagę, że pomniejszanie środków zgromadzonych na rachunku jednostek uczestnictwa konsumenta w sytuacji wypowiedzenia umowy stanowi ograniczenie uprawnień konsumenta wynikających z art. 830 § 1 k.c., gdyż wywołuje podobne skutki, jak np. czasowe ograniczenie uprawnienia do wypowiedzenia umowy. Dotyczyło to zarówno jawnych opłat likwidacyjnych, tzn. takich, które pobierane są w przypadku rozwiązania umowy ubezpieczenia przed upływem okresu referencyjnego, jak i opłat ukrytych, realizowanych poprzez pobieranie w dwóch pierwszych latach umowy wysokich opłat alokacyjnych, a następnie stopniowo zwracanych w formie premii inwestycyjnych w ciągu następnych kilkunastu lat trwania umowy.

W ocenie Prezesa Urzędu, pobieranie 75% środków wpłaconych w pierwszym i 45% w drugim roku trwania umowy, a następnie niezwracanie tych środków konsumentom w przypadku wypowiedzenia umowy lub odstąpienia od niej w trybie art. 26 ust. 4 ustawy o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (dalej: *uoir*)¹⁵, naruszało dobre obyczaje kontraktowe i stanowiło wyraz nadużywania przez przedsiębiorcę uprzywilejowanej pozycji względem słabszej strony stosunku obligacyjnego. Wskutek zastosowania analizowanej opłaty alokacyjnej konsument zostaje pozbawiony faktycznej możliwości wypowiedzenia lub odstąpienia od umowy, zwłaszcza w początkowym okresie jej trwania.

W analizowanych decyzjach Prezes UOKiK uznał za sprzeczne z dobrymi obyczajami takie ukształtowanie stosunku prawnego z konsumentem, które powoduje, że w przypadku rozwiązania umowy traci on znaczną część wpłaconych środków. Nieuzasadnione jest bowiem obciążanie konsumenta wygórowanymi kosztami, niezwiązanymi z rzeczywistymi kosztami ponoszonymi przez przedsiębiorcę w tym zakresie.

Natomiast rażąco naruszenie interesów konsumenta w analizowanych sprawach przejawiało się w daleko idącej dysproporcji praw i obowiązków stron umowy na niekorzyść konsumenta, która skutkuje obciążeniem konsumenta ryzykiem związanym prowadzeniem działalności gospodarczej, tj. kosztami oferowania i dystrybucji umów UFK, gdyż wysokość prowizji dla dystrybutora

¹⁴ § 33 ust. 1 pkt 2 Ogólnych warunków indywidualnego ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi Plan Elastyczny o indeksie PE/16/01/01.

¹⁵ Ustawa z 11.09.2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (t.j.: Dz. U. 2021 poz. 1130).

zależy od umowy zawartej pomiędzy nim a zakładem ubezpieczeń. Oznacza to, że całość ryzyka gospodarczego zostaje przerzucona na konsumenta.

Prezes UOKiK w analizowanych decyzjach podkreślał, że nie kwestionuje uprawnień zakładów ubezpieczeń do pobierania opłat mających zapewnić pokrycie określonych kosztów związanych z dystrybucją produktów ubezpieczeniowych. Za abuzywny uznał jedynie konkretny mechanizm zastosowany w tych umowach, skutkujący rozliczeniem całości kosztów ponoszonych przez zakład ubezpieczeń w związku z zawarciem umowy w ciągu pierwszych lat trwania umowy. W rezultacie skutkowało to znaczącym ograniczeniem prawa konsumenta do rozwiązania umowy w każdym czasie, jak również przeniesieniem ryzyka ekonomicznego kontraktu w całości na jego słabszą stronę.

W analizowanych decyzjach (DOZIK-3/2022 oraz DOZIK-10/2022) Prezes UOKiK nałożył na oba zakłady ubezpieczeń kary w łącznej wysokości ponad 15,2 mln PLN oraz nakazał usunięcie trwających skutków naruszenia zakazu stosowania we wzorcach umów zawieranych z konsumentami niedozwolonych postanowień umownych. Dodatkowo, nakazano im listownie poinformować w terminie 1 miesiąca od dnia uprawomocnienia się decyzji wszystkich konsumentów, którzy zawarli umowy zawierające kwestionowane w decyzjach postanowienia, w tym o skutkach uznania postanowień za niedozwolone postanowienia umowne.

2. Decyzja w sprawie stosowania klauzul dotyczących śmierci współposiadacza rachunku we wzorcach umów rachunku bankowego

W 2022 roku Prezes UOKiK wydał także decyzję w sprawie stosowania niedozwolonych klauzul dotyczących śmierci współposiadacza rachunku bankowego w regulaminie ING Bank Śląski S.A. dotyczącym rachunków oszczędnościowo-rozliczeniowych oraz rachunków oszczędnościowych dla osób fizycznych.

Tabela 3. Decyzja wydana przez Prezesa UOKiK w sprawie stosowania niedozwolonych klauzul dotyczących śmierci współposiadacza rachunku bankowego

Lp.	Data decyzji	Nr decyzji	Nazwa banku	Wysokość kary (w PLN)
1.	27 stycznia 2022 r.	DOZIK-2/2022 ^a	ING Bank Śląski S.A. z siedzibą w Katowicach	Brak kary

^a Dec. nr DOZIK-2/2022. Pozyskano z: https://decyzje.uokik.gov.pl/bp/dec_prez.nsf.

Pierwsze z zakwestionowanych przez Prezesa UOKiK postanowień stanowiło, że w przypadku otrzymania przez bank dokumentu potwierdzającego śmierć jednego ze współposiadaczy rachunku, połowę zgromadzonych na nim środków bank wypłaci drugiemu współposiadaczowi, natomiast pozostałą część środków zgromadzonych na nim wypłaci zapisobiercy windykacyjnemu, a jeśli nie ustanowiono zapisobiercy windykacyjnego – spadkobiercy lub spadkobiercom.

Drugie z zakwestionowanych postanowień dotyczyło jednoczesnej śmierci współposiadaczy rachunku. Zgodnie z tą klauzulą, w przypadku jednoczesnej śmierci współposiadaczy rachunku połowę środków zgromadzonych na rachunku bank wypłaci zapisobiercy windykacyjnemu, a jeśli nie ustanowiono zapisobiercy windykacyjnego – spadkobiercy lub spadkobiercom po jednym ze

współposiadaczy, a drugą połowę zapisobiercy windykacyjnemu, a jeśli nie ustanowiono zapisobiercy windykacyjnego – spadkobiercy lub spadkobiercom uprawnionym po drugim ze współposiadaczy.

Oceniając abuzywność pierwszego ze wskazanych postanowień, Prezes UOKiK uznał za naruszenie dobrych obyczajów takie postanowienie umowne, które uprawniało bank do uniemożliwienia żyjącemu współposiadaczowi rachunku dysponowania połową środków zgromadzonych na rachunku wspólnym, w razie śmierci drugiego współposiadacza. Założeniem wspólnego rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego czy oszczędnościowego jest zapewnienie dostępu do środków zgromadzonych na rachunku każdemu ze współposiadaczy samodzielnie¹⁶. Z tych powodów, w ocenie Prezesa UOKiK, bank nie był uprawniony do samodzielnego określenia jaka część środków zgromadzonych na rachunku wspólnym przypadnie spadkobiercom i żyjącemu współposiadaczowi rachunku. W takim przypadku powinny znaleźć zastosowanie przepisy kodeksu cywilnego¹⁷ (art. 922 i nast.). Klauzula ta, w sposób istotny ogranicza zatem prawo żyjącego współposiadacza do skorzystania ze środków zgromadzonych na rachunku wspólnym.

Prezes UOKiK wskazał ponadto, że w sytuacji zablokowania środków przez bank po śmierci jednego ze współposiadaczy rachunku, naruszony zostaje nie tylko interes majątkowy żyjącego współposiadacza rachunku w postaci pozbawienia go dostępu do zablokowanych środków finansowych, lecz także interes w postaci traconego przez niego czasu na dopełnienie formalności, by odzyskać dostęp do zablokowanej części środków na rachunku.

Jednocześnie Prezes UOKiK nałożył ING Bank Śląski środek usunięcia skutków naruszenia zakazu, o którym mowa w art. 23a uokik, w postaci obowiązku poinformowania konsumentów – współposiadaczy umów rachunków bankowych wspólnych, których integralną częścią był wzorzec zawierający zakwestionowane postanowienia i na których zgromadzone środki zostały zablokowane, a blokada ta była utrzymywana na dzień uprawomocnienia się decyzji, o uznaniu przez Prezesa UOKiK wskazanego postanowienia za niedozwolone oraz o skutkach z tego wynikających. Informacja ta miała zostać przekazana konsumentom za pośrednictwem listów poleconych w terminie 3 miesięcy od dnia uprawomocnienia się decyzji i wskazywać treść klauzuli abuzywnej oraz informować o tym, że nie wiąże ona konsumenta.

W przypadku drugiej klauzuli, odnoszącej się do jednoczesnej śmierci obu współposiadaczy rachunku, Prezes UOKiK wydał decyzję umarzającą postępowanie w tej części. Uznał, że w przypadku jednoczesnej śmierci współposiadaczy rachunku nie będzie istniała osoba, która byłaby uprawniona do dysponowania środkami zgromadzonymi na rachunku wspólnym. Prezes UOKiK zwrócił uwagę, że co do zasady śmierć obu posiadaczy rachunku wspólnego nie prowadzi do przekształcenia rachunku wspólnego w rachunek indywidualny, gdyż na miejsce zmarłych posiadaczy rachunku wstępują ich spadkobiercy. W ocenie Prezesa Urzędu postanowienie zawarte w regulaminie nie dotyczyło w istocie nabycia prawa własności do zgromadzonych na rachunku środków, w związku z czym nie naruszało także powszechnie obowiązujących zasad dziedziczenia określonych w art. 922 i nast. k.c., pozostawiając kwestię wzajemnych rozliczeń pomiędzy spadkobiercami lub zapisobiercami zmarłych jednocześnie współposiadaczy rachunku

¹⁶ W myśl art. 51a pkt 1 ustawy z dnia 29.08.1997 r. – Prawo bankowe (t.j.: Dz. U. 2022 poz. 2324) w przypadku rachunku wspólnego prowadzonego dla osób fizycznych, o ile umowa rachunku bankowego nie stanowi inaczej każdy ze współposiadaczy rachunku może dysponować samodzielnie środkami pieniężnymi zgromadzonymi na rachunku.

¹⁷ Ustawa z dnia 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (t.j.: Dz. U. 2022 poz. 1360 ze zm.).

poza sferą ich relacji z bankiem jako prowadzącym rachunek wspólny. Wobec tego, że nie doszło w tym zakresie do naruszenia art. 23a uokik, postępowanie w tej części zostało umorzone jako bezprzedmiotowe¹⁸.

3. Decyzja w sprawie stosowania niedozwolonych klauzul umownych w regulaminie wykonywania zleceń w obrocie na rynku instrumentami OTC

14 października 2022 r. Prezes UOKiK wydał decyzję, w której uznał za niedozwolone postanowienia wzorców umownych Regulaminu wykonywania zleceń w obrocie instrumentami finansowymi na rynkach OTC oraz prowadzenia rachunków i rejestrów związanych z obrotem przez Biuro Maklerskie Alior Bank S.A.¹⁹.

Tabela 4. Decyzja wydana przez Prezesa UOKiK w sprawie stosowania niedozwolonych klauzul zasad zawieszenia prezentacji ofert instrumentu finansowego na rynku OTC

Lp.	Data decyzji	Nr decyzji	Nazwa banku	Wysokość kary (w PLN)
1.	14 października 2022 r.	DOZIK-14/2022 ^a	Alior Bank S.A. z siedzibą w Warszawie	Brak kary (w decyzji nałożono zobowiązanie z rekompensatą publiczną)

^a Dec. nr DOZIK-14/2022. Pozyskano z: //decyzje.uokik.gov.pl/bp/dec_prez.nsf.

Kwestionowane klauzule w regulaminie OTC dotyczyły kilku sytuacji: zawieszania prezentacji ofert danego instrumentu finansowego, zdefiniowania „błędneho kwotowania” oraz uprawnień biura maklerskiego i konsumenta w razie jego wystąpienia, a także ustalenia referencyjnych cen instrumentów finansowych innych niż prezentowane w systemie transakcyjnym Alior Banku, które mogłyby być podstawą żądania przez konsumenta ustalenia warunków zawarcia transakcji lub wykonania praw wynikających z otwartych pozycji.

Zdaniem Prezesa UOKiK kwestionowane postanowienia umowne pogarszały sytuację konsumenta jako strony stosunku zobowiązaniowego, jednocześnie stawiając w uprzywilejowanej pozycji przedsiębiorcę jako stronę umowy lepiej poinformowaną co do okoliczności ustalania m.in. faktu zaistnienia lub niezastnienia błędneho kwotowania, oceny prawidłowości kwotowania przedstawionego w systemie transakcyjnym banku czy też w zakresie uprawnień do zawieszania prezentacji ofert instrumentu finansowego. Prezes UOKiK powołał się ponadto w decyzji na „Wytyczne KNF dotyczące świadczenia usług maklerskich na rynku OTC instrumentów pochodnych”²⁰, zgodnie z którymi „firma inwestycyjna rzetelnie, precyzyjnie i w sposób niewprowadzający w błąd ustala prawa i obowiązki stron umowy o świadczenie usług maklerskich na rynku OTC instrumentów pochodnych oraz określa tryb i warunki ich świadczenia” (wytyczna 12).

Prezes Urzędu zwrócił ponadto uwagę, że katalog zdarzeń przewidzianych w Regulaminie OTC, który umożliwił spółce zawieszenie prezentacji ofert danego instrumentu finansowego miał

¹⁸ Zgodnie z art. 105 § 1 ustawy z dnia 14.06.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. 2022 poz. 200 ze zm.; dalej: k.p.a.) w zw. z art. 83 uokik, gdy postępowanie z jakiegokolwiek przyczyny stało się bezprzedmiotowe w całości albo w części, organ administracji publicznej wydaje decyzję o umorzeniu postępowania odpowiednio w całości albo w części.

¹⁹ Regulamin wykonywania zleceń w obrocie instrumentami finansowymi na rynkach OTC oraz prowadzenia rachunków i rejestrów związanych z tym obrotem przez Biuro Maklerskie Alior Bank S.A.; dalej: Regulamin OTC. Pozyskano z: <https://www.aliorbank.pl/dodatkowe-informacje/przydatne-dokumenty/biuro-maklerskie.html>.

²⁰ Wytyczne KNF dotyczące świadczenia usług maklerskich na rynku OTC instrumentów pochodnych. Pozyskano z: https://www.knf.gov.pl/dla_rynkul/regulacje_i_praktyka/rekomendacje_i_wytyczne/wytyczne_OTC?articleId=48297&p_id=18.

charakter otwarty. Bank konstruując takie postanowienia umowne, zadbał o ochronę własnych interesów kosztem interesów konsumentów, zastrzegając możliwości zawieszenia prezentacji ofert w sytuacji, gdy m.in. w wyniku postępowania partnerów technologicznych nie będzie to możliwe. Zrobił to bez wyłączenia sytuacji, gdy m.in. partnerzy banku są zobowiązani świadczyć usługi, lecz nie wywiązują się z obowiązku. Zdaniem Prezesa UOKiK przedsiębiorca powinien jasno i precyzyjnie sformułować katalog okoliczności uzasadniających zawieszenie prezentacji ofert danego instrumentu finansowego, a jego odpowiedzialność wobec konsumentów nie powinna być wyłączana z uwagi na bliżej niesprecyzowane „inne sytuacje, które spowodują niemożność kwotowania przez inne banki oferujące płynność, bądź ich dostarczania przez dostawcę kwotowań”.

W toku postępowania przedsiębiorca złożył wnioski o wydanie decyzji zobowiązującej, zgodnie z art. 23c uokik. Z uwagi na to, że zostały spełnione warunki w nim wskazane, wydana została decyzja zobowiązująca. Zgodnie z art. 23c ust. 3 uokik Prezes UOKiK nałożył na spółkę obowiązek składania w wyznaczonym terminie informacji o stopniu realizacji zobowiązania. Jednocześnie umorzono zostało jako bezprzedmiotowe postępowanie w zakresie klauzuli stanowiącej, że „Klientowi przysługuje prawo złożenia żądania dostosowania ceny transakcji zawartej w wyniku błędnego kwotowania do ceny rynkowej z chwili zawarcia transakcji. Biuro Maklerskie jest zobowiązane do spełnienia żądania Klienta”²¹.

Oprócz obowiązków informacyjnych zawartych w decyzji DOZIK-14/2022, bank zobowiązał się w niej do usunięcia trwających skutków stosowania niedozwolonych postanowień umownych, poprzez poinformowanie konsumentów o decyzji Prezesa UOKiK oraz skutkach stosowania niedozwolonych klauzul. Bank zobowiązał się również do przekazania konsumentom rekompensaty publicznej poprzez obniżenie na wskazany w decyzji okres wysokości prowizji od zawieranych transakcji w ramach umowy o świadczenie usług wykonywania zleceń na rynkach OTC albo przekazanie na posiadany przez konsumenta rachunek maklerski w banku określonej kwoty.

III. Decyzje Prezesa UOKiK w sprawach praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów

1. Decyzje w sprawie naruszenia zbiorowych interesów konsumentów w umowach dotyczących kredytu konsumenckiego

Działania odnoszące się do przestrzegania przez przedsiębiorców przepisów ustawy o kredycie konsumenckim (dalej: ukk)²² stanowią ważny obszar aktywności Prezesa UOKiK na rynku finansowym. W latach 2019–2021 większość decyzji dotyczyło rozliczenia pozaodsetkowych kosztów kredytu w przypadku wcześniejszej jego spłaty oraz obowiązków informacyjnych określonych w ustawie o kredycie konsumenckim. W 2022 roku Prezes UOKiK wydał cztery decyzje w sprawie naruszenia zbiorowych interesów konsumentów odnoszących się do kosztów kredytu konsumenckiego.

²¹ Par. 42 ust. 2 i ust. 4 Regulaminu OTC.

²² Ustawa z dnia 12.05.2011 r. o kredycie konsumenckim (t.j.: Dz. U. 2022 poz. 246).

Tabela 5. Decyzje wydane przez Prezesa UOKiK w sprawie naruszenia zbiorowych interesów konsumentów w umowach dotyczących kredytu konsumenckiego

Lp.	Data decyzji	Nr decyzji	Nazwa banku	Wysokość kary (w PLN)
1.	25 kwietnia 2022 r.	RGD-2/2022 ^a	AVALIA Sp. z o.o. z siedzibą w Sopocie	36 898
2.	27 czerwca 2022 r.	RGD-3/2022 ^b	AIQLABS Sp. z o.o. z siedzibą w Warszawie	1 557 646
3.	30 września 2022 r.	RGD-9/2022	SKOK im. Franciszka Stefczyka z siedzibą w Gdyni	Brak kary (decyzja zobowiązująca)
4.	22 grudnia 2022 r.	RŁO-9/2022	1) Yes Finance S.A. w restrukturyzacji z siedzibą w Warszawie, 2) Liberis Polska Sp. z o.o. w restrukturyzacji z siedzibą w Warszawie, 3) Duo Finance Sp. z o.o. w restrukturyzacji z siedzibą w Warszawie, 4) Primus Finance Sp. z o.o. w upadłości z siedzibą w Warszawie,	598 524

^a Dec. nr RGD-2/2022. Pozyskano z: https://decyzje.uokik.gov.pl/bp/dec_prez.nsf.

^b Dec. nr RGD-3/2022. Pozyskano z: https://decyzje.uokik.gov.pl/bp/dec_prez.nsf.

Dotyczyły one zarówno odsetkowych, jak i pozaodsetkowych kosztów kredytu konsumenckiego: ich zawyżania ponad ustawowe limity²³, sztucznego wydłużania umów kredytu konsumenckiego, co prowadziło do zawyżania kosztów kredytu, a także nieprawidłowego obliczania kwoty podlegającej zwrotowi w przypadku przedterminowej spłaty kredytu konsumenckiego. W sprawach tych przedmiotem rozstrzygnięcia Prezesa Urzędu była ocena czy w ustalonym stanie faktycznym przedsiębiorca (kredytodawca) dopuścił się bezprawnych działań, związanych z niewypełnieniem nakazów ustanowionych w obowiązujących przepisach prawnych. Dodać trzeba, że bezprawność działania polega na jego sprzeczności z normami prawa lub zasadami współżycia społecznego, bez względu na winę, a nawet świadomość sprawcy. Natomiast dla ustalenia bezprawności działania wystarczy, że określone zachowanie koliduje z przepisami prawa (por. Szwaja, 2000, s. 117–118).

W decyzji RGD-2/2022 Prezes UOKiK stwierdził, że spółka AVALIA naruszyła zbiorowe interesy konsumentów poprzez bezzasadne wydłużanie długości okresu spłaty kredytu, jak również nieprawidłowo dokonywała rozliczeń pozaodsetkowych kosztów kredytu w przypadku jego wcześniejszej spłaty.

Odnosząc się do zarzutu bezzasadnego wydłużania długości okresu spłaty kredytu, Prezes UOKiK ustalił, że kredytodawca ustalał harmonogram spłaty kredytu na podstawie rat tygodniowych i kwartalnych. W ramach rat tygodniowych dochodziło do spłaty niemal pełnego zobowiązania (ponad 98%). Natomiast ustalanie spłaty pozostałego do spłaty zobowiązania (w szczątkowej

²³ Maksymalne odsetkowe koszty kredytu konsumenckiego określone są w art. 359 § 21 k.c., Przepis ten wyznacza maksymalną wysokość odsetek umownych. Natomiast maksymalna wysokość pozaodsetkowych kosztów kredytu konsumenckiego określona jest w art. 36a ustawy o kredycie konsumenckim, przy czym w okresie od dnia 31 marca 2020 r. do dnia 30 czerwca 2021 r. zostały one ustalone na jeszcze niższym poziomie przepisem art. 8d ust. 1 do ust. 4 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz. U. 2020 poz. 1842 ze zm.).

wysokości) następowało w ramach rat kwartalnych, zazwyczaj w liczbie 7 rat, w wyjątkowo długich odstępach spłaty (13 tygodni, czyli ok. 91 dni).

W opinii Prezesa UOKiK działania kredytodawcy powodowały znaczące wydłużenie okresu trwania umowy pożyczki, co miało odzwierciedlenie w podniesieniu się granicy kwotowej maksymalnych pozaodsetkowych kosztów kredytu, obliczanej zgodnie ze wzorem wskazanym w art. 36a ukk. Opracowany i stosowany przez AVALIA model harmonogramu spłaty pożyczek prowadził do za wyższenia limitu kosztów, skutkując pobieraniem od pożyczkobiorców pozaodsetkowych kosztów w wysokości większej niż gdyby umowa pożyczki trwała wyłącznie w okresie rat tygodniowych.

Takie działanie przedsiębiorcy miało negatywny wpływ na sytuację ekonomiczną i życiową konsumenta/pożyczkobiorcy i z tych powodów zostało uznane przez Prezesa UOKiK za zachowanie rynkowe naruszające zarówno dobre obyczaje, jak i interesy konsumentów i tym samym praktykę określoną w art. 24 ust. 1 i 2 uokik. Prezes UOKiK stwierdził zaniechanie stosowania przez AVALIA wskazanej praktyki z dniem 17 lutego 2020 roku.

Drugi zarzut podniesiony w omawianej decyzji dotyczył nieuwzględniania pozaodsetkowych kosztów kredytu w całkowitym koszcie kredytu konsumenckiego, w przypadku przedterminowej jego spłaty. Takie działanie, zdaniem Prezesa UOKiK, naruszało art. 49 ust. 1 i 2 ukk i godziło w zbiorowe interesy konsumentów, stanowiąc praktykę z art. 24 ust. 1 i ust. 2 uokik. Zgodnie bowiem z literalnym brzmieniem art. 49 ust. 1 ukk, obejmującym swoim zakresem całkowity koszt kredytu zdefiniowany w art. 5 pkt 6 ukk, obejmuje on „wszelkie koszty, które konsument jest zobowiązany ponieść w związku z umową o kredyt, w szczególności: a) odsetki, opłaty, prowizje, podatki i marże jeżeli są znane kredytodawcy oraz b) koszty usług dodatkowych, w szczególności ubezpieczeń, w przypadku gdy ich poniesienie jest niezbędne do uzyskania kredytu lub do uzyskania go na oferowanych warunkach – z wyjątkiem kosztów opłat notarialnych ponoszonych przez konsumenta”.

W toku postępowania Prezes UOKiK ustalił, iż kredytodawca w stosowanych wzorcach umownych umieścił regulacje związane z wcześniejszą spłatą całości lub części pożyczki przed oznaczonym w umowie terminem. W umowie wskazano, iż w razie wcześniejszej spłaty pożyczki całkowity koszt pożyczki ulegał obniżeniu o te koszty, które dotyczyły okresu, o który skrócono czas obowiązywania (w szczególności odsetki), chociażby konsument/pożyczkobiorca poniósł je przed tą spłatą. Jednakże w przypadku wcześniejszej spłaty pożyczki przed terminem ustalonym w umowie, kredytodawca w sposób nieuzasadniony nie uwzględniał wysokości pobranej prowizji jako kosztu kredytu ulegającego obniżeniu. Ponadto ustalono także, że w takim przypadku również koszty obsługi pożyczki w domu nie podlegały odpowiedniej rekalkulacji.

Prezes Urzędu uznał, że przedsiębiorca postępuje niezgodnie z przepisami ustawy o kredycie konsumenckim, a jego działania naruszają interesy konsumentów i stanowią praktykę z art. 24 ust. 1 i 2 uokik, nakazując jej zaniechanie. Nadał decyzji w tym zakresie, na podstawie art. 103 uokik, rygor natychmiastowej wykonalności. W decyzji tej, oprócz nałożenia kar o łącznej wysokości 36 898 PLN, Prezes UOKiK nakazał również AVALIA Sp. z o.o. usunięcie skutków zakwestionowanych praktyk poprzez:

- obowiązek zamieszczenia na głównej stronie internetowej spółki, w terminie 14 (czternastu) dni od dnia uprawomocnienia się przedmiotowej decyzji, i utrzymania przez okres 3 (trzech)

miesiący, na koszt przedsiębiorcy, informacji o decyzji oraz zakwestionowanych praktykach naruszających zbiorowe interesy konsumentów;

- obowiązek przekazania listem poleconym – w terminie miesiąca od daty uprawomocnienia się decyzji – do wszystkich konsumentów, którzy od dnia 16 maja 2016 r. spłacili przed terminem pożyczkę uzyskaną w AVALIA Sp. z o.o. albo w okresie od dnia 16 maja 2016 r. zawarli „Umowę pożyczki gotówkowej” i spłacili ją przed terminem pisma z informacją o wskazanej decyzji;
- obowiązek dokonania zwrotu konsumentom części pozaodsetkowych kosztów kredytu, proporcjonalnie do okresu, o który skrócono czas obowiązywania umowy pożyczki, w związku z jej wcześniejszą spłatą; zwrot miał przysługiwać konsumentom, którzy od dnia 16 maja 2016 r. spłacili przed terminem pożyczkę i złożą stosowną reklamację; spółka miała dokonać zwrotu odpowiedniej części kosztów w terminie 30 dni od złożenia reklamacji; obliczenie wskazanego obniżenia miało być dokonane za pomocą tzw. metody liniowej.

W kolejnej decyzji RGD-3/2022, dotyczącej AIQLABS Sp. z o.o., Prezes UOKiK stwierdził, że naruszyła ona zbiorowe interesów konsumentów poprzez:

- 1) stosowanie w umowach kredytu konsumenckiego, zawieranych od 31 marca 2020 r., pozaodsetkowych kosztów kredytu przekraczających limit maksymalnych pozaodsetkowych kosztów kredytu określony w art. 8d ust. 1 do ust. 4 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych²⁴ (dalej: ustawa covidowa);
- 2) pobieranie, w związku z zawartymi umowami kredytu konsumenckiego, zawyżonych odsetek umownych, przekraczających wysokość odsetek maksymalnych określonych w art. 359 § 21 k.c.

Odnosząc się do pierwszego z zarzutów, należy wskazać, że analizowane umowy zawierane przez spółkę AIQLABS podlegały pod reżim dwóch aktów prawnych – ustawy covidowej i ustawy o kredycie konsumenckim. Z tych powodów, zdaniem Prezesa Urzędu, kredytodawca powinien określić wysokość prowizji przy uwzględnieniu limitów wskazanych we wskazanych ustawach.

W art. 31zc ust. 1 ustawy covidowej przewidziano, że po terminie jej obowiązywania za pozostały okres umowy kredytodawca może pobierać pozaodsetkowe koszty kredytu w wysokości określonej przepisami ukk. Pozaodsetkowe koszty kredytu określone na podstawie przepisów ukk mogły zatem zostać pobrane dopiero po 31 marca 2021 roku. Tym samym w okresie obowiązywania przepisów ustawy covidowej kredytodawca mógł ustalić i pobrać jedynie tę część kosztów, których pobranie było dopuszczalne za okres umowy w czasie obowiązywania ustawy covidowej, czyli w wysokości obliczonej zgodnie z art. 8d tej ustawy (z założenia niższej niż wynikającej z ukk). Stanowisko takie zgodne było również z celem wprowadzenia stosownej regulacji²⁵.

Tymczasem, jak ustalono w toku postępowania, AIQLABS podzieliła wartość zobowiązania na 48 rat w równej wysokości w taki sposób, że pierwsze 24 raty obejmowały jedynie spłatę prowizji

²⁴ Ustawa z dnia 2.03.2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz. U. 2020 poz. 1842 ze zm.; dalej: ustawa covidowa).

²⁵ Por. dołączone do druku poselskiego nr 299 uzasadnienie do nowelizacji ustawy covidowej w pkt 2.6.

oraz odsetek, rata 25 zawiera spłatę zarówno części kapitału, jak i kosztów oraz odsetek, natomiast pozostałe 23 raty obejmować miały spłatę kapitału pożyczki oraz naliczonych odsetek. Cały koszt prowizji zawierał się zatem w 25 pierwszych ratach. Prezes UOKiK uznał, że ustalona w umowie łączna wysokość rat, w okresie obowiązywania ustawy covidowej, przekracza maksymalne pozaodsetkowe koszty kredytu określone w art. 8d ust. 1 do ust. 4 tej ustawy covidowej. Dodatkowo w rozpatrywanej sprawie doszło nie tylko do ustalenia wysokości rat kosztowych w okresie COVID-19 w wysokości przekraczającej limit ustawowy, lecz także do zawyżenia wysokości maksymalnych pozaodsetkowych kosztów kredytu, odnosząc go do całego okresu kredytowania.

Prezes UOKiK stwierdził zaprzestanie stosowania wskazanej praktyki z dniem 1 lipca 2021 roku.

Drugi zarzut postawiony spółce dotyczył zawyżania odsetek umownych, które przekraczały wysokość odsetek maksymalnych, określonych art. 359 § 2¹ k.c. Zgodnie z kodeksem cywilnym maksymalna wysokość odsetek wynikających z czynności prawnej nie może w stosunku rocznym przekraczać dwukrotności wysokości odsetek ustawowych stanowiących sumę stopy referencyjnej Narodowego Banku Polskiego i 3,5 punktów procentowych (art. 359 § 2 k.c.).

Zgodnie z ustaleniami Prezesa UOKiK w badanym wysokości odsetek maksymalnych wynosiła:

- do 17 marca 2020 r. $(1,50 + 3,5) \times 2 =$ maksymalnie 10%,
- od 18 marca do 8 kwietnia 2020 r. $(1 + 3,5) \times 2 =$ maksymalnie 9%,
- od 9 kwietnia do 28 maja 2020 r. $(0,5 + 3,5) \times 2 =$ maksymalnie 8%,
- od 29 maja 2020 r. do 6 października 2021 r. $(0,1 + 3,5) \times 2 =$ maksymalnie 7,2%.

W toku postępowania Prezes UOKiK ustalił, że w umowach zawartych w okresie od 25 marca do 25 maja 2020 r. spółka stosowała odsetki w wysokości 10%, podczas gdy maksymalne odsetki w tym okresie wynosiły 9% (do 8 kwietnia 2020 r.) oraz 8% (od 9 kwietnia do 28 maja 2020 r.). Natomiast w umowach zawartych w okresie od 5 czerwca do 6 lipca 2020 r. odsetki wynosiły 8%, podczas gdy maksymalne odsetki w tym okresie wynosiły 7,2%.

Po otrzymaniu zawiadomienia o wszczęciu postępowania w sprawie naruszenia zbiorowych interesów konsumentów przedsiębiorca poinformował, iż dokonał na nowo przeliczenia odsetek, zmienił konsumentom harmonogramy spłaty. Konsumenti zostali ponadto poinformowani o obniżeniu stóp procentowych, a ich zobowiązania zostały pomniejszone o różnicę pomiędzy pierwotnie ustalonymi odsetkami a odsetkami wynikającymi ze zmian wprowadzonych przez Radę Polityki Pieniężnej. Dlatego Prezes UOKiK stwierdził zaniechanie stosowania tej praktyki z dniem 24 czerwca 2021 roku.

W decyzji, oprócz nałożenia kar w łącznej wysokości 1 557 646 PLN, Prezes UOKiK nakazał spółce AIQLABS usunięcie skutków zakwestionowanych praktyk poprzez:

- obowiązek zamieszczenia na głównej stronie internetowej spółki, w terminie 14 dni od dnia uprawomocnienia się decyzji, i utrzymywana przez okres 3 miesięcy, na koszt przedsiębiorcy, informacji o decyzji oraz zakwestionowanych praktykach naruszających zbiorowe interesy konsumentów;
- obowiązek przekazania listem poleconym w terminie miesiąca od daty uprawomocnienia się decyzji wszystkim konsumentów, którzy w okresie od 31 marca 2020 r. do 30 czerwca 2021 r. zawarli z spółką umowy pożyczki ratalnej, w sposób czytelny i zrozumiały pisemnej informacji o decyzji oraz zakwestionowanych praktykach naruszających zbiorowe interesy konsumentów;

- obowiązek dokonania zwrotu konsumentom, którzy w okresie objętym postępowaniem zawarli ze spółką umowy pożyczki ratalnej, bezprawnie pobranych środków tytułem zapłaty pozodsetkowych kosztów kredytu w zawyżonej wysokości, przekraczającej limit określony w ustawie covidowej; zwrot środków miał nastąpić w terminie 1 miesiąca od daty otrzymania wniosku konsumenta w tej sprawie.

W postępowaniu zakończonym decyzją RGD-9/2022 Prezes UOKiK postawił Spółdzielczej Kasie Oszczędnościowo-Kredytowej im. Franciszka Stefczyka z siedzibą w Gdyni (dalej: Kasa lub Kasa Stefczyka lub SKOK Stefczyka) zarzut nieobniżania, w przypadku spłaty przez konsumenta kredytu przed terminem określonym w umowie pożyczki – w związku z zawarciem kolejnej umowy i przeznaczeniem środków nowej pożyczki na spłatę zobowiązań poprzednich – całkowitego kosztu kredytu o stosowną kwotę odpowiadającą części pobranej prowizji oraz części opłaty przygotowawczej, przypadających proporcjonalnie w stosunku do spłacanej wcześniej części kwoty kredytu, co mogło być niezgodne z art. 49 ust. 1 i 2 u.k.

W toku postępowania Kasa Stefczyka wystąpiła do Prezesa UOKiK o wydanie decyzji zobowiązaniowej i zobowiązała się do podjęcia działań zmierzających do zakończenia naruszeń zbiorowych interesów konsumentów oraz usunięcia ich skutków. Kasa zobowiązała się m.in. do:

- obniżania całkowitego kosztu kredytu – w przypadku jego wcześniejszej spłaty – proporcjonalnie do okresu, o który skrócono okres obowiązywania umowy, tj. zgodnie z treścią art. 49 ustawy o kredycie konsumenckim; powyższe obniżenie będzie dokonywane w sposób automatyczny, tj. bez konieczności składania przez konsumenta osobnego wniosku w tym zakresie; obniżenie będzie dotyczyć wszystkich konsumentów, którzy wcześniejszej spłaty dokonali po uprawomocnieniu się decyzji;
- złożenia jednokrotnego oświadczenia woli zawierającego informację o decyzji oraz informację o możliwości złożenia wniosku przez konsumentów, którzy dokonali wcześniejszej spłaty kredytu, w celu odzyskania nadpłaconej prowizji lub opłaty przygotowawczej;
- dokonywania rozliczenia reklamacji składanych przez konsumentów w związku z oświadczeniem wskazanym powyżej, stosując tzw. liniową metodę rozliczenia kosztów kredytu; zwrot ma być dokonany w terminie 30 dni od dnia otrzymania reklamacji konsumenta;
- dokonania w terminie 30 dni od dnia otrzymania reklamacji zwrotu konsumentom na wskazany we wniosku reklamacyjnym numer rachunku bankowego, stosując tzw. liniową metodę rozliczenia kosztów kredytu.

Na Kasę Stefczyka został ponadto nałożony w decyzji obowiązek złożenia informacji o realizacji zobowiązania.

Decyzja RŁO-9/2022 została podjęta wobec czterech podmiotów (Yes Finance Sp. z o.o. w restrukturyzacji; Liberis Polska Sp. z o.o. w restrukturyzacji; Duo Finance Sp. z o.o. w restrukturyzacji; Primus Finance Sp. z o.o. w upadłości), które stosowały praktykę tzw. rolowania zadłużenia. Polegała ona na naprzemiennym udzielaniu konsumentom, którzy nie dokonali pełnej spłaty pożyczki, kolejnych pożyczek gotówkowych na spłatę poprzedniej pożyczki w okresie 120 dni od dnia wypłaty pierwszej z pożyczek oraz pobieraniu z tego tytułu przez ww. przedsiębiorców od konsumentów prowizji bez uwzględnienia ograniczeń wysokości pozaodsetkowych kosztów kredytu określonych w ustawie o kredycie konsumenckim. Zdaniem Prezesa UOKiK stanowiło to obejście

art. 36c w związku z art. 36a ukk i jednocześnie stanowiło praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów (art. 24 ust. 1 i ust. 2 uokik). W decyzji Prezes UOKiK stwierdził jednocześnie zaniechanie ww. praktyki z dniem 31 marca 2020 roku.

Model działalności adresatów omawianej decyzji polegał na tym, że pożyczkodawcy udzielali pożyczek za pośrednictwem tego samego pośrednika kredytowego (Primus Finance), z którym mieli podpisane umowy o świadczenie usług pośrednictwa w zakresie udzielania pożyczek konsumenckich. Mechanizm działania podmiotów powiązanych kapitałowo (pośrednika Primus Finance oraz instytucji pożyczkowych: Yes Finance, Duo Finance i Liberis Polska), oparty był na udzielaniu pożyczek naprzemiennie i umożliwiawał w założeniu wskazanych pożyczkodawców na ustalanie pozaodsetkowych kosztów kredytu na poziomie dużo wyższym, niż w sytuacji gdyby sami zawierali osobno kolejne umowy. W takiej sytuacji spoczywał na nich obowiązek uwzględnienia limitów określonych w art. 36c ustawy o kredycie konsumenckim. Zwrócić bowiem należy uwagę, że z literalnego brzmienia przepisu art. 36c wynika, że dotyczy on sytuacji, w której zarówno pierwszego, jak i wszystkich kolejnych kredytów udzielał ten sam kredytodawca temu samemu konsumentowi. Natomiast w analizowanej sprawie kolejnych pożyczek udzielali temu samemu konsumentowi na zmianę różni pożyczkodawcy z tej samej grupy kapitałowej.

W decyzji RŁO-9/2022 oprócz nałożenia na pożyczkodawców kary w łącznej wysokości 598 524 PLN organ ochrony konsumentów nakazał każdemu z pożyczkodawców usunięcie trwających skutków naruszenia zbiorowych interesów konsumentów. Usunięcie skutków – w ramach przysporzenia konsumenckiego – przewidywało zwrot każdemu konsumentowi, od którego wskazani w decyzji pożyczkodawcy pobrali prowizję bez uwzględnienia ustawowych ograniczeń wysokości pozaodsetkowych kosztów kredytu, nadwyżki powstałej z tego tytułu. Prezes UOKiK nakazał również w decyzji poinformowanie każdego konsumenta, którego dotyczyła zakwestionowana w decyzji praktyka.

2. Decyzje w sprawach stosowania nieuczciwych praktyk rynkowych wprowadzających w błąd

W 2022 roku Prezes UOKiK wydał łącznie siedem decyzji odnoszących się do stosowania przez przedsiębiorców operujących na rynku usług finansowych nieuczciwych praktyk rynkowych. Dwie z nich – wobec Honesto Finance Sp. z o.o. oraz Farmy Mleka S.A. – dotyczyły przekazywania konsumentom nieprawdziwych lub wprowadzających w błąd informacji w toku oferowania konsumentom przez wskazane spółki inwestycji. W decyzji wydanej wobec Vivus Finance Sp. z o.o. Prezes UOKiK umorzył jako bezprzedmiotowe postępowanie odnoszące się do kwestii reklamowania kredytu konsumenckiego oraz naruszenia stosowania kodeksu dobrych praktyk. Natomiast czwarta decyzja – wobec DM Group Sp. z o.o. – została wydana w związku z zatwierdzoną prawomocnym postanowieniem ugodą sądową w postępowaniu dotyczącej decyzji Prezesa UOKiK z 2019 r. w sprawie wprowadzenia konsumentów w błąd co do charakteru działań przedsiębiorcy w zakresie dochodzenia roszczeń odszkodowawczych na rzecz konsumentów. Dodatkowo w grudniu 2022 r. zostały wydane trzy decyzje wobec: BREWE Leasing Sp. z o.o.; PHI Wierzytelności Sp. z o.o. oraz Widsepro Froctal Limited z siedzibą w Larnace.

Tabela 6. Decyzje wydane przez Prezesa UOKiK w sprawie stosowania nieuczciwych praktyk rynkowych

Lp.	Data decyzji	Nr decyzji	Nazwa banku	Wysokość kary (w PLN)
1.	21 stycznia 2022 r.	DOZIK-1/2022 ^a	VIVUS Finance Sp. z o.o. z siedzibą w Warszawie	Brak kary
2.	23 maja 2022 r.	RŁO-2/2022 ^b	Honesto Finance Sp. z o.o. z siedzibą w Zakościelu	45 000 zł
3.	25 lipca 2022 r.	RPZ-7/2022 ^c	Farma Mleka S.A. z siedzibą w Poznaniu	105 994 zł
4.	7 kwietnia 2022 r.	RKT-2/2022 ^d	DM Group Sp. z o.o. z siedzibą w Rzeszowie	47 716 zł (30 000 zł) ^e
5.	5 grudnia 2022 r.	RWR-3/2022	BREWE Leasing Sp. z o.o. z siedzibą w Warszawie	154 117 zł
6.	23 grudnia 2022 r.	RPZ-11/2022	PHI Wierzytelności Sp. z o.o. z siedzibą w Poznaniu	112 539 zł
7.	2 grudnia 2022 r.	RGD-10/2022	Widsepro Froctal Limited z siedzibą w Larnace (Cypr)	102 160 zł

^a Dec. nr DOZIK-1/2022. Pozyskano z: https://decyzje.uokik.gov.pl/bp/dec_prez.nsf.

^b Dec. nr RŁO-2/2022. Pozyskano z: https://decyzje.uokik.gov.pl/bp/dec_prez.nsf.

^c Dec. nr RPZ-7/2022. Pozyskano z: https://uokik.gov.pl/aktualnosci.php?news_id=18783.

^d Dec. nr RKT-2/2022. Pozyskano z: https://decyzje.uokik.gov.pl/bp/dec_prez.nsf.

^e Wysokość kary nałożonej w decyzji Prezesa UOKiK została obniżona ugodą sądową zawartą w dniu 7 marca 2022 r., zatwierdzoną prawomocnym postanowieniem Sądu Okręgowego w Warszawie – Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów wydanym w sprawie o sygn. akt: XVII AmA 18/20.

Zgodnie z dyspozycją art. 24 ust. 2 pkt 3 ww. uokik, stosowanie nieuczciwych praktyk rynkowych zdefiniowanych art. 3 ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym²⁶, które mogą polegać zarówno na działaniu (art. 5 upnpr), jak i zaniechaniu (art. 6 upnpr), jest zakazaną praktyką naruszającą zbiorowe interesy konsumentów.

Jak to wskazano w wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie, „Interpretując pojęcie praktyki wprowadzającej w błąd należy stwierdzić, że jest to każda praktyka, która w jakikolwiek sposób, w tym również przez swoją formę, wywołuje skutek w postaci co najmniej możliwości wprowadzenia w błąd »przeciętnego konsumenta«, do którego jest skierowana lub dociera, i która ze względu na swoją zwodniczą naturę może zniekształcić jego zachowanie rynkowe”²⁷.

Praktyki zarzucane przez Prezesa Urzędu w decyzjach RŁO-2/2022 i RPZ-7/2022 odnoszą się do wprowadzenia w błąd konsumentów w toku oferowania inwestycji. Zgodnie z art. 5 ust. 1 upnpr, działanie może być kwalifikowane jako wprowadzające w błąd, jeżeli w jakikolwiek sposób powoduje lub może powodować podjęcie przez przeciętnego konsumenta decyzji dotyczącej umowy, której inaczej by nie podjął. Na tle art. 5 ust. 1 upnpr kwalifikacja praktyki rynkowej jako wprowadzającej w błąd odbywa się przez pryzmat wpływu na podjęcie decyzji transakcyjnej przez przeciętnego konsumenta. Dlatego ocena działań przedsiębiorców w zakresie wprowadzenia w błąd nie odnosiła się wyłącznie do sytuacji, kiedy konsument pod wpływem praktyki już podjął decyzję, ale również do sytuacji, kiedy praktyka mogła spowodować powzięcie decyzji, której przy prawidłowym rozeznaniu sytuacji konsument by nie podjął. Jak wskazano wyżej, wprowadzającym

²⁶ Ustawa z dnia 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym (t.j.: Dz. U. 2017 poz. 2070; dalej: upnpr).

²⁷ Por. wyr. SA w Warszawie z dnia 9 lutego 2011 r., sygn. akt VI ACa 694/10.

w błąd działaniem może być w szczególności rozpowszechnianie nieprawdziwych informacji (art. 5 ust. 2 pkt 1 upnpr).

W przypadku Honesto Finance Sp. z o.o. postępowanie i decyzja RŁO-2/2022 Prezesa UOKiK są skutkiem postępowania wyjaśniającego, wszczętego wobec innego podmiotu – Fundico Sp. z o.o. z siedzibą w Krakowie²⁸. W toku wskazanego postępowania ustalono powiązania osobowe między Fundico Sp. z o.o. i Honesto Finance Sp. z o.o. Ustalono również, że wskazane spółki prowadzą podobną działalność związaną oferowaniem możliwości inwestowania w wierzytelności wobec podmiotów rynku finansowego, przyjęły również podobny model oferowania inwestycji poprzez platformy internetowe, gdzie wskazywały na bardzo wysokie stopy zwrotu z inwestycji (16–50% w okresie inwestycji poniżej 1 roku).

W decyzji RŁO-2/2022 Prezes UOKiK stwierdził stosowanie przez Honesto Finance nieuczciwej praktyki rynkowej, polegającej na przekazywaniu konsumentom nieprawdziwych informacji wskazujących na bezpieczeństwo i brak ryzyka w odniesieniu do oferowanych inwestycji. Spółka oferowała inwestycje polegające na nabyciu przez konsumentów praw do wynagrodzenia za sfinansowanie za spółkę kosztów zakupu lub dochodzenia roszczeń wobec banków. Spółka swoje materiały dotyczące inwestycji publikowała m.in. na stronie internetowej oraz na profilu spółki na portalu Facebook, kierując je do konsumentów. Wskazywała w nich na bezpieczeństwo inwestycji, brak ryzyka oraz na „100% pewność zwrotu” wkładu początkowego (kwoty inwestycji). W żadnej z przekazywanych informacji spółka nie informowała konsumentów o zagrożeniach związanych z realizacją umowy i możliwych ewentualnych stratach konsumenta z tego tytułu.

Prezes Urzędu uznał podawane przez spółkę informacje o bezpieczeństwie i niewystępowaniu ryzyka braku zwrotu zainwestowanych środków pieniężnych za nieprawdziwe. Charakter oferty inwestycyjnej odznaczał się dużym stopniem niepewności, gdyż posiadane przez spółkę aktywa w postaci sędziowanych „wierzytelności przyszłych”, w chwili zawierania umów inwestycyjnych z konsumentami nie miały charakteru zobowiązań wynikających z prawomocnych wyroków sądów czy zawartych ugód. Konsument/inwestor ponosił zatem znaczne ryzyko utraty części lub całości zainwestowanych środków. Jednocześnie Honesto udzielała potencjalnym inwestorom (konsumentom) nieprawdziwych informacji co do kancelarii prawnych, które miały prowadzić sprawy sądowe dotyczące roszczeń będących przedmiotem inwestycji. Prezes UOKiK ustalił, że przynajmniej część ofert dotyczyło spraw, które nie zostały w rzeczywistości przekazane do prowadzenia pełnomocnikom wskazanym w ofertach.

W decyzji RŁO-2/2022 Prezes UOKiK stwierdził, że Honesto Sp. z o.o. zaniechała stosowanie wskazanej wyżej praktyki z dniem 9 września 2022 roku.

W związku z nieudokumentowaniem obrotu osiągniętego przez spółkę w 2021 roku²⁹ z prowadzonej działalności ogółem Prezes Urzędu uznał za uzasadnione nałożenie kary pieniężnej niniejszą decyzją na podstawie art. 106 ust. 6 uokik w wysokości 35 000 PLN. Ustalając wysokość kary pieniężnej, Prezes UOKiK wziął pod uwagę okoliczności łagodzące oraz obciążające, które

²⁸ Postępowanie zakończone wydaną w dniu 31.12.2022 r. decyzją nr RŁO-10/2022. Pozyskano z: https://decyzje.uokik.gov.pl/bp/dec_prez.nsf.

²⁹ W toku postępowania poprzedzającego wydanie decyzji wykazano, że spółka nie złożyła w Urzędzie Skarbowym zeznania podatkowego o wysokości osiągniętego dochodu (poniesionej straty) CIT-8 za 2021 rok, a także nie udzieliła odpowiedzi na wezwania Prezesa Urzędu do wskazania i udokumentowania obrotów.

wystąpiły w sprawie³⁰, jakimi były znaczny zasięg terytorialny stwierdzonego naruszenia oraz umyślność naruszenia, jak również krótkotrwałość stosowania praktyki³¹.

We wskazanej decyzji, oprócz nałożenia kary, Prezes UOKiK nakazał Honesto Finance Sp. z o.o. usunięcie skutków zakwestionowanych praktyk poprzez:

- obowiązek zamieszczenia na oficjalnej stronie internetowej spółki, w terminie 7 dni od dnia uprawomocnienia się przedmiotowej decyzji, i utrzymywana przez okres 1 miesiąca, informacji o decyzji Prezesa Urzędu oraz informacji o zakwestionowanych praktykach naruszających zbiorowe interesy konsumentów;
- obowiązek przekazania listem poleconym – w terminie 21 dni od daty uprawomocnienia się decyzji – do wszystkich konsumentów, którzy zawarli z Honesto Finance sp. z o.o. umowy w zakresie inwestycji polegających na nabyciu przez konsumentów praw do wynagrodzenia za sfinansowanie za spółkę kosztów zakupu lub dochodzenia roszczeń wobec banków, sformułowanej w sposób czytelny i zrozumiały pisemnej informacji o decyzji Prezesa Urzędu oraz informacji o zakwestionowanych praktykach naruszających zbiorowe interesy konsumentów.

W przypadku Farmy Mleka S.A. Prezes UOKiK w decyzji RPZ-7/2022 stwierdził nieuczciwą praktykę rynkową wprowadzającą konsumentów w błąd, co do sytuacji finansowej, w jakiej znajdowała się spółka. W trakcie webinarów oraz w materiałach marketingowych dotyczących bieżących planów inwestycyjnych spółka przekazywała nieprawdziwe informacje o skali prowadzonej przez nią działalności. Spółka kreśliła w nich plany inwestycyjne, w których podkreślała potencjalnie zyski z inwestycji oraz znacząco wyolbrzymiała skalę prowadzonej działalności. Podczas gdy w rzeczywistości nabyła zaledwie 11 krów, przy czym powierzyła ich chów jednemu gospodarstwu rolnemu. Na podstawie informacji zawartych w sprawozdaniach finansowych spółki ustalono, że w latach 2019–2021 spółka nie osiągnęła żadnych obrotów, a w latach 2020–2021 ponosiła straty. Jednocześnie w ocenie Prezesa Urzędu określone przez spółkę cele inwestycyjne były fikcyjne. Przedsiębiorca nie zaniechał promocji i oferowania inwestycji, pomimo wypowiedzenia jej umowy o współpracę przez jedyne gospodarstwo rolne, z którym współpracował. Przedsiębiorca zaciągał kolejne zobowiązania wobec inwestorów, mimo że faktycznie zaniechał inwestycji (nabywania krów mlecznych) już w listopadzie 2020 roku.

W decyzji Prezes UOKiK nakazał spółce Farma Mleka zaniechanie stosowania praktyki i nałożył się w tym zakresie, na podstawie art. 103 uokik, rygor natychmiastowej wykonalności³², jak również przewidział środki usunięcia trwających skutków naruszenia oraz nałożył kary pieniężne zarówno na spółkę, jak i na prezesa jej zarządu. Należy mieć na względzie, że zakwestionowana praktyka stanowi nieuczciwą praktykę rynkową, której stosowanie wobec konsumentów w myśl art. 3 upnr jest bezwzględnie zakazane. Osiągnięcie tego celu jest możliwe wyłącznie w przypadku skutecznego i niezwłocznego eliminowania tego typu praktyk z obrotu. Prezes UOKiK w decyzji podkreślił, że prawidłowe informowanie konsumentów o warunkach inwestycji, a w szczególności o ryzyku inwestycyjnym jest co do zasady jednym z podstawowych obowiązków informacyjnych. Za nałożeniem rygoru natychmiastowej wykonalności w niniejszej decyzji przemawiał jednocześnie

³⁰ Zgodnie z art. 111 ust. 3 pkt 2 w zw. z art. 111 ust. 3 pkt 1) lit. a)–d) uokik.

³¹ Honesto Finance Sp. z o.o. stosowała praktykę od 16 marca do 9 września 2021 roku.

³² W myśl art. 103. Prezes UOKiK może nadać decyzji w całości lub w części rygor natychmiastowej wykonalności, jeżeli wymaga tego ważny interes konsumentów.

fakt, że przedsiębiorca nie zaniechał proponowania konsumentom inwestycji, mimo zaniechania realizacji finansowanego ze środków konsumentów przedsięwzięcia

Ze względu na fakt, iż spółka Farma Mleka w latach 2020–2021 nie osiągnęła żadnego obrotu, Prezes UOKiK, uwzględniając wysoką szkodliwość zarzuconej praktyki, na podstawie art. 106 ust. 6³³ uokik nałożył karę pieniężną w wysokości 45 994 PLN (10 000 EUR). Była to maksymalna możliwa kara jaką mógł nałożyć Prezes UOKiK.

W toku postępowania ustalono również, że prezes jednoosobowego zarządu spółki odpowiadał za wszelkie działania spółki związane z proponowaną konsumentom inwestycją w produkcję mleka krowiego. Jego podpisy widniały pod umowami zawartymi z zarządcą masy sanacyjnej, ponadto osobiście prowadził webinary i spotykał się z potencjalnymi inwestorami. Biorąc pod uwagę okoliczności sprawy, charakter zarzuconej spółce praktyki, stopień wpływu osoby zarządzającej na naruszenia oraz umyślność podejmowanych przez tę osobę działań, Prezes UOKiK uznał, że uzasadnione jest nałożenie na osobę zarządzającą kary pieniężnej³⁴ w wysokości 60 000 PLN.

W decyzji Prezes UOKiK nakazał Farma Mleka S.A. usunięcie skutków zakwestionowanych praktyk poprzez nałożenie obowiązku zamieszczenia na głównej stronie internetowej spółki oraz na jej profilu w serwisie Facebook, w terminie 7 dni od dnia uprawomocnienia się przedmiotowej decyzji, i utrzymywana przez okres 3 miesięcy, na koszt przedsiębiorcy, informacji o decyzji oraz zakwestionowanych praktykach naruszających zbiorowe interesy konsumentów.

Należy również zaznaczyć, że pismem z dnia 5 kwietnia 2022 r. Delegatura zawiadomiła prokuraturę o możliwości popełnienia przestępstwa oszustwa przez Michała Mierzejewskiego. Czynności w tej sprawie prowadzone są przez Prokuraturę Rejonową Poznań-Stare Miasto.

Dodać należy, że decyzją nr RPZ 5/2022 z dnia 6 lipca 2022 r. Delegatura nałożyła na spółkę karę pieniężną w kwocie 50 000 PLN za nieudzielenie informacji żądanych na podstawie art. 50 ust. 1 uokik.

Prezes UOKiK decyzją DOZIK-1/2022 umorzył jako bezprzedmiotowe postępowanie w sprawie stosowania przez Vivus Finance Sp. z o.o. praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów. W toku postępowania postawiono spółce zarzut naruszenia obowiązków informacyjnych dotyczących reklamowania kredytu konsumenckiego, określonych w ukk, poprzez podawanie w materiałach reklamowych kosztów „pierwszych pożyczek” opartych na reprezentatywnym przykładzie skonstruowanym odmiennie niż w reklamach dotyczących „kolejnych” podwyżek oraz niespełnianiu przewidzianego w „Dobrych Praktykach w zakresie standardów reklamowania kredytu konsumenckiego” przyjętych przez Związek Firm Pożyczkowych, którego członkiem jest Vivus Finance wymogu stosowania w materiałach reklamowych zasad dotyczących minimalnej powierzchni ekranu, jaką powinno zajmować tło pouczenia.

W odniesieniu do zarzutu naruszenia obowiązków informacyjnych w reklamach kredytu konsumenckiego dotyczących tzw. pierwszych pożyczek ustalono, że spółka zamieszczała informacje dotyczące kosztów pożyczki, opierając się na reprezentatywnym przykładzie skonstruowanym

³³ Art. 106 ust. 6 uokik przewiduje, że w przypadku, gdy przedsiębiorca nie osiągnął obrotu w okresie trzyletnim lub gdy obrót przedsiębiorcy obliczony na podstawie tego przepisu nie przekracza równowartości 100 000 EUR, Prezes Urzędu może nałożyć na przedsiębiorcę, w drodze decyzji, karę pieniężną w wysokości nieprzekraczającej równowartości 10 000 EUR.

³⁴ W myśl art. 106b ust. 1 uokik Prezes UOKiK może nałożyć na osobę zarządzającą karę pieniężną w wysokości do 2 000 000 PLN, jeżeli osoba ta, w ramach sprawowania swojej funkcji w czasie trwania stwierdzonego naruszenia, umyślnie dopuściła przez swoje działanie lub zaniechanie do naruszenia przez przedsiębiorcę zakazów określonych w art. 23a lub art. 24 uokik. Nałożenie na osobę zarządzającą kary pieniężnej może nastąpić wyłącznie w decyzji nakładającej na przedsiębiorcę karę pieniężną, o której mowa w art. 106 ust. 1 pkt 3a lub 4 uokik.

w odniesieniu do warunków, na jakich były udzielane właśnie te „pierwsze” pożyczki. Natomiast w reklamach dotyczących „kolejnych” podwyżek wskazywała reprezentatywny przykład, odwołujący się do warunków standardowych, na jakich zawierała z konsumentami umowy o następne pożyczki, tzn. z uwzględnieniem prowizji i odsetek.

Jak ustalono w toku postępowania, „pierwsze” i „kolejne” pożyczki stanowiły odrębne rodzaje umów. Umowy dotyczące „pierwszych” i „kolejnych” pożyczek różniły się warunkami, na jakich były zawierane, w tym przede wszystkim kosztami, jakie ponosił konsument. Co istotne, „pierwsza” pożyczka nie miała charakteru okresowej promocji, lecz znajdowała się na stałe w ofercie spółki. W ocenie Prezesa UOKiK potwierdzało to odrębność obu produktów finansowych, o której mowa w art. 8 ust. 2 ukk. Z tego względu nie było podstaw do uznania, że działania spółki naruszają art. 7 ust. 1 pkt 1, 2, 3 i ust. 2 pkt 2 w zw. z art. 8 ust. 1 i ust. 2 ukk. Tym samym w przypadku przedmiotowych działań spółki nie została spełniona przesłanka bezprawności, warunkująca uznanie określonej praktyki przedsiębiorcy za praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów.

W toku postępowania nie potwierdzono również, żeby w swoich działaniach spółka dopuściła się naruszenia dobrych obyczajów poprzez niedotrzymywanie zobowiązania do przestrzegania postanowień kodeksu dobrych praktyk. Spółka nie była sygnatariuszem „Dobrych Praktyk w zakresie standardów reklamowania kredytu konsumenckiego” i nie zobowiązała się do ich przestrzegania. Nie informowała również konsumentów, ażeby była związana zamieszczonymi w nich rekomendacjami.

Decyzja RKT-2/2022 została wydana wobec DM Group Sp. z o.o. na podstawie o art. 479^{30c} § 2 k.p.c.³⁵, w związku z ugodą sądową zawartą w dniu 7 marca 2022 r., zatwierdzoną prawomocnym postanowieniem Sądu Okręgowego w Warszawie – Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów wydanym w sprawie o sygn. akt: XVII AmA 18/20.

Uгода sądowa w toku postępowania sądowego dotyczącego decyzji Prezesa UOKiK wobec przedsiębiorcy jest stosunkowo nowym narzędziem³⁶, stanowiącym alternatywną w stosunku do wyroku formę zakończenia sprawy, która w wyniku skargi trafiła do sądu. Strony będą miały przy tym do dyspozycji szerszy katalog możliwych rozstrzygnięć niż SOKiK. Przykładowo, będą mogły uzgodnić cofnięcie odwołania przez skarżącego³⁷. W wyniku ugody sądowej uległ rozszerzeniu obowiązek usunięcia trwających skutków naruszenia zbiorowych interesów konsumentów poprzez publikację oświadczenia DM Group Sp. z o.o. na fanpage’u spółki umieszczonym na Facebook. Jednocześnie została obniżona nałożona na spółkę kara pieniężna z 47 716 do 30 000 PLN.

Tytułem wyjaśnienia należy wskazać, że zmieniona ugodą decyzja Prezesa UOKiK RKT-9/2019 dotyczyła naruszenia zbiorowych interesów konsumentów poprzez wprowadzanie konsumentów w błąd co do: charakteru, w jakim działał przedsiębiorca (sugerowanie, że przedmiotem jego działalności jest dochodzenie roszczeń na rzecz poszkodowanych konsumentów, podczas gdy jedynie pośredniczy w nawiązaniu współpracy z właściwym podmiotem); kwot, które przedsiębiorca odzyskał dotychczas na rzecz poszkodowanych konsumentów; terminu wypłacenia odzyskanych na rzecz konsumentów środków; efektywności podejmowanych działań oraz liczby konsumentów,

³⁵ Zgodnie z art. 479^{30c} § 2 k.p.c. na podstawie zatwierdzonej ugody w sprawie odwołania do Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów Prezes Urzędu uchyla lub zmienia zaskarżoną decyzję albo wykonuje lub podejmuje inną czynność stosownie do okoliczności sprawy w zakresie swojej właściwości i kompetencji.

³⁶ Możliwość zawierania przez Prezesa UOKiK ugód na etapie postępowania sądowego została wprowadzona przepisem art. 2 pkt 4 ustawy z dnia 31 lipca 2019 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczenia obciążeń regulacyjnych (Dz. U. 2019 poz. 1495).

³⁷ Uzasadnienie do ustawy z dnia 31 lipca 2019 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczenia obciążeń regulacyjnych.

którym przedsiębiorca udzielił już pomocy w dochodzeniu roszczeń. Działania te, zdaniem Prezesa UOKiK, stanowiły nieuczciwą praktykę rynkową wprowadzającą w błąd, zdefiniowaną w art. 5 ust. 1 i 2 pkt 1 upnpr, a poprzez to praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów, o której mowa w art. 24 ust. 1 i 2 pkt 3 uokik.

Decyzja RWR-3/2022 wobec BREWE Leasing Sp. z o.o. dotyczyła posługiwania się przez ten podmiot w stosunkach z konsumentami wekslem w sposób naruszający dobry obyczaj pozyskiwania kapitału na potrzeby prowadzonej działalności gospodarczej z wykorzystaniem papierów wartościowych do tego celu przeznaczonych. Mogło to zniekształcić zachowanie rynkowe konsumentów przez podjęcie decyzji co do przekazania środków pieniężnych, powodując przy tym przeniesienie na nich ryzyka finansowego prowadzonej przez spółkę działalności leasingowej i faktoringowej, co zdaniem Prezesa UOKiK stanowiło nieuczciwą praktykę rynkową. Drugi zarzut postawiony spółce również dotyczył nieuczciwej praktyki rynkowej, polegającej na wprowadzaniu konsumentów w błąd poprzez rozpowszechnianie nieprawdziwych informacji co do bezpieczeństwa środków pieniężnych przekazywanych BREWE Leasing Sp. z o.o., co może spowodować podjęcie przez konsumentów decyzji dotyczącej zawarcia umowy, której inaczej by nie podjęli.

Przedmiotem organizowanego przez spółkę przedsięwzięcia jest oferta nabycia KWIT-u Dochodowego, formalnie stanowiącego weksel własny przedsiębiorcy, wystawionego na określoną sumę wekslową, ze ściśle określonym terminem zapłaty. Oferta kierowana jest do konsumentów poza rynkiem kapitałowym, zainteresowanych inwestycją w dobra niekonwencjonalne. W ocenie Prezesa UOKiK docelowi odbiorcy oferty KWIT-ów Dochodowych nie posiadają doświadczenia w inwestowaniu w zróżnicowane instrumenty finansowe. Są to m.in. osoby, których historia inwestycyjna ogranicza się do doświadczeń związanych z nabywaniem obligacji, a więc jest to grupa posiadająca elementarną wiedzę na temat produktów oferowanych na szeroko pojętym rynku finansowym

Weksle spółki (KWIT-y Dochodowe) wystawiane były na określoną sumę wekslową, podlegającą zapłacie we wskazanym miejscu i czasie. W zdecydowanej większości remitentami byli konsumenci. Na sumę wekslową składał się kapitał przekazany przez konsumenta w momencie zawiązania stosunku, a także umowne dyskonto. Wartość dyskonta odzwierciedlała wysokość zysku po stronie wierzyciela. Pozyskany w ten sposób kapitał zasiliał działalność podstawową prowadzoną przez spółkę, czyli świadczenie usług leasingu i faktoringu na rzecz innych przedsiębiorców. Na podstawie ustalonego stanu faktycznego Prezes UOKiK ustalił, że w ramach oferty KWIT-ów Dochodowych przedsiębiorca wykorzystywał weksle własne jako narzędzie służące pozyskiwaniu kapitału z przeznaczeniem na finansowanie prowadzonej przez siebie działalności.

W tym miejscu należy wskazać, że spółka podlegałaby obowiązkowi określonym w ustawie o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego obrotu³⁸ (dalej: uop), w tym publikowaniu informacji bieżących i okresowych, gdyby przedmiotem obrotu w takich przypadkach były instrumenty finansowe (np. obligacje). Jednak poprzez zastosowanie weksla własnego – służącego pozyskiwaniu kapitału – obowiązek ten spółki nie dotyczy. W sytuacji gdyby przedsiębiorca do finansowania swojej działalności wykorzystywał instrumenty finansowe, to ze względu na charakter i skalę organizowanego przedsięwzięcia, w szczególności

³⁸ Ustawa z dnia 29.07.2005 r. o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych (Dz. U. 2021 poz. 198).

liczbę konsumentów angażujących swój kapitał, ponosiłaby również obowiązek ustanowienia szerokiej gamy zabezpieczeń w celu eliminacji ryzyka poniesienia przez inwestorów strat finansowych nałożonego przepisami uop. Spółka nie podlegała zatem obowiązkom nakładanym przez prawo unijne czy krajowe. Nie była zobowiązana do ustanowienia choćby podstawowych zabezpieczeń, jakie muszą czynić firmy inwestycyjne ani też wypełniania obowiązku informacyjnego, do czego zobligowani są emitenci instrumentów finansowych. Oznacza to, że nie uczestniczy w systemie rekompensat organizowanym przez Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych.

W ocenie Prezesa UOKiK, decydując się na finansowanie własnej działalności ze środków pozyskiwanych od konsumentów przy wykorzystaniu papierów wartościowych, przedsiębiorcy winni posługiwać się przewidzianymi dla tego celu instrumentami prawnymi. Zdaniem Prezesa UOKiK BREWE Leasing Sp. z o.o. swoim działaniem mogła naruszać dobry obyczaj rzetelnego traktowania konsumenta w ramach zawiązywanej relacji gospodarczej. Przyjęty na potrzeby finansowania swojej działalności model biznesowy zdecydowanie odbiega na niekorzyść od prawnych oraz gospodarczych standardów stosowanych na rynku. Prezes UOKiK zwrócił również uwagę, że dobry zwyczaj prowadzenia działalności gospodarczej, w tym także podejmowania działań zapewniających jej finansowanie, nakazuje, aby kapitał obcy przedsiębiorstwa pozyskiwany był w sposób profesjonalny, z zastosowaniem rozwiązań do tego przeznaczonych.

Dlatego w opinii Prezesa UOKiK organizowane przez spółkę przedsięwzięcie mogło zostać potraktowane przez przeciętnego konsumenta jako łądząco podobne do procesów inwestycyjnych odbywających się w przestrzeni rynku kapitałowego, tym samym w istotny sposób zniekształcić zachowanie rynkowe przeciętnego konsumenta przez podjęcie decyzji co do przekazania środków pieniężnych. Mogło to skutkować przeniesieniem na konsumenta ryzyka finansowego prowadzonej przez przedsiębiorcę działalności leasingowej i faktoringowej.

Odnosząc się do drugiego i trzeciego zarzutu postawionego przez Prezesa UOKiK, należy podnieść, że BREWE Leasing Sp. z o.o. w swoim przekazie reklamowym podkreślała bezpieczeństwo inwestycji. W ocenie Prezesa UOKiK sformułowania: „gwarancja bezpiecznej inwestycji”, czy „gwarancja bezpiecznej wypłaty” mogły być interpretowane przez przeciętnego konsumenta jako zapewnienie o pełnym bezpieczeństwie oferowanego przedsięwzięcia, a więc gwarancji zwrotu zaangażowanego kapitału, bez względu na zaistnienie potencjalnych negatywnych czynników rynkowych. Sformułowania użyte przez przedsiębiorcę mogą powodować po stronie odbiorcy błędne przekonanie o pełnym bezpieczeństwie organizowanego przez spółkę przedsięwzięcia. Prezes Urzędu zakwestionował również kierowane przez spółkę w ramach działań promocyjnych komunikaty i hasła określające procentowo i kwotowo zyski, jakie miały przynieść oferowane konsumentom inwestycje. Przedsiębiorca, zachęcając do zawarcia umowy, prezentował wprost kwotę zysku, którą konsument może uzyskać. Natomiast, jak wskazano w decyzji, ustalenia poczynione w toku postępowania wskazywały na brak podstaw do publikowania w materiałach reklamowych takich danych. W ocenie Prezesa Urzędu przytoczone wyżej treści mogły powodować u przeciętnego odbiorcy oferty przekonanie, że ten, angażując swoje środki w oferowane przedsięwzięcie – bez względu na zaistniałe okoliczności, osiągnie zysk w wielkości odpowiadającej deklarowanej wartości procentowej oraz kwotowej.

W odniesieniu do każdego z trzech przytoczonych zarzutów Prezes UOKiK stwierdził, że spółka stosowała nieuczciwe praktyki rynkowe i nakazał zaprzestanie ich stosowania. Ponadto na spółkę została nałożona kara w łącznej wysokości 154 117 PLN.

Decyzja RPZ-11/2022 wobec PHI Wierzytelności Sp. z o.o. dotyczyła zamieszczania przez tego przedsiębiorcę w materiałach reklamowych nieprawdziwych informacji, które mogły wprowadzać w błąd konsumentów co do pewności uzyskania wysokich zysków z inwestycji, co zdaniem Prezesa UOKiK stanowiło nieuczciwą praktykę rynkową określoną w art. 5 ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym.

Spółka w ramach prowadzonej działalności oferowała konsumentom inwestycje w wierzytelności nabywane w drodze cesji od innych podmiotów. Oferowane konsumentom wierzytelności dotyczyły odszkodowań od jednostek samorządu terytorialnego z tytułu zaległych dotacji na rzecz placówek oświatowych. Z umów zawieranych z konsumentami wynikało m.in., że za czas od podpisania umowy przez kolejne 2,5 roku spółka będzie wypłacała inwestorowi odszkodowanie w wysokości 6% w skali roku, jednocześnie dając gwarancję minimalnego zysku na poziomie 15% w ciągu 2,5 roku. W opinii Prezesa UOKiK w przypadku zakwestionowanych reklam informacje w nich zawarte były nieprawdziwe i wprowadzały konsumentów w błąd. Inwestycje obejmowały bowiem wierzytelności, które nie zostały jeszcze zasądzone prawomocnymi wyrokami sądów ani ugodami zawartymi przez dane placówki i gminy. Dlatego informacje w przekazie reklamowym sugerujące pewność zasądzenia wierzytelności, a co za tym idzie ich powstanie i wysokość były nieprawdziwe. Spółka w chwili kierowania przekazu do konsumentów nie była w stanie przewidzieć w jaki sposób zakończą się postępowania sądowe dotyczące danych dotacji – w szczególności czy sąd uzna je za uzasadnione.

We wskazanej decyzji Prezes UOKiK nałożył na przedsiębiorcę karę pieniężną w wysokości 112 539 PLN oraz środek usunięcia skutków nieuczciwej praktyki rynkowej w postaci zamieszczenia na stronie spółki komunikatu o decyzji Prezesa UOKiK oraz nieuczciwej praktyce rynkowej, której dopuściła się spółka.

Prezes UOKiK w decyzji RGD-10/2022 uznał, że działania Wisepro Foctral Limited z siedzibą w Larnace (Cypr) stanowią nieuczciwą praktykę rynkową w postaci założenia, prowadzenia i propagowania systemu promocyjnego typu piramida, o którym mowa w art. 7 pkt 14 ustawy z dnia 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym, co stanowi naruszenie zbiorowych interesów konsumentów określone w art. 24 ust. 2 pkt 3 ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów.

Spółka Wisepro Foctral Limited założyła, prowadziła i propagowała program partnerski umożliwiający konsumentom, którzy dokonali zakupu jednego z dostępnych na platformie internetowej Properly pakietów szkoleniowych dotyczących rynku Forex i zawarli umowę o świadczenie usług tradingowych na uzyskiwanie korzyści materialnych w postaci bonusów lub prowizji, które w świetle ustaleń Prezesa UOKiK były uzależnione przede wszystkim od wprowadzenia nowych członków (konsumentów) do systemu.

Zebrane w toku postępowania dowody potwierdzają, że konsument może zostać traderem i partnerem oraz zapraszać inne osoby, aby zostały traderami i partnerami, z tą jednak zasadą, że aby „zarabiać” konsument musiał wykonać określone świadczenie, tj. wykupić przynajmniej

jeden z pakietów szkoleniowych dotyczących rynku Forex oferowanych przez przedsiębiorcę a następnie podpisać umowę programu partnerskiego.

Konsumenci wabieni byli obietnicą łatwego zysku. Za dokonany wydatek związany z zakupem pakietu otrzymywali możliwość korzystania z automatycznej strategii, „robota”, który niemal bez żadnej ingerencji ze strony nabywcy ma zapewnić mu przychody w inwestowaniu na rynku Forex. Jednak uzyskane z tego tytułu przychody były niepewne, gdyż konsument mógł również ponieść stratę w granicy zainwestowanych środków. Pewność zarobku dawał dopiero udział w programie partnerskim. Przychody w tym programie były możliwe do uzyskania również pasywnie, w związku z wprowadzaniem do struktury nowych osób, które jednak muszą dokonać wpłaty tytułem zakupu pakietu.

Z okoliczności ustalonych w toku postępowania wynikało, że o ile zarabianie na strategii nie miało ustalonego wyniku, o tyle udział w programie partnerskim zapewniał i gwarantował określone przychody. Jednocześnie ustalono, że dochody z programu partnerskiego są zdecydowanie wyższe niż dochody z tradingu. Dlatego w ocenie Prezesa Urzędu, stan faktyczny sprawy wskazywał jednoznacznie, że zakup pakietu jest świadczeniem konsumenta dokonywanym za możliwość (obietnicę) uzyskania wymiernych korzyści materialnych uzyskiwanych przede wszystkim z tytułu udziału w programie partnerskim, który był oparty na wprowadzaniu nowych członków.

Decyzją RGD-10/2022 Prezes UOKiK nałożył na przedsiębiorcę karę pieniężną w wysokości 102 160 PLN, a także nakazał usunięcie skutków naruszenia zbiorowego interesu konsumentów poprzez zamieszczenie na stronie internetowej przedsiębiorcy oraz w serwisie Facebook, w którym przedsiębiorca promował swoje systemy promocyjne, komunikatu o decyzji Prezesa UOKiK oraz zakwestionowanej praktyce przedsiębiorcy.

3. Decyzja dotycząca informowania konsumentów o kursie walutowym przy rozliczaniu bezgotówkowej transakcji w walucie obcej

Tabela 7. Decyzja Prezesa UOKiK w sprawie dotycząca informowania konsumentów o kursie walutowym przy rozliczaniu bezgotówkowej transakcji w walucie obcej

Lp.	Data decyzji	Nr decyzji	Nazwa banku	Wysokość kary
1.	29 grudnia 2022 r.	DOZIK-17/2022	ING Bank Śląski S.A. z siedzibą w Katowicach	Brak kary (decyzja zobowiązująca)

W grudniu 2022 r. Prezes UOKiK wydał również decyzję wobec ING Banku Śląskiego S.A., w której to decyzji uznał za praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów nieprzekazywanie przez bank na trwałym nośniku konsumentom, którzy zawarli z bankiem umowy o kartę debetową, informacji na temat kursu walutowego stosowanego przez bank przy rozliczaniu bezgotówkowej transakcji w walucie obcej zainicjowanej przez konsumenta.

Prezes UOKiK miał świadomość, że rozliczanie transakcji walutowych dokonywanych kartą debetową (wydaną w systemie Visa lub Mastercard) jest procesem wieloetapowym (składającym się z etapu autoryzacji oraz etapu rozliczenia), w którym bierze udział wiele podmiotów (akceptant, agent rozliczeniowy/centrum rozliczeniowe, organizacja płatnicza oraz bank jako wydawca karty). Odstęp czasowy pomiędzy autoryzacją i rozliczeniem jest przy tym zależny od tego, kiedy agent rozliczeniowy przedstawia transakcję do rozliczenia, co z kolei jest uzależnione od tego,

kiedy akceptant przedstawia transakcję swojemu agentowi rozliczeniowemu (przy czym tak długo, jak transakcja nie jest rozliczona, kwota transakcji nie jest pobierana z rachunku bankowego posiadacza karty). Regulacje organizacji płatniczych zawierały informacje, w jakim maksymalnym terminie centrum/agent rozliczeniowy powinien przekazać transakcję do rozliczenia organizacji płatniczej (przy czym centrum/agent rozliczeniowy może przekazać transakcje również po upływie tego maksymalnego terminu) oraz o terminach, w których organizacja przesyła do banku transakcje do rozliczenia, po otrzymaniu transakcji od centrum/agenta rozliczeniowego. Prezes UOKiK ma również świadomość, że może wystąpić sytuacja, kiedy ostateczna kwota transakcji walutowej (przeliczonej na PLN), którą obciążony zostaje rachunek konsumenta, nie pokrywa się z kwotą transakcji (przeliczonej na PLN) z dnia jej dokonania (kwotą zablokowaną na rachunku konsumenta), co jest wynikiem występujących różnic pomiędzy zastosowanym kursem przeliczeniowym z dnia dokonania transakcji oraz z dnia jej rozliczenia przez bank (i w przypadku wystąpienia niekorzystnej różnicy kursowej skutkuje wyższą kwotą obciążenia rachunku konsumenta).

Jednocześnie w tym zakresie na gruncie przepisów obowiązującego prawa na banki został nałożony obowiązek informacyjny. Zgodnie z art. 27 pkt 3 lit. b) ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych³⁹, jeżeli transakcja płatnicza wiąże się z przeliczaniem waluty, dostawca usług płatniczych przekazuje użytkownikowi informację o kursach walutowych, w tym o referencyjnych kursach walutowych, oraz o sposobie obliczania faktycznej wysokości kursu walutowego.

W tym miejscu należy wskazać, że art. 26 ust. 1 upp, w brzmieniu z dnia wszczęcia niniejszego postępowania⁴⁰ stanowił, że dostawca jest obowiązany dostarczać użytkownikowi informacje określone w art. 27, art. 29 ust. 1 i 5, art. 31 ust. 1 i art. 32 ust. 1 w postaci papierowej lub na innym trwałym nośniku informacji, z tym że pocztą elektroniczną dostarcza je tylko na wniosek użytkownika. Informacje powinny być sformułowane w przejrzystej i czytelnej formie (od dnia 20 czerwca 2018 r., na mocy nowelizacji ustawy o usługach płatniczych z dnia 10 maja 2018 r.⁴¹, przepis ten otrzymał brzmienie: „Dostawca dostarcza użytkownikowi informacje określone w art. 27, art. 29 ust. 1 i 5, art. 31 ust. 1 i art. 32 ust. 1 w postaci papierowej lub na innym trwałym nośniku informacji. Informacje sporządza się w języku polskim lub innym języku uzgodnionym przez dostawcę i użytkownika. Informacje formułuje się w sposób łatwo zrozumiały, w przejrzystej i czytelnej formie”; powyższa zmiana treści przedmiotowego przepisu pozostaje jednak bez wpływu na niniejsze postępowanie).

Zgodnie z art. 26 ust. 2 upp, informacje określone w art. 27 upp dostawca jest obowiązany dostarczyć użytkownikowi w odpowiednim czasie przed zawarciem umowy ramowej⁴², a zatem jeszcze przed dokonaniem przez konsumenta transakcji kartowej wiążącej się z przeliczaniem waluty, co przesądza o zakresie przekazywanych informacji w odniesieniu do referencyjnego kursu walutowego, który znajdzie zastosowanie dla dokonywanych transakcji walutowych i sposobu jego wyznaczania.

³⁹ T.j.: Dz. U. 2022 poz. 2360; dalej: uup.

⁴⁰ Na dzień wszczęcia postępowania – Dz. U. 2016 poz. 1572 ze zm.

⁴¹ Dz. U. 2018 poz. 1075.

⁴² Bądź niezwłocznie po jej zawarciu, zgodnie z art. 26 ust. 3 upp („Jeżeli umowa ramowa została zawarta na wniosek użytkownika korzystającego ze środków porozumiewania się na odległość, dostawca dostarcza użytkownikowi informacje określone w art. 27 niezwłocznie po zawarciu umowy ramowej, jeżeli nie było możliwe ich dostarczenie w terminie określonym w ust. 2”).

W swoim regulaminie z 2015 r. bank zastrzegał, że obciążenie (bądź uznanie) rachunku kwotą transakcji kartowej (oraz odpowiednimi opłatami i prowizjami) nastąpi niezwłocznie, nie później niż w ciągu 3 dni roboczych po otrzymaniu przez bank z organizacji płatniczej stosownej informacji o transakcjach kartowych do rozliczenia. Regulamin wskazywał na możliwą dowolność w zakresie ostatecznego rozliczenia transakcji, a tym samym ustalenia przez bank wiążącego kursu walutowego. bank bowiem w sposób nieprecyzyjny określił w jego treści moment, w którym może dojść do rozliczenia transakcji kartowej dokonanej w walucie obcej. Miał on nastąpić maksymalnie do trzech dni od otrzymania informacji od organizacji płatniczej; przy czym konsument nie ma wiedzy, w jakim terminie od dokonania transakcji organizacja płatnicza przekaże taką informację bankowi.

W nowszej wersji regulaminu obowiązującej od dnia 6 sierpnia 2018 r. bank określił maksymalny 31 dniowy termin, w którym może nastąpić rozliczenie transakcji kartowej, a także skrócił termin na dokonanie obciążenia rachunku kwotą transakcji kartowej z 3 dni roboczych do 1 dnia roboczego. Postanowienia te wciąż jednak nieprecyzyjnie regulują kwestie, będące przedmiotem zarzutu. Konsument – na podstawie Regulaminu – w dalszym ciągu nie ma wiedzy, w którym momencie ustalany zostanie kurs walutowy wykorzystywany dla celów rozliczenia transakcji.

Prezes UOKiK uwzględnił specyfikę dotyczącą czterostronnych systemów kart płatniczych, wziął pod uwagę także okoliczność, że proces wykonania transakcji płatniczej uzależniony jest od innych podmiotów niż bank będący wydawcą kart płatniczych, a w szczególności samo zainicjowanie procesu rozliczenia transakcji uzależnione jest od działania agenta rozliczeniowego. Niemniej jednak, nawet w sytuacji, w której bank nie ma wpływu na termin faktycznego przekazania przez organizację płatniczą informacji o transakcjach kartowych do rozliczenia (z uwagi na złożoność powiązań instytucji rynku płatniczego), obowiązek informacyjny powinien być realizowany w sposób jak najbardziej precyzyjny.

W przedmiotowej decyzji Prezes UOKiK stwierdził co prawda naruszenie zbiorowego interesu konsumentów i nakazał zaniechanie stosowania praktyki przez bank, jednak ze względu na okoliczności poprzestał jedynie na wskazanym wyżej nakazie zaniechania praktyki i usunięcia jej skutków poprzez złożenie oświadczenia na stronie internetowej banku oraz mediach społecznościowych z informacją o decyzji Prezesa UOKiK.

IV. Podsumowanie

Analiza decyzji wydanych przez Prezesa UOKiK w 2022 roku w sprawach nadużyć instytucji finansowych wobec konsumentów pozwala stwierdzić, że działania tego organu były skierowane na obszary istotne z punktu widzenia interesów konsumentów, w których występowały naruszenia. Mimo że zostały one zidentyfikowane już wcześniej, to w okresie pandemii COVID-19 i następującego po niej spowolnienia, wzrostu stóp procentowych i rosnącej inflacji nie tylko nie straciły na znaczeniu, lecz były jasnym sygnałem dla instytucji finansowych, że Prezes UOKiK zamierza egzekwować stosowanie przepisów prawa ochrony konsumenta usług finansowych wszędzie tam, gdzie występują nadużycia ze strony praktyki rynkowej. Rynek finansowy jest tym sektorem gospodarki, w którym ich skala nie słabnie, a skutki, w tym także finansowe, są niezwykle dotkliwe dla wszystkich uczestników tego rynku, zwłaszcza tych dotkniętych niewłaściwymi praktykami. Te stwierdzone przez Prezesa UOKiK w 2022 r. dotyczyły kredytu konsumenckiego, w szczególności

zawsze newralgicznego obszaru kosztów, wprowadzenia w błąd przy oferowaniu konsumentom inwestycji finansowych, w tym propagowania bądź prowadzenia systemów promocyjnych typu piramida, jak również stosowania niedozwolonych postanowień we wzorcach umów, zwłaszcza opłat alokacyjnych stosowanych w umowach ubezpieczeń na życie z funduszem inwestycyjnym UFK, ale także śmierci współposiadacza rachunku we wzorcach umów rachunku bankowego oraz wykonywania zleceń w obrocie na rynku instrumentami OTC.

Prezes UOKiK, stwierdzając w wydawanych decyzjach różne formy tychże nadużyć, a tym samym w ramach sprawowanego przez niego nadzoru nad praktykami rynkowymi instytucji finansowych wobec konsumentów, skorzystał także z dodatkowych instrumentów wzmacniających ich skuteczność, a mianowicie – nakładania kar na osoby zarządzające, niezależnie od kar finansowych nakładanych na same instytucje.

Jak się wydaje, może być to dobrym czynnikiem presji na wewnętrzny nadzór instytucji finansowych nad ryzykiem braku zgodności z prawem ochrony konsumenta w ramach komórek compliance funkcjonujących w każdej z tych instytucji, jak również przyczynić się do ugodowego załatwiania reklamacji i sporów na etapie przedsądowym i sądowym

Bibliografia

- Banasiński, C. i Piontek, E. (2009). *Ustawa o ochronie konkurencji i konsumentów. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska/Legalis.
- Prętki, M. i Wiercińska-Krużewska, A. (2016). W: A. Stawicki, E. Stawicki (red.), *Ustawa o ochronie konkurencji i konsumentów. Komentarz*. Wyd. II. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Rutkowska, E. (2002). Niedozwolone klauzule umowne w bankowym obrocie konsumenckim. *Prawo Bankowe*, (7/8).
- Rutkowska-Tomaszewska, E. (2013). *Ochrona prawna klienta na rynku usług bankowych*. Warszawa: LEX a Wolters Kluwer business.
- Rutkowska-Tomaszewska, E. i Choptiany, W. (2020). Supervision of the Polish Financial Supervision Authority over non-domestic entities on the consumer credit market in Poland and borrower protection. *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego*, (8), 26–35. <https://doi.org/0000-0002-8710-5870>.
- Rutkowska-Tomaszewska, E. i Zwaliński, A. (2021). Umowne i ustawowe rozwiązania dotyczące „wakacji kredytowych” w sytuacji pandemii COVID-19: prawo – praktyka – a rzeczywista ochrona kredytobiorcy konsumenta. *internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny*, 7(10), 100–120.
- Rutkowska-Tomaszewska, E. i Zwaliński, A. (2022). Decyzje Prezesa UOKiK w sprawach stosowania niedozwolonych klauzul we wzorcach umownych dotyczących usług finansowych za lata 2020–2021. *internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny*, 1(11), 79–98. <https://doi.org/10.7172/2299-5749.IKAR.1.11.6>
- Szwaja, J. (2000). *Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck.

**Krzysztof Waliszewski (red.), *Finanse osobiste*,
Wydawnictwo PAN, Warszawa 2022, ss. 426**

Monografię Komitetu Nauk o Finansach PAN, pozycję wieloautorską poświęconą *finansom osobistym*, pod redakcją Krzysztofa Waliszewskiego, uważam za godną polecenia. Jest to obszerna, licząca 447 stron publikacja. Zaletą tego opracowania jest podjęcie problematyki finansów osobistych, przedstawionych w różnych perspektywach. Powyższe zagadnienie badawcze jest bardzo aktualne i ważne. Należy zgodzić się z opinią Redaktora opracowania, który wyjaśnia we wstępie, że finanse osobiste „stają się jedną z najbardziej dynamicznie rozwijających się subdyscyplin finansów prywatnych wyróżnionych z punktu widzenia podmiotowego. Ponadto finanse osobiste nazywane także finansami gospodarstw domowych były do niedawna obszarem zaniedbywanym i pomijanym w głównym nurcie ekonomii i finansów”. Dlatego podjęcie tego tematu uważam za szczególnie wartościowe ze względu na jego stosunkowo małą popularność. Problematyka finansów osobistych to złożony obszar badawczy, w perspektywie różnych segmentów rynku finansowego oraz decyzji podejmowanych przez konsumentów/klientów. Trzeba stwierdzić, że recenzowana monografia, stanowiąca element nurtu badań nad uwarunkowaniami finansów osobistych (jako subdyscypliny dziedziny nauk społecznych „ekonomia i finanse”) jest niezwykle potrzebna, gdyż uzupełnia lukę badawczą, będąc interesującym głosem środowiska.

Tytuł monografii odzwierciedla jej zawartość. Układ tego opracowania obejmuje siedem sekcji, (zawierających 26 rozdziałów) uporządkowanych w następującej kolejności:

1. Finanse osobiste.
2. Zachowania inwestycyjno-oszczędnościowe gospodarstw domowych w warunkach inflacji.
3. Opodatkowanie i transfery międzypokoleniowe w gospodarstwach domowych.
4. Zachowania kredytowe gospodarstw domowych w warunkach rosnących stóp procentowych.
5. Regulacje konsumenckie i bezpieczeństwo finansowe gospodarstw domowych.
6. Edukacja finansowa i włączenie finansowe gospodarstw domowych.
7. Nowoczesne technologie w finansach osobistych.

Treści zawarte w monografii tworzą holistyczny obraz finansów osobistych, poprzez ukazanie: różnych aspektów zachowań finansowych gospodarstw domowych, czynników determinujących te zachowania, zarządzanie ryzykiem, zagadnień opodatkowania, pozyskiwania źródeł finansowania (zwłaszcza źródeł kredytowych), problemów, istotnych dla gospodarstw domowych w kontekście bezpieczeństwa finansowego oraz sposobów ich ograniczania.

W recenzowanej monografii Autorzy wprowadzają do tematu finansów osobistych w kontekście perspektyw poznawczych, cyklu życia gospodarstwa domowego, zarządzania budżetem i ryzykiem przez gospodarstwo domowe bezpieczeństwa finansowego. Przedstawiają aspekt pojęciowy finansów osobistych, a także szeroki kontekst ich funkcjonowania. Koncentrują się oni na: zachowaniach inwestycyjno-oszczędnościowych i kredytowych gospodarstw domowych w perspektywie problemów z inflacją, opodatkowaniu, transferach międzypokoleniowych, ochronie klienta nieprofesjonalnego na rynkach finansowych. W opracowaniu podjęto także wątek

bezpieczeństwa finansowego i ochrony konsumentów oraz powiązaną z ograniczaniem ryzyka i włączaniem finansowym edukację finansową. Ponadto odniesiono się do funkcjonowania finansów osobistych realizowanych za pomocą nowoczesnych technologii.

Autorzy ocenili, że finanse osobiste stanowią nowy obszar badań i analiz w naukach finansowych w Polsce. Odnotowali także wzrost znaczenia tej subdyscypliny nauk finansowych, biorąc pod uwagę wzrost liczby poświęconych tej tematyce opracowań o charakterze zarówno teoretycznym, jak i praktycznym. Uznali, że na powyższy wzrost zainteresowania tym obszarem finansów wpłynęły takie procesy, jak: niskie nominalne i ujemne stopy procentowe w okresie przed pandemią COVID-19, konsekwencje dla gospodarki wynikające z tej pandemii, następnie rosnący poziom inflacji. Powyższe czynniki oraz inwazja Rosji na Ukrainę powodują rosnące ryzyko funkcjonowania gospodarstw domowych na rynkach finansowych. W takich okolicznościach bardzo ważne są różnego rodzaju działania, polegające na zarządzaniu tym ryzykiem i unikanie ryzyka (odzwierciedlone w np. w części opracowania, w której zaprezentowano finanse codzienności, nanofinanse, schemat budowania odporności finansowej na szoki).

W badaniach zaprezentowanych w omawianej monografii wykorzystano wnikliwą kwerendę literatury przedmiotu (łącznie 655 pozycji!) w zakresie finansów osobistych, gospodarstw domowych, zachowań inwestycyjno-oszczędnościowych, kredytowych, opodatkowania osób fizycznych, ochrony nieprofesjonalnych uczestników rynku finansowego, a także edukacji finansowej i włączenia finansowego gospodarstw domowych oraz nowoczesnych technologii w finansach osobistych. Autorzy monografii wykorzystali wiele aktów prawnych (20 ustaw) na poziomie krajowym i międzynarodowym, a także raporty i sprawozdania powiązanych z funkcjonowaniem gospodarstw domowych instytucji. Monografia napisana we współautorstwie, przez reprezentujących wiodące ośrodki akademickie w Polsce (m.in. SGH, UE Poznań, UE Kraków, Uniwersytet Gdański, Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet Opolski, Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu i Uniwersytet Warszawski), stanowi wartościowe opracowanie na temat różnych aspektów finansów osobistych czy funkcjonowania gospodarstw domowych na rynkach finansowych. Problematyka relacji finansów osobistych nabiera szczególnego znaczenia w czasie zagrożeń pandemią koronawirusa COVID-19, co zostało również uwzględnione w recenzowanej książce (np. temat został poruszony przez Piotra Boliboka w rozdziale pt. *Zadłużenie gospodarstw domowych w czasie pandemii COVID-19*, czy Pawła Niedziółkę w rozdziale pt. *Zarządzanie ryzykiem w gospodarstwie domowym przejawy ryzyka egzogenicznego podczas pandemii COVID-19*). Monografia stanowi wartościową pozycję na rynku wydawniczym, wzbogacającą dorobek nauki polskiej. Głównym jej atutem jest kompleksowe podejście do finansów osobistych czy gospodarstw domowych (zakładając, że są to tożsame pojęcia), w którym zaprezentowano różny kontekst i perspektywy m.in. zagrożenia i ryzyka, metody ograniczania ryzyka i mechanizmy działania dotyczące funkcjonowania finansów osobistych. Podsumowując, pozytywnie oceniam pod względem merytorycznym rozdziały poszczególnych części monografii jako wartościowe, ciekawe, inspirujące, dużo wnoszące do analizy stosunkowo nowego zagadnienia, którym są finanse osobiste.

Analiza recenzowanego opracowania naukowego pozwala na jego jednoznacznie pozytywną ocenę. Monografia stanowi oryginalne rozwiązanie problemu, którym jest specyfika funkcjonowania finansów osobistych. Zawarto w niej ogólną wiedzę teoretyczną i praktyczną, związaną

z krajowym i momentami unijnym systemem finansów osobistych. Opublikowany w niej materiał graficzny, zawierający dane statystyczne, pozwala Czytelnikowi na lepsze zrozumienie prezentowanych zagadnień. I wreszcie Autorzy poszczególnych części wchodzących w skład monografii skłaniają do refleksji nad kierunkami przyszłych rozwiązań, dlatego monografia może stanowić dla Czytelników inspirację do dalszych badań. Ze względu na wykazane walory uważam ją za wartościową, wypełniającą lukę w dyscyplinie ekonomia i finanse. Mam również nadzieję że, znajdzie wielu Czytelników na rynku wydawniczym.

dr hab. Iwona Dorota Czechowska, prof. UŁ

Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny

Instytut Finansów

Uniwersytet Łódzki

ORCID: 0000-0002-8051-5324

Piotr Łasak (red.),
Tożsamość banków wobec rozwoju technologii finansowych,
Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego,
Kraków 2021, ss. 146

I. Informacje wprowadzające i struktura monografii

Monografia naukowa pod redakcją Prof. Piotra Łasaka dotyczy aktualnej i ważnej problematyki w zakresie finansów, jakim jest wpływ rozwoju technologii finansowych na działalność współczesnych banków komercyjnych. Technologie finansowe (FinTech) szczególnie rozwinęły się po globalnym kryzysie finansowym 2007–2009 jako odpowiedź na rosnące regulacje tradycyjnego sektora bankowego zmniejszające dostępność usług bankowych oraz potrzeby klientów obsługi wyłącznie elektronicznej w kanałach zdalnych. Intensyfikacja ich rozwoju to okres pandemii COVID-19, kiedy konsumenci odbywający kwarantannę byli zamknięci w swoich domach i musieli korzystać z usług finansowych za pośrednictwem internetu i telefonu. Technologie finansowe mają zastosowanie szczególnie w bankowości detalicznej, w tym w płatnościach (PayTech), ubezpieczeniach (InsurTech), doradztwie finansowym (*robo-advice*), zarządzaniu finansami osobistymi (PFM), regulacjach (RegTech), nadzorze finansowym (SupTech) i innych. Na tle działalności podmiotów technologii finansowych rodzi się wiele pytań dotyczących relacji, potencjalnej współpracy i wpływu podmiotów FinTech na działalność tradycyjnych instytucji finansowych, w tym banków w kontekście zachowania dotychczasowej lub wykreowania nowej ich tożsamości.

Banki komercyjne w Polsce (i w większości krajów) zarabiają głównie na bankowości detalicznej, dlatego wszelkie konkurencyjne wejścia w ten obszar zagrażają dotychczasowej pozycji banków i ich wynikom finansowym. Problematyka ta jest stosunkowo nowa w polskim piśmiennictwie naukowym, choć są już pierwsze monografie naukowe w tym nurcie badawczym (Szpringer, 2017; Rogowski, 2017; Folwarski, 2017; Nowakowski, 2020; Bani, Pachuca-Smulska i Rutkowska-Tomaszewska, 2020; 2021), nie wliczając coraz większej liczby artykułów w czasopismach naukowych. Całkiem sporo monografii naukowych, a także bardzo dużą liczbę artykułów dotyczących FinTech opublikowanych w czasopismach naukowych oferuje natomiast Czytelnikowi literatura anglojęzyczna. Rozpoznanie stanu zastanego w zakresie literatury przedmiotu stało się dobrym punktem wyjścia do autorskich rozważań w tym zakresie, co zostało zrealizowane w recenzowanej monografii.

Recenzowana monografia to zbiór tekstów autorstwa członków Studenckiego Towarzystwa Ekonomicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego (STE UJ) oraz pracowników Instytutu Ekonomii, Finansów i Zarządzania na Wydziale Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Poza wstępem, zakończeniem i spisami tabel, rysunków i schematów monografia zawiera sześć rozdziałów merytorycznych poświęconych następującym zagadnieniom:

1. Współpraca banków i podmiotów FinTech w kontekście typizacji modelu banku (Magdalena Dulewicz).
2. Bankowe i pozabankowe transakcje *prepaid payments* (Magdalena Alicja Kasper).
3. Zastosowanie technologii finansowych w bankach na przykładzie działu księgowości i raportowania (Katarzyna Sambor).
4. Banki cyfrowe jako efekt procesu zmian technologicznych w sektorze bankowym (Alicja Szyszko).
5. Znaczenie finansowania społecznościowego z perspektywy sektora bankowego (Aneta Lipińska).
6. Rola technologii finansowych w usługach bankowych i procesie inkluzji finansowej w Chinach (Piotr Łasak).

Dla ułatwienia percepcji analizowanych treści przez Czytelnika i lepszej ich egzemplifikacji Autorzy wykorzystali liczne grafiki – tabele, schematy, rysunki, co należy ocenić pozytywnie, ponieważ są to głównie autorskie opracowania świadczące o wkładzie twórców w rozwijanie badanych zagadnień. Grafiki te pomagają Czytelnikowi w percepcji omawianych, nie zawsze łatwych zagadnień.

II. Zawartość merytoryczna monografii

Poszczególne rozdziały pracy dotyczą wybranych – zgodnie z zainteresowaniami badawczymi Autorów zagadnień z obszaru technologii finansowych i mają charakter analizy opisowej (deskryptywnej) bez elementu badań własnych i analizy ilościowej z zastosowaniem metod statystycznych. Samą monografię można zaliczyć do nurtu książek przeglądowych, integrujących w pozycję zwartą dotąd rozproszonych treści w różnych źródłach, głównie artykułach naukowych.

Należy podkreślić, że na początku monografii zamieszczono słownik pojęć i skrótów, ze względu na używanie nowych pojęć i wielu nowych skrótów dotyczących technologii finansowych i poszczególnych segmentów FinTech.

W poszczególnych rozdziałach monografii Autorzy starali się pokazać trzy aspekty: wpływ technologii finansowych na poszczególne części modelu operacyjnego banku; mechanizmy przekształcania banków z podmiotów tradycyjnych w podmioty cyfrowe; społeczne aspekty związane z procesami digitalizacji usług bankowych (np. finansowanie społecznościowe, inkluzja finansowa).

Zamierzeniem scalającym poszczególne rozdziały była chęć refleksji nad procesem możliwej utraty tożsamości tradycyjnych banków, będącej skutkiem daleko posuniętego zaangażowania technologii finansowych w działalność tych instytucji.

W rozdziale pierwszym przedstawiono mechanizmy oddziaływania technologii finansowych na model biznesowy i operacyjny banku komercyjnego. Znaczenie tych technologii jest duże, ponieważ przyczyniają się one do podniesienia efektywności działania tych podmiotów. Zgodnie z obowiązującym w literaturze przedmiotu podziałem, model banku został podzielony na części *front-office*, *middle-office* i *back-office*. Każdy z tych obszarów ma swoją specyfikę i w każdym z nich technologie finansowe oddziałują w nieco inny sposób. W rozdziale starano się pokazać,

jak technologie mogą przyczynić się do poprawy sprawności działania oraz efektywności banku komercyjnego. Należy podkreślić, że w tym rozdziale skoncentrowano się wyłącznie na tradycyjnym modelu banku i nie uwzględniono przekształceń tego banku w bank cyfrowy, a także nie rozpatrywano szerzej rozumianego ekosystemu bankowego. Był to celowy zabieg, prowadzący do przybliżenia natury klasycznie rozumianego banku komercyjnego i jego zetknięcia z technologiami finansowymi.

Rozdział drugi został poświęcony tematyce transakcji *prepaid payments*. Szybkie zmiany technologiczne, obecność coraz bardziej zaawansowanych urządzeń mobilnych oraz dążenie do upraszczania wszelkich procesów spowodowały implementację nowych usług transakcyjnych (zarówno procesowych, jak i produktowych), w tym również w obszarze płatności. Szczegółowo omówione zostały schematy płatności bezgotówkowych, jak również postawiono ważne pytania dotyczące mechanizmów rozwoju tych płatności w kontekście zastosowania technologii finansowych. Kluczowym aspektem jest podział na bankowe i pozabankowe transakcje *prepaid payments*.

W rozdziale trzecim uwaga została skupiona na wykorzystaniu technologii finansowych w *back-office* banku. Rozdział ten dotyczy funkcjonowania działów księgowości i raportowania. Przyjęto założenie, że technologie finansowe pozwalają na optymalizację procesów występujących w tym obszarze działania banku. W rozdziale analizowano przykłady zastosowania rozwiązań technologicznych, takich jak: *cloud computing*, *blockchain*, sztuczna inteligencja, a także *big data*, w kontekście wykorzystania ich w *back office* banku.

Czwarty rozdział jest przejściem od tradycyjnego banku do modelu banku cyfrowego. Zwrócono uwagę, że podmioty te w coraz większym stopniu konkurują z tradycyjnymi bankami, a oferowane innowacyjne rozwiązania cyfrowe stanowią dla nich duże wyzwanie. Celem rozdziału jest dokonanie klasyfikacji banków cyfrowych, a także mechanizmów ich powstawania. W rozdziale przedstawiono konkretne przypadki banków cyfrowych, zarówno z krajów wysoko rozwiniętych, jak i z rynków rozwijających się.

Rozdział piąty to wyjście poza strukturę organizacyjną banku i perspektywa wpływu finansowania społecznościowego na sektor bankowy. W czasie, gdy trwają procesy cyfryzacji sektora finansowego, finansowanie społecznościowe odgrywa coraz większą rolę. Zwrócono uwagę, że taka forma dotyczy nie tylko indywidualnych klientów banków, lecz także jest adekwatna dla podmiotów gospodarczych. Istotnym jest jednak, że finansowanie społecznościowe jest zmechanizmem wzmacniającym funkcjonowanie tradycyjnego sektora bankowego, ale może też stanowić pewne wyzwania dla tego sektora.

Rozdział szósty to studium przypadku, przedstawiające znaczenie technologii finansowych w rozwoju sektora bankowego i finansowego w Chinach. Zwrócono w nim szczególną uwagę na proces inkluzji finansowej w tym kraju. Dzięki technologii finansowej duża część chińskiego społeczeństwa może po raz pierwszy skorzystać z usług bankowych. Stwarza to wiele możliwości rozwojowych zarówno dla gospodarstw domowych, jak i małych i średnich przedsiębiorstw. Można przyjąć założenie, że technologia finansowa już na stałe zmieni chiński rynek finansowy. Znaczenie poruszanych w tym rozdziale zagadnień wynika z faktu, że chiński model rozwoju rynku finansowego może w przyszłości stać się wzorem do rozwoju rynków finansowych i sektora bankowego w wielu innych krajach rozwijających się.

III. Strona formalna monografii

Strona formalna monografii nie budzi zastrzeżeń. Autorzy tekstów posługują się specjalistycznym branżowym słownictwem, właściwym dla tekstów naukowych w tym obszarze badawczym.

IV. Wnioski końcowe

Recenzowana monografia dotyczy ważnej problematyki w ramach nauk finansowych, jakim są technologie finansowe (FinTech) w kontekście ich wpływu na sektor bankowy w różnych obszarach. Poprzez wykonanie solidnych studiów literatury przedmiotu Autorzy rozpoznali stan wiedzy zastanej w obszarze zainteresowań i stawiają krok naprzód, formułując własne opinie, sądy i spostrzeżenia. Recenzowana monografia jest wartościowym, treściwym i opartym na solidnych podstawach teoretycznych opracowaniem, które spotka się z zainteresowaniem studentów, naukowców, przedstawicieli sektora FinTech oraz klientów tych instytucji. Może być jednocześnie punktem wyjścia do dalszych, pogłębionych badań obszarowych lub holistycznych studiów nad relacją między tradycyjnymi bankami a podmiotami sektora FinTech.

Bibliografia

- Bani, E., Pachuca-Smulska, B. i Rutkowska-Tomaszewska, E. (red.). (2021). *Public and Private Law and the Challenges of New Technologies and Digital Markets. Volume II. Legal Aspects of FinTech*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Bani, E., Pachuca-Smulska, B. i Rutkowska-Tomaszewska, E. (red.). (2020). *Public and Private Law and the Challenges of New Technologies and Digital Markets. Volume I. Regulatory Challenges*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Folwarski, M. (2017). *Sektor FinTech na europejskim rynku usług bankowych*. Warszawa: Poltext.
- Nowakowski, M. (2020). *Technologia, finanse, regulacje. Praktyczny przewodnik dla sektora innowacji finansowych*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Rogowski, W. (red.). (2017). *Regulacje finansowe. FinTech – nowe instrumenty finansowe – resolution*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Szpringer, W. (2017). *Nowe technologie a sektor finansowy. FinTech jako szansa i zagrożenie*. Warszawa: Poltext.

dr hab. Krzysztof Waliszewski, prof. UEP

Instytut Finansów

Katedra Pieniądza i Bankowości

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

ORCID: 0000-0003-4239-5875

E-mail: Krzysztof.waliszewski@ue.poznan.pl

About selected current problems in the financial services market (from the volume editor)**Articles**

Iwona Dorota Czechowska, Weronika Kuśmierska, Determinants of young customers' decisions in the financial services market on the example of bank accounts

Table of contents

- I Introduction
- II Characteristics and criteria of the young customers segment
- III Young customer preferences
- IV Bank accounts offered to young customers – comparative analysis
 - 1. Main criteria for selecting bank accounts directed at young customers
 - 2. Additional privileges attached to bank accounts for young customers
- V Conclusion

Summary: The group of young customers, as a subject of research, is a cognitively interesting social group. Young customers constitute an important purchasing power. The attractiveness of this segment is due to the banks' perspective, where young customers will become wealthy adults soon, and use the services of the banking sector. The aim of this study is to present and evaluate bank accounts offered to young customers. The authors seek to answer the research question of what the offer of bank accounts dedicated to young customers looks like, whether it is adapted to the needs of this customer group, and whether it is diversified. In the empirical part, exemplifying the theoretical issue of bank accounts for young customers, reference is made to the conditions present on April 2021. The analysis of bank offers shows that accounts dedicated to young customers are usually aimed at the 18–26 age group; albeit there are occasionally products aimed at those aged 13–24 or even up to 30. The products analyzed are free personal accounts, with access to discount programmes and promotions linked to business partner banks. The offer is diverse and young customers can find solutions tailored to their individual needs.

Key words: young customer; bank account; decisions; selection criteria; additional benefits

Bartosz Wyżykowski, Disputes between payment service providers and users regarding payment transactions in the light of the latest Polish jurisprudence

Table of contents

- I. Introductory remarks
- II. Unauthorized payment transactions vs. payment transactions executed where an incorrect unique identifier has been provided
- III. Review of selected judgments issued in cases regarding payment transactions
 - 1. Judgment of the Court of Appeal (Sąd Apelacyjny) in Warsaw of October 8th, 2021, VII Aga 228/20

2. Judgment of the Regional Court (Sąd Okręgowy) in Olsztyn of January 28th, 2022, V Ga 328/21
3. Judgment of the Regional Court (Sąd Okręgowy) in Poznań of September 24th, 2021, XV Ca 378/21
4. Judgment of the Regional Court (Sąd Okręgowy) in Łódź of July 27th, 2021, XIII Ga 833/20
5. Judgment of the District Court (Sąd Rejonowy) Poznań-Stare Miasto in Poznań of December 8th, 2021, I C 648/20
6. Judgment of the District Court (Sąd Rejonowy) Szczecin-Centrum w Szczecinie of June 7th, 2021, XI GC 617/20
7. Judgment of the District Court (Sąd Rejonowy) for Łódź-Widzew of February 17th, 2021, VIII C 873/18

IV. Conclusions

Summary: A natural consequence of the increasingly widespread use of modern payment methods is the increasing development of related crimes. As a result, the issue of risk and liability distribution for unauthorized payment transactions is becoming more and more significant, both from a legal and social point of view. The article reviews selected final judgments of Polish courts in cases where payment transactions were the subject of dispute.

Key words: unauthorized payment transaction; incorrect unique identifier; user; payment service provider, bank, consumer

Stefania Yerka, Insurable interest of parties to a leasing contract towards a subject of the contract

Table of contents

- I. Introduction
- II. Legal character, and rights and obligations of parties to a leasing contract
- III. The concept of ‘insurable’ interest
 1. Definition of insurable interest and evolution of this concept, taking into consideration the perspective of foreign legal systems
 2. Notion of insurable interest in Polish law
 3. Multiple insurable interests in the same property, and the insurance contract on someone else’s account
- IV. Parties to lease contracts, and insurable interest in property insurance
 1. Insurable interest of a lessee
 2. Insurable interest of a lessor
 3. Insurable interest of parties to a lease contract in the insurance contract on someone else’s account
- V. Conclusions

Summary: The article has as its focus the issue of the existence of an ‘insurable’ interest with regard to the subject of a lease contract. In generally accepted market practice, it is common to use an insurance contract on someone else’s account structure, for the purpose of insuring the subject of a lease contract. Given the specific character and complexity of mutual rights and obligations of parties to a lease contract, doubts arise as to whether the aforementioned structure is appropriate

in every case. In order to critically examine the problem, the analysis covers, in the first place, the legal nature and the content of lease contract, followed by the analysis of the concept of insurable interests. The further part of the article provides conclusions on the insurable interest attributable to, respectively, a lessor and a lessee, and, finally, on the potential abuse of a dominant position and malpractice that may occur in the case of insurance contracts on someone else's account, in which a lessor is the insured party, and a lessee is a policy-holder.

Key words: insurable interest; lease contract; insurance contract; lessee and lessor; insurance contract on someone else's account

Piotr Gałązka, Plans to raise the level of consumer protection as retail investors in EU law

Table of contents

- I. Introduction
- II. Legislative assumptions of the European Commission
 1. Identified problems
 2. Objectives and measures for future action
- III. Previous retail investor position report
- IV. Calls for changes in EU law
 1. Current state of the law and need for harmonization
 2. Simplification of fees
 3. Credibility of advice
 4. Quality of advice
- V. Conclusions

Summary: In light of the European Commission's announcement of May 2022 of new legislative work aimed at raising the level of consumer protection in the capital market when consumers act in the capacity of a retail investor, the article considers the planned measures, evaluating them through the prism of calls for regulatory changes, pointing out the most relevant needs and the most pressing problems. The analysis is based on previous reports, as well as national solutions in some EU member states. In particular, attention is paid to the need to simplify the EU legal system for retail investors, to increase transparency in fees, and to provide reliable, high-quality investment advice.

Key words: capital market, retail investor, consumer, financial services consumer protection

Justyna Ziobrowska-Sztuczka, SWOT analysis of investing in cryptocurrencies

Table of contents

- I. Introduction
- II. The genesis of the creation and the definition of cryptocurrencies
- III. Characteristics of selected cryptocurrencies
- IV. Review of the best cryptocurrency exchanges
- V. Opportunities and threats of further development of the cryptocurrency market
- VI. Summary

Summary: The purpose of this article is to discuss the strengths and weaknesses of investing in cryptocurrencies, and to indicate the prospects for further developments of the cryptocurrency market in the world. In terms of methodology, the paper provides an analysis and criticism of literature as well as research and inference of document. The analysis carried out indicates that investing in cryptocurrencies is risky but, at the same time, it offers a potentially good chance for a high return on investment. Cryptocurrencies have very large price fluctuations and are able to generate both severe losses and huge rates of return, unheard of on any other market. Risks and profit potential vary by cryptocurrency, and are very often dependent on investor sentiments and changes. Due to their unpredictability, volatility and lack of regulation, cryptocurrencies are not suitable for every investor; their future, as well as their rate, remains uncertain.

Key words: bitcoin, blockchain, cryptocurrency, virtual currency market

Paweł Czaplicki, Bond tokenization – comments on the background of Art. 8 sec. 2 of the Act of January 15th, 2015 on bonds

Table of contents

- I. Introduction
- II. What is tokenization?
- III. Legal aspects of bond tokenization in Poland
- IV. *De lege ferenda* postulates regarding tokenization of bonds
- V. Final remarks

Summary: The article discusses the issue of the ‘tokenization’ of bonds in Poland. Presented are also *de lege ferenda* postulates concerning the implementation of this process in the domestic legal conditions. The article uses the dogmatic and legal research method. The main research problem presented in the article is whether the tokenization of bonds in Poland is possible. In accordance with the hypothesis put forward by the author, the legal regulations in force in this area currently prevent the tokenization of bonds in Poland.

Key words: bonds, tokenization, centralized registers, distributed registers, blockchain

Law and case law review, reports, discussions

Łukasz Wroński, Review of judicial case law on practices violating the collective interests of consumers concerning the financial market in the first half of 2022

Table of contents

- I. Introduction
- II. Early repayment of consumer credit
- III. Advertisements for consumer credit
- IV. Misleading consumers when offering corporate bonds
- V. Reservation of power of attorney in a model contract
- VI. Problems of the addendum as a model contract
- VII. Legal succession

Summary: This review discusses selected court rulings concerning the financial market (made in the first half of 2022) after the President of UOKiK (the Office of Competition and Consumer Protection) issued decisions in cases of practices that violate the collective interests of consumers. The study presents the most significant motives of the rulings of the District Court in Warsaw – SOKiK (the Court of Competition and Consumer Protection), the Court of Appeals in Warsaw and the Polish Supreme Court.

Key words: President of UOKiK; Office of Competition and Consumer Protection; collective consumer interests; decisions of the President of UOKiK; consumer protection; SOKiK; Court of Competition and Consumer Protection; Court of Appeals; Supreme Court

Edyta Rutkowska-Tomaszewska, Artur Zwaliński, Review of anti-consumer market practices concerning financial services in light of the decisions of the President of UOKiK issued in 2022

Table of contents

- I. Introductory remarks
- II. Decisions of the President of UOKiK on the use of prohibited clauses in model agreements concerning financial services issued in 2022
 1. Decisions regarding clauses on distribution and allocation fees in Capital Fund Insurance contracts
 2. Decision on the use of clauses concerning the death of a joint account holder in model bank account agreements
 3. Decision on the application of prohibited contractual clauses in regulations for the execution of orders in trading on the OTC instruments market
- III. Decisions of the President of UOKiK in cases of practices violating the collective interests of consumers concerning financial services issued in 2022
 1. Decisions in cases of a violation of the collective interests of consumers in consumer credit agreements
 2. Decisions in cases of unfair misleading market practices
 3. Decision on informing consumers about the exchange rate when settling a non-cash foreign currency transaction
- IV. Summary and conclusions

Summary: This paper reviews the decisions of the President of UOKiK (President of the Office of Competition and Consumer Protection) issued during the period from January 1st to December 31st, 2022. All decisions issued by the President of UOKiK during the indicated period were analyzed and evaluated. They were divided into two main categories based on the UOKiK President's jurisdiction to issue decisions on anti-consumer market practices; first: decisions on violations of collective consumer interests, and, second, decisions on the use of prohibited contractual provisions in model contract templates. They were then further divided, within the two above categories, into groups according to specific key problems. In terms of the use of prohibited clauses, these were mainly decisions on allocation fees used in life insurance contracts with the investment fund UFK, but also on the death of a joint account holder in model bank account agreements and the execution of orders in OTC trading. In the case of violations of the collective interests of consumers, these

included decisions regarding consumer credit agreements as well as unfair misleading market practices and informing consumers about the exchange rate when settling a non-cash foreign currency transaction.

Key words: financial service, prohibited contractual clauses, practices violating the collective interests of consumers, unfair misleading market practices, information obligations, consumer, President of UOKiK; Office of Competition and Consumer Protection; collective consumer interests; decisions of the President of UOKiK; consumer protection

Literature Reviews

Krzysztof Waliszewski (ed.), *Personal Finance*, Polish Academy of Sciences Publishing House, Warsaw 2022, pp. 426 (**Iwona Dorota Czechowska**)

Piotr Łasak (ed.), *Identity of banks in the face of financial technology development*, Jagiellonian University Publishing House, Kraków 2021, pp. 146 (**Krzysztof Waliszewski**)

internetowy KWARTALNIK ANTYMONOPOLOWY I REGULACYJNY

REKOMENDOWANY SKRÓT CYTOWANIA iKAR

PODSTAWOWE INFORMACJE DLA AUTORÓW

Teksty do opublikowania w iKAR winny być dostarczane na skrzynkę mailową redakcji (ikar@wz.uw.edu.pl) jako dokumenty elektroniczne w edytorach MS Word (2000/XP/2003) lub Open Office.

Artykuły powinny zawierać także spis treści, streszczenie i słowa kluczowe.

Artykuły powinny zawierać nie mniej niż 4500, a nie więcej niż 9000 słów.

Redakcja będzie dbać, żeby w iKAR nie miały miejsca przypadki ghostwriting czy guest authorship.

ZASADY RECENZOWANIA

Wszystkie teksty każdego numeru iKAR są wstępnie recenzowane przez redaktora tematycznego.

Artykuły są oceniane przez dwóch niezależnych recenzentów spoza CARS. Autorzy i recenzenci nie znają swoich tożsamości (*double blind peer review*).

Recenzja jest sporządzana na formularzu w wersji dla tekstów prawnych i ekonomicznych, dostępnym na stronie www.ikar.wz.uw.edu.pl. Recenzja kończy się jednoznacznym wnioskiem co do dopuszczenia artykułu do publikacji lub jego odrzucenia.

Zbiorka lista recenzentów iKAR jest publikowana w ostatnim numerze iKAR w danym roku.

PRAWA AUTORSKIE

Publikacja jest bezpłatna. Wszystkie teksty wydawane są na zasadzie otwartego dostępu i na licencji CC BY 4.0 Creative Commons – Uznanie autorstwa (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode.pl>).

Korzystanie z zawartości całego numeru oraz z każdego z jego tekstów jest zatem uzależnione wyłącznie od akceptowania przez użytkownika trzech zasad: uznania autorstwa, korzystania z tekstów tylko dla celów niekomercyjnych oraz nietworzenia na ich bazie utworów zależnych.

UDOSTĘPNIANIE

iKAR jest publikowany pierwotnie w wersji elektronicznej za pośrednictwem odrębnej strony internetowej www.ikar.wz.uw.edu.pl.

Jest udostępniany w wersji .pdf dostosowanej m.in. do e-booków.

Będzie także dostępny we wszystkich najważniejszych polskich bazach wolnego dostępu oraz – na zasadach niewyłącznych – w bazach największych polskich wydawców książek i czasopism z zakresu prawa, ekonomii i zarządzania.

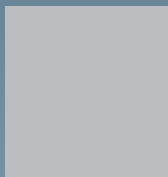
CENTRUM STUDIÓW ANTYMONOPOLOWYCH I REGULACYJNYCH



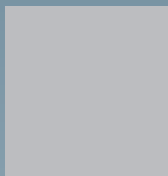
prowadzi badania naukowe



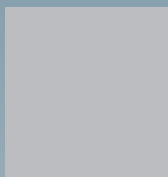
wydaje książki i periodyki,
w tym YARS www.yars.wz.uw.edu.pl
oraz iKAR www.ikar.wz.uw.edu.pl



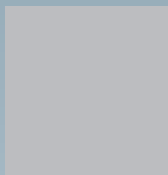
organizuje konferencje naukowe i warsztaty



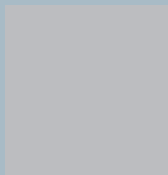
świadczy usługi doradcze i prowadzi
szkolenia



oferuje studia podyplomowe ARIS
www.aris.wz.uw.edu.pl



prowadzi Otwarte Seminarium Doktoranckie



współpracuje z instytucjami naukowymi
w kraju i zagranicą oraz z organami
regulacyjnymi (UKE, URE, UTK)